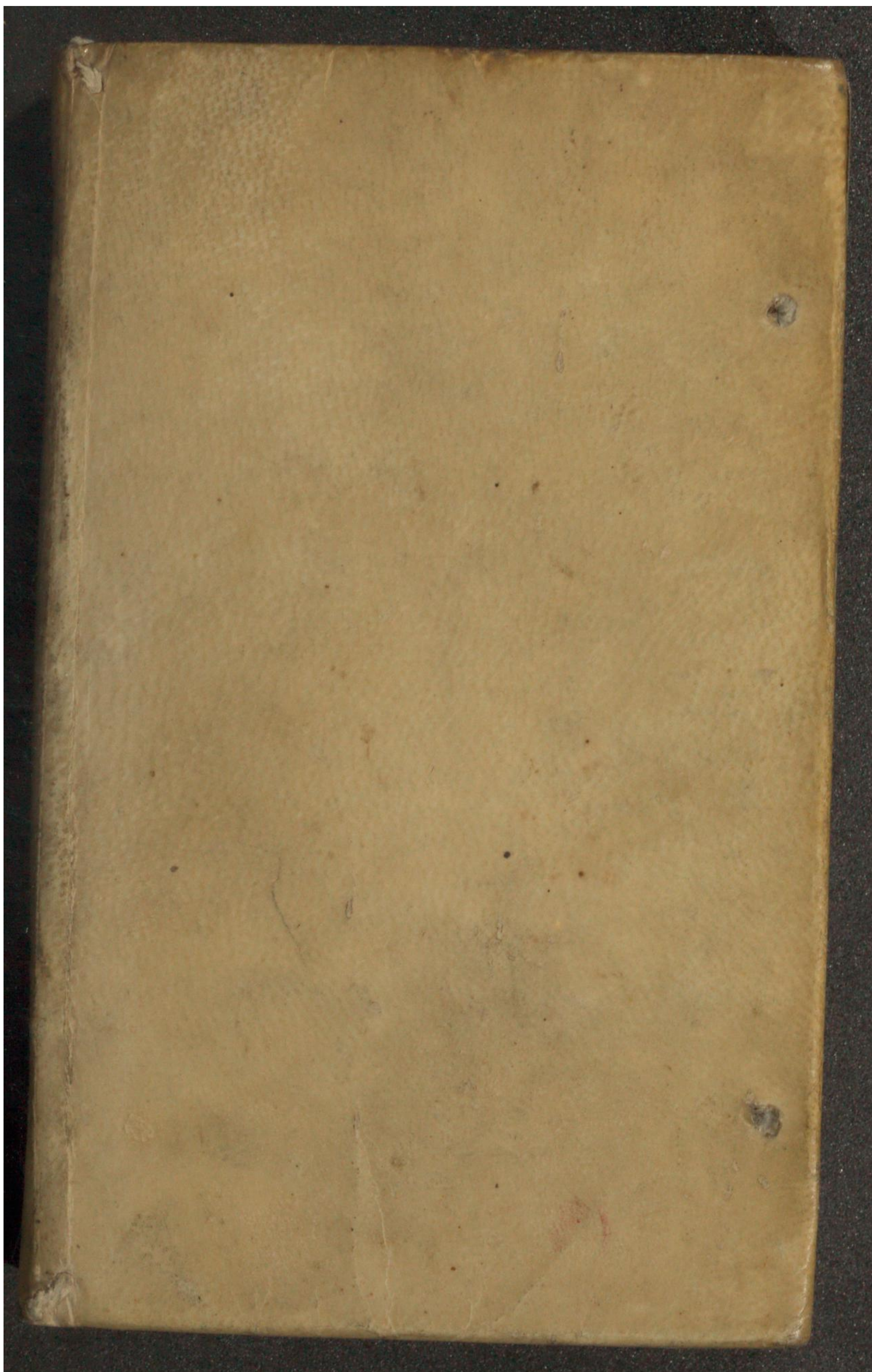
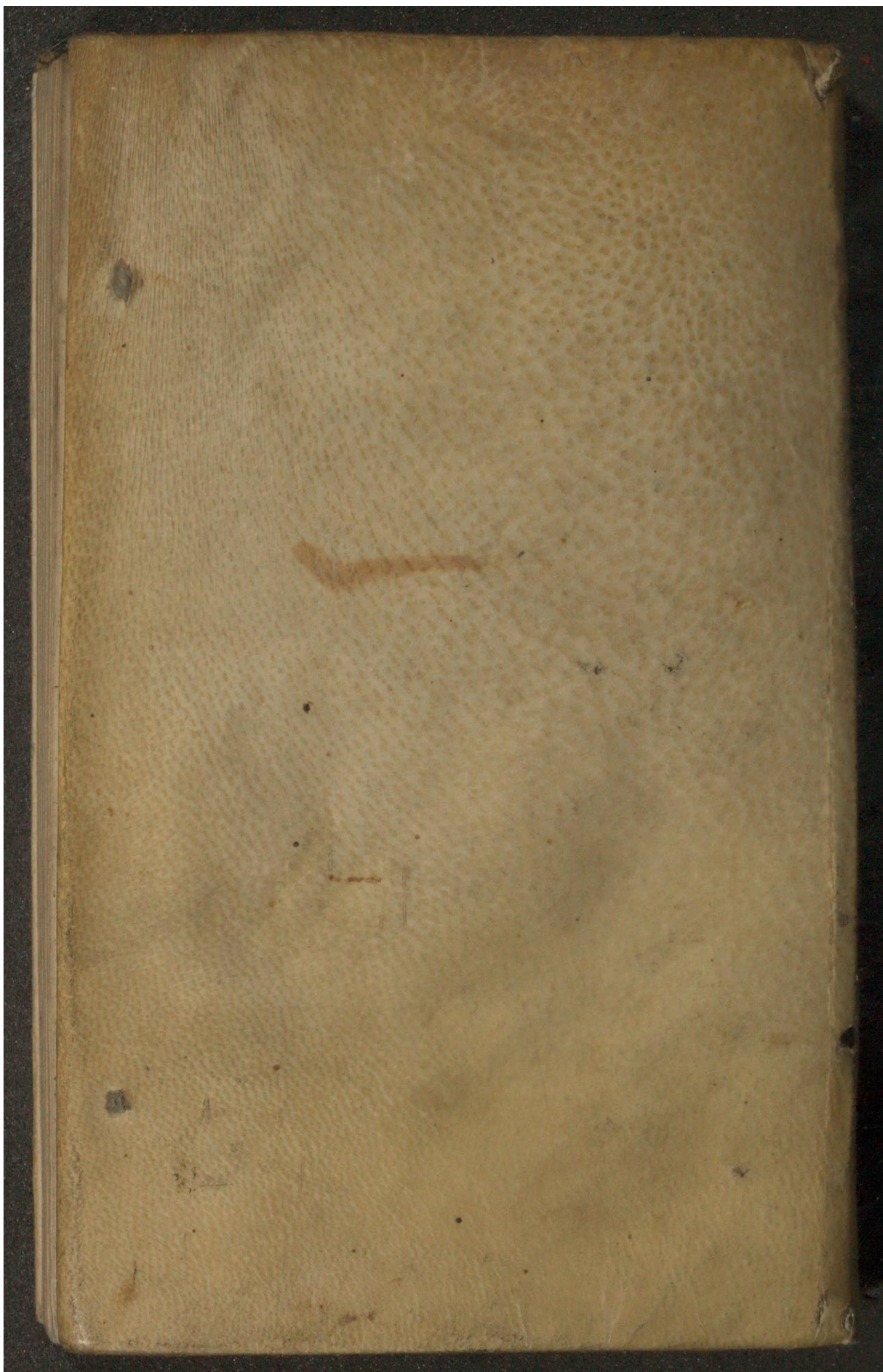

Jaun.-

2+

TEMPLVM NATVRÆ HISTORICVM,

HENRICI KORNMANNI EX *Kirchaina Chattorum*;

IN QVO,

DE NATVRA ET MIRACVLIS QVATVOR ELEmentorum; IGNIS, AERIS, AQVÆ TERRÆ, *ita disseritur, vt,*

Nihil de rerum principiis, De ignis natura, figura, qualitate, De spiritibus igneis, De hominibus igneis, animalibus igneis, De pyromanteia eiusq; speciebus.

Nihil de aere, eius natura, figura, qualitate & miraculis, De spiritibus aëreis, de hominibus aëreis, Sylphis, animalib. aëreis, de auibus, de Meteoris, de Aeromanteia.

Nihil de aqua, eius natura, figura, qualitate, & mirabilibus, De spiritibus aqueis, De hominib. aqueis, De Sibyllis Nymphis, Feis & Vndenis. De animalibus aqueis. De piscibus. De Hydromanteia. De marib. fluminibus, fluuiis, fontibus, lacubus, stagnis, &c.

Nihil de terra, De spiritibus terreis, De diuinatione illorum spirituum eiusq; speciebus. De Faunis & Satyris. De animalibus terræ. De montibus, syluis, hortis, arborib. herbis, plantis, radicib. &c. De ornamētis terrę, vrbib. celebrioribus, Castris, Templis, Turribus, Campanis, Pallatiis, Amphitheatris, Circis, Foris, Aquæductibus, Arcubus Triumphalibus, Pyramidibus, Obeliscis, Armamentariis Bibliothecis, Muris, Portis, Cœmiteriis, Sepulcris, Epitaphiis, &c. nihil horum omnium præter alia infinita intactum præteritum fiet.

Opus cuiusvis status hominibus perquam vtile.
In quatuor Partes tributum.

DARMBSTADII, curante Ioh. Iac. Porssio. A. 1611.

ILLVSTRI HEROI, D. PHILIPPO, COMITI IN SOLMS, DOMINO IN MYNtzenbergk & Sonnenwaldt.

S. P. D.

SI quis fortè, Illuſtris Comes, miranda & ſtupenda videre optat, adeat is Templum naturæ: Ea ſiquidem, vt omnis perfectionis origo & fundamentum eſt, mirabiliter diuerſimodeq́; agit mira eius colligantia: prima Dei imago mundus, mundi homo, hominis animal, animalis Zωóphitum, illius verò planta, plãtæ autem metalla & horum lapides, ſimilitudines imaginationesq́ue repræſentant. Rurſus in ſpiritualibus conuenit planta cum bruto vegetatione, brutum cum homine ſenſu, hic cum Dæmone intellectu, illi cum Deo immortalitate. Ea enim naturæ colligantia & cõtinuitas eſt, vt omnis virtus ſuperior per ſingula inferiora longa & continua ſerie radios ſuos diſpertiendo vſque ad vltima fluant, & in-

feriora per ſingula ſua ſuperiora ad ſuprema perueniant: Quod intuentes Ægyptij naturam Magnam vocauerunt. Ingreſſus Templum naturæ, primo gradu inueniet ignem. Cuius mirabilis natura eſt. Ignis enim, vt ait Dionyſius, in omnibus & per omnia clarè venit & remouetur, omnibus lucidus eſt, ſimul & occultus incognitusque. Ipſe quãdo per ſe ipſum eſt, non accedẽte materia, in qua propriam manifeſtet actionem, immenſus eſt & inuiſibilis per ſe ipſum potens ad actionem propriam, mobilis, tradens ſe ipſum omnibus quodammodo proximantibus, renouatiuus, naturæ cuſtodia, illuminatiuus circumuelatis ſplendoribus incomprehenſus, clarus, diſcretus, reſiliens, ſurſum ferens, acutè means, excelſus non receptus contumelia minorationis, ſemper metus mouens, alterum comprehendens, incomprehenſus, non indigus alterius, latenter creſcens à ſe ipſo & ad ſuſceptas materias manifeſtans ſuimet magnitudinem, actiuus, potens, ſimul omnibus præſens inuiſibiliter, neglectus eſſe non patitur, ad certa autem, ſicut quædam vindicta, generaliter & propriè ſubitò reducens in rationem, incomprehenſibilis, impalpabilis, non minutus in omnibus ditiſſimus ſuimet traditionibus immenſa & improba rerum naturæ portio eſt ignis (vt ait Plinius) & in quo dubium ſit plura abſumat, an pariat. Ignis ipſe vnus eſt & per omnia penetrans, vt aiunt Pythago-

Pythagorici, ſed in cœlo dilatatus colluſtrans, in inferno verò coarctatus, tenebroſus & crucians, in meditullio de vtroque participans. Ignis itaque in ſe vnus, in recipiente multiplex, & in diuerſis diuerſa nota diſtributus, vt apud Ciceronem teſtatur Cleanthes. Eſt itaq; ignis, hic aduentitius quo vtimur: eſt in lapidibus, qui ictu chalybis excutitur: eſt in terra, quæ ex refoſſione fumat, eſt & in aquis, qui fontes & puteos calefacit, eſt in profundo mari quod ventis agitatum tepeſcit: eſt in aëre, quem ſæpe ferueſcere videmus: & animalia quæque & viuentia omnia & vegetantia calore nutriuntur: & omne quod viuit propter incluſum ignem viuit. Superni ignis propria ſunt calor omnia fœcundans, & lux omnibus vitam tribuens: inferni ignis propria ſunt, Ardor omnia conſumens, & obſcuritas cuncta ſterilitate complens. Fugat itaque cœleſtis & lucidus ignis tenebroſos dæmones: fugat & hic noſter ligneus eoſdem, quatenus habet ſimulacrum, & vehiculum lucis illius ſuperioris. Hinc primi religionum & ceremoniarum ſapientiſſimi inſtitutores orationes & pſalmodias & ſacra quæque non niſi accenſis luminibus fienda decreuerunt. Hinc illud Pythagoræ Symbolum: Ne loquare de Deo abſq; lumine.

Ingreſſus Templum Naturæ ſecundo gradu inueniet aërem. Nec in eo natura ceſſat mirabilia operari. Hic ſpiritus eſt vitalis cuncta perme-

ans entia, omnibus vitam & cõſiſtentiam præbens, ligans mouens & implens omnia. Hinc Hebræorum Doctores illum nõ inter elementa numerant, ſed velut medium & glutinum, diuerſa in ſimul coniungens, & tanquam Spiritum mundani inſtrumenti reboantem habent. ipſe enim proximè cœleſtium omnium influxus in ſe concipit, aliiſque cum elementis tum mixtis ſingulis communicat, non minus etiam rerum omnium cum naturalium, tum artificialium, & ſermonum quorumcunq; ſpecies, vellut Deificum quoddam ſpeculum in ſe ſuſcipit & retinet: illaſque ſecum ferens corpora hominum & animalium per poros ingrediens, tam in ſomno quàm in vigilia illis imprimens variorum mirabilium ſomniorum præſagiorum & auſpiciorum materiam præbet. Hinc multi Philoſophi arbitrati ſunt, aërem cauſam eſſe ſomniorum pluriumque aliarum animæ impreſſionum, per delationem idolorum ſeu ſimilitudinum, ſeu ſpecierum, quæ deciduntur à rebus & ſermonibus in ipſo aëre multiplicatis, quouſq; perueniant ad ſenſus, & tandem ad phantaſiam, & animam recipientis, videlicet quæ ſoluta curis, nec impedita, ſpecies huiuſmodi obuiam expectans, ab illis informatur.

Ingreſſus Templum naturæ tertio gradu inueniet Aquam. Nec in ea natura ceſſat mirabilia operari. Aquæ enim tanta neceſſitas eſt, vt abſque illa nullum animal degere poſſit: nulla herba

herba, nec planta quæuis citra aquæ humectationem poſſit progerminare: in ipſa eſt ſeminaria omnium rerum virtus: animalium primo, quorum ſemen aqueum eſſe manifeſtum eſt: ſed & fruticum, & herbarum ſemina, licet terrea ſint, tabefieri tamen aqua neceſſe eſt, ſi fœcunda eſſe debeant. ſiue id fiat humore terræ imbibito, aut rore vel pluuia, vel de induſtria adiecta aqua. Sola ſiquidem terra & aqua à Moſe deſcribuntur producere animam viuentem. Tanta elementi aquæ poteſtas eſt, vt nec ſpiritualis regeneratio fiat ſine aqua. Maxima quoque eius apud antiquos in religione vis eſt in expiationibus & purificationibus, nec minor quam ignis neceſſitas. Infinitæ eius vtilitates ſunt & vſus multiplex. resq; omnes ex eius poteſtate conſiſtunt: vt quæ generandi, alendi, augmentandi vim poſſidet. Inde Thales Mileſius atque Heſiodus, Aquam omnium rerum principium ſtatuerunt, omniumq́ue elementorum antiquiſſimum eſſe dixerunt atque potentiſſimum, quippe quod cæteris omnibus imperat. Innumera ſunt aquarum miracula à Plinio, Solino, multisq; locis deſcripta.

Ingreſſus Templum Naturæ quarto gradu inveniet Terram, quæ omnium Elementorum baſis & fundamentum eſt: ipſa enim eſt obiectum, ſubiectum, & receptaculum omnium radiorum influxuumq; cœleſtium: ipſa in ſe continet omnium rerum ſemina ſeminalesq́ue vir-

tutes: ideò ipsa dicitur animalis vegetalis & mineralis, quæ ab omnibus reliquis elementis ac cœlis fœcundata omnium ex se ipsa est gignitiua. ipsa est receptiua omnium fœcunditatum, & veluti prima parens etiam omnium pullulatiua, centrum & fundamentum, & mater omnium. Tolle de illa quantumcunque secreta, lota, depurata, subtiliata, si dimiseris aliquandiu sub Diuo mox cœlestibus viribus fœcundata & prægnans ex se ipsa producet plantas, producet vermiculos & animalia, producet lapillos, lucidasque metallorum scintillas. In ea sunt secreta maxima, si quando fuerit per artificium ignis purgata, & ad simplicitatem suam congrua lotione reducta. Ipsa est prima creationis nostræ materia & restaurationis ac conseruationis nostræ verissima medicina.

Quæ omnia dum contemplor & considero, me hercule admiror & stupesco: simul Deum Opt. Max. qui cuncta nútu suo gubernat, laudo & magnifico gratiasque ago quod me magnalia naturæ intueri & cognoscere benigniter fecit. ob id monumẽtum hocce statui. Templum hoc Naturę extruxi, vt omnes illud ingressi Naturæ miracula videant, mirentur, stupeant. V. verò Cl. Cels. hocce Templum Naturæ decerno sacro dico & consecro hodie. illud ingredere inclute Comes latera oculis circumspice, mente circumspice, Aram voue, structuram foue, quam si C. V. mundam sacramque fuisse intelle-

tellexero, Mundum quoq; ad hoc ipsum templum quod C.V. supplex dico, respexisse arbitrabor, simulque C.V. grauissimo & maximo iudicio confirmatus alia, & fortè Genio impellente à rebus, de quibus nunc agimus, non aliena aggrediar. Vale & diu felicissime viuas.

V. C.

D. S.

Henricus Kornmannus ex Kirchayna Chattorum.

PHILIPPVS COMES SOLMEIVS,
per metagr.
HIC LEO. SOL. PVPPIS E SVMMIS.

VT Macedum quondam viguit virtute Philippus
Rex, orbis reliquos Heroas robore vincens:
Sic virtute tua reliquos nunc vincere tendis
Dic Comes, ſacri ductor fortiſsime belli:
Incluta facta vigent. ſatis & teſtantur auorum
Virtutes. volitat celebris tua fama per orbem.
Quam regit imperio Romano Teutonis ora.
Rudolfus teſtis. teſtatur & Hungara tellus,
In Turcas fortem quæ vidit & admirata eſt.
Teſtantur Siculi. Flaciæ dux. Archiducesq;
Auſtria teſtantur. cognouit robur & arma
Sat cum laude tua, & Iaurinum arcesq; Strigoni.
Obſtupuere Scythæ. te preſſa Caniſa præoptat.
Sat metagramma tui portendit nominis aureum:
HIC LEO. SOL. PVPPIS. *t'animo, ſplendore, vigore*
In Mahumetanos. Chriſtianos atque fideles.
O Comes! E SVMMIS *hæc donatiua flueſcunt.*
Cæſaris hinc meritò lateri ſtas iunctus amato.
Natio Germanorum & regia terra Bohemia
Pro meritis meritò ſtatuent inſigne Trophæum.
Naturæ Templum votiuo tangito greſſu:
Arte potens & Marte potens laudaberis Heros.

Illuſtr. G. V.
Add. & obſ.
Henricus Kornmannus ex Kirchayna Chattorum offert.

ARGVMENTA QVATVOR PARTIVM ISTIVS VOLVMINIS.

IN QVIBVS RECONDITAE MATERIÆ, ad cuiusque quatuor elementorum considerationum numeros inueniuntur, ordine isto inseruntur.

ARGVMENTA PRIMO PARTIS TRIginta quinque considerationes continentis sequuntur.

1 Ignis primum & subtilissimum elementum est.
2 de figura ignis.
3 de natura ignis.
4 de qualitate ignis.
5 quo die creatus ignis.
6 Ignis Deus apud antiquos
7 Ignis inuisibilis.
8 Anima hominis ignea.
9 Ignis terræ.
10 Ignis in montibus.
11 Ignis in lapidibus.
12 Ignis in plantis.
13 Ignis in aqua.
14 Ignis in Insulis.
15 Ignis in aere.

Argumenta in sedecim Conclusiones.

1 de Virga.
2 de Ægide,
3 de docis.
4 de Face.
5 de Lucerna,
6 de stellis transuolantibus
7 de Castore & Polluce.
8 de Fulmine.
9 de Cometis.
10 de Chasmate.
11 de nocturno splendore,
12 de nube.
13 de Corona.
14 de Parelijs.
15 de Iride.
16 de lineis perpendicularib.

Reliqua argumenta primæ partis ad considerationes.

16 de spiritibus igneis.
17 de hominibus igneis.
18 de animalibus in igne.

19 de

ARGVMENTA SECVNDÆ PARTIS

Considerationes tredecim continentis sequuntur.

1 *De noto.*
2 *De Borea.*
3 *De Zephyro.*
4 *De Euro.*
5 *De Ecnephia.*
6 *De Typhone.*
7 *De prastere.*
8 *De tonitru.*
9 *De niue.*
10 *De grandine.*
11 *De rore & pruina.*
12 *De nebula.*
13 *De pluuia.*
Sequuntur Consid.
10 *Continet miracula aeris* Conclusionib. 13.
1 *pluit coturnicibus,*
2 *pluit carne.*
3 *pluit creta.*
4 *pluit luto.*
5 *pluit lapidibus.*
6 *lacte.*
7 *cruore.*
8 *terra.*
9 *testis.*
10 *frumento.*
11 *pane.*
12 *crucibus.*
13 *piscibus.*
Sequuntur Consid.
11 *De aeromanteia & eius specie.*
12 *De aeris similitudine.*
13 *Ver comparatur aeri.*

ARGVMENTA TERTIÆ PARTIS VIginti tres considerationes continentis sequuntur.

1 *Aqua est tertium elementum.*
2 *De figura aquæ.*
3 *De natura aquæ.*
4 *De qualitate aquæ.*
5 *Quando aqua creata.*
6 *Quando separata à fundamento.*
7 *De vsu aquæ in sacrificiis.*
8 *De vsu aquæ in baptismo.*
9 *De vsu aquæ benedictæ cum conclus. de consecratione, exorcismo aquæ, Alexandri P. opinio circa aq. bened.*
10 *De vsu eius in purgationibus.* Cum Conclus.
1 *De probatione adulterij fœminarum per potum maledictionis in v. Testam.*
2 *De probatione legitimitatis liberorũ per aquam Rheni apud Germanos et Gallos.*
3 *De probatione vel purgatione innocentiæ per aquam frigidam.*
11 *De spiritibus aqueis.*

ARGVMENTA QVARTÆ PARTIS quinquaginta considerationes continentis sequuntur.

2 de

2 De Vrso.
3 De Monocerote.
4 De Elephante.
5 De Camelo.
6 De Tygride.
7 De Ceruo.
8 de Alce.
9 de Equo.
10 de Asino.
11 de Tauro.
12 de Lupo.
13 de vulpe.
14 de Oue.
15 de Cane.
16 de Fele.
17 de Sue.
12 De reptilibus terræ. Serpente, &c.
13 de montibus terræ. Conclus. 36.
1 de Atlante.
2 de Aetna.
3 de Acroce raunits.
4 de Ararath.
5 de Alpibus.
6 de Appennino.
7 de Basan.
8 de Caluaria.
9 de Carmelo.
10 de Caucaso.
11 de columnis Herculis.
12 de Eryce.
13 de Euganeis collibus.
14 de Falisco.
15 de Gargano.
16 de Hebron.
17 de Hermon.
18 de Helycone.
19 de Hecla.
20 de Ida.
21 de Lybanus.
22 de Misenus.
23 de Moria.
24 de Neanis.
25 de Oeta.
26 de Olympo.
27 de Parnasso.
28 de Parisylippo.
29 de Fracto.
30 de Proculo.
31 de Sinai.
32 de Sion.
33 de Soracte.
34 de Tonitruo.
35 de Vesuuio.
36 de Thabor.
14 de syluis Terræ. Cum conclus. 13.
1 de diuisione Syluarum. de Saltibus.
2 de Nemoribus.
3 de Syluis caduis.
4 de syluis materiariis.
5 de venatione.
6 de venatoribus primis.
7 de Syluio posth. in sylua nutrito.
8 Quare venatores induant se veste viridi.
9 de sylua Hercynia.
10 de sylua Arduenna.
11 de sylua Cincinia.
12 de sylua Dodona.
13 de Gabreta sylua Boh.

15 de

8 de

CATALOGVS AVTHORVM, QVI IN HIS QVATVOR Libris citantur.

Abbas Panormitanus
Abrahamus Ortelius
Alexander ab Alexandro
Albertus Krantzius
Alcuinus
Albertus Magnus
Almadel Arabs
Alcadmus
Albericus de Rosate
Alexander Papa
Antoninus Florentinus
Amalarius Fortunatianus
Andreas Angelus
Anaximenes
D. Ambrosius
Æneas Syluius
Antonius Tibaldæus
Andreas Alciatus
Angelus de Clauassio
Ancharanus
Ammianus Marcellinus
Angelus Rochus
Aristoteles
Aristophanes
Arnaldus de Villa noua
Atheneus
D. Augustinus
Auicenna
Aulus Gellius
Ausonius
Aubertus Miræus
Adamus Lonicerus

B

D. Basilius
Balthasar Diaz
Baldus
Baptista Fulgosius
Baptista Mantuanus
Bartholomæus anglicus
Bartholomeus Chassaneus
Bartholomeus Keckermannus
Bartholomeus Marlianus
Barthol. de Saligniaco
Bartholomeus Sibylla
Bartolus
Baldus Angelus Abbatius
Beda
Benedictus Rosberg.
Bernhardus à Breitenbach
Blondus Flauius
D. Bonauentura

C

Callistratus
Cæsar Baronius Card.
Campegius

Carolus Magnus
Casparus Goldvurm
Cælius Rhodiginus
Cedrenus
Claudianus Poëta
Cleanthes
Ciriacus Anconitanus
Conradus Cebes
Cyrillus

D

DAres Phrygius
Dictes Cretensis
Digesta
Dion Cassius
Diodorus Siculus
Dioscorides
Dominicus Venetus
Donatus

E

EVsebius
Eborensis
Epiphanius
Euagrius
Eustasius

F

FRanciscus Ireneus
Franciscus Albertinus
Franciscus Patricius
Franciscus Schottus
Ficinus
Flauius Vopiscus
Fortalitium fidei
Fuluius

G

GAlenus
Gemma Frisius
Geruasius Tribellesius
Georgius Fabricius
Glycas
Gregorius Turonensis
Gregorius Nazianzenus
Gregorius Iodocus Bergomas
Gregorius Groitschius
Gregorius Nyssenus
Georgius Mohr de Nigro Monte.
Gregorius Lylius Anglus
Gregorius Cracouius
Guilielmus Parisiensis
Guilielmus Adolphus Scribonius
Guilielmus Benederius
Guidus Pancirolus

H

HAython Armenius
Hardvuicus à Dassel
Hartmannus Schedelius
Henricus Cornelius Agrippa
Henricus de Erfordia
Hermannus Fleienus
Herodotus
Hesiodus
Herodianus
Hippocrates
Hieronymus ex Capugnano
Hieronymus Cardanus
D. Hieronymus
Hieronymus Mengus
Hieronymus Tragus
Honorius
Horatius
Horatius Tursellinus
Hortus Sanitatis

I

Iacobus Angliæ rex
Iacobinus de S. Georgio.
Iacobus Delexius
Iacobus Grasserus
Iacobus Capellus
Iohannes Andreas
Iohannes Bauhinus
Ioannes Ananias
Ioannes Boterus
Ioannes Ludouicus Vinaldus
Ioannes Bodinus
Ioannes Kirchmannus
Ioannes Stephanus Durantus
Ioannes Rauius
Ioannes Sturmius
Iosephus
Iobus Fincelius
Isidorus
Iuuenalis
Iulius Obsequens
Iulius Cæsar
Iulius de Iulio à Cœnobio.
Iulius Scaliger

L

Lactantius
Laurentius Schraderus
Laurentius Surius
Laurentius Valla
Leo Afer
Leontius
Leonhardus Vairus
Leander Albertus
Leonhardus Aretinus
Lindanus
Lucretius
Lucanus
Ludouicus Nouius
Ludouicus Demontiosius

M

M. T. Cicero
M. Marcus Venetus
M. Attilius Serranus
Martinus Smetius
Marianus Victorius
Martinus Del rius
Martialis
Marquardus de Susannis
Mela
Moses

N

Natalis Comes
Nathan Chytræus
Nauclerus
Nicolaus de Lyra
Nicephorus
Nicolaus Venetus
Nicolaus Perottus
Natalis Taillepied
Nonius Marcellus Saia.

O

Odoardus Barbosus
Olaus Magnus
Onuphrius Panuinius
Orosius
Ouidius Naso.

P

Papinius Statius
Passionale S. Vrsulæ.
Pausanias
Petrus Appianus
Petrus Bersons

Petrus

Petrus Binsfeldius
Petrus Hispalensis
Peregrinus
Persius
Phlegon Trallianus
Philo Iudæus
Philippus Theophrastus Paracelsus.
Philippus Bergomas
Philippus Camerarius
Pictorius
Pindarus
Plato
Plutarchus
Plinius
Platearius
Politianus
Pomponius
Priscianus
Procopius
Propertius

Q

Quintilianus

R

Rabanus Maurus
Rabbi Moses
Raimundus Marlianus
Raphael Volaterranus
Reginon
Rembertus Dodoneus
Richardus
Ruffus Ephesius

S

Sabellicus
Saluianus
Seneca
Sext. Pompeius
Seruius
Schola Salernitana
Solinus
Solomon
Sophronius
Scotus
Strabo
Strozius Cicogna
Suetonius
Suidas

T

Theophylactus
Tacitus
Textor Rauisius
Tertullianus
Thales
Theopompus
Titus Liuius
Timeus Locrus
Thomas Aquinas
Trogus

V

Valerius Cordus
Valerius Polydorus
Valentinus Fabricius
Victor à Carben
Virgilius Maro
Vlpianus
Wendelinus Helbach

Z

Zonaras
Zacharias Lippeloius.

PRIMA

PRIMA HVIVS OPERIS PARS, QVÆ TERMINOS IGNIS DECLARAT ET diffinit, aliasq; doctrinas ad ignis cognitionem necessarias demonstrat.

TRIGINTA QVINQVE CONsiderationes continet.

PRIMA CONSIDERATIO.

Ignis primum & subtilissimum elementum est.

ARIAE discrepantesque Philosophorum sententiæ fuêre de numero Elementorum, vt prolixè refert Aristoteles *lib. 3. de cœl. c. 5. tex. 43. & seqq.* Verùm quatuor sunt Elementa & primaria fundamenta rerum omnium corporalium, IGNIS, TERRA, AQVA, AER. Ex quibus omnia elementa in istis inferioribus componuntur, non per modum coaceruationis, sed secundum transmutationem & vnionem, rursusque cum corrumpuntur, in elementa resoluuntur, nec plura nec pauciora esse post Hippocratem, Plato, Aristoteles, & plærique Physici omnes statuerunt. Inuenti tamen fuêre ex veteribus Pythago-

Pythagorici, vt refert Aristot. *lib. 2. de cœlo. c. 13. text. 73.* & Plutarch. *3. de plac. philos. c. 11.* & ex recentiorib Cardanus *lib. 2. de subtil* L. Valla & alij qui Tria tantum elementa statuunt, ignem è numero Elementorum penitus excludunt. Verum pro ignis existentia hac ratione propugnatur. Dato vno contrariorum alterum etiam dari necesse est Ex Arist. *lib. 2. de cœlo. c. 3. t. 18.* Keck sistem logic. *lib. 1. c. 296.* ne si vnum tantum sit id impunè grassetur & alia exedat. Proinde si terra existit, quæ corpus est grauissimum & infimum, oportet esse & ignem omnium leuissimum & supremum. quia è duobus contrariis alterum maiorem obtinet perfectionem, alterum minorem, & hocce alterius velut priuatio, ac secundum ordinem naturę posterius. Conymbric. *in comment. phys. ad præd. Arist. loc.* His igitur positis duobus extremis, danda erunt duo intermedia aër videlicet & aqua ex quibus hæc cum terra grauitate, ille cum igne leuitate conueniat hæc igni naturali frigiditate ille terræ humiditate natiua aduersetur Secūdò suadetur hoc ex coagmentatione seu generatione corporū minorum ad quam ignis necessariò requiritur, vt scilicet calore & siccitate sua multa humiditatis accessione extrinsecus facta, certum modum temperamentis statuat, vitalem spiritum foueat, frigus terræ & aquæ temperet. hæc verò à calore aëris prouenire nequeunt, prout vult Cardanus, cum ipsemet aërem frigidum faciat. Tertio summus calor debetur alicui elemento. Debetur autem is non aëri, qui humiditatem summam, calorem remissum vendicat. Nec aquæ quæ summum frigus, humiditatem remissam obtinet. Neq; terræ quæ siccitatem summam, frigus verò remissum habet. Ergo igni, proinde ignis quartum elementum erit. Quartò probatur hoc à perfectione totius vniuersi, quia absque igni defecta & manca esset mundi vniuersitas, pulcerrimo, nobilissimo, adq; agendum maximè apto elemento destituta Basil. *hom. 3. Hexam.*

Quintò

Quintò demonſtratur à quatuor primarum qualitatum συζυγίαις, à quatuor humoribus, à quatuor temperamentis, à quatuor qualitatibus remotioribus, à quadripartita primarum tactilium qualitatum varietate, à multitudine lationum ſimplicium, quæ quatuor ſunt, à meteororum ignitorum generatione, denique ab igne noſtro vſuali. Sextò idem docuit D. Hieronymus *Epiſt.128.* Thomas *in 1.2.q.102.art.4.ad 4.* Philo Iudæus *lib. 3. de mund. opific.* Itaque ignis Elementum reuera exiſtit, nec ex conſuetudine tantum, vt Scribonius vult, *lib.1.Phyſ.* aëris regio ſumma ignis nomine dicta fuit. Vnde ignis elementum cùm ſit, ſupra omnia elementa ad Lunæ globum inſidet, excellentiorisq́; naturæ gradũ inter elementa obtinet.

SECVNDA CONSIDERATIO.

Figura ignis.

IGNIS elementi figura ſicut mundi totius eſt rotunda, motuque cœli correptus circumagitur vna cum proximo lunæ globo. qui tamen ſua ſponte ſurſum rectis lineis ſubuolãs Pyramidis formam refert: ſed in motum cœleſtis regionis incidens in orbem retorquetur. Cornel. Valer. *in phyſ. inſt. c.15. de igne, n.4.* Pythagoras & illum ſequuti Timæus, Locrus atque Plato igni figuram, Pyramidem videlicet quatuor baſium triangulorum, & totidem angulorum ſolidorum, & duodecim planorum tribuerunt, vt refert Corn. Agr. *lib.2. de occult. phil. c. 23. de Geometricis figur.*

TERTIA CONSIDERATIO.

Natura ignis.

VNVM quodq́; Elementum duas ſpecificas qualitates habet, quarum priorem ſibi propriam retinet, in alterã tanquã media conuenit cum ſequenti. Eſt enim ignis calidus & ſiccus. Terra ſicca & frigida. Aqua frigida & humida. Aer humidus & calidus. Atque hoc modo ſecundum qualitates contrarias e-

lementa sibi contraria sunt vt ignis aquæ, & terra aeri. Adhuc secundum alium modum elementa sibi contraria sunt. Nam quædam grauia sunt, vt Terra & Aqua, & alia leuia, vt Aer & Ignis quamobrem priora passiua posteriora verò actiua Stoici nuncuparũt. Proinde adhuc Plato secundum alium modum distinguere tres vnicuique assignat qualitates. Igni videlicet acuitatem raritatem & motum Terræ autem obtusitatem densitatem & quietem Et secundum has qualitates contraria sunt Elementa Ignis & terra. Reliqua autem elementa ab illis qualitates mutuant, ita vt aer duas accipiat qualitates ignis raritatem & motum. atque vnam terræ videlicet obtusitatem. contra aqua duas quidem terræ, obscuritatem & densitatem, & vnam ignis videlicet motum. Sed ignis aere duplo rarior, triplo mobilior, quadruplo acutior. Aer autem duplo acutior aqua, triplo rarior, quadruplo mobilior. Proinde aqua duplo acutior terra, triplo rarior, quadruplo mobilior Quemadmodum igitur se habet ignis ad aerem, sic aer ad aquam, & aqua ad terram, rursusque sicut terra ad aquam, sic illa ad aerem, atq; hic ad ignem. Atq; hæc est radix & fundamentum omnium corporum naturarum, virtutum & operum mirabilium. Et qui has elementorum qualitates, & eorũdem mixtiones cognouerit, facile perficiet opera mirãda atq; stupẽda.

QVARTA CONSIDERATIO.

Qualitas ignis.

AD omnium mirabilium operationum, ait Hermes, duo sufficiunt, ignis & terra. hæc est patiẽs, illa agens. Ignis, vt ait Dionysius, in omnibus & per omnia clarè venit & remouetur, omnibus lucidus est simul & occultus incognitusque. ipse quando per se ipsum est, non accedente materia in qua propriam manifestet actionem, immensus est & inuisibilis per se ipsum potens ad actionem propriam,

mobilis tradens ſe ipſum omnibus quodammodo proximantibus, renouatiuus, naturæ cuſtodia, illuminatiuus, circunuelatis ſplendoribus, incomprehenſus, clarus, diſcretus, reſiliens, ſurſum ferens, acutè means, excelſus, non receptus contumelia minorationis, ſemper motus mouens, alterum comprehendens, incomprehenſus, non indigus alterius, latenter creſcens à ſe ipſo, & ad ſuſceptas materias manifeſtans ſuimet magnitudinem actiuus potens, ſimul omnibus præſens inuiſibiliter, neglectus eſſe non patitur, ad certa autem ſicut quædam vindicta, generaliter & proprie ſubito reducens in rationem, incomprehenſibilis, impalpabilis non minutus, in omnibus ditiſsimus ſuimet traditionibus immenſa & improba rerum naturæ portio ignis eſt, vt ait Plinius, & in quo dubium ſit, plura abſumat an pariat. Ignis ipſe vnus eſt & per omnia penetrans, vt aiunt Pythagorici, ſed in cœlo dilatatus colluſtrans, in inferno verò coarctatus tenebroſus & crucians in meditullio de vtroque participans. Ignis itaque in ſe vnus in recipiente multiplex, & in diuerſis diuerſa nota diſtributus, vt apud Ciceronem teſtatur Cleanthes. Eſt itaque ignis hic aduentitius quo vtimur. Eſt in lapidibus, qui ictu chalybis excutitur. eſt in Terra quæ ex refoſsione fumat. eſt & in aquis qui fontes & puteos calefacit, eſt in profundo mari, quod ventis agitatum tepeſcit. eſt in aëre quem ſæpe ferueſcere videmus & animalia quæque & viuentia omnia & vegetantia calore nutriuntur, & omne quod viuit propter incluſum ignem viuit. Superni ignis propria ſunt calor omnia fœcundans & lux omnibus vitam tribuens. Inferni ignis propria ſunt ardor omnia conſumẽs & obſcuritas cuncta ſterilitate complens. Fugat itaq; cœleſtis & lucidus ignis tenebroſos dæmones fugat & hic noſter ligneus eoſdem, quatenus habet ſimulacrũ & vehiculum lucis illius ſuperioris. Quin & illius qui ait: ego ſum lux mundi, qui verus

ignis est pater luminum, à quo omne datum optimum venit splendorem ignis sui emittens & communicans primo solis & cæteris cœlestibus corporib. & per hæc tanq̃ per media instrumenta illum in hunc ignem nostrũ influẽs. Sicut ergo tenebrarum dæmones in tenebris ipsis robustiores sunt, sic boni dæmones qui sunt angeli lucis, incrementa suscipiunt à luce, non solùm diuina, solari & cœlesti; sed etiam eius qui apud nos est ignis. Hinc primi religionum & ceremoniarum sapientissimi institutores orationes & psalmodias, & sacra quæque non nisi accensis luminibus fienda decreuerunt. Hinc illud Pythagoræ Symbolum, Ne loquare de Deo absque lumine. Iusseruntque ad fugandos malos dæmones apud cadauera mortuorum, lumina accendi & ignes, nec illa amoueri, quousq; perfectis sacro ritu expiationibus terra cendantur. ipseque omnipotens in veteri lege exquirebat omnia sua sacrificia igne offerri atq; vt in altari ignis semper arderet, quem etiam apud Romanos Vestæ sacerdotes perpetuum seruabant custodiebantque.

QVINTA CONSIDERATIO.

Quo die creatus ignis.

ATTESTANTE Mose in descriptione creationis mundi, Lux dicente domino, facta est in primo die, quod & de angelorum creatione quidam intelligi volunt, ex 38. Iobi capite. quia Deus ibi se ab astris matutinis & filiis Dei laudatum fuisse asserit, cùm fundamenta terræ poneret, quæ primo vtique die cõstituta sunt. Quamuis ad diem tertium eorum creationem aliqui reponunt moti illo Apostolico, *Col.1.* vbi per Christum condita esse affirmantur, tam ea quæ sunt in cœlo, quam quæ in terra visibilia & inuisibilia, throni, dominationes, principatus & potestates; cum enim angeli sint in cœlo eosdem habi-

o

culosuo constructo & exornato priores non fuisse censent. Putant Rabini ignem Tartareũ seu infernalem secundo die fuisse creatum, quod ibi non legatur. Vidit Deus quod esset bonum, sicut in aliis diebus, cum itaq; Deus nolit excidium humanum, non placuisse ipsi atque sic omissum esse.

SEXTA CONSIDERATIO.

Ignis Deus apud antiquos.

PAGANI, vt refert Salomon, *Sapient.13.* Aut ignem aut ventum, aut citatum aërem, aut astrorum orbem, aut vim aquarũ aut lumina cœli, rectores mundi Deos esse putauerunt. Chaldæi de quibus legitur in quadam historia scholastica, cum & ipsi adorarent ignem, quem ipsi appellabant Deum Deorum ad hoc etiam cogebant alios hoc modo. offerebant enim quibuscunque negantibus ignem esse Deum & alium Deum pugnantibus pugnam. ita quod si Deus eorum ab aliquo vinceretur, eius culturam admitterent. Si verò ignis eorum Deus aliorum idola consumeret, illi ad ignem semper colendum se obligarent. Quapropter Canopei qui idolum Beli adorabant, deposuerant de capite idoli sui auream coronam, & super caput eius vas quoddam testaceum posuerunt, & illud multis foraminibus perforauerunt, & cum cera obturauerunt, & illud aqua impleuerunt Venerũt igitur Chaldæi ad illud idolum examinandum & posuerunt in ignem, statimque in foraminibus cera liquefacta, descendit aqua & ignem extinxit, & sic prçualuisse creditum fuit idolum Canopi, cuiusdam ciuitatis Ægypti, Deo Chaldæorum. Hinc & Abrahamus suffocato in Vhr Chaldæorum Aram fratre suo in igne, quia ignem colere noluit, cum & ipsa proiectus fuisset in ignem à Deo liberatus est. vt exponit Hartm. Schedel. *in Chro. ab initio mundi ætat.3. fol. mihi 22.* Et Persæ Deum ignem coluerunt, vt testatur Alex.

ab Alex. *lib gen. dier. 6. c. 4.* quæ etiam Magorum opinio fuit, cui Thales adſtipulatur qui ignem tam religioſe coluerunt vt cremare corpora ducerent nefas, ne contagio cadaueris deorum maximum violarent. *idem lib. 6. c. vlt.*

SEPTIMA CONSIDERATIO.

Ignis inuiſibilis.

IGNIS iſte elementalis quia tenuiſsimus eſt, non venit ſub aſpectum. Non eſt hic ignis noſtro ſimilis, quo nihil eſt edacius, ſed purus quidam feruor, qui nec cernitur vt noſter ignis, quia rariſsimus eſt, nec alimento eget, cum ſit ſimplex aliiſq; rebus alimentum præbeat potius quàm accipiat. Noſter verò imaginem duntaxat illius, quandam refert quod calidus ſit & ſiccus, qui tamen aëri ac terræ, ac cæteris qualitatum concretioribus craſsioribus admixtus humanis vſib. ſeruit prodeſt huius elementi vis ad aquæ & terræ frigus in concretis corporib. temperandum ad vitalem quaſi ſpiritum fouendum, ad coquēdum, ad maturandum.

Deus ignis conſumens.

Deut. 4. & Paul ad Heb. 12. & ideò dicitur *Exod. 3.* Apparuit Dominus Moyſi in flamma ignis de medio rubi.

OCTAVA CONSIDERATIO.

Anima hominis ignea.

ANIMA correſpondet terræ per ſenſum. Aquæ per imaginationem, aëri per rationem, cœlo per intellectum, exigitque anima in illorum harmoniam ſecundū quod temperantur hæc in hoc mortali corpore. Hinc Alexander M. qui in India prælio circumuentus lumen & ignem ex ſe profundere viſus eſt. Theodorici pater ignis ſcintillas ex toto corpore profudiſſe legitur, ita vt ſcintillātes flammæ hinc inde etiam cum ſono proſilirent.

NONA CONSIDERATIO.

Ignis terra.

EST & ignis in terra, quæ ex refoſsione fumat. de quo Agrippa *de occult. phil. lib. 1. c. 5.*

DECIMA CONSIDERATIO.

Ignis in montibus.

CAVSAM ignis qui è montibus vomitur potius quàm è vallibus inquirere aut aſſequi non eſt difficile, ſi cogitemus valles minus cauernoſas eſſe, nempe locis omnibus obſtruſis longè magis quàm ſint in montibus, qui eminentes rarioris materiæ ſunt quàm ima vallium, & ideò etiam ſaxoſi magis ſalebroſi & rimis vndequaque ſuam inanitatem demonſtrantes. Eò igitur tendit ignis non in ſolida loca, ad quæ erumpendi aditum facilem non inuenit. Sunt tamen in campis thermæ plurimæ ex eisque ignis exhalat, ſenſim & paulatim, cum in montibus furat impetu ſuo ob cauitates, per quas vim ſemper acquirens erumpit. Eſt hæc ratio, cur in montibus potius quàm campis huiuſmodi euomantur ignes. Ratio verò quomodo huiuſmodi ignes tanto miraculo generētur, vt in monte Æthna Siciliæ omnium Europæ celebratiſsimo eſt. Ventorum vis multa per eius viſcera permeantium ignem excitat in ea, quæ occurrit ſulphurea & aluminoſa materia. De illo ob id multa tradidere omnes qui de montibus ſcripſere. Ariſt. *de admir. c. 36.* ſic habet: Ignis vndam in monte Æthna neque mediocrem exiſtere aiunt, neque eſſe continuam. Solin. *c. 10.* In Æthnæ vertice hiatus duo ſunt, crateres nuncupati, per quos eructatus erumpit vapor præmiſſo prius fremitu, qui per æſtuantes cauernarum latebras longo mugitu intra terræ viſcera diu voluitur, nec ante flammarum globos attollit, quam interni ſtrepitus antecedant. Mirum hoc eſt,

nec

nec illud minus quod in illa feruentis naturæ perui-cacia mixtas ignibus niues profert, & licet vastis in-undentur incendiis, apices caniciе perpetua bruma-lem detinent faciem. Itaque inuicta in vtroque vio-lentia, nec calor frigore, nec frigus calore, dissolui-tur. S. Augustinus *de ciu. Dei. lib. 3. c. 31.* legimus inquit, apud Ethnicorum historias Æthneis ignibus ab ipso montis vertice vsque ad littus proximum decurren-tibus, ita ferbuisse mare vt exurerentur rupes, & pices nauium soluerentur. Hoc vtiq; non leuiter noxium fuit, quamuis incredibiliter mirum. Eodem rursus æstu ignium tanta vi fauillæ oppletum esse Siciliam, vt Catinensis vrbis tecta obruta & oppressa diruerēt. Hactenus ex illo, & sane hoc contigerat paulo ante seditionem. C. Gracchi ac vt habet Orosius *lib. 5. c. 10. & 12* multi mortales incendio absumti sunt, coacti-que fuere desertis suis quàm longissime aufugere: at-que ita fit vt illius ignis vis iure censeatur etiam suo calore frigida dissoluisse, quando etiam mare ipsum in feruorem conuerterit.

Iulius Ethnicus, M. Æmilio, L. Aurelio Coss. Æ-thnæ mons terræ motu ignes super verticem latè dif-fudit, & ad insulam Lyparas mare efferbuit, & qui-busdam adustis nauibus vapore plerosque in naua-leis exanimauit, piscium vim magnam exanimem dispersit, quos Lyparenses, auidius epulis appetentes, contaminatione ventris consumti sunt, ita vt noua pestilentia vastarentur insulæ, Senec. *natur. lib. 2. c. 30.* memorat montem Æthnam aliquando suo multo i-gni ingentem vim arenæ vrentis effudisse inuoluis-seque diem puluere, populosq; subita nocte terruisse cum plurima fuissent tonitrua & fulmina. *Plinius lib. 2. c. 106.* In montium, inquit, miraculis ardet Æthna noctibus semper, tantoque æuo ignium materiæ suf-ficit niualis hybernis temporibus egestamque cine-rem pruinis operiens. *Et lib. 3. c. 8.* Mōs, inquit, Æthna nocturnis mirus incendiis, crater eius patet ambitu

ſtadiorum 20. fauilla Taurominium & Catanam vſque peruenit feruens, fragor verò ad Maronem & Gemellos colles. Eius igitur incendij cauſam Trogus lib. 4. ſic adfert: Sicilia, inquit, eſt terra cauernoſa & fiſtuloſa, quo fit vt ventorum flatibus pateat, vnde ignis concipitur. Intrinſecus ſulphur habet & bitumen, vbi ventris per ſpiramenta cauernarum incubuit diu luctatus concipit ignem. Sic Æthnæ durat incendium, Hæc ille. motus ergo ventorum incendij cauſa eſt. Strabo etiam ſcribit, ſe in eius montis cacumine fuiſſe, & omnia diligenter luſtraſſe. Feruntque in ſummo vertice mirabiles eſſe mutationes, interdum erumpente igneo fulmine, aliquando vel flamma vel obſcuro fumo Id verò ſummam habet admirationem, quod illius ignis calor neq; vllo frigore temperari, neque frigus depellere poteſt. Et veroſimile eſt in iis locis quædam eſſe Tartari oſtia aut loca puniendis animabus deſtinata. quod & Surius tradidit *comment. ſuo anno domini 1537*. Eſt etiam inſignis in Italia Veſuuius Campaniæ, de hoc Solin. *c. 40.* Quod in Campania Veſuuius in Sicilia Æthna, hoc in Lycia mons Chymære eſt mons nocturnis æſtibus fumum exhalans, hæc ille. atque eo fumo Plinius ſenior extinctus eſt cum conflagrationis eius cauſas experiri vellet.

In Islandia inſula mons eſt occidētem verſus Hecla dictus, à quo non longe abſunt fodinæ ſulphuris, quod inde copioſiſsimè plenis nauibus euehitur. Mons ille cum furit haud ſecus atque horrenda tonitrua inſonat, proiicit ingentiam ſaxa ſulphur euomit cineribus egeſtis terram circum circa tam longè operit, vt ad 20 lapidem vel milliare coli non poſsit. Sunt ibi multæ voragines ita cineribus opertæ vt vix euitari poſsint ab illis, qui vt eius incendij naturam explorent, propius montem accedunt, è quibus plerique viui à voraginibus abſorbentur. Emergit illic ignis quidam qui aquam abſumit, ſtuppam non abſumit. *Sur. d. loc.*

XI. CON-

VNDECIMA CONSIDERATIO.
Ignis in lapidibus.

E Silice ignem excutere potuit Pyrodes vti habet Plinius *lib.7.c.56.* Legitur & Iudicum *c.6.* etiam á lapide ignem ſponte manaſſe, cum etenim Gedeonem Angelus ſub quercu ſalutaſſet & eius iuſſu carnes & panem ſupra petram poſuiſſet, & thus deſuper fudiſſet, aſcendit ignis de petra qui carnes ac panes conſumſit atque ita fit vt omnibus ſacris litteris hoc pateat ex rebus frigidiſsimis, ignem etiam manare diuino tantum miraculo. In Lyciæ Hephæſtris riuis lapides tæda flammante tacti, quin & arenæ ipſæ in ipſis aquis ardent. *Plin.lib.2.c.106.* Conſimilis eſt ignis in Nymphæo. ibi enim è petra flãma egreditur, quæ pluuiis accẽditur. Theopompo teſte. at admirabilius eſt, quid de huiuſmodi illo igne tradit Ariſt. *lib.de admir.c.34.* ſic. In locis montanis Apolloniatidis iuxta Atitatriam (is Nymphæi locus eſt) petram quandam eſſe aiunt, ex qua ignis emanãs non cernitur, at cum in illam oleum effunditur, continuo flamma exurgit. Sunt & ignei lapides, ex quibus ignis extrahitur, & in ipſum quandoque reſoluitur. aut ex ipſo geniti ſunt, ſicut lapis fulminis, & lapis pyrites atque aſbeſtus.

XII. CONSIDERATIO.
Ignis in plantis.

SVNT & plantæ herbæque igneæ naturæ, vt Enula campana, Agrimonia, Aquilegia, Arum, Pimpinella, Latier, Ocymum, Carduus benedictus, Centaurea, Camomillum, Vrtica mortua, Anetum, Verbena, Vrtica maior, Veronica, Chamædris, Aſarum, Lupulus, Lingua ceruina, Erica, Hyſſopus, Lauendula, Maiorana, Saluia ariſtolochia, Pulegium ſerpillum, Ruta, Roſmarinus, Sinapi, Satyrion, Herba S. Ioannis, Pes leonis, Sanicula, Pyrola, vt refert Ad. Lonicerus *in ſuo Herbario de diſtillat.aqu.in fin.*

XIII. CONSIDERATIO.

Ignis in aqua.

DEI opus esse præcipuum vel ex eo patet, quod Lactantius habet, *lib. de ira Dei, c. 10.* Vanissimum est si ignis & aqua naturam ex Atomis esse credamus. quid quod durissimi rigoris materiæ, si ictu vehementiore collidantur ignis excutitur? nam in ferro aut silice atomi latēt? Quis inclusit? aut cur sua sponte non emicant? aut quomodo semina ignis in frigidissima materia permanere potuerunt? Omitto silicem & ferrum: orbem vitreum plenũ aquæ si tenueris in sole de lumine quod ab aqua refulget ignis, accēditur etiam durissimo frigore, num etiam in aqua ignem esse credēdum est, &c. Nota Sal in se vno continet aquæ & ignis elementum. & hoc è duobus est vnum, vt tradidit S. *Hilarius in comment. in Matth can. 4.* quod est summopere admirandum, simul hæc duo tantum consistere, aquam & ignem, sic frigidum & calidũ, ac propterea sal in igne crepitat, quia humor aquæ resistit, quanquam salis quædam species est Agrigenti, qui quoniam plus ignis quam aquæ habet cōtra alias salis species facilimè eius aqua illa in igne dissoluitur, & ideò ille vnus non crepitat in igne, sicut reliquæ salis species, ob resistentem in eis aquam: propterea enim reliquæ species salis in aqua positæ, quia plurimum aquæ habent, minimum ignis, in aquam facilius dissoluuntur, in igne crepitant aqua resistente. Huiusmodi Agrigentini salis esse naturam tradit *Solinus c. 10. & Plinius lib. 31. c. 7.* ita & Tragalæus sal in igne nec crepitat nec exilit, quia aquæ permodicum habeat, *Plinio auctore ibid.* Sic igitur mirum est hoc in sale, quocunque ignem frigidæ aquæ tenacissime inhærere. Exemplum aliud in sacris, *3. Reg. c. 18.* Elias aduersus Prophetas Baal in altari tantum aquæ imposuit, quantum quatuor hydriæ caperent, ter superfudit holocausto, adeò vt aquæ currerent circum

altare;

altare, & fossa aquæductus in circuitu altaris repleretur. Cecidit ignis Domini, & vorauit holocaustum, & ligna & lapides, puluerem quoque & aquam, quæ erat in aquæductu lumbens. Aliud exemplum *Macch. 2. c. 1.* cum desolatione Hierosolymitana sub Antiocho facta in Persidem ducerentur sacerdotes, acceptũ ignem de altari occultè absconderunt in valle vbi erat puteus altus & siccus, & in eo imponentes eum studuerunt, vt omnino ignotus esset locus. Cùm autem præteriissent anni multi, & placuit Deo vt mitteretur Nehemias à regis Persidis nepotes sacerdotes illorum, qui absconderant, misit ad requirendam ignem, & non inuenerant nisi aquam crassam & iussit eos haurire & afferre sibi & sacrificia, quæ imposita erant, iussit sacerdos Nehemias aspergi ipsa aqua & ligna, & quæ erant superposita. Vtiq; hoc factum est, & tempus affuit, quo sol refulsit, qui prius erat in nubilo, accensus est ignis magnus ita vt omnes mirarentur. Cùm autem consumtum esset sacrificium ex residua aqua Nehemias iussit lapides maiores perfundi, quod vt factum est, ex eis flamma accensa est, sed & ex lumine, quod refulsit ab altari, consumta est.

XIV. CONSIDERATIO.

Ignis in Insulis.

SVNT & Insulæ in quib. ignis flagrat. Cum etenim vndequaq; aquis circumdentur, ob quarum copiam vix vlla ignea scintilla superesse posit, nihilominus sæpè in ipsis insulis maiores quam alibi comperti sunt ignes, maioresque quam in Mediterraneis: patet hoc ab Æthnæ incendio Siciliæ ab igne Vulcani. Sed & Lyparis Insulæ in quibus perpetuus flagrat ignis. Addit præterea Aristoteles *de admirandis lib. 32.* in ea terram esse, in qua si olla cooperiatur, quicquid fuerit iniectum, statim coquitur. At nec in Italia tantum est illa ignium copia, verumetiam in Indicis In-

ſulis præcipuè quæ nũcupata eſt Del Moro proximè Tolo in regno regis Ternates. Erumpit enim ibi ignis caliginoſus. cinerum denſitate tanta, vt & domos diruerit, arbores in años plures ſteriles eſſe peregerit, omnia animantia enecauerit, aſpera in vias ęquas permutauerit lapidum cinerumq; aggeſtu. Tum in eodem Ternates regno in Inſula Malucco ignis erumpit non minore fragore quàm in gentibus erumpere ſolet à bombardis, eiectis etiam lapidibus molari magnitudine vti, de his vtriſque ſcripſit Balthaſar Diaz ex Malacca 1556. Et Adamantinus ille mons Iuculæ Tenariffæ inter Fortunatas, qui & longè proſpectantibus vias dirigit ſuo igne, per lucem omnibus prodeſt, per vſtionem nulli obeſt. Et inſula Nicopora non procul à Iaua perpetuo igne flagrat vt Odoardus Barboſus memorat.

XV. CONSIDERATIO.

Ignis in aëre.

IGNEORVM meteororum omnium vna eademq; materia eſt calida & ſicca exhalatio. quæ propter tenuitatem & leuitatem ſi calidiſsima ſit, in ſupremam aëris regionem penetrans, ibi ab igne, ſole, & motus celeritate incenditur, vt Cometæ, Capræ, Trabes. ſi verò minus calida propè terram inflammatur vt ſtellæ caſtores, vel in ſuprema infimæ regionis parte vt ſtellæ tranſuolantes, ſi calidior ad mediam regionem euehitur, vnde fiunt fulmina, virgæ ardentes, &c. Variæ ſunt autem formæ ex diuerſa exhalationis in aërem pertractæ ſitu ac figura & copia. Sunt enim aliis aliæ plus aut minus incenſæ, itemque aliæ diuturniores aliis, & vel concitatiores vel remiſsiores.

CONCLVS. I.

Virgæ.

VIRGAE ſunt raræ quædam inter ſe diſtàntes ac latæ diffuſæ longeque ſerpentes flammæ tanquam

quàm stipulæ quædam incensæ. vnde & stipulas quidam appellarunt.

CONCLVS. II.

Æges.

ÆGES seu Capræ sunt Globi quidam ignei, qui dum paulatim inflammantur initio ferè globosi, post in lõgum progrediente flamma protenduntur.

CONCLVSIO III.

Doci.

DOCI seu Trabes sunt latæ quædam & in longum æqualiter porrectæ flammæ.

CONCL. IV.

Fax.

FAX seu lampas dicitur flamma lampadis formam referens, quæ nisi in terras cum cadit, ante non conspicitur. Eius duas formas Plinius facit *lib.2.c.26.* Seneca fulgurum nomine vtramq; complectitur.

CONCLVS. V.

Lucerna.

LVCERNA superiore quidem parte veluti candela quædam incensa videtur, non autem inferiore, quod eius materiam desuper ignis attingens, paulatim serpendo consumat, donec ea tota sit inflammata.

CONCL. VI.

Stellæ transuolantes.

STELLAE transuolantes à Seneca vocantur, quas Plinius Stellarum discursum appellat, quæ gignãtur cum exhalatio inflammata sursum nitens, à nube deorsum repulsa distrahitur ac decurrit, & cadere videtur.

CONCL.

CONCLVS. VII.

Castor & Pollux.

VT vocat Plinius *lib.2.c.37.* stellæ geminæ, vulgò fatuus & erraticus ignis dicitur, propè terras in aëre proximo hærens è crassa & humida constans exhalatione, diutius perdurans: qui vento non nihil agitatus cum decliuiora loca petat, viatorem dicitur noctu sequentem ad aquas & valles in præcipitia ducere. In magnis tempestatib. nauium antennis aliisve partibus tãquam stellæ quædam insidere cernuntur, quæ si geminæ sunt prosperæ putantur. Sin vnica sit Helena vocatur & infelix creditur.

CONCLVS VIII.

Fulminum fulgurum seu fulgurationum eadem est generationis causa.

CVM exhalatio calida & sicca & crassa simul cum vapore humido sursum elata mediam aëris regionem attigerit; si vapor in densam & frigidam nubem loci frigore densatus vndique exhalationem illam cingat atque constringat ipsa iam in angustum coacta locum, interiore calore reluctante, frigorique concludenti ac prementi resistente magis æstuat, excitatoque spiritu tandem & natura vires assumente exitum, magno ac terribili fragore (quem tonitrum appellamus) nubem perrumpit & violenter exsiliens inflammatur, atq; hinc ille subitus apparet splendor qui fulgur dicitur. Exsiliens autem è nube flamma, si ad terras perferatur fulmen appellatur, & fulgetrum si longiore tractu nitatur. Finis horum est exhalationum pestilentium cõsumtio. nam pestilens plerumque ac fœtidum fulmen est, quoniam è crassa ac glutionosa exhalatione gignitur. Perrũpit ac perscindit dura magis quàm mollia velut metallum saxum, pecuniam intacta sæpè crumena, quod ideò fit quia duriora

riore magis resistunt, & in hæc illud vim suam acrius exercet, quæ quidē vis in illo tartareo puluere bombardico incenso facile cerni potest. Quod autem citius splendor ille cernatur, quam tonitru percipiatur, cum tamen eodem tempore vtrumq; fiat. ea causa est, quod aspectus tenuior sit, & sine aëris motu formas adspectabiles statim apprehendat. audiendi verò sensus tardior, non nisi per aëris impulsionem ad aures peruenientis percipiat.

CONCLVSIO IX.

Cometa.

COMETAE existunt, cum in supremam aëris regionem euecta exhalatio sicca & crassa cogitur, orbiumque cœlestium impulsu agitato aëre ignis attactu accenditur, paulatimque inflammati æquabiliter, nec subitò desinit propter materiæ copiam, quæ continua quadam similis materiæ cœli motu ac solis calore attractæ accessione crescit. Hinc fit vt quo copiosior est exhalatio hoc diuturnior sit cometa, quem Plinius *lib.2.c.23.* vt minimum septem, vt summum octoginta dies cerni scribit. A figuris cometis nomē inditum est quod videantur stellæ crinitæ, quas Latini, teste Cicerone, Cincinnatas etiam vocant. Eorum color pro exhalationis, vel raritate vel densitate, alias rubet, alias pallet, sed quia noctu ardent ac scintillare conspiciuntur color sæpè videri mutatur. Autumni tempore sæpius generantur. Variæ significationes eorum commemorantur, sed præter æstum siccitatem & sterilitatem, quæ cometæ ferè nunciant reliqua Deo nobis minanti nota sunt. Cometarum species sunt: Pogoniæ quæ barbæ figuram. Acontiæ, quæ Iaculi. Xiphiæ quæ mucronis. Ceratiæ, quæ cornuum speciem referant.

Est & aliud genus igneorum, quæ cum nullum habeant ignem, ardere tamen in aëre videntur.

CON-

CONCL. X.

Chasma.

CHASMA fit cum exhalatione densa & glutinosa in suprema regione aëris excalefacta cœlum subito splendore aperiri videtur.

CONCL. XI.

Nocturnus splendor.

NOCTVRNVS splendor fit accensa exhalatione aliqua tenui ac rara, quo repente magna cœli pars illustratur & cito desinit. Plinius lumē de cœlo visum appellat.

CONCL. XII.

Nubes.

NVBES est copiosa exhalatio vi solis euecta & in media regione aëris frigore coacta, quæ interiore calore, quo fuit excitata suspenditur.

CONCL. XIII.

Corona.

CORONA siue Halos, est circulus in nubibus, apparens, qui lunam solem aliámve stellam ex maioribus aliquam, cui subest, ambit, sed lunam sæpius, efficitur hic circulus ex nube rara ac tenui quàm stella suis radiis mediam traiicit, idq; tantum sereno tempore: qui si paulatim euanescat, serenitatem significat, si densitate nigrescat, pluuiam.

CONCL. XIV.

Parelia.

PARELIA sunt imagines quædam à sole nubibus impressæ, quæ fiunt aëre tranquillo, cum æquabilis aliqua nubes & humida, nec densa nimium nec rara, solis radiis illustrata, effigiem illius refert.

CONCL.

CONCL. XV.

Iris.

IRIS siue cœlestis arcus fit, cum in cauam & roridam nubem tenuem atque æquabilem, quę liquescere iam cæperat, & exaduersum soli positam, eius radij reflectuntur, qui quoniam rotundam in ea nube figuram efficiunt, arcuatam quoque imaginem spectantibus exhibent. quo propinquior est sol horizonti & iris maior apparet, minor est, cum videlicet sol ab horizonte est remotior.

CONCL. XVI.

Lineæ perpendiculares.

LINEAE perpendiculares, seu virgulæ vārij coloris eodem modo quo irides, nisi quod hæ lineæ rectæ in longum porriguntur, non vt illæ, curuantur in arcum. quod ex eo fit, quia nubes in quibus apparent, non vt in iride concauæ, sed planæ sunt, quibus linearum imagine radij solis imprimuntur.

XVI. CONSIDERATIO.

Spiritus ignei.

SECVNDVM Magorum traditionem tria generā sunt spirituum. quorum primos supercœlestes vocant atque mentes à corpore penitus seiunctas & q. intellectuales sphæras, Deum vnum tanquam ipsorum firmissimam stabilissimamq; vnitatem, siue centrum colētes, quapropter illos iam etiam Deos nuncupant, propter diuinitatis participationem quandam, quia semper sunt Deo pleni diuinoque nectare ebrij. Hi circa vnum Deū solum versantur, nec mundi corporibus præsunt, nec inferorum ministrationi adaptantur, sed susceptum à Deo lumen inferioribus ordinib. influunt, singulisq; singula officia distribuūt. Hos secūdo ordine proximè sequūtur cœlestes intelligētiæ, quos vocāt dæmones mūdanos, sc. vitra diuinū cultum mundi sphęris accōmodatos vnicuiq;

coelorum

cœlorum & stellarum præsidentes, vnde eos in totidem distribuunt ordines, quot in mundo sunt cœli, & quot in cœlis sunt stellæ, & vocabant pro stellarum tam nomine quàm virtute. Tertiò ponunt dæmones quasi ministros, ad ea quæ sunt in inferioribus disponenda, quos Origenes vocat inuisibiles quasdam virtutes, quib. ea quæ sunt super terram disponenda creditã sunt. Sæpe enim nemini conspicui, itinera & negocia nostra quæcunque dirigunt, sæpe etiam prælijs intersunt, clandestinisque subsidiis optatos amicis præbent successus. quippe conciliare prospera, infligere aduersa pro libito posse dicũtur. Illos simili modo in plures ordines distribuunt, vt alij Ignei, alij Aquei, alij Aërei, alij Terrei sint. Quæ quidem quatuor species dæmonum, iuxta quatuor cœlestium animarum vires, mentem, rationem imaginationem, naturam scilicet viuificam & motricem computantur. Hinc ignei cœlestium animarũ mentem sequuntur. Vnde ad sublimiora contemplanda concurrunt, vt tradit Cornel. Agrippa *lib. 3. de occult. philosoph. c. 16. de intelligentiis & dæmon. &c.* Ex ordinibus quoque angelorum ignei sunt Seraphin & virtutes potestates. Hi spiritus ignei circa superiorem peruagantur aërem, qui ignis sphæræ proximus est, imò in ipso igne demorantur. His nonnulli diuersas illas quæ in aëre conspiciuntur impreßiones atque ostenta adscribunt, quorum ingens numerus tam antiquis quàm recentib. monumentis est consignatus, vt recenset quædam Strozzius Cicogna *in theat. vniu. nat. lib. 3. c. 5.* Ait Cardanus igneos hos spiritus nũquam impunè apparere, sed clades semper & maxima mala prænunciare. Ab igneis his spiritibus antiqui fulgurum ac fulminum sumserunt obseruationem, cuius exquisitam diligentiam Plinius eo procesßisse dicit, vt etiam numerum dierũ Hetrusci prædicerent, cuius quidem superstitionis hoc apud eos est exemplum. Antequam mortem Augustus obiret,

decidens

decidens fulmen è nomine CAESAR primam litteram ſuſtulit, vt Aeſar tantum relictum ſit. Aruſpices conſulti intra centum dies Auguſtum moriturum prædixerunt. Hetruſca enim lingua AESAR Deum ſignificabat, C. autem apud Romanos centum, centeſimo die Deum dici debere Cæſarem, quod nulli viuentium conuenire poterat, argumentum clariſsimum fuit eum illa die interiturum. De ſpectro igneo mirabilem narrat hiſtoriam Cardanus. Redibat, inquit, amicus quidam meus fide dignus Mediolano Gallaratum, & erat iam nox, ſed cœlum atrum obſcuriores noctes faciebat, pluebatque leniter & ipſe è regione oppidi alterius Buſti quatuor millia paſſuum aberat adhuc Gallarato: quum viſus eſt ſenſim videre ſplendorem vocesq; bubulcorum à ſiniſtro latere increbeſcere: ac breui quum ſeps intermedia eſſet, iam videt currum totum flamma coniectum, vox bubulcorum erat Caue caue, quo oſtento territus calcaria equo addit, ſed ſeu curreret ſeu citato pede progrederetur, ſemper illi è regione currus obuerſari videbatur, ipſe verò quum interim ſupplicationes ad Deum recitaret, tandem poſt horæ fermè ſpacium peruenit ad eccleſiam ſeu ſacram ædem B. Laurentij, quę extra portam oppidi eſt, atq; ibi ſub terra omnia mergi viſa ſunt, currus boues bubulci flamma.

XVII. CONSIDERATIO.

Homines ignei.

IN quolibet elemento ſtatuit Ph. Theoph. Homines & creaturas qui in ſuo Chao ambulent & habitent. De igneis exemplum admirabile eſt Anno 1536. die Martis 21. In Sicilia non procul ab oppido Tauromitano mercatori Siculo iter facienti decem fabrorum habitu occurrerũt, ac paulo poſt alij decem, tandem verò vnus Vulcano ſimilis. Rogati à Mercatore, quo tenderent? Reſp. Ætnam verſus ad fabrilem officinam.

cinam. heic Mercator, mirum sibi videri, quomodo eo in monte quidquam fabricari posint, qui altissima niue esset obtectus, respondēs Vulcanus, Ignotæ tibi, inquit, meæ sunt vires, quas nō multò post cū aliis experieris, simul cū dicto euanuit: vnde mercator totus horrore rigescens ægrè in proximam domum correpsit & seq die le ho cōcessit. Sub vesperā Ætna mons tanto cum fragore moueri & cinerem ac flammas euomere cepit, vt Taurominitani vltimū mundo finem instare rati, latibula vndiq; quærerent, nec vllum satis tutum inuenirent: tandem verò indictis ad D Agathæ supplicationib. fusisq; ad Deum precibus tempestas præter omnem expectationem cito conquieuit. *Strozz. Cicogn. d. loc.*

XVIII. CONSIDERATIO.
Animalia in igne.

SVNT animalia numero quatuor, quę victum percipiunt tantum ex vno elementorum, vt talpa terra, alec aqua, Chameleon aëre, & Salamandra igni: vt probant versus sequentes:

Talpa terra cibus Chameleon in aëre viuit.
Alec vnda fouet, flamma pascunt Salamandram.

XIX. CONSIDERATIO.
Aues in igne.

MIRA refert Baptista Fulgosius *in suis Collect. de dictis factisq; memorab. lib. 1. tit. de mirac. c. de auib. animalibusq; aliis admirand.* vbi de farfallis auib. quæ à Græcis Pyraustæ nominātur, quæ in Cypro in metallorum fornacibus inueniuntur, per medias flammas illæsæ volant, & si fortè longè ab ignibus auferantur, paruo temporis momento intereunt, res profecto mira huiusmodi aues in violento, quod alia viuentia omnia perimit, elemento viuere. De volucribus Creticis tradit Solinus c. 16. Ignem impunè innolare, Carystiæ nuncupantur.

XX. CON-

XX. CONSIDERATIO.

Inuentor ignis.

ASSERIT Plinius *lib.4.c.12.* In insula Delo ignẽ primum repertum. Fabulantur Phænices à Prothogono eum compertũ ex constrictione lignorum, de quibus meminit Euseb. Cæsar. *de præparat. euang. lib.1 c.7.* sed falso. Auctor enim nemo alius nisi solus Deus. Nam Gen. c.3. statim eiectis Adam & Eua à Paradyso flamma gladii forma constituta ibi est ne vlterius liceret alicui eò reuerti. Præterea Abel tempore sacrificium ab eo dicatum est adipe agnorum oblato *Gen. 4.* qui sane non nisi per ignem offerri consueuit, vt liquefiat & offeratur. Ignem enim sacrificio adhibitum etiam Abelis sacrificio videtur tradidisse S. Augustin. aduersus Faust. *lib.22. c.17.* Tum à Tubal organa facta fuere. Tubalkain quoq; malleator & faber fuit in cuncta opera æris & ferri, quæ non nisi igni confici potuerunt. Ignis cum pluribus orbis partibus diu fuerit incognitus illis primus inuentor fuisse putabitur, qui ad eos primus aduexerit. Mela *lib. 3.c.4.* Non longè inquit, à Macrobiis extrema Ægypti ora ad oceanum, quibusdam ante aduentum Eudoxi adeò ignotus fuit ignis, adeoq; visus mirum in modum placuit, vt amplecti etiam flammas & ardentia sinu abdere, donec noceret, maximè libuerit. Et Plinius *lib.6.cap. 30.* tradit, Æthiopibus quibusdam ante Ptolemæum Lathyrum regem Ægypti ignotum fuisse ignis vsum.

XXI. CONSIDERATIO.

Pyromanteia.

Πυρσκοπία siue πυρομαντεία erat diuinatio ex incẽsarum & iam ardentium flamma victimarum de euentibus coniecturas capiens. In hac aliquãdo pix trita in ignem spargebatur. Igneorum dęmonum inuocatis nominib. aliquãdo tędæ pice illitæ accendebantur & certis characterib. signabantur. Si flãma

tædarum in vnum coibat. proſperum ſi lambens & diuiſa comparebat infelicem, ſi tricuſpis aſſurgebat glorioſum euētum, ſi variè diſperſa, in ægro mortem, in ſano morbum, ſi crepitans infortunium, ſi ſubitò extincta ingens periculum ominabantur. Aliquando hoſtiam in ignem coniiciebant, & dumtaxat conſiderabatur flamma ignis victimarij, vtrum in vnam coiret pyramidem, quod proſperum, an verò diuideretur, quod aduerſum. quis ignis color, ſplendor, aſcenſus ſtrepitus, an citò victimam comprehenderet an extingueretur & ſimilia. Vti hodie Magiæ hac ſpecie Lituanos ferūt. nam ægris ſi vmbra, corpore igni oppoſito, aduerſa cadat, certam ſpem recuperandæ valitudinis concipiunt, ſin aduerſa ceciderit, conclamant, & pro depoſito ægrum habent. Glycas docet Magos olim igneis ſpiritibus filios ſuos ſacrificaſſe. Ioſephus tradit Achazun quendam ſuorum filiorum Baali ſolido ſacrificio concremaſſe. Theodoretus aliter ſentiēs, Arbitror, inquit, his verbis ſignificari ſpeciem quandam erroris, qui ad noſtra vſq; tempora durauit Videmus enim ſemel in anno rogos accendi, quibus iniiciantur pueri quidam & viri. quin etiam infantes ab ipſis matribus per flammam tranſportantur: quæ res videtur eſſe quaſi quædam auerruncatio & luſtratio. Hæc ex Theodoreto Glycas.

CONCL. I.

EST & alia diuinatio dicta καπνομαντεία fumi obſeruatrix, eaque duplex. Nam vel grana ſeſami vel papaueris nigri in ardentes prunas, iaciebant & inde ſurgentem fumum notabāt. Vel ſine huiuſmodi granis ſolum obſeruabant ſacrificii fumum, & inurd. fumum rogi. Vſos etiam καπνομαντεία Iudæos, & conſideraſſe an fumus qui ex victimarum ſacrificio aſcendebat, rectus aſcenderet, an in obliquum vergeret, Theophylactus docet. *Pictorius quoq; lib. de Magia. c. 11.* quoſdam Papinii verſus huc retulit.

CONCL.

CONCLVS. II.

FVIT & alia ſpecies nomine Libauomantia in qua ex fumo thuris adoliti diuinabant, quam tamen longe aliam Delrius putat. Eam proponit Dion Caſſius agens de Nymphæo prope Apolloniam, ibi & oraculum inquit, editur idq́ue hoc modo. Thure accepto precibusq́ue eius rei ergo quam volunt factis ipſum thus vt ſecum eas preces deferat, ad ignem proiiciunt, tum ſi ratum ſit futurum votum, ab igni thus è veſtigio corripitur. etſi thus extra ignem forte ceciderit, accurrens ignis id abripit & conſumit. Sin irritum erit votum, neque accipitur ab igni thus, & ſi ipſam flammam coniiciatur, recedit ab ea atque effugit, ita in vtramq; partem ignis futura prædicit morte nuptiſq; exceptis. De his enim non licet cuiquam oraculum illud conſulere.

XXII. CONSIDERATIO.

Vſus ignis in ſacrificiis.

IN ſacrificiis patrum eccleſiæ ignis victimas conſumebat, vt patet Gen. 4. de oblatione Abelis *a* & Gen. 8. de holocauſto Noachi & paſsim in ſacris. hinc præcipua fuit apud omnes gentes ratio & reuerentia ignis. Romani cuſtodiebãt ignem tanquam arcanum & cœleſte depoſitum per virgines Veſtales, cõditum in penetralibus ſacris, & velut ſanctiore receſſu templi Veſtæ cum Palladio & Diis Penatibus Troia aduectis, quo nulli hominum niſi Veſtalibus & Pontifici vt ἱεροφάντῃ καὶ ἱεροζόφυλακι, adire fas erat. Templum ipſum hodie adhuc forma circulari rotũdum in Valle quæ Palatino & Capitolino interiacet viſitur notũ nomine S. Mariæ De gratia. Romanis in ſacrificiis diuinatoriis eum ignem ex olea lauru aut quercu corticis craſsioris, aut cuius caudex cauus fungoſuſq́; eſſet accendere vel adolere nefas erat. ſuſpecta enim erant illa ligna tanquam diri & mali ominis, vt refert Alex.

ab Alex. *gen. dier lib. 4. c. 17.* sine igne nullũ sacrificium fieri licebat, quum etiam Sabbathis lucernas accendere Diis prisco more seruatum sit.

a *Ignem enim sacrificio adhibitum etiam Abelis sacrificio videtur tradidisse S. August. aduersus Faustum lib. 22. cap.*

XXIII. CONSIDERATIO.
Vsus ignis in matrimonio.

STIPVLATIONE olim facta & sponsione sequuta. Ignem & aquam in limine appositam vterque sponsus & sponsa tangere iubebatur, qua etiam noua nupta aspergitur, quasi eo fœdere in explicabili vinculo, & mutuo nexu forent copulati. Hæc enim elementa sunt primę naturæ, quibus vita victusq; communis constat, & quibus qui extorres ab hominum cœtu futuri sunt, interdici legibus solent.

XXIV. CONSIDERATIO.
Vsus ignis in baptismo.

BAPTISMVS triplex est, vt dicit Aug *lib. 4 de vn. baptis. & de consecr. dist. 4. c.* baptismi vicem, scilicet: Flaminis de hoc Iohan. 3. Venit Iesus in terram Iudæam & baptizabat, & iste propriè dicitur baptismus. Alii autem metaphoricè quia vterq; instar baptismi habet purificare, & per cõsequens vicem eius implere. Secundus est baptismus sanguinis, Ioh. 12. Baptismo hoc habeo baptizari, & iste est baptismus potissimus. *de consecr. dist. 4. catechuminum.* Tertius est baptismus flaminis, siue SS, de quo *Act. 2* Vos autem baptizamini spiritu sancto, & iste est propositum suscipiendi baptismum modo debito, si dabitur facultas. Vnde istud non congruit nisi adultis habentibus vsum rationis d. c. baptismi vicem. de hoc Iohannes Baptista dicit: Ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igne.

XXV. CONSIDERATIO.

Ignis similitudo.

QVATVOR sunt Euangelistæ qui figurantur per quatuor elementa Ioannes autem figuratur per ignem, & meritò quia dilectionis amore ardebat. hic figuratur etiam per aquilam, quæ super omnia alia animalia visitat sphæram ignis, vbi exustis plumis ad terram veniēs iterum iuuenescit. Igni rectè comparatur cuius verba fuerunt plena igne caritatis Ipse describit quomodo sic Deus dilexit mundum, vt vnigenitum suum daret, & qualis ipse vnigenitus datus est nobis. Id est, in principio erat verbum, & Deus erat verbum. Ipse narrat sermonem in vltima cœna plenum igne amoris. Ipse solus latus Christi lancea perforatum describit, vnde exiit omnis flamma amoris. Epistolæ eius plene sunt fraterno amore. Hæc sunt quæ dicit Antoninus Florentinus *in prim. part. sua summa tit. 3. c. 3. §. 2.* ex quo quod inter quatuor elementa, dignius & excellentius est ignis, ideò etiam cum Euangelia Iohannis igni comparentur, digniora cæteris censenda sunt. & de ordine illorum habetur per Hieron de Lyra & alios scribentes in prœmio seu argumento Matthæi, ex quo primus scripsit Euangeliū in Iudæa, sed propter hoc Euangelia eius non sunt digniora sed Iohannis vt dictum est.

XXVI. CONSIDERATIO.

Æstas comparatur igni.

INTER quatuor partes anni æstas est calida & sicca & conuenit cum elemento ignis, & cum humore seu complexione choleræ & sole ingrediente cancrum æstas incipit. Barth. Chass. *in catal gloria mundi. part. 12. consid. 40.*

XXVII. CONSIDERATIO.

Ignis in armis.

INter colores in cōpositione armorum cōmendabiles est & color rubeus, qui figurat ignē, qui est sup

alia elementa & nobilius elementũ est, & corpus post solem secundario luminosum, & propter eius nobilitatem nulli licet portare vestes comptas seu tinctas eius colore, vt *l.2.4.5.de vestib. Olob.lib.11.* vbi expresse dicitur, quod color iste est nobilior aliis & hic color æquiparatur lapidi pretioso, qui dicitur Rubeus, & significat audaciam altitudinem & virilitatem. denotatq; charitatem, & se color multum placens & commendabilis in armariis, quoniam vt habetur *Cantic. 4.* Dilectus meus candidus & rubicundus caput eius aurum optimum. & hæc addo quia ei insignibus meis porto igneas flammas, ex quib. prosilit monoceros.

XXVIII. CONSIDERATIO.

Vsus ignis in purgatione.

BAPTISTA Fulgos. *lib.8.* Fuerat Kunegunda Augusta Henrici primi coniux falso adulterij insimulata, illa innocentiam suam purgauit, quin & se Veneris nesciam probauit, cum quindecim passus supercandens ferrum, nudis pedibus illæsis plantis perambulasset, eadem Nauclerus habet *gener. 35. in pr. Krantz. metrop. lib. 4. & Eborens. tit. de absol. reor.*

Apud Gregor. Turon. *in glor. confess. lib. c. 76.* Simplicius perpetuam cum vxore castitatem seruauerat: electus autem in Episcopũ, domi virginẽ adhuc vxorem fouebat vti sororẽ. Die igitur natalis Domini, cõmotis ciuib. aduersus virginẽ, per inanem suspicionem sic ad illã locuti sunt: incredibile est mulierem viro iunctum pollui nõ posse, sed nec vir poterit artubus mulieris iunctus à coitu abstinere. His cõmota virgo sanctissima adit põtificem simili castitate pollentem, arculamq; tunc, vt fieri solet, pro rigore hyemis, carbonibus plenam penes se habens, accita famula, expansoque pallio, prunas ardentes suscipit, & ferè horæ vnius spacio tenens. Sacerdoti postea sic ait: Accipe & tu mitiorem solito ignem, nequaquam tuis velaminibus

laminibus nociturum: ſuſcipiente verò pontifice nihil offenſum eſt velamen eius ab igne, credidit tunc incredula gens atque ſupra mille ſacro baptiſmate ſunt iniati.

Conſimile legitur apud Leontium Cyrorum Epiſcopum in vita S. Ioannis eleemoſynarij, non longè à calce eius vit. Porphyria etenim prius fornicaria, cum ab Abbate conuerſa, & quaſi in quodam ſalutis aſylo cohabitaret, incidit in ſuſpicionem temerariæ plebi, quaſi filium ab Abbate genuiſſet, quem nec ipſa genuiſſet, ſed abiectum collegerat. Coram igitur centum & eo amplius teſtibus Abbas in ſuæ ac mulleris caſtitatis teſtimonium adferri prunas iuſsit: e-uoluit autem eas in proprium veſtimentum, quod nulla prorſus parte ambuſtum eſt omnibus id admirantibus. Hæc ipſius Ioannis eleemoſynarii narratio fuit.

Non abſimilis & Britij fuit cauſa, nam in pudicæ vxoris eius teſtimonium ſuæque pudicitiæ incredulæ plebi ardentes prunas in birrum ſuum impoſuit, proiectasque poſt longum interuallum ad B. Martini ſepulcrum veſtimentum inuſtum oſtẽtauit, vt habet Gregor Turon. *Gall. hiſt lib. 2. c. 1.*

Agatha Cataníenſis vt pudicitiam ſeruaret, contemto Quintiano Prætore, cum ſuper acutas teſtas & prunas volutaretur, minus pœnam doluit, quam nuditatis ignominiam, vt tradit Eborenſ. *ex Marul. lib. 4.*

Iphygenia Æthiopum regis filia virgo contemtis Hirtaci nuptiis concremari iuſſa eſt, tantum abfuit vt ab igne læderetur, quin potius flamma ipſa virginitatis defenſatrix, ab ipſa ſe auertens in regiam proſiliit, quam funditus conſumſit. *Eborenſ. ex Marull. lib. 4.*

XXIX. CONSIDERATIO.

Vſus eius in pœnis.

IN deteſtãdo illo crimine Sodomitarum ad pœnam vſus eſt dominus igne, ſic enim teſtatur Moſes, *Gen. 19. c.*

c.19. Pluit dominus super Sodomam & Gomorrham sulphure & igni à domino in cœlis & subuertit ciuitates illas, & totam illam planiciem, omnes quoque habitatores illarum vrbium simulq; germen terræ. *Leuit.10.* A Deo egressus est ignis qui deuorauit filios Aaron, quoniam contra Dei præcepta alienũ ignem obtulerāt. Et quāuis Romanorũ veterib. mitissimos placuisse pœnas legamus, lapsis postea temporibus à principibus, quos nulla satietas pœnarũ cœpit, multa iræ atq; inuidiæ fœda exempla inueniuntur edita, vltimisq; cruciatibus & crudelibus suppliciis sæpe in noxios vindicatum. Nam & tunica fomentis igneis illita ad palum deligati adurebantur, vel grandi stipite à summo ad imum adigebantur, vt igne accenso crudeli cruciatu excarnificati interirent, præterque equuleos fidiculos ergastula & cruces, circundatosq; corporib. ignes lacerationes membrorum, & incursus bestiarum, aliosq; enectos veneno & fame & dictu fœdiora exempla, quæ exequi longum esset conspectius summum fuisse supplicium de regibus autores memorant. Alex. ab Alexand. *gen. dier. lib.3.c.5.*

XXX. CONSIDERATIO.

Ignis purgatorius.

EST immanissima exceditque omnem hominum captum illius ignis vis. De eo Cyrillus apud August. *epist.206.* narrat vnum ex iis tribus qui in S. Hieronymi obitu reuixerāt, de purgatorio igne sic fuisse locutum: Si omnes quæ in mundo cogitari possent pœnæ, tormēta afflictiones, minori quæ illic habentur, pœnæ & tormento comparentur, solatia erunt. mallet enim quilibet viuentium omnia, quæ hic videntur tormenta subire, & vsque ad finem mundi omnibus simul sine remedio cruciari pœnis, quas oēs homines ab Adam huc vsque sigillatim pertulerunt, quam vno die in inferno vel in purgatorio minori, quæ illic habetur, pœna torqueri. Cui videtur cōformis sententia D. Gregorii *supra 7. Ps. ad 3. in princ.* Scio inquit

inquit futurum esse, vt post huius vitæ exitum alij flāmas experiantur purgatorii, alii sententiā subeant damnationis, sed quia illum transitorium ignē omni tribulatione æstimo præsenti intolerabiliorem, non solum in furore æternæ damnationis opto nō argui, sed etiam in ira transeuntis timeo correptionis purgari. Differt ignis purgatorii ab igne inferni octupliciter. I Quia ignis inferni, vt quidam dicunt, est ignis elementū in materia propria, prout est in sphæra sua, quia æternaliter debet affligere. Ignis purgatorii est mixtus & elementatus in materia aliena, sc. terrestri, videlicet carbone, ideò secundū quid potest dici magis afflictiuus, quia temporaliter debet purgare. nam licet ignis in propria sphæra simpliciter in se sit calidior quam quodcunq; corpus mixtū, siue plumbum siue ferrum ignitum, siue carb. per accidens tamen plumbū vel ferrum ignitum potest esse calidius propter ea quæ ponit Auic. Secundo differunt quantum ad operationem, nā licet ignis purgatorii sit æternus quo ad substantiā sicut ignis inferni, tamen est temporalis quo ad effectum purgationis, vt dicit Greg. vel vt dicit D. Bonau. *in 4*. licet remaneat quantum ad actum aliquem, scilicet quantū ad id quod habet ardoris, sc ad reproborum concremationem. nō tamen remanet quantū ad purgationem. Ignis inferni indurat & deuorat, ignis purgatorii excoquit & maturat. Ignis inferni res fortes & pulcras debiles facit & turpissimas. Ignis purgatorii fortiores reddit & pulcriores sicut aurū & simillima in ignib. non deteriorātur, sed purificantur & pulcriores reddūtur. Ignis purgat. est purgatiuus. Ignis inferni est exterminatiuus. Tertiò differunt in finis intentione, quia ignis purgatorii ad istum finem principaliter est ordinatus, scilicet ad purgandum reliquias peccatorum, & ideò pœna purgatorii vocatur pœna ignis. Ignis autem inferni est ordinatus solum ad affligendum, & ideo illis nominibus nominatur, quæ apud nos affligere solent vehementer, sicut sunt ignis sulphur spiritus

procellarum, &c. vt dicit Thom. in 4. Quartò differunt in multiplicatione, eo quod in purgatorio non sunt, nisi duæ pœnæ, scilicet pœna damni & pœna sensus, In inferno autem non solum sunt duæ pœnæ prædictæ, sed multæ aliæ. Cuius ratio est, quia cum pœna inferni sit ordinata & inuenta solum ad affligendum vt patet, ideò in inferno non est solum pœna sensus & damni, vt in purgatorio, sed multæ aliæ vt ex pœnarum multitudine damnati multipliciter affligantur. Quinto ignis inferni est obscurus & tenebrosus sub quadam vmbrositate, vt sic damnati videre possint afflictiua sua vnde doleant. Psal. Peccator videbit & irascetur. Sextò ignis inferni affligit & cruciat ratione malorum habituum & vitiorum & falsarum opinionum in mundo contractarum. Ignis autem purgatorii purgat ab omnibus prædictis. Septimò ignis inferni appropinquante die iudicii non augebitur. in ardore autem ignis purgatorii sic respectu eorum, qui ibi diu purgari deberent, vt sic calor ille intensior recuperet in intensione, quantum deperditurus sit in temporis abbreuiatione, vt dicit Thom. *in 4. dist. 77. art. 3.* Vnde in quolibet *2. q. 7. in solut. 4. arg.* dicit. & illi qui in fine mundi viui reperientur parum habebunt de cremabilibus purgati præcedentibus tribulationibus. Poterit etiam fieri, vt acerbitas pœnę momenti temporis recompenset diuturnitatem pœnæ in aliis. Octauo, quia pœna ignis inferni excedit omnem pœnam huius mundi in extensione, non autem in intensione & acerbitate. Pœna autem ignis purgatorii excedit omnem pœnam huius mundi in intensione & acerbitate, non autem in extensione, vt dicit Dominic. Venetus episcopus Brixiensis, alias Torcellanus, licet in hoc solennis hic Doctor non teneatur, nec vllo pacto aut prædicari, aut solennizari debet. Tutius enim & verius dicitur pœnam inferni esse acerbiorem omni pœna huius mundi & extensiue & intensiue, & omnibus modis absolutè

absolutè & formaliter seu simpliciter], pace tanti viri stante præcipuè quod pœna purgatorii excedat omnem pœnam præsentem, tamen idem ignis secundum Richard. inferni & purgatorii. Bartol. Sibylla in *specul. peregr. quæst. c. 3. Decad. 1 q. 5. q. 3.*

XXXI. CONSIDERATIO.

Vsus ignis in fœderibus.

APVD Romanos, Senatuscons. erat in hæc verba: vt priuas verbenas priuosque lapides prætorem poscerent: qui verbenam ex arce & sagmina ac lapidem Silicem ex templo Iouis Feretrii daret Fecialesque ea secum ferrent: ac porca adhibita, vetere præfatione priscis carminibus ad præstitutam diem, in foro, seu vbi conuenerat, enunciatis, Fecialis sceptrū manu tenens: pro Iouis simulacro, tanquam is fœderi adhiberetur, filo lanæ capite velatus & verbena coronatus Iouem, Martem, cæterosque obtestari Deos, & dira obsecratione precari debebat, vt si quis eorum fœdera violasset, aut illa sciens falleret, ita illum Iupiter feriret. quemadmodum ipse porcam percuteret. Quibus obtestationibus quam sanctissimè prolatis, secundum rem diuinam precationemque lapide silice porcam percutiebat, Mox Aqua & Igne in sacris adhibitis illam immolabant: qua cæsa iura pacis & fœdera conuenta icta esse rite putauere, &c.

Fertur Aristides vt ictum fœdus cum omni Græcia fricaret, post diros execrationes, accensos ferreos orbes in mare deiecisse, adiurans vt ita extinguerentur cum omni stirpe & gente, qui contra fœdus irent, velut ignitum illud ferrum aqua.

XXXII. CONSIDERATIO.

Vsus ignis in funeribus.

OLIM apud Romanos funera ad faces & cereos elata, ab hoc more efferendi mortuos noctu, perman-

permansit postea consuetudo, vt in omnibus funeribus etiam quæ interdiu ducebantur, faces candelæ, funalia & cerei adhiberentur. Seru. *lib. 6. Æneid.* Per noctem autem vrebātur, vnde permansit vt mortuos faces antecedant. Hinc Virgilius in funere Pallantis.

Lucet via longo
Ordine flammarum & late discriminat agros.

Persius Satyr. 3. hinc tuba candelæ, &c. Tacitus *lib. 3. Annal.* Dies quo reliquię tumulo Augusti inferebantur, modò per silentium vastus modo ploratibus inquies. Plena vrbis itinera, collucentes per campum Martis faces Et acerba potissimum funera ad Cereos efferri solita, facibus tamen admixtis. Non autem in ipsis solum exsequiis, sed & in parentalibus annuis Massacularum vsus erat. Sueto. August. c. 11c. Huius Massagalæ ante annum defuncti tumulum, cum ex triclinio animaduertisset, magna turba multisque luminibus frequentari, &c. Atq; hunc ritum cum facibus efferendi funera retinuit etiam prisca ecclesia, respiciens tamen ad alium finem, quem D. Chrysostomus annotauit *hom. 4. ad Hebr.* his verbis: εἰπὲ γὰρ μοί τι βούλονται αἱ λαμπάδες αἱ σφοδραί, οὐχ ὡς ἀθλητὰς αὐτοὺς (τοὺς τεθνηκότας ἢ νεκροὺς) προπέμπομεν, vult dicere Theolog. Lampades in exsequiis Christianorum ideò accendi & funeri præportari, vt significent defunctos deduci tanquam athletas quosdam qui deuicto seculo ad supremum illum βραβευτὴν ac designatorem pergant, coronas ac præmia accepturi strenuè pugnatarum pugnarum. Io. Kirchman. *de funer. Roman. lib. 2. c. 3.*

XXXIII. CONSIDERATIO.

Vsus ignis benedicti.

SOLET & ignis in cæremoniis ecclesiæ adhiberi, baptizato namq; datur cereus ardens. Greg. Naz. *orat. in sacram baptis. ad fin.* Statio hæc qua confestim à baptismo ante magnum sacrarium stabis futuræ vitæ gloriam præsignat. Psalmorū cantilatio, cū qua accipieris illius hymnodiæ præludiū est. Lampades, quas accen-

accendes, illius luminum gestationis figurã gerunt, cum qua splendidæ & animæ virgines splēdidis fidei lampadibus Christo sponso obuiam prodibimus. S. August. *ad Ps. 65.* enarrans verba illa: Transiuimus per aquam & ignem, ait, propterea & in sacramentis & in catechizãdo, & in exorcizãdo adhibetur prius ignis. nam vnde plerũq; immundi spiritus clamant; ardeo, si ille ignis non est? verũ ibi de igne exorcismi. Greg. Turon. *lib 5. hist. c. 11. ibi.* Gauisus aũt Pontifex nuntio nocte sancta Pentecostes, vigiliis celebratis, ad baptisterium foras muraneũ egressus est, ibiq; omnis multitudo coram eo prostrata baptismũ flagitauit: at ille præ gaudio lacrymans, cunctos aqua abluens Chrismate liniens, in sinu matris ecclesiæ cõgregauit, flagrabant cerei, lãpades refulgebant. Honorius *in gem. anima li. 3. de sabb. sancta Pascha.* Mox de fonte eleuatis lumen dare solent. Niceph. Callist. *lib. 3. c. vlt.* recitans ceremonias in baptismo obseruari solitas, ait. Deinde pro cereo dextram ligno tenui armantes, quæ eius ritus & sacri sunt. Solebant antiquitus Neophyti cereos accensos gestare manib. Alcuin. *de diuin. offic. c. de sabbatho S. Pasch.* Amalar. Fortun. *lib. 1 de eccl. offic. c. 26.* Durantus *de ritib. eccl. lib. 1. c. 19 n. 41. & 42.*

CONCLVS. I.

Consecratio ignis] In consecratione ignis fit cõmemoratio, quoniam Deus creauit ignem iustitiæ suæ instrumẽtum in pœnam, vindictam & purgationem peccatorum, & iudicaturus mundum ipsius conflagrationem præcedere iubebit, qui apparuit Moysi in rubo ignis ardentis, qui præcessit filios Israel in columna ignis, qui constituit ignem inextinguibilem, conseruand. in tabernaculo fœderis, & eundem extinctum miraculose reaccendit, & sub aquis latentem inextinctũ seruarit, & similia. Tum se ẽt offerunt, diuina nomina, vt quia Deus ignis cõsumens est, ignis conflans est, & quæ his propria sunt, vt splendor Dei, lux Dei, lumen Dei, & huiusmodi. Corn. Agrip. *li. 3. de occult. phil. c. 62, de consecrat.*

CONCL. II.

Exorcismus ignis traditur à Fr. Valerio Polydoro in pract. Exorcis.

EXORCIZO te creatura ignis per dominum Deum tuum creatorem, qui ignis consumens est: per Deum qui Mosi seruo suo, in monte Sinai, speciem gloriæ suæ quasi ignis ardentis in conspectu filiorum Israël ostendit: per Deum qui in die aduentus Gog super terram Israël pluuiam igneam & sulphuream demittendam spopondit, vt sanctificeris, & efficiaris diuinæ vltionis instrumẽtum, ad omnem superbiam inuisibilium hostium coërcendum, & in te horribilis suffumigationis specieb. susceptis. tenebrosum ita fumũ emittas, vt inde virtute diuina à corpore obsesso cõpulsi non esse in creaturis potestatẽ agnoscant, quę omnipotentiæ creatoris æquari possit. Et per eum qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & seculum per ignem. AMEN.

XXXIV. CONSIDERATIO.

Ignis miracula.

CONCL. I.

SVMMVM miraculum est, quod omnipotẽs Deus apparuit Mosi in flamma ignis de medio rubi. & respexit Moses: & ecce rubus ardebat igne nec tamen consumebatur. *Exod. c. 3.*

CONCL. II.

MIRACVLVM & hoc fuit, quod Dominus præcessit pop. Israël interdiu columna nubis, noctu verò columna ignis, *Exod. 13.* vt luceret eis quo incederent die noctuque.

CONCL. III.

FVIT & miraculum: In angelis qui in curru igneo, equis igneis apparuerunt Eliæ, quem transtulerunt

runt

sunt in cœlum tanquam vnum de Seraphin. vt patet *4. Reg. 2. c.*

CONCL. IV.

Fuere & miraculo serpentes vrentes qui populum mordebant, & mortuus est ex Israële pop. multus. quos misit dominus in pop. cum recrudesceret murmur eius in deserto, fecitq; Moses serpentem æneum & posuit eum super palum erectum, fiebatq; si quem momordisset serpens, intuens serpentem æneum sanabatur. *Num. 21.*

CONCLVS. V.

Fuit & miraculum, quod fornacis amplissimus ignis erumpẽs, combussit Chaldæos extra fornacem, at intra fornacem à pueris abstinuit, ne capillus capitis eorum adureretur, quin nec ignis odor agnosceretur. *Daniel c. 3.* Id admiratur Ioannes Chrysost. *super Gen. hom. 12.* & ne quis contra hæc aliquid obiiceret, sic adiicit: Et ne quis putaret visibilem hunc ignem operatione carere, idcirco misericors Deus, illius efficaciam & operationem non impediuit, sed vim illam vrendi illæsam seruauit, & seruos suos illo superiores fecit; at in illos, qui foris erant, ignis suam operationem exercuit: nam exussit & absumsit. Quãdo enim Dominus vult elementa omnia in contrariam mutat operationem. Hæc ibi. qui & in *Psal 96.* exaggerat idem miraculum his verbis: Edax ignis in tribus pueris sanctum & diuinum ternarium reuerebatur & tremebat, suæ enim naturæ oblitus tam nihil nocuit, vt etiam capillũ læsioni valdè obnoxium non offenderit. Hæc ille. Miratur eadem S. Gregor. *Dialog. lib 3. c. 18.* quod vno eodemq; tempore eadem flamma in obsequio iustorũ fuerit ad solatium, dum eorum vincula vrendo dissoluerit, & simul vrẽdi vim non habuerit, ne foret illis in tormentum. ita ille.

CONCL. VI.

Fuit & hoc miraculum præcipuum ipso nascentis ecclesiæ exordio in die sancto Penthecostes cum o-

mnes apostoli cum beatissima virgine Maria in cœnaculo vnanimiter perseuerarent in oratione, apparuerunt dispertitæ linguæ tanquam ignis supra singulos eorum, vti habetur Act apost. c. 2. fueruntque ignes illi in futuræ virtutis testimonium ad accendenda illuminandaq; credentium corda.

CONCLVS. VII.

Commemorand quoq; est a Speculis Soli obiectis ignem tantum manare vt classes maritimæ fuerint exustæ, Archimede auctore vt testatur Zonaras in obsidione Syracusana sub Marcello. sed & proclus. sub Anastasio I. Imp. eisdem speculis classem adussisse commemoratur vti testatur idem Zonaras in Anastasio, & ante tradiderat Ioan. Cuspinianus historios ac tandem etiam retulit Petrus Hispal. in eod. Anast.

CONCL. VIII.

Est & hoc etiam admirand. Ligna nullo vnquam feruore Solis sponte accenduntur: attamen Seneca nat. lib. 1. c. 1 scribit et ap. nos in Europa sarmenta sulphure aspersa ignē ex interuallo trahere radiis solis.

CONCL. IX.

Ignis in calce est sola candens, in reliquis vero reb. omnib nig escit iniecta aqua feruescit, cum aqua ignes reliquos extinguat, oleo ignis ille extinguitur, cum oleum sit præcipuum ignis fomentum ac pabulum. Hæc commemorat & admiratur S. August. De ciuit Dei lib. 21. c. 4.

CONCL. X.

Et ipse ignis in se ipso miraculum est, ipse lucidissimus cum sit, omnia à se tacta adustave nigerrima reddit. Prunæ fulgidissimæ cum sint, in teterrimum carbonē conuertuntur. rursum teterrimus carbo solo tactu minimæ scintillæ in lucidissimā prunam redit, aut aëreo aliquo afflatu. ex eod. August. de ciu. Dei lib. 21. c 4. Accedunt his & alia ex eodē S. Aug. Ignis exustos lapides cādidos reddit, cū ignis inimicissima materia sit, hosti tñ cādorē pbet. At ligna sibi amicissima,

ſima, nempè quod illis allatur, reddit nigerrima, vt neq; ſplendeant, neq; candeant.

CONCL. XI.

Miraculum & Leonem ignis maximè terret, Plinio teſte *lib. 8. c. 16.*

CONCL. XII.

Sed & Elephantes, quandoquidem Hannibalis elephanti per ignẽ in Capuana obſidione exacti ſunt, vti tradit *Liu. Decad. 3. lib. 6.*

CONCL. XIII.

Numerus innumerabilis eſt martyrũ illorũ, qui ignẽ ſuperarunt illæſi pcipuũ eſt De B. Mamante ſub Aureliano Imp. Is in Paphlagonia ap. Gangras, ne ſacrificiis pollueretur in fornacẽ ſe mitti paſſus eſt, ac tres quidẽ dies eũ tenuit fornax: deinde cũ flamma ceſſaſſet, diſſolutiq; eſſent in cinerẽ carbones, miſsi lictores ad verrendam fornacem, illæſum compererunt athletam domini, nullo ignis veſtigio in eo relicto, vt tradit Metaphr. 2. Sept.

CONCL. XIV.

Vt narrat B Greg. *dial. lib. 3. c. 18.* Gothi Totilæ milites Benedictũ Campanũ monachũ, quẽ in cella menentẽ, cũ exurere miraculo nõ potuiſſent, in ardentẽ clibanũ iniecerũt atq; cõcluſerũt, ſed poſtera die, reſerato ore clibani integer inuſtis ẽt veſtib. cõpert⁹ eſt.

CONCL. XV.

Miraculũ de Hebræi puero recẽſet Euagrius *hiſt. lib 4. c. 35* Verſabatur is cũ reliquis coætaneis Chriſtianis pueris, & cũ ij ꝓ conſuetudine particulas corporis Chriſti de manu ſacerdotũ ſumerẽt, ipſe quoq; inter eos ſumſit: id cũ nouiſſet pater, odio Chriſtianæ fidei accenſus, puerũ in vitreã fornacẽ iniecit (vitrarii n. arcẽ exercebat) triduo ibi puer illæſus extitit, at tandem ſtudioſè quæſitus ab ignara matre ibi fortè repertus eſt adhuc in clibano inter ignes verſans vlla abſque læſione qui cum rogaretur, quo pacto illæſus mãſerit? Mulier, inquit, veſte amicta purpurea

crebro ad me venit, carbonum flammarumq; vim re-primens, ac etiam cibo refocillans. Qua re ad Iustinianum delata, pater in perfidia sua manens, suppliciũ subiit, puer ac mater sunt lauacro regenerationis initiati. ead. Niceph. *lib. 17. c. 25.*

CONCL. XVI.

Polycarpum insignissimum martyrem, ne attingeret flamma, Ignis ipse in fornicis seu Cameræ formam sese elongans composuit, ac quasi velum nauigii inflatum corpus martyris omne procul circumdedit, Euseb. hist Eccl. *lib 4. c. 14.* Ex epist. Smyrnens. Eccles. Niceph. id habet *lib. 3. c. 35.*

CONCL. XVII.

Miraculum: Quod ignis de cœlo non nisi lacte extinguitur.

CONCL. XVIII.

Miraculum, quod Virginis primum menstruatæ camisia in ignem proiecta eum sistat, cuius rationem dedi in Sibylla Trygandreiana C. quæ quia est impressa huc non transporto.

CONCL. XIX.

Refertur alias de incẽdio Crossensi in Marca Brandeburgica facta anno 1478. quod cum tota vrbs cõbusta esset id sacrarium vsq; extingui nequiit, donec sanguis vitulinus in ignem suffusus: Admonitioni Deum tandem misereri suorum & aliquid remittere, propter filium suum dilectum, qui verum fuit sacrificium, cuius sanguis sicut iusti Abelis de terra clamauit, & patris iram, ne totus mundus periret, mitigauit Andreas Angelus Strutiomont. in Chron. Brand. lib. 3. pag. mihi 248. Duco ego signaturam sanguinis rationem esse extinctionis.

CONCL. XX.

Addo hic quod pollex Pyrrhi regis Epirotarum in pede dextro cuius tactus lienosis nudebatur cremari cum reliquo corpore non potuerit. *Plin. nat. hist. lib. 7. c. 2. n. 30. lib. 28. c. 4. n. 10.*

CONCL. XXI.

Addo q cor Germanici Cæsaris cõburi nequiit: vnde Vitellius ꝓbare conatus fuit quod Piso Germanicum Cæs. veneno sustulerit, quia corda eorum qui veno sublati sunt sine morbo Cardiaco interiore nõ posse cremari, tenet Plinius *lib.11.c.37.* Contra autem Piso saluatus & defensus fuit, quod Germanicus morbo Cardiaco decesserit.

CONCLVS. XXII.

Addo quod cor Ioannæ virginis Francicæ vulgo dictæ puellæ de Orleans non fuerit exustum sed integrum atq; illibatum inuentũ, teste Valeriano Theol. Paris.

Postremo enituit pietas in morte puellæ
In cinerem cunctos dum flamma resoluerat artus,
Illæsas cor habet venas (mirabile dictu) &c.

CONCL. XXIII.

Addo quod cor Hulderici Zvvinglii flammis tradito cadauere exuri non potuerit, testis Iacob. August. Thuan. lib. 1. histor. sui tempor. &c. de quib. ego tradidi in opere De mirac. mortuorum, ideo eo lego.

XXXV. CONSIDERATIO.
Ignis infernalis.

QVæritur vtrum ignis inferni sit corporeus vel similitudinarius aut imaginarius? Ad quod sic resp. quod Auic 9 suæ met. negans exustionem corporum post iudicium, cum non admittat carnis resurrectionem, & videns quod naturaliter Spiritus ab igne corporali pati nõ possit, dixit ex hoc, quod ignis inferni nõ esset corporalis, sed imaginarius, ita quod animæ malorum post mortem dicuntur, ideo igne cremari, quia imaginãtur cruciari apprehendo ignẽ, sub ratione disconuenientis. Et ponit exemplum ibi de somniante, qui ex apprehensione phantastica alicuius disconuenientis in somno, quandoque plus

cruciatur, quam fecisset ex præsentia eiusdem in vigilia, sed hoc est falsum & eroncum, quia imaginatio est potentia quædã vtens organo corporali, vnde nõ potest esse, quod tales imaginationes fiant in anima a corpore separata, sicut in anima somniantis, ideò dicebat, quod si ille ignis nõ sit imaginarius, est certè similitudinarius, vt sic intelligantur animæ ardere in igne, & affligi fœtorib. spiritualiter, sicut Iocundari dicuntur, scilicet quo rideant, vel reficiantur, quæ non intelliguntur in aliqua re corporali sed spirituali tantum. Et si aliquis dicat, quare ergò delectationes & pœnæ spirituales beatorum & malorum demõstrantur, & pinguntur corporaliter. Resp. Auicen. quia scilicet tristitia & delectatio spiritualis est multum ignota, & homines melius ad amorem vel timorem mouentur corporalibus quam spiritualibus, Sed quoniam etiam hoc falsum est. Idcirco dicend. quod ignis inferni est verus ignis corporeus, & eiusdẽ speciei, cum isto quem nos videmus, Quod probatur ratione & auctoritate primo ratione sic. Corpori non potest cõuenienter aptari, in pœnam nisi corporeũ, sed pœna damnatorum, non solum erit pœna damni & priuationis diuinæ visionis, quæ respondet auersioni, quæ fuit in peccato mortali, sed erit etiam pœna sensus corporaliter quæ respondet cõuersioni ad bonum commutabile. Corporalis a. pœna per corpora irrogatur. Secundò etiam probatur auctoritate *Phil. 1.* Top. dicentis, quod omnis aqua omni aquæ est eadẽ specie, ergo eadem ratione omnis ignis omni igni est idẽ specie. Tertiò probatur auctoritate Gregor. 4. dial. & Augustini dicentium, quod animæ damnatorum igne corporeo affliguntur. Hæc Thom. in 4. sent. dist. 44. alii tamen dicunt, vt recitat Scot. in 4. quod spiritibus & animabus, datur quidam habitus super naturalis propter demeritum peccati & per illum subiiciuntur corporali agenti vt possint ab eo pati. Hoc tamen Scotus improbat & bene.

SECVN-

SECVNDA HVIVS OPERIS PARS EST DE AERE.

Diuisa in tredecim Considerationes.

I. CONSIDERATIO.

Aër secundum elementum.

PRoximus & loco & leuitate igni est aër, moderatè calidus & humidus, tenuis & mobilis, qui sponte sursum vt ignis fertur, sed minus violenter, & ab illo differt quod humidus sit & calidus minus, ab aqua vero, quod minus ea sit humidus, & medius inter vtrumq; elementũ naturam temperatã obtineat. Implet autem omnẽ locum, alio corpore vacuũ, qui prę ter modũ refrigerat agitatus, æstuat immotus nocet inclusus. Totum aëris elementum diuiditur in partes tres, quarum suprema propter ignis cui contigua est, vicinitatẽ & motum ætherię regionis calida est & sicca cœliq; motũ violentum sentit. Infima vero quæ terras & aquas ambit, modò calida est, ob solis ad nos accessum modò frigida, ob illius à nobis discessum, modò humida propter exhalationes Media quoniá vtrinq; frigus in eã violenter compellitur, ex antiperistasi seu circumsistẽte cohibitione & compressione caloris circumfusi semper frigida est, quippe cum frigus a calore supernè deprimatur, & internè repercussu radiorum solis à terra propellatur.

II. CONSIDERATIO.

Figura aëris.

PYthagoras & illum sequuti Timæus Locrus atque Plato, elementis & cœlis suas figuras adsignarunt. Aëri autem constituerunt octocedrontem, ex octo basibus triangulis & sexangulis solidis & viginti quatuor planis. Harum a. figurarũ & corporũ vires & eorũ ad inuicẽ respectus & proprietates qui nouerit

mirabilia multa operari poterit in magia naturali & perſpectiua, maxime quidem in ſpeculis, vt refert Cornel. Agrippa in lib. 2. occult. philoſoph. c 23. De Geometricis figur.

III. CONSIDERATIO.

Natura Aëris.

ELementum Aeris duas ſpecificas qualitates habet, quarum priorem ſibi propriam retinet, in altera tanquam media conuenit cum ſeq. Est enim aër humidus & calidus, atque hoc modo ſecundum qualitates contrarias elementa ſibi contraria ſunt Terra & Aer. adhuc ſecund. alium modum contraria ſunt elementa. Nam quædam læuia ſunt vt Aer & Ignis. Et recipit aer duas qualitates ignis videlicet raritatem & motum, atque vnam terræ videlicet obtuſitatem. Aër duplo acutior eſt aqua triplo rarior, quadruplo mobilior, quemadmodum igitur ſe habet ignis ad aërem, ſic aer ad aquam, &c.

IV. CONSIDERATIO.

Qualitas aëris.

AEr ſpiritus eſt vitalis cuncta permeans entia omnib. vitam & conſiſtentiam præbens, ligans mouens & implens omnia. Hinc Hebræorum Doctores illum non inter elementa numerant, ſed velut medium & glutinum diuerſa in ſimul coniungens, & tanquam Spiritum mundani inſtrumenti roborantẽ habẽt. Ipſe n. proxime cœleſtiũ omniũ influxus in ſe concipit, aliiſq; cum elementis tum mixtis ſingulis communicat, nõ minus etiam rerum omniũ cum naturalium tum artificialium & ſermonum quorũcunque ſpecies, velut deificum quoddam ſpeculum in ſe ſuſcipit & retinet, illaſque ſecum ferens corpora hominum & animalium, per poros ingrediens, tam in ſomno quam in vigilia illis imprimens variorum mirabilium ſomniorum præſagiorum & auſpiciorum materiam præbet. Hinc etiam fieri dicunt cur

transſiens locum in quo homo occiſus fuerit, vel cadauer recens abſconditum timore atq; pauore concitatur: quia aer ibidem plenus horribilibus homicidii ſpecieb. ſpiritum hominis, dum vna inſpiratur, ſimilibus ſpeciebus afficit atq; perturbat. vnde contingit ſequi pauorem: Omne namq; ſubito imprimens, naturam ſtupefacit. Hinc multi philoſophi arbitrati ſunt, aërem cauſam eſſe ſomniorum, pluriumq; aliarum animæ impreſsionum, per delationẽ idolorum ſeu ſimilitudinum ſeu ſpecierum, quæ decidũtur à rebus & ſermonibus in ipſo aëre multiplicatis, quouſq; perueniant ad ſenſus & tandẽ ad phantaſiam & animam recipientis, videlicet quæ ſoluta curis nec impedita ſpecies huiuſmodi obuiam expectans ab illis informatur, ipſæ namque rerum ſpecies licet ex propria natura deferantur ad ſenſus hominum & animalium, poſſunt tamen a cœlo, dum ſunt in aere, acquirere aliquam impreſſionem ex qua vna cum aptitudine, a diſpoſitione recipientis magis ferantur ad ſenſum vnius quam alterius. Atq; hinc poſsibile eſt naturaliter & procul omni ſuperſtitione nullo alio Spiritu mediante, hominem homini ad quamcunq; longiſſimam etiam vel incognitam diſtantiam & manſionem breuiſſimo tempore poſſe nuntiare mentis ſuæ conceptum, & ſi tempus in quo iſtud fit, non poſſit præciſe menſurari, tamen intra viginti quatuor horas id fieri omnino neceſſe eſt. Quomodo etiam idola quædam non modo ſpiritalia ſed etiam naturalia à rebus effluant, vtputa per influxum quendam corporum à corporibus atq; in ipſo aëre conualeſcant, tum per lumen, tum per motum, tum ad viſum, tum ad alios etiam ſenſus ſeſe nobis offerant & oſtendant & in nos mirabilia quandoque agant, probat, docetq; Plotinus. & videmus quod Auſtro flante aër denſatur in tenues nubes, in quibus veluti in ſpeculo reflectuntur imagines valde diſtan-

ces, castrorum montium equorum & hominum, & aliarum rerum q decedentib. nubib. mox euanescunt.

V. CONSIDERATIO.

Omnium rerum principium.

INter illos qui rerum naturę originem & causas diligenti æstimatione scrutati sunt, quod orbis huius quem colimus, immẽsi & inexplicabilis totiusq; naturæ rerum, cuius æternum vertiginẽ & irrequietum ambitum videmus, principiũ & origo sit, quod equidem immensæ quæstionis fuit. Anaximenes omnia ex aëre constare voluit, hinc apparet stultitia paganorum, qui vt refert Salomon. Sapient c. 13. putauerunt esse rectores terrarum deos Solem aut Lunam aut Stellas siue Aërem aut aquam vel ignem.

VI. CONSIDERATIO.

Aërei spiritus.

AErei spiritus inde dicuntur q' in aëre nob. propinquo cõmorãtur, superbi audaces inuidi ambitiosi. Hi subtile aëris & leue elementũ sæpius permittente Deo perturbant, tonitrua & tẽpestates cõcitant, aliaq; quib. homini cæterisq; reb. ad cõmodum eius creatis, nocere se posse putant, immittunt, prodigiis etiam variisq; portentis hominum genus perterrefacere voluptati habent Secund. Magorum doctrinam Aërei spiritus rationem sequuti, rationali fauent potentię, eumq; à sensuali vegetabiliq; quodã modo segregantes seruiunt vitæ actiuæ, quemadmodum ignei contemplatiuæ.

Marcus Venetus scribit tantam esse Tartarorũ cũ his Dæmonibus aëreis familiaritatem, vt quoties & quandocunq; velint aërẽ crassissima caligine obducant, idq; frequenter eos facere vt viatores deprædẽtur, quod quidem ipse ægrè è manib eorum delapsus, expertus sit. In Concilio Basiliensi doctis quibusdam viris per syluam iter vna facientibus horum spiri-

ſpirituum vnus in forma luſciniæ liquidiſſimos cantus fundebat, ita vt omnes obſtupefacti conſiſterent, tandem vnus eorum auiculam in Ieſu Chriſti nomine adiurauit vt quis eſſet aperiret, illa R. animam ſe eſſe damnati alicuius atq; ibi loci ad diem extremi illius iudicij ſibi manend. qui dicto horribili edito ſtridore auolauit: qui vero eam audierant in morbum inde ac paulò poſt in mortem inciderunt.

Fincelius libr. 1. de mirac. refert Brunſuici anno M D L V. multos eiuſmodi ſpiritus equitũ cataphractorum habitu pluribus omnib. eius loci incolis palam eſſe conſpectos.

Sub Trajano Imp. vnus horum ſpirituum Cornicis formam gerens. Græca hæc verba prolocutus eſt ἔςαι πάντα καλῶς, id eſt: Omnia benè ſe habebunt.

Erfordienſis quidam ciuis coruum in delicijs habuiſſe dicitur, quem ſpiritum eiuſmodi fuiſſe, quod ſequitur euincit. Quum enim quidam die tacitum & triſtem videret, Quid tu, inquit iocabundus, mi corue ita mæſtus es? quidvé cogitas? heîc ex improuiſo coruus è Pſalm. L X X V I. verſiculum illum ingeminat: Cogitaui dies antiquos & annos æternos in mente habui. Statimque ex oculis heri diſparuit.

In bello quod Romani cum Quadis geſſerunt. Arnulphus magus horum ſpiritum ope eum quum maxime ferueret prælium tantum imbrem excitauit, vt attoniti Quadi terga verterint & victoriam Romanis reliquerint. Nicolaus Venetus in hiſtoria ſua Indica teſtatur nautam magum vel hariolum ceſſante vento ſpirituum horum aliquem Mutianum ab eo appellatum inuocaſſe, confeſtim eum in Arabem quendam ingreſſum Arabem furibund. vociferari ac diſcurrere cœpiſſe, mox è menſa ad malum nauis eum in finem poſitos carbones arreptos deglutiiſſe, inde galli gallinacei, iam iam occiſi ſanguine epote nautam quid peteret rogaſſe, nautam Zephyros optaſſe,

eos

eos intra triduum ſpiraturos Arabem reſpondiſſe. Finita incantatione & Arabe ad ſe reuerſo, nec quidquã amplius eorum quæ ante triduum acciderant recordãte, promiſſum ventum flare cepiſſe magna cum omnium admiratione, Pythagoras aquilam vel potius talem ſpiritum carmine cicurauit cum qua frequens colloquebatur. Ericus rex Gothorum quocunq; verteret pileum, inde proſperum ventum eliciebat. Ab his iiſdem ſpiritibus Cianutæ Indiæ pop. pluuiam ſuperſtitioſo & ridiculo ritu ſic petunt, vt in epiſtolis Peruanis à Gaſpare Spitillo collectis narratur Quando pluuia indigent, magus quiſpiam magna vocis contentione & acceleratione clamat vt omnes ad montem concedant, quo poſtquam peruenerunt, vt quilibet conſueto more a cibis abſtineat. Eſt autem eorum hoc ieiunium, vt a ſale pipere cibis coctis contineant. Quod vbi factum eſt voce intenſa & clamore ſummo ſtellas inuocant, aquamq; precantur, & ad terras caſtellumq; paganum ſeſe vertũt, potionem quandam manibus tenent. quam vbi nobilis alicuius adoleſcentulæ manu porrectam ebiberint, ita à ſenſibus abducuntur, mentiſq; impotes fiunt vt mortui videantur: ſed vbi in ſe redierint, mel aqua & maizo miſcent, quibus permiſtis nubes aſpergunt. Die ſequenti nobilem aliquem aut conſpicuũ & venerand. quempiam ſenem in lectum deponunt, ſubiecto lento igne, atq; vbi ſudare cæperit ſudorem vaſe excipit magus anſerino ſanguini admiſcet, atq; ex radice expreſſæ aquæ rurſus in aëra iactat, nubes vt tingat, rogat per ſudorem, ſanguinem & aquam vt deſideratam pluuiam largiantur. Quod ſi caſu eo die quo ſuperſtitioni vacant, pluat; gratias agunt ſtellis magumq; multis muneribus ornatum efferunt. Refert Hieron. Mengus. Magum quendam ſuis præſtigiis Ioanni Bentiuolo & Roberto Sanſeuerinati celeberrimis militiæ ductoribus in area arcis Bononienſis ingentis cõflictus ſpectaculum exhibuiſſe, in quo

& tym-

& tympanorum strepitus & clangor tubarum & clamor virum, & hinnitus equorum, & armorum fragor tantus sit exauditus, vt circumstantibus cœlum terræ misceri videretur. Extra locum illum vero omnia pacata fuisse & tranquilla. In Lybia circa Syrtes Diodoro Siculo teste Spiritus in aëre variis animalium figuris cernuntur. Mouere se alii, alii consistere, alii currere, alii aliud facere videntur. Illud vero permirum est, quod homines pone nonnunquam sequuntur, atq; etiam insiliunt, ita vt membra quoq; eorum quauis glacie frigidiora sentiantur. In regionibus Septentrionalib. vt Olaus Magnus scriptum reliquit, Spiritus hi aërei ventum Circium ita exasperant & concitant vt omnia secum abripiat vel conquasset & euertat. In Islandia Insula portus est Vestrabord nomine, non longe ab eo littore homines quidam a Spiritibus huiusmodi ventorum turbine inuoluti, ac per aërem instar palearum abrepti sunt, iidem Spiritus in partibus maritimis Noruegiæ Occidētaliorib. noxio suo contactu efficiunt, vt nullę ibi arbores nec gramina germinent, & virescant. Similiter in littore Bothniæ occidentali eorundem violentia domorum tecta abripiuntur ac longe lateq; hinc inde disiiciuntur. Idem in agris Beneuentano & Narbonensi accidere Cato & Procopius scribunt, quibus in locis magnus est magorum & veneficarum numerus, nam & homines armatos & currus quantumuis onustos & obuia quæque in sublime rapi & non secus quam plumam circumgyrari, ac tandem in terram confracta & comminuta deiici. Solent nonnũquam hi iidē spiritus turbinibus sese & procellis immiscere & puluerem instar columnæ euehere Vincentius ait a Spiritibus his non domos tantum & villas, sed integras etiam vrbes è sedibus suis ac fundamentis conuulsas & ruinis ac fragmentis Campos longe lateque conspersos esse. Narrat Diodorus Siculus in Noruegiá quadam regione (Vichiam appellat) Spiritus hos ex ingen-

ingentib. piſcium vento ante locupletum ædes expoſitorum aceruis, magnum ſæpè numerum tollere & ad pauperum caſus aſportare atq; abijcere, neque hos repetendi cuiquam ius eſſe. Zoroaſter quem nõnulli primum Magices autorem faciunt, in turbine ab his ſpiritib. aſportatus, neq; vnquã poſtea viſus eſt.

VII. CONSIDERATIO.

Aërei homines.

SEcundum Theophr. Paracelſum ſunt & homines aërei qui vocantur Sylphi, & habitant in aëre ſuo Chao ſicut nos in terra noſtro Chao, ita vt nullũ elementum vacuum ſit ab hominib. & creaturis Dei, & ſunt homines, non ex Adamo facti, & ſunt homines & ſpiritus & tamen eorum nihil diſiuncti a ſpiritib. quod ſanguinem carnem & oſſa habeant. Inde procreant liberos & ſoboles loquuntur, comedũt & ambulant, quod ſpiritus non faciunt. Similes hominib. in procreando, figura & comeſtione, & ſic ſunt homines qui ſpirituum qualitatem in ſe habent, & tamen ſpiritibus diſſimiles, ſpiritus enim non moriuntur, creatura autẽ moritur. Diſſimiles hominib quia non habent animam ſed moriuntur cum iumentis, & tamen excellunt iumentis qua loquuntur rident, vt homines ideoq; ſimiliores hominib. quam iumentis, & neq; homines neq; iumẽta Sunt n. omni modo vt homines excepta anima, & meliores hominib. quia ſunt ſicut ſpiritus, quos nemo retinere poteſt, ſed perambulant portas & parietes, ſine foramine. Ideo Chriſtus natus eſt, & mortuus pro ijs, qui animã habent, hoc eſt, qui ſunt ex Adamo, & non pro illis, qui non ſunt ex Adamo Sunt enim homines, & tamen anima carent, & hi Syluestres ſunt nobis proximiores, viuunt enim nobiſcum in vno Chao & aëre. Plura de iis Paracelſ in lib. philoſoph. De Nymphis ſyluis &c. per 4. tract.

VIII. CON-

VIII. CONSIDERATIO.

Animalia Aëris.

Sunt aues & volucres cœli, quæ in aëre viuunt.

CONCL. I.

Inter omnes autem aues excellentior iudicatur Aquila.

SEcund. Plin. *in lib. hist. nat. 10. c. 3.* vbi inquit, ex iis supple auib. quas nouimus Aquilæ maximus honos maxima & vis. Aquila cæteris volatilib. præstare videtur cũ Auiũ regina & nobilissima dicatur, vt habetur in libro, qui Hortus Solis intitulatur *in tract. de auib. c. 1.* vbi multa singularia & notanda de aquila videri possunt. Sanguinem non aquam bibit, ideò suos pullos lambere sanguinẽ docet Hæc sola auis fulmine non tangitur ideo Ioui dicatur. Sed Leonh. Vairus *lib. 2. de fascino. c. 14* id non admittit, cum non voluntario, sed violento motu moueatur fulmen, & absque cognitione. Sed veterum opinio cõstans permanet, hinc enim Iouis ales dicitur, & Iuppiter in ea volitare pingitur, quo certè ipsum a fulmine tactu immunẽ & exemtam demonstrare voluere In Hieroglyphicis Ori Apollinis Nilias sic dicitur, quod Ægyptii sapientes cum volebant Deum significare, aut altitudinẽ aut depressionem aut excellentiam, au sanguinem aut Victoriam, Aquilam depingebant. Item Ægyptii Martem & Venerem scribentes, duas aquilas pingũt. Marem quem Marti comparant, & fœminam quam Veneri. Et hoc ideò, quia reliqua animalia non semper mari ad omnem mixtionem parere volunt, Aquila vero semper, ter decies enim, in die compressa postquam surrexerit, si mas vocet, denuo accurrit, quapropter cum maximè sit in Venerem prona, Ægyptij eam Venerem vocant, & propter hoc etiam Aquilam Soli dicarunt, quia solem imitata ter denum numerum coëundo supplet. Aquila etiam ap Theologos varia denotare reperitur, quandoq; enim terrenam potestatem significat, Ezech. 18,

Aquila

Aquila grandis magnarum alarum, id est, Rex Babylonis, quia habuit aquilam in vexillo suo, ex quo cõiecturare forte licet quod dum viguit Monarchia ap. Assyrios & alios reges Asiæ Aquilam pro insigni habuerunt. & sic dum rediit Monarchia ad I. Cæsarem etiam pro armis aquilam sibi assumsit. Significat etiam Aquila subtilem sanctorum intelligentiam, Ezech. 1. vbi Ioannes Euangelista per Aquilam desuper eminentem significatur a similitudine volatus illius auis Tum significat iustorum animas secund. Ambros. super Lucam, quia sicut Aquila post longam vitam scilicet centum annorum senio grauata (vt dicit August. sup. Psal. 102.) se renouat rostrum vetus nimis excrescens ad petram collidendo & plumas veteres deponendo. Sic sancti renouant vitam per pœnitentiam & tandem in resurrectione renouabuntur. Tum etiam denotat Aquila Christum propter nobilitatis regiæ dignitatem quam Aquila habet super aues, vnde Prouerb. 3. dicitur. Quod viam aquilæ in cœlo difficile est scire, & ibi Lyra & expositores dicunt: quod hæc intelligatur de via quam tenuit Christus in ascensione. Item Deuteron 32. dicitur de eo. Sicut Aquila prouocans ad voland. pullos suos, & super eos volitans expandit alas suas, & assumsit eum atque portauit in humeris suis. Dominus solus Dux eius fuit, & non erat cum eo DEVS alienus, & vt refert Plinius *d. lib. 10 c. 5.* est præcelebris ap. Seston vrbem Aquilæ gloria, educatam à virgine retulisse gratiam, aues primo, mox deinde venatus asportantem & administrantem, defuncta postremum in regum accensum sese imposuisse & simul conflagrasse.

CONCLVSIO II.

Anser.

Romanis olim sacer fuit quia eius clangore arx Capitolii esset seruata, vnde Romani eius argenteum simulacrum in eadem statuere arce, de qua Lucret.

Romu-

Romulidarum arcis seruator candidus anser.
Et Propert. *Anseris & tutum voce fuisse Iouem.*
Ob hoc inquit Plinius institutum est, vt cibaria anserum censores in primis locent.

CONCL. III.
Anas.

Refert Baptista Fulgos. de mirac. c. de auib. quod in Insulis verna, quam Irlandiam nominat, & Orchade quibusdam in locis; quę mari aluntur, arbores salicibus persimilis nascuntur, in quibus ortæ paruæ quædam pilæ, paulatim crescundo aues anatum formam habentes effigiantur rostro ab arboribus pendentes, & cum ad maturitatis tempus peruenere, sui ipsarum nixu arboribus excussæ, in mare dilabuntur atque euolant, Britanni vulgò Bernetras appellant, & quia ex auium genere non oriuntur, his quadragesimali ieiunio sale conditis homines vescuntur, & ab his qui viderunt certiores, facti sumus, licet Albertus M. aliter scripserit.

CONCL. IV.
Bubo.

Auis ominosa, quæ quia noctu ex improuiso aggreditur pullos, quemadmodum mors de improuiso superuenit, ideò mortem prænuntiare dicitur: nonnunquam tamen, quia noctis tenebris non cæcatur hominis diligentiam significat, quod residés in Hieronis hasta comprobauit: Bubonem verò dido dum misceretur Aeneæ in faustum sensit: inde cecinit Poëta:

Solaq; culminibus ferali carmine Bubo,
Sæpe quari & longas in fletũ ducere voces: & alibi,
Ignauus Bubo dirum mortalibus omen.

Idem in Capitolio cecinit, quum res Romana ap. Namantiam inferior fuit, atque cum Fregellæ ob tactam in Romanos coniurationem sunt dirutæ. In-

quit Amadel. Bubones & Nycticoraces, cum ad insolitas regiones mansionesq; diuertunt, iudicio esse earundem regionum, & ædium homines morituros propterea, quod aues illæ delectantur cadaueribus eaq; præsentiunt, morituri autem homines iam potestate cadauera sunt.

CONCL. V.

Ciconia.

Tradit *Plin. nat. hist. libr. 10. cap. 28.* In Fidenate agro iuxta vrbem ciconias nec pullos, nec nidum facere. Transpadana Italiæ iuxta Alpes Larium lacũ appellat amœnum arbusto agro, ad quem ciconiæ nõ permeãt, sicuti nec octauũ citra lapidem ab eo, immẽsa alioqui finitimo insubriũ tractu examina graculorũ monedularumq; *Plin. ibid.* Sunt vt refert *Plin. lib. 10. c. 23.* qui ciconiis non esse linguas confirmant, rostris tamẽ suis strepitũ cõmemorant, hinc *Ouid. 4. Metam.*

——— *Sumtis quin candida pennis.*
Ipsa sibi plaudat crepitante ciconia rostro.

Id quod Gloterare dicitur: vtitur hoc verb. Heldelin. in Encomio Ciconiæ. Refert idem Plin. quod vsque in præsentem diem nec scriptum sit, nec satis intellectum quo sese ibides deficiente æstate recipiant, è lõginquo venire non dubium, eodem quo grues modo, vt hyemis sic hæ æstatis aduenæ, circiter festum D. Petri plerumq; ad nos redeunt, & circiter D. Iacobi à nobis secedunt, vnde & Propheta Hier. 8 c. Equidem ciconia in aëre nouit sua stata tempora, turtur grus & hirundo obseruant tempus profectionis suæ &c. Refert Guilielmus Parisiensis tempore suo Ciconiam quandam adulterio conuictam per olfactum masculi, congregata à masculo multitudine ciconiarum ac detegente ipso crimen fœmellæ, ipsam à tota illa multitudine tanquam omnium iudicio ream iudicatam, deplumatam ac laceratam fuisse. Pythones comen vocant in Asia patentib. campis vbi congregatæ inter se commurmurant, eam quæ nouissima

aduenit,

aduenit, lacerant atq; ita abeunt, notatum post Idus August. non temerè visus ibi. Honos iis serpentium exitio tantus, vt in Thessalia capitale fuerit occidisse, eademq; legib. pœna quæ in homicidam hinc Iuuen. Satyr. 14.——*Serpente ciconia pullos,*

Nutrit & inuenta per deuia rura lacerta.

In Hieroglyphicis significat gratitudinē, nam ciconias parentes senio confectas nutrire, in volādo fessos iuuare, & portare testantur scriptores naturalis hist. Arist. & Plin. Hinc πελαργικὸς νόμος Lex qua liberi parentes alere iubentur, & Ἀντιπελαργέω, gratiam in tempore refero, beneficium rependo, Suid. Metaphora à ciconiis, quæ parentes senio iam confectos nutrire & fessos ad terga recipere dicuntur ab Aristot. Ἀντιπελάργησις & ἀντιπελαργωτὴς beneficii accepti remunerator. Suid. Est & exemplum gratitudinis erga hospitem suum, vectigal enim quotānis soluit, aut enim pennam euellit aut ouum siue pullum ab alto deiicit. Contra venena omnia ciconiarum ventriculus valet. Plin. hist. nat lib 29. c. 5. Ventriculus ciconiæ ex vino decoctus furunculis mederi dicitur. Plin. lib. 30. c. 12. In Lacu regionis Arelatensis mirand. hyeme multas ciconias veluti mortuas, rete in siccum traxisse piscatores, quæ tanquam simul iunctæ mutuo rostra ano infixa habebant & calefactæ viuæ fuerunt inuentæ, quod à Geruasio Tribellesio Arelatensis regni Marescallo ad Ottonem 4. scriptum est.

In Lotharingia quoq; iuxta Metensem vrbem in quodam alio lacu, anno 1467. permultæ aliç ciconię similiter inuentæ fuerunt, quæ in thermis calefactæ reuixerunt.

CONCL. VI.

Cygnus.

Est auis deliciosa Venerea, atq; etiam phæbo sacra fœlicissimi dicitur esse præsagii p̄sertim in auspiciis nautarum, quia aqua nō mergitur, vnde canit Ouid.

Cycnus in auspiciis semper lætissimus ales.

CONCL. VII.

Columba

Caret felle, à Noah dimissa vt siccitatem terræ exploraret, rediens folium oliuæ attulit signum pacis, vnde & in veteri testamento tanquam grata auis Deo offerebatur in baptismo Christi S.S. in specie columbæ apparuit.

CONCL. VIII.

Cornix.

Est auis oscina, quæ ore cantuq; auspicium facit, vnde Vergil.

Sæpe sinistra caua prædixit ab ilice cornix,

Refert Plin. *lib. 10. c. 43.* quod suo tempore erat eques Romanus, qui habebat cornicem è Betica plura verba contexta exprimentem, & alia atq; alia crebrò addiscentem. Etiam refert quod quidam vsi sunt, opera cortriculorum in venando, refert & Cælius libr. antiq. lect. 9. c. 36. cornicem albam visam idem *libr. 13. c. 58.* refert, cornicis admirabile obsequium in Ægypto, quæ tabellarii cursorisq; vice fungeretur. Inde moriens honestata est sepulcro.

CONCL. IX.

Corvus.

Commẽtantur Iudæi Adamum, vtpote inter bruta animalia simul positum à DEO, vt cum illis esset conuersaretur, & cum illis coiret, Psal. Vt iumentum factus sum. Et Iob 49. Ecce Behemoth quem feci tecum. Neque verò id solum cum bestiis quadrupedib. facere illum dicunt, sed & cum volatilibus, vt coruis Cornicib. cæterisq; huiusmodi volucribus. Hic putant coruum qui à Mose emissus fuerat ex arca ad explorand. si diluuium cessasset, non rediisse ad eum, quod suspectum haberet illum de adulterio fœminæ suæ, hoc est, velut suum Zelotypum, Vnde Nicol. Lyran. Coruus habebat Noe suspectum de fœmella sua, & ex-

& exinde factum est, vt sit coruo semper suspecta fœmina sua, neq; in ea confidit, quod & in hodiernum vsq; diem explorare datur, vt quando excubat fouet. que oua sua corui vxor, assidet ipsi coruus assiduè donec peperit illa paruulos. Tum quia plumæ paruulorum adhuc albicantes sunt ac videntur, arbitrantur non suas esse quas genuisset pullos, doletq; ob id vehementer, sed vt certior fiat circumuolat illos, obseruans ne cibus illis à matre afferatur, in nonum vsque diem ea forte inuentione, vt hoc scilicet, pacto fame moriantur. Post nonum autem diem, quando iam fame vrgentur, nec adest qui cibum illis minister extollunt, vocem ad deum vociferantes miserabilem, à quo exaudiuntur iuxta illud Psalm. Qui dat iumentis escam illorum, & pullis coruorum inuocantibus eum, at interea pulli eorũ nigrescere incipiunt, quod animaduertẽs pater coruus iam recordatur esse pullos suos, vnde & auolat ac discedens ab eis, matri curam committit omnem. Huius quoque rei meminit Iob. 38. Quis præparat inquiens coruo escã suam, & quando pulli eius clamant vagientes, eo quod nõ habeant cibos, ex quo certè videre licet, coruum esse auem haud ignobilem, quod eius vsus in sacris literis sæpè legatur in mysteriũ Dei, Reg. 3. c. 7. Corui quoq; deferebant ei panem, & carnes, mane similiter carnes & panes vesperi. Hæc Victor à Carben quondam Iudæus in lib. de morib. Iudæor. Legimus ap. Pliniũ *lib. 10. c. 43.* fuisse coruum, qui pop. Rom. transeuntem nominatim salutaret forum versus, maximè Tiberiũ Germanicum deinde, & Drusum Cæsares. Nec occisor illius euasit pœnas. Nam primò pulsus ex ea regione, mox & interemtus fuit, funusq; innumeris aliti celebratum exequijs. Hæc & alia multa habet Plin. qui ingenium extollit in descriptione intelligentiæ huiusmodi corui.

CONCL. X.

Coturnix.

Blond.in lib.8.de Roma Triumph dixit, quod coturnix fuit,alias damnata mẽsis:eò quod gratissimus eius cibus est venenum, scilicet Veratri semen, & quod patitur morbum comitialem, quem solæ animalium sentiunt præter hominem, *secund. Plin. lib.10. nat.hist.c.23.* vel secund.Isaac.quia ex comestione carnis earum timetur spasmus,hoc est,subita contractio membrorum aut neruorum cum dolore, quam passionem cordis dicunt,& tetanus morbus, (hoc est cũ musculi,qui secundum spinam,dorsi sunt ita rigent, vt quis inflectere se non posit) & ita etiam voluit Auicen.in 2.canon c.de eis. subiungens rationem, scilicet,quia in substantia carnium earum est virtus faciendi huiusmodi accidentia narrata, ex sic non proueniunt illa accidentia ex eo solum, quia coturnices comedunt helleborum.

CONCL. XI.

Falco.

Aduerte quod inter aues etiam eiusdem generis est dabilis gẽtilitas aut ignobilitas,puta in Falconib. est dabilis gentilis & peregrinus, vt inquit Banol. in tract.de Falcone,& refert Iacobinus de S.Georgio in sua inuestit.verbo. Et cum venationibus,Bart. *in l.1. col.7.C.de dignit.lib.12.*

CONCL. XII.

Gallus.

Auroræ filius vnde diem cantu suo prænuntiat. Mirand.Gallorum oculis semina quædam ac spiritus inesse ferunt, quibus Leonibus dolor ac mœror incredibilis incutitur,quam sententiam hisce versibus explicauit Lucretius.

Nimirum quia sunt Gallorum in corpore quædam,
Semina: quæ cum sint oculis immissa Leonum.
Pupillas interfodiunt acremq; dolorem
Præbent vt nequeant contra durare feroces.

Hæc

Hac ratione, quia res quæ superiorem alicuius stellæ obtinent gradum, ligant vel attrahunt, vel impediunt res, quæ tenent inferiorem, prout inter se conueniunt vel disconueniunt. Hinc timetur Gallus a Leone, quoniam præsentia solaris virtutis conuenit Gallo magis quam Leoni.

Porro supra pinnaculum Turris Gallus effingi solet, ad prælatorum & Curionum alliciendam atq; excitandam vigilantiam, inde Alciatus in Emblemate.

Instantis quod signa canens det Gallus Eoi,
Et reuocet famulas ad noua pensa manus.
Turribus in sacris effingitur aerea mentem,
Ad superos peluis quod reuocet vigilem.

CONCL. XIII.

Hirundo.

Non nisi quinq; pullos parit, quos mâgna pascit æquitate incipiens ab eo qui maximus est natu, & ita in cæteris ortus rationem habens, autumni tempore ad calida loca, vtpote cauernas montium recedit, veris tempore ad nostras regiones redire solet.

CONCL. XIV.

Luscinia.

Reperiuntur philomelę Græco atq; Latino sermone dociles, longiore etiam contextu verborum & ordine, & docentur domi secreto, vt vbi nulla alia vox misceatur assidente, qui crebrò dicat ea, quæ condita velit addisci & maximè hæc fieri tempore nocturno à mulieribus cum habeant vocem, magis gracilem quam viri testatur Plinius. Hesiodus refert solum philomelam ex omnibus auibus somni expertem esse, seduloq; in vigiliis versari, vnde prouerbium Neq; quandam lusciniæ dormiunt, dicitur in hominem, qui est parcissimi somni.

CONCL. XV.

Pauo.

Pulcerrima auis qua pulcriorē fingere natura haud

 potuit.

potuit. Custodes optimi ædium, & vbi fures aut ignē viderint, nō desinunt clamoribus dominum admonere tum domesticos. Diu ob lucrum spectaculo in Græcia fuit ex oriente Alexandri iussu translatus in Europam, qui illi ob decorem parci imperauit. Sentit ipse pulcritudinem suam, exclamatq; dum pedes intuetur deformitatem eorum aspernatus, caudamque in rotam erigit, exponitq; soli, vt pulcrior videatur, gaudetq; hominum admiratione, qui illam intuentur, ob id vsq; ad lassitudinem eam continet.

CONCL. XVI.

Pellicanus.

Diuersa diuersi autores de Pellicano scribunt: S. Hieronymus in suis epist. scribit: Pellicanum inuenientem pullos suos noxio, morsu serpentis necatos, pectoris sui apertione sanguinem elicere, eoque pullos refocillare. Isidorus & Albertus aliter referunt.

CONCLVS. XVII.

Phœnix.

Nascitur in Arabia, aquilæ magnitudine, auri fulgore circa colla cætera purpureus, cæruleam roseis caudam pennis distinguentibus, cristis faciem, caputq; plumeo apice honestante. Plin *lib. 10. nat. hist. c. 2.* Ferunt vt ait vnicum in toto orbe, & rarò videtur, verum nemo extitit, qui viderit vescentem, annis verò sexcentis & sexaginta viuere dicitur. Et de Phœnice Barbat. scripsit in c. quoniam Abbas n. 9. Extr. de offic. deleg. vbi refert, quod Ambros. in lib. Hexameron. 5. dixit, quod phœnix auis, in locis Arabiæ degere perhibetur, & vltra 500. annos dicitur viuere, quæ cum finem vitæ suæ adesse perpenderit thecam seu repositorium, sibi facit, de thure & myrrha, & cæteris odorib. in quod impleto suæ vitæ tempore intrat & moritur: de cuius carnis humore vermis exurgit, paulatimq; adolescit, & processum statuti temporis

induit

induit alas, atque in superioris auis speciem & formã reparatur, & ex hoc inuehitur, contra non credentes Resurrectionem. Fertur de beata Cecilia, quod ad exemplum phœnicis conuertit beatum Maximianũ, & eo postmodum decollato pro fide, in eius tumulo fecit sculpi phœnicem Isidorus vero lib. 12. Etymologiarum ait, de phœnice, quod est auis Arabiæ, & dicitur phœnix, quia phœniceum habet colorem seu rubeum, vel quia in toto orbe singula & vnica est: de more refert, vt proxime dictũ est. de morte vero ait, quod collectis aromatum virgulis, rogum sibi instruit, & conuersa ad Solis radios alarum plausu volũtarium sibi facit incendium: sicq; de cineribus suis iterum resurgit. Et legitur in Chron. Imp. in 2. est, quod sub Claudio tempore B. Petri apparuit in Ægypto, & quod est grandis, vt aquila, circa collum fulgore aureo, postera parte purpurea præter caudam, cuius color rubeus, roseus & cæruleus, vt sup. in prin. Et hæc etiam est mens omnium aliorum authorum. Aliqui tamen quicquid de phœnice dicitur, fabulosum esse dicunt, fundantes se super dictis Plinii in 2. *6. supr. alleg. in fin.*

CONCLVS. XVIII.

Psittacus

Humanam vocem super omnia reddit, & quidem sermocinans & vsq; adeò articulata verba exprimit, ita vt si eum non videris hominem locutum putes. & hoc quia grandi lingua & cæteris auibus latiore. Ex natura salutet, dicens Aue vel Chære. Cætera nomina institutione discit, & quæ accipit, verba pronuntiat. Vnde est illud Martial.

Psittacus à vobis aliorum nomina disco,
Hoc didici per me dicere. Cæsar Aue.

Et hæc cum loqui discit, ferreo verberatur radio, aliter enim non sentit ictus. Vnde refert *Cœl. lib. antiq. lect. 2. c. 32. in fin.* vnum quod dicit esse præclarum ra-

rissimum, & insigne miraculum visum suis temporibus, scilicet quod Psittacus fuit Ascanii Cardinalis Romæ aureis centum comparatus nummis, qui articulatissime continuatis perpetuo verbis Christianæ veritatis symbolum integrè pronunciabat, perinde ac vir peritus enuntiaret, ex stat. 7. Sylu. in laudem Psittaci ait:

Psittace dux volucrum, domini facunda voluptas,
Humanæ solers imitator psittace linguæ.

CONCLVS. XIX.

Pica.

Est auis satis nota expresior est loquacitas quam psittaco, sed minor nobilitas, quia non ex longinquo venit. Satis tamen illi decoris est, in specie sermonis humani, adamat verba, quæ loquitur, nec discit tantum, sed diligit, victa difficultate, verbi emoritur: & nisi subinde eadem audiat, memoria fallitur, & mirum in modum exhilaratur, si interim audierit id verbum, & facilius addiscit, quæ glande vescitur, & inter eas quibus quini sunt digiti in pedibus. Nullæ tamen duobus primis vitæ annis, & latioriis est lingua, quæ sermonem imitatur humanum, vnde picæ dicuntur, quasi poëticæ, quod verba in discrimine vocis exprimant, vt homo, & si linguas in sermone nequeant explicare, sonum tamen humanæ vocis imitantur, de qua congruè Martialis:

Pica loquax certa dominum te voce saluto,
Si me non videas esse negabis auem.

Et idem lib. 7. *Pica salutatrix, si tibi Lause placet.*

CONCL. XX.

Regulus.

Parua admodum auis? Rex & præses auium dicitur: nam cum semel aues omnes inter se conuenissent, sicut fabula refert, vt illa pro rege haberetur, quæ sublimi volatu omnes alias vinceret. Cumque parua sub Aquilæ asella latitante, Aquila omnes aues

cæteras

cæteras transcenderet, exiliens parua insedit Aquilæ capiti, & inde se esse victricem asseruit, vnde & rex auiũ effectus est, siue regulus, quia omnes aues superauis cum superauerit Aquilam quæ alias omnes superauerat volatu. Verum si creditur, *Plin. libr. 10. c. 74.* dissident inter se, & bella mouent, Aquila, & Regulus, quoniam rex appellatur auium.

CONCL. XXI.

Turtur.

Præ reliquis auibus casta prædicatur, vnde & in sacrificiis veteris testamenti offerebatur, amissa etenim socia sola manet, nullo viride in fronte residet, nec ex fonte claro nisi prius turbato pede bibere dicitur, Hinc Virgil:

Nec gemere aeria Turtur cessabit ab Vlmo.

IX. CONSIDERATIO.

Miracula Aëris.

MEteora aëris sunt, Ventus, qui est halitus, calidus, & siccus calore solis in altum sublatus, frigidis vaporibus è media regione sensim ad terram semper descendentibus occurrens, cum nec ascendere, nec ob nouos halitus identidem sursum nitentes descendere possit, in transuersum per infimam aeris regionem retorquetur, hic pro exhalationis copia maiore vel minore vehementior flatus est aut lenior aura. Ab aëre distat Ventus, quod aër tenuissimus spiritus est calidus, & humidus, ac leni afflatu recreans, ventus verò crassior est ac concitatior,

CONCL. I.

Ventorum quatuor sunt principales, à quatuor cœli cardinibus flantes, videlicet Notus ab Austro. Boreas ab Aquilone. Zephyrus ab occidente, & ab oriente, Apeleotes siue Eurus. Quos Pontanus his duobus versiculis complexus.

Asum-

A summo Boreas, Notus imo spirat Olympo,
Occasum insedit Zephyrus, venit Eurus ab ortu.

Venti pro regionis vnde spirant, varietate diuersas habent vires. Notus ventus meridionalis est nebulosus, & humectatus, & calidus & morbosus, quem Hieronymus vocat pincernam pluuiarum. Ouid. sic scribit:

—— Madidis Notus euolat alis,
Terribilem picea tectus caligine vultum.
Barba grauis nimbis, canis fluit vnda capillis,
Fronte sedent nebulæ, rorant pennæq; sonusq;.

CONCLVSIO II.

Boreas autem Noto contrarius Septentrionalis ventus est violentus & sonorus, qui nubes discutiens aërem serenum reddit, aquam gelum constringit, hunc Ouid. de se sic inducit loquentem.

Apta mihi vis est qua tristia nubila pello,
Et freta concutio, nodosaq; robora verto,
Induro nubes, & terras grandine pulso.
Idem ego quum fratres cœlo sum nactus aperto,
(Nam mihi campus is est) tanto molimine luctor
Vt medius nostris concussibus insonet æther:
Exiliantq; cauis elisi nubibus ignes,
Idem ego cum subij connexa, foramina terræ
Supposuiq; ferox imis mea terga cauernis.
Sollicito manes totumq; tremoribus orbem.
Concutio ————

CONCL. III.

Zephyrus vero qui & Fauonius ventus leuissimus ab occidente flans, & placidè spirans, frigidus est & humidus, resoluens hyemes, germina floresque producens. Huic contrarius Eurus, qui & Subsolanus & Apeleotes ab Oriente, ventus aquosus & nubificus, & rapidæ voracitatis, de istis ita Ouid.

CONCL. IV.

Eurus ad auroram Nabathæaq; regna recessit,
Persidaq; & radijs iuga subdita matutinis

Vesper

Vesper & occiduo, quæ littora sole tepescunt.
Proxima sunt Zephyro, Scythiam septemq; triones.
Horrifer inuasit Boreas contraria tellus,
Nubibus assiduis pluuioq; madescit ab Austro.

CONCL. V.

Ecnephias.

Procellæ genus est, ac repentinus flatus & vehemens, sed breuis è sicca & calida ortus exhalatione. quæ nube compressa violenter erumpẽs obliquè per terras fertur, & interdum ignem concipit.

CONCL. VI.

Typhon.

Quem Plinius vibratum Ecnephiam vocat, qui effracta nube magno impetu erumpens, sine fulmine turbinis modo rotatus agitur, & in terras irruens, obuia quæq; corripit & versat.

CONCL. VII.

Præster.

A Seneca dictus igneus turbo, horribilis est, & partimescendus hic ventus, seu potius fulminis genus, nisi quod igne conglobato fulmen erumpit.

CONCL. VIII.

Tonitru.

Sonitus est ex collisa ac rupta nube per aërem editus, qui sensim amplificatus audiendi sensum, tanquam circulis quibusdam delatus ferit.

CONCL. IX.

Nix.

Est tanquam spuma quædam aquarum cœlestium mollius coacta, quæ generatur cum nubes præparata pluuiæ, antequam in aquam resoluatur, in media regione aëris, a circumstante frigore deficiente calore congelatur, & frigidorum ventorum agitatione distracta in floccos abit ac descendit.

CONCL. X.

Grando.

Est conglatiatus imber: quæ fit in infimo aëris frigidioris, mediæ regionis loco, cum liquefactæ nubis guttæ iam descendentes aëris frigore conglobatæ congelantur: & quo viciniore, ex aëris regione grandinum globuli præcipitant, eò sunt maiores, quam quæ remotiori ex loco descendunt.

CONCL. XI.

Ros & pruina.

Generantur in hac infima aëris regione ex vaporibus tenuibus in eam vi solis euectis ibique consistentibus, quod calore destituti, ad mediam penetrare non possint.

CONCL. XII.

Nebula.

Vapor est ex terris & aquis excitatus oriente potissimum, vel occidente sole proximum nobis aërem obscurans, nec ita humidus, vt in aquam possit verti, nec ita calidus vt subuehi: qui relabens in terram serenitatem diei promittit, sursum euanescens pluuiam.

CONCL. XIII.

Pluuia.

Est fluxio nubis humidæ calore solis penetrantis resolutæ in aquæ guttas, fit hoc modo vapores humidi & calidi, in mediam aëris regionem sublati frigore eius loci in nubem coguntur, ex qua tanquam spongia solis ardore desuper, constringentis liquatæ excidunt guttæ.

X. CONSIDERATIO

CONCL. I.

Miracula Aeris.

Miraculũ summum, murmurãti pop. Israël in deserto dominus depluebat de cœlo coturnices & manna. Erat a. manna, mane proiectus fuit ros circum castra, quo abscedente, Ecce in superficie deserti minu-

minutum quiddam & orbiculare, minutum tanquã pruina super terrã. Et videntes filii Israël dixerunt quisq; ad proximum suũ. Hoc est Man. nesciebant n. quid esset. Et ait Moses ad eos. Hic est panis quẽ dedit vobis dominus in cibum: Et erat veluti semen coriandri album, & gustus eius, vt placentæ mellitæ. Et comederant filii Israël Man. annis 40. donec venirẽt ad terram habitandam. Exod. cap. 16.

CONCL. II.

Miraculum: Carne pluit.

Quæ niuis instar è cœlo frustis maioribus & minoribus, demissa ab omni genere auium interuolantium, direpta priusquam terram attingeret, reliquũ vero quod interciditin vrbe agrisq; sparsum, iacuit multo tempore, nec calore mutato nec odore contra morem veterascẽtium carnem, id vates indigenæ interpretari nõ potuerunt. Libri vero Sibyllini monuerunt cauend. ab externo hoste & ciuium seditionib. accidit hoc anno ab V. C. 293. ante natum Christ. 458. Iul. obs. de prodig. c. 16. P. Volumnio Amintino, Seruio Sulpitio Camerino Coss.

CONCL. III.

Anno ab V. C. 540. Q Fabio Maximo Verrucoso 4. M. Claudio Marcello 3. Coss Calib. creta pluit.

Anno ab V. C. 656 Q Metello T. Didio Coss. Ludis in theatro creta candida pluit.

CONCL. IV.

Anno ab V. C. 652. C. Mario. Q. Luctatio Coss. in Auentino luto pluit.

CONCL. V.

Anno ab V C 109 Tullo Hostilio regnante, in monte Albano lapidibus pluit.

Quod cum credi vix posset, missis ad id visendum prodigium, in conspectu haud aliter, quam cum grãdinem venti glomeratam in terras agunt, crebri cecidere, de cœlo lapides.

Anno

Anno ab V.C. 538. C. Terentio Varrone, L. Æmilio Paulo II. Coss. in Auentino Romæ & Ariciæ simul lapidibus pluit.

L. posthumio Albino 3. p. Sẽpronio Graccho Coss. anno V.C. 539. lapidibus circa templum Iunonis sospitæ pluit, ob quem imbrem nouendiale sacrum fuit.

Anno V.C. 542. Appio Claudio pulcro, Q. Fuluio Flacco III. Coss. in Albano monte, biduum continenter lapidibus pluit.

Anno V.C. 544. M. Valerio Leuino II. M. Claudio Marcello IV Coss. Ereti lapidib. pluit.

Anno V.C 547. C. Claudio Nerone M. Liuio Salinatore II. Cos. Veys de cœlo lapidauit.

Anno V.C. 549. P. Cornelio Scipione. P. Licinio Crasso Coss. crebrò de cœlo lapidatum est, plura notata, vide ap. Iul. obsequentem, in lib. de prodigiis. *c. 45. 51. 52. 54. 56. 67. 69. 77. 90. 104. 111. 134.*

CONCL. VI.

Lacte pluit.

Anno V. C. 488. M. Valerio Maximo. Q. Mamilio Vitulo Coss. inter multa alia prodigia lac de cœlo manare visum est, & de nubibus guttatim in specie pluuiæ lacte demisso diri terram imbres irrigauerunt.

Anno V. C 545. Q. Fabio M. Verrucoso V. Q. Fuluio Flacco IV. Coss. lacte pluit.

Anno V. C. 591 T. Graccho M. Iuuentio Coss. Gabiit lacte pluit Plura notata lege ap. Iul. obseq. *libr. de prodig. c. 87. 90. 91. 95. 96. 99. 100. 101. 103. 110. 113.*

CONCL. VII.

Sanguine pluit.

Anno V.C. 538. C Terentio Varrone L. Æmilio Paulo. II. Coss in Auẽtino Romę multo cruore pluit.

Anno V. C. 540. Q. Fabio M Verrucoso IV. & M. Claudio Marcello III. Cos. Romę in foro boario sanguine pluit.

Anno

Anno V.C.571.M.Claudio. Q. Fabio Leone Coss. In area concordiæ per biduum ſanguinem pluit. plura exempla leguntur ap.Iul.obſeq.lib.de prodig. *c.60.68.69.71.86.88.101. 103.104.*

CONCL. VIII.
Terra pluit.

Anno V.C.458. Q. Fabio Maximo Rutiliano. V. P.Decio Mure I V. Coſſ. terra de cœlo pluit.

Anno V.C.560. P. Cornelio Scipione Africano II T.Sempronio Longo Coſſ. terra aliquoties pluit.

Anno V.C.562. L. Quintio Flaminio. Gn. Domitio Ænobarbo. Coſſ. Amiterni terra pluit.plura exempla leguntur *ap.d.Iul.obſeq.libr. de prodig.c.85.58.70. 71.79.86.*

CONCL. IX.
Teſtis pluit.

Anno V.C.663.L.Martio Sexto Iulio Coſſ. In Veſtinis per dies ſeptem lapidibus teſtisq; pluit.

CONCL. X.
Frumento pluit.

Anno Chriſti 1550.prope Vinariam in Thuringia frumento & tritico pluit.teſte Eber. Fincel.lib.2.

Item anno 1552.frumento pluit in Carinthia prope oppidum Clagendorf. Fincel. libr. 3.

Anno Domini 828.In Vaſconio frumento de cœlo pluit,noſtro frumento admodum ſimili.

Anno Domini 1571. in Sileſia Frumento tritico piſcis &c. de cœlo pluit. Vincent.Sturm.

CONCL. XI.
Pane pluit.

Sic anno 1531.Soræ in Apulia nigro & groſſo pane pluit,quo homines incolæ multa millia ſuum aluerunt, *Fincel. lib.3.*

CONCL. XII.

Crucibus pluit.

Anno Domini 748. multis crucibus de cœlo pluit quæ vestimentis hominum inhæsere ac si oleo impressæ fuissent. Sigebertus. Andr. Angel. in Chron. March. Brandeb. p. 25. 51. 261. 262. 339.

CONCL. XIII.

Piscibus pluit.

Anno 989. in aliquibus locis pisciculis pluit, sed esui haud idoneis. Buntingius. Andr. Angel. in Chron. March. Brandeb. p. 56.

XI. CONSIDERATIO.

Aeromantia.

PRognostica præbet per impressiones aëreas, per vẽtorum flatus, per irides, per halones, p nebulas, & nubes, perq; imaginationes in nubibus & visiones in aëre. Huius Aristophanes in nubibus mentionem facere videtur: sed ista si tonitru, fulmen & alia similia considerat, ad igneos spiritus, si oscines ad auguralem pertinet disciplinam, vel potius superstitionẽ, si aëreorum spectrorum insolita visa, vt equitum armorum &c. ad τερατοσκοπίαν referenda est. Fiebat autem sic, conuoluta mappa imponebatur capiti, in hãc cyathus aqua plenus statuebatur, leuiq; susurro, quod exigebatur recensebatur. Ad ea si verba aqua Cyathi efferbuisset, approbari confirmariq;, quæ inquisita erant, censebantur.

Est etiam quædam Ornithomanteia Sortiaria quã ita describunt: In capsula abaculi forma constructa quasdam ali auiculas, ad has venire qui consilium quærunt, & obolum offerre: auiculam stipem accipere, inq; capsulam inferre rostro, deinde regredi & responsum in chartula referre consultori,

XII. CON-

XII. CONSIDERATIO.

Aëris similitudo.

QVatuor sunt Euangelistæ, qui figurantur per quatuor Elementa. Lucas a. est vt aër. Vnde Euangelium scripsit ea lingua, quæ melius vtitur aëre informando vocem quam alii. Dicit Isidor. in Ætymol. lib. quod orientales frangunt aërem in gutture, & in gutture loquuntur, vt Hebræi & Iudæi. Occidẽtales præcipuè Hispani frangunt vocem in dentibus & ideo in dentib. loquuntur, vt Latini. Sed mediterranei frangunt vocem in palato, & in palato formant vocem, & ideò melius quam alii loquuntur, vt Græci, & ideò locutio eorum comptior est cæteris secũd. ipsum, & hac lingua Lucas scripsit suam Euangelium secund. Hieronym. vnde seculari quadam redolet eloquentia. Hic figuratur per vitulum, qui in veteri testamento figurabat mortem Christi, quæ in aëre facta est. Vnde principaliter Lucas describit ignominium passionis, & hęc visio est nobis magis proportionata. Nam per aërem corporaliter melius videmus. Et est ratio quia nihil nobis nasci profuit, quod dixit Matthæus, nec prædicatio profuit, quod dixit Marcus, nisi redimi profuisset, quod dixit Lucas.

XIII. CONSIDERATIO.

Ver comparatur Aëri.

VEr est pars calida & humida anni, & conuenit cũ elemento Aeris, & cum honore seu complexione sanguinis, & sole ingrediente Ariëtem incipit Ver: ideo cum aër sit nobile elementum & excellens etiam complexio sanguinis sit nobilior, ideò videtur etiam quod Ver est nobilior pars animi, & est in se tempus temperamento attinens, vt vult Galen. in lib. de complex. & de quatuor temporibus anni scribitur in libr. de regimine sanitatis in vlt. versic. & ibi commentum M. Arnald. de Villanoua.

TERTIA PARS HVIVS OPERIS EST, DE AQVA, & *Viginti tres Considerationes continet.*

I. CONSIDERATIO.

Aqua tertium Elementum.

AQua est elementum graue humidum, & maxime frigidum, adeò vt frigiditas sit essentialis proprietas aquæ, qua ab elementis reliquis omnibus discernitur. Ambit terram vndiq;, interluit eam & interfluit, nec tamen cooperit totam poëta teste.

Tum freta diffudit, rapidisq; tumescere ventis,
Iussit & ambita circumdare littora terra.

Et diuinæ clementiæ signum est, quod mare nunquam ex ostiis suis erumpit, neq; ea quæ in terra existunt, submergit & suffocat, iuxta illud poetæ,

Sic leuis vnda grauem premeret sub gurgite terram
Perpetuo, nisi cura Dei se attollere montes.
Iussisset, vallesq; premi, terramq; cauernis
Hiscere & ingentes humori aperire lacunas
Et maris irati sepsisset molibus iras.

II. CONSIDERATIO.

Figura aquæ.

PYthagoras & illum sequuti Timæus Locrus atq; Plato elementis & cœlis figuras adsignarunt. Aquæ deniq; adsignarunt Icocedrontem, basiam viginti, angulorum solidorum duodecim. Et sphæricæ figuræ est, & vnum corpus Sphæricum cum terra cõstituit. Si enim nauigantibus polus nunc assurgit, nunc deorsum vergit, sequitur tumorem quendam in se tenere, & ita rotundam esse.

III. CON-

III. CONSIDERATIO.

Natura aquæ.

AQua eſt humida & frigida, & hoc modo ſecund. duas qualitates contrarias elementa ſibi contraria ſunt. Ignis & aqua adhuc ſecundum alium modum elementa ſibi opponuntur, nam quædam grauia ſunt, vt terra & aqua. Et recipit Aqua duas qualitates terrę obſcuritatem & denſitatem, & vnam ignis videlicet motum. Proinde aqua duplo acutior terra, triplo rarior, quadruplo mobilior. Quemadmodũ igitur, ſe habet ignis ad aërem, ſic aer ad aquam, & aqua ad terram, & rurſus ſicut terra ad aquam, ſic illa ad aërem atq; hic ad ignem, &c.

IV. CONSIDERATIO.

Qualitas aquæ.

IN Aqua eſt ſeminaria omnium rerum virtus animalium primo, quorum ſemen aqueum eſſe manifeſtum eſt, ſed & fruticum & herbarum ſemina, licet terrea ſint tabeſieri, tamen aqua neceſſe eſt, ſi fœcunda eſſe debeant, ſiue id fiat humore terrę imbibito, aut rore vel pluuia, vel de induſtria adiecta aqua. Sola quidem Terra & aqua à Moſe deſcribuntur, producere animam viuentem. Sed aquæ duplicem productionem tribuit, natantium videlicet in aquis, & volantium in aëre ſupra terram Terrenarum etiam productionum ipſi aquæ partim deberi eadem ſcriptura teſtatur, inquiens, quod poſt creationem virgulta & plantæ non germinauerant, quia Deus non plueratſuper terram. Infinite eius vtilitates ſunt, & vſus multiplex, reſq; omnes ex eius poteſtate conſiſtunt, vt quæ generandi alendi augmentandi vim poſsidet, & Cælius lib. ſuar. antiq. Lect. 14. c. 38. dicit, quod aquæ vtilitates longe videntur, ignem præſtare, & ſic magis laudanda eſt, quoniam ſunt multa animalia, qui abſque ignis degunt vſu, degere autem

ſine aqua nullum. Nam ſi fuerint ſine humoris poteſtate exanguinata exutaq; à principiorum liquore, interareſcerent. Qua ex cauſſa Pindarum rectè autumant dixiſſe. Optima quidem Aqua.

V. CONSIDERATIO
Qaando aqua creata.

AQua primo die creata fuit, vt patet Gen.1. verũ vtrum illa aqua fuerit initio concreta inſtar glaciei, cum aqua dicatur ſecundum terram primum frigidorum? Et fuiſſe quidem talem doctiſſ. Valeſius ſtatuit, cuius ſententiam videtur confirnare illud, quod Moſes ſcribit. Spiritum Domini aquas fouiſſe, inſtar Gallinæ, quæ calore fouet pullos ne rigeſcant.

VI. CONSIDERATIO.
Quando ſeparata à fundamento.

AD diem ſecundum dixit Deus: Fiat expanſio in medio aquarũ, & diuidat inter aquas & aquas, & fecit Deus expanſionem iſtam, & diuiſit inter aquas ſub expanſione, & inter aquas ſupra expanſionem, & fiebat ita: appellauitq; Deus expanſionem Cœlum: & fuit veſpera & mane dies ſecundus. Et dixit Deus congregentur aquæ ſub cœlis vnum in locum, vt appareat continens fiebatq; ſic, & appellauit Deus continentem Terram, collectionem vero aquarum appellauit Maria &c: Aquas ſupra cœlum eſſe Caluino eſt incredibile, ſed Auguſtin. maior eſt huius ſcripturæ autoritatis, quam omnis humani ingenii capacitas. lib 2. de Gen. ad lit c. 4 & pſal. 148. affirmat deum ab aquis illis tranſcœleſtibus laudari eò, non quod virtutes ſint cœleſtes & angelicæ, vt aliqui ſenſerunt, referente Ambroſio libr. 2ap. c 4. ſed quod laudis diuinæ luculentiam ſuppeditant nobis, & angelis materiam, ad hæc Pſalm. 104. ait ſuperiorem conuexamque cœli ſuperficiem aquis non aliter ac contigna-

contignatione munitam esse. Nota, cum hic ad secundum diem non legatur: Vidit Deus quod esset bonum, putant Rabini, cum his fiat mentio aquarũ, ideò omissum quum præuiderit Deus genus humanum extinctum iri diluuio. Ratio probabilior est, quod secundo die nondum perfectum fuit opus, hoc de aquis, nondum enim erant collocatæ in suo loco, id quod porro factum fuit die tertio tum repetitum fuit: Et vidit Deus quod esset bonum.

VII. CONSIDERATIO.

Vsus eius in sacrificiis.

MAxima aquæ in religione vis est, in expiationibus & purificationibus. In omnibus sacris sacerdos quum diis immolat, & rem diuinam facit, prius corporis ablutione purgatur, vt lautus purusq́; accedat. Ægypti aquæ aspersione corporis labem tolli, & castimoniam præstari putabant. Quod si quis nec aliqua pollutus fuisset bis septem vicibus inundationibusque vestes abluebat aqua, his piamentis ab immunditia emaculari arbitratus. Quam quidem aquam de fonte Iuturnæ, qui circa Numicium labitur, quæq́; in omnibus sacris adhibetur inprimis inspergebant. Eam vero aquam super terram posuisse piaculum & triste omen erat. Ideo vos lato ore & fundo augusto in quo hauriretur, ne stare posset, in sacris adhibebãt, cui cadum, alii scyphum dixere nomen, illudq́; manib tenere oportebat. Ex hac aqua ægros curari & bonæ valetudini restitui putabant. Apud Athenienses vero aqua erat ex Callirhoë fonte magnæ religionis in maximis sacris & sponsalitiis ceremoniis in quibus aliam adhibere nefas habebatur. Fertur in Delii Apollinis templo præcipua aqua fuisse sacrificantiũ vsui accom̃oda, quam ad alios vsus hausisse magni criminis instar erat. Græci in sacrificiis & expiationib. Eleutheri aquã frequẽtes adhibẽt.

Troereni ex Hippocrene, Persici reges ex Choaspide, quam peregrè profecturi secum ferunt. Arabum reges ex Euleo, qui ortus à Medis, pręcipuo nitore fluit. Præ cæteris vero Ægyptii tanti Nili aquam fecere, vt quum hydria ad templum humeris ferebatur, omnes procumberent, & sublatis manibus diis gratias agerent. Ferũtq; Babylonios reges ex Nilo & Istro aquas inter Gazas condere assueuisse, velut hoc argumentũ suæ magnitudinis ostenderent, quum per tot spacia terrarum, totq; inuias regiones aduectæ fuerint, vt refert Alex. ab Alexandr. Gen. dier. lib. 4. c. 17.

VIII. CONSIDERATIO.
Vsus eius in baptismo.

TAnta huius elemẽti potestas est, vt nec spiritualis regeneratio fiat sine aqua, sicut ipse Christus ad Nicodemum testatus est: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu non introibit in regnũ cœlorum, &c. Nec mirum quod in regeneratione requiratur aqua. Cum etiam semen omnium animaliũ aqueum sit, calore quodam spiritus animantis confotum, & semina ex quibus generantur omnia viuẽtia scilicet plantæ vltra animalia, humida sunt, & ad aquam pertinent, & sicut per aquam omnia producta sunt, ita quoque per aquam, id est Christum, qui vocat seipsum Aquam omnia regenerantur, vt idem sit generationis & regenerationis principium. Item & hæc aqua baptismi illa est, quæ postquam dominus noster emisit spiritum de fonte pretiosissimi pectoris sui manauit. Cuius vbertas vniuersam irrigat ecclesiam & fœcundat, & sicut aqua scaturiuit in signum baptismi, ita & sanguis ad repræsentand. martyrium. Et sic baptismus quodammodo recipit virtutem ex contactu corporis Christi, & ex eius passione, sed ex contactu carnis quasi inchoatiué, quia tunc constituta est aqua in specie instrumenti iustificationis animarum, & ex passione Christi quasi complete & sic do-

ſic dominus noſter ſanctificauit nobis aquas in baptiſmo ſuo, in aquis Iordanis, & per contactum ſuæ mundiſsimæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis, vt qui poſtea immergeretur in iis inuocato nomine ſanctiſsimæ Trinitatis à peccatis mundaretur, & tunc aqua per coniunctionem verbi plenè ſuſcepit vim regeneratiuam, vt in c. nunquam, & per gl. in c. ex quo de conſecrat. baptiſatus eſt autem dominus noſter VII. Idus Nouembr. trigeſimo anno natiuitatis in carne, ſecund. Epiphanium in libr. 2. Tom. 1. contra hæreſes. Et ſacramentum hoc inſtitutum eſt in aqua, quæ eſt igni contraria, nam peccatũ igni æquiparatur, & ſicut ignis extinguitur per aquam, ita peccatum per baptiſmum, vt per Abbatem. in c. non vt apponeres, de baptiſm. & Baſil. in homil. 52. dicit aquam baptiſmatis habere vim ignis exemplo Heliæ, qui in ara holocauſtorum, non per ignem, ſed per aquam victimam totam exuſsit, & Chriſto per illud incorporauit. vt per Apoſt. ad Gal. 3. Quicunque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.

De debita materia baptiſmi tractat Summa Angelica in verbo Baptiſmus, n. 3. vbi vide per tot.

Exempla refert Sophron. in prat. Spirit. c. 176. De Abbate Theodoro qui in eremo, vbi aquæ penitus nihil erat, hæbreum arẽna baptizauit.

Et quandoq; Deus vbi aqua deſit miraculo ſcaturire facit lacum, vt credentium votis ſatisfaciat in baptiſmo conferendo. Vt in Soruba vico ad radices montis, in quo ſita eſt Cæanenſium ciuitas, in eo baptiſtẽrium eſt, quod in ſanctis Epiphaniis ſudat, qui ſudor per tres horas continuis incrementis augetur, & poſt baptiſma peractum decreſcere incipit, & tribus aliis horis ſenſim deficit. Sed & in caſtello Cudebratis, quod ſub monte Ænoandron. ciuit. ſitum eſt baptiſterium in paſchali S. Reſurrectionis feſtiuitate, cum ſit lapis vnus, ex ſe ipſo impletur, duratque aqua illa vſque ad pentecoſten, moxq; tranſacta pen-

 tecoſte

recoste euanescit. Vtraq; ista miracula in prouincia Lyciæ fiunt. Sophron. in prat. spirit. c. 214. 215.

IX. CONSIDERATIO.

Vsus aquæ benedictæ.

AQua benedicta aliquando fit ad reconciliationem Ecclesiæ pollutæ sanguine vel semine, & hæc benedicitur ab Episcopo solum cum vino, & cinere in c. aquam & in c. proposuisti de consecr. Eccles. vel al. aliquando fit ad aspergend. homines vel domus, & remouendam sterilitatem rerum humanarum, & ad multiplicationem cæterorum bonorum, & ad defensionem hominum aduersus insidias atq; versutias diaboli, & ad delenda peccata venialia, & hæc benedicitur á sacerdotib. cum sale, vt in c. aqua de consec. dist. 3. Summa Angelica in verb. Aqua, in pr.

CONCL. I.

Consecratio Aquæ.

In consecratione aquæ fit commemoratio, quoniã Deus collocauerit firmamentum in medio aquarum, quoniam in paradiso terrestri sacrum constituit fontem, ex quo per quatuor sacra flumina irrigatur vniuersus orbis terrarum, quoniã fecit aquas iustitiæ suę instrumentum in destructione gigantum, per diluuium generale super omnem terram, & in destructione exercitus Pharaonis in mari rubro, & quoniam eduxit pop. suum siccis pedibus per medium maris rubri, & per medium Iordanis, & quoniam miraculose eduxit aquam de petra deserti, & eduxit fontem aquæ viuæ ex dente molari maxillæ asini ad preces Samsonis, quoniam posuit aquas instrumentũ misericordiæ suæ atq; lauamen salutis in remissionẽ peccatorum, & quoniam Christus baptizatus in Iordane, mundauit & sanctificauit aquas & huiusmodi. Inuocando insuper diuina nomina adhæc conformia vtputa, cum Deus ipse vocatur fons viuus, aqua viua, flumen viuum, &c. Agrippa in lib. 3. occult. philosoph. c. 62. de cunsecrationibus.

CONCL.

CONCLVSIO II.

Exorcismus Aquæ.

Exorcizo te creatura Aquæ in nomine Dei patris omnipotentis, & in nomine Iesu Christi filii eius domini nostri, & in virtute Spiritus S. vt fias aqua exorcizata ad effugendam omnem potestatem inimici, & ipsum inimicum eradicare & explantare valeas, cum angelis suis apostaticis. per virtutem eiusdem Domini nostri Iesu Christi, qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & seculum per ignem, Amen. Tradit Valerius Polydor. in practic. exorcistar. in præfat. cap. 15.

CONCL. III.

Alexandri Papæ opinio circa aquam benedictam.

Alexander Papa huius nominis primus in sua prima epistola præcipit omnibus sacerdotibus exemplo sui benedicere, res sensibiles populis dicens. Aquam enim sale cõspersam benedicimus, vt ea cuncti aspersi sanctificentur ac purificentur, quod & omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam etsi sale asperso per Helisæum Prophetam sterilitas aquæ sancta est, quanto magis diuinis precibus sacratus sterilitatem rerum aufert humanarum, & coinquinatos sanctificat atque mundat, & expurgat, & cætera bona multiplicat, insidiasq; diaboli auertit, & à phantasmatis versutiis hominem defendit, &c.

CONCL. IV.

Coniuratio Aquæ.

Extat ap. Hier. Mengum in flagell. dæmo. Exorc. 6. Coniuro te aqua, vbicunq; sis magna vel parua per Iesum Christum Dei filium, cui te calcabilis sub pedib. præbuisti, verbisque eius semper obedisti, & per virgam Moysi ad cuius ictum pop. Dei cessisti, & per sanctissimum sudorem Christi, & per aquam quæ exiuit de eius latere, à Longino percusso, & per sanctum baptisma, quod de te fecit, & per sanctum

Mariam

Mariam matrem domini nostri Iesu Christi, & per omnes Angelos &c. Et per omnes sanctos Patriarchas & Prophetas, Apostolos, Euangelistas, & per omnes sanctos innocentes Martyres, confessores, Doctores, & Eremitas Dei, & per totam cœlestem curiam; & per omnes orationes & deprecationes, quæ quotidie fiũt in cœlesti curia ad Dominum Deum, quod retinere non valeat hunc nequissimum spiritum, nec fauentes ei, sed ipse, & omnes sibi fauentes defestinãter expellantur cum furore & impetu magno sicut Christus expulit septem Dæmonia de corpore Mariæ Magdalenæ, vt ad infernum dirigatur in locum inferiorem vbi maneat in perpetuum, & sic cruciatus acrius solito, AMEN.

X. CONSIDERATIO.

Vsus eius in purgationibus.

AQua olim in purgationibus adhibita fuit, exemplum est in Pilato, qui accepta aqua lauit manus coram populo, & sedendo pro tribunali dixit: innocens ego sum à sanguine iusti huius, Matth. 27.

CONCL. I.

Probatio adulterii fœminarum in veteri testamento.

VT habetur Num. 2. c. quando mulier stupri vel adulterii insimulabatur, Moses dari iussit potionem maledictionis illa sumta, si mulier rea erat stupri, pertransibant illam aquæ maledictionis, & inflato ventre putrescebat fæmur eius, eratq; in exemplũ omni populo, si polluta cum alio non erat, potio sumta ei nihil nocebat.

CONCL. II.

Probatio legitimationis liberorum apud Germanos & Gallos.

VEtustissimus Rheni accolarum mos erat talis: Recens natos liberos suos in Rheno flumine

solebant explorare clypeo vel galea impositos, fluitantes atq; natantes, vt legitimos amplectebantur, & educabant, subsidentes autem velut spurios & adulterinos abiiciebant & deferebant, qua de causa Græci Rhenum ΖΗΛΩΜΟΝΑ appellare solent. Extat vetus Epigramma Græcum, quo mos iste Celtarum eleganter describitur. Meminerunt item pulcrè Gregor. Nazianzen. & Claudian. Poeta ad Ruffin. libr. 1. Franc. Ireneus exeges. lib. 1. c. 17. Gallos gelide amne natos immergere solitos refert Aristotel. polit. libr. 7. cap. 17.

CONCL. III.

Probatio vel purgatio innocentiæ per aquam frigidam.

Fuit & olim in vsu, & adhuc ap. quasdam gentes viget probatio vel purgatio, per aquam frigidam, quæ hoc modo fit, & plerumq; nunc in sagarum criminibus malefica præsumta adducitur ad flumen vel lacum, ligatur manibus pedibusq; in formam crucis, ligata proiicitur in aquam frigidam, si enatat habetur vehementius suspecta maleficii, & iterum quæstioni subiicitur. Si vero submergitur, vt innocens absoluitur. Et hæc communiter reiecta est, velut peruersa & superstitiosa. 2. q. 5. c. Mennam. ex registro S. Gregorii in epistola ad Brunichildam reginam Franciæ: sequuntur Panorm. & Ancharan. suprad. loc. in c. fin. de vulgar purgat Ioannes Bodinus lib. 4. cap. 4. Petrus Binsfeld. de confess. malef. sept. & vlt conclus. dub. 1 per rationes ibi not. quem sequitur & refert ad verbum Hardu. à Dassel. in suo responso in causa pœnali malef. quod quia est impressum, ideo huc non transporto. Longè defendit eam Guilielmus Adolphus Scribonius Marpurg. libr. 2. de sagarum natura & potestate, quem ego sequor, non tam quod originarius meus sit, quam attentis rationibus subseqq. cum enim hæc scripserim, occurrit forte an eius liber. Cum elementum aquæ sit materia debita, sacramenti

menti baptiſmatis, quo Chriſto incorporamur, cum in ſacramentorum oblationib. quæ inter miſſarũ ſolemnia domino offerũtur, panis & vinum Aqua permixtum, in ſacrificium offerantur, non autẽ debet in calice domini aut ſolum Vinum, aut Aqua ſola offerri, ſed vtrumq; permixtum, quod vtrumque ex latere eius in paſsione ſua fluxiſſe legitur. Vnde Ambroſ. in lib. de ſacram. Quare in ſacrificio aqua vino miſceatur. Accipite & illud: De latere eius effluxit Aqua & Sanguis, aqua vt emundaret. Sanguis vt redimeret, quare de latere, quia vnde culpa, inde gratia, culpa per fœminam, gratia per Chriſtum, c. in calice de cõſecr. diſt. 2. Ex hiſce igitur quia aqua per contactũ dominici corporis ſanctificata eſt c nunquam diſt. 4. de conſecr. puto maximum illudq́; intrinſecum & naturæ occultum diſsidium inter Aquam & Veneficas ob hanc cauſam, quia ſagæ veneficæ magi &c. quando ſe Diabolo deuouent, abnegãt & abiurant baptiſmum, & fidem in eo Chriſto datum, & reliqua ſacramenta in contemtum Chriſti, de qua renunciatione Petr. Binsfeld. in tractat. de confeſſ. malef. prælud 6. refert exemplum, ex Amphylochio in vita Baſilii M. Quando igitur ſagæ imponuntur aquæ, reſpuit illas aqua tanquam indignas ſubmerſione, & ſic mundo prodere videtur, plura poſſunt teſtimonia de aqua proferri ſupr. de potione maledictionis Num. 5 Ezech. Aſpergam ſuper vos aquam mundam, & mundamini ab omnibus immunditiis veſtris, & ab omnibus ſimulacris mundabo vos. Item in Num. Qui tetigerit cadauer hominis, & propter hoc 7. diebus fuerit immundus, aſpergatur, de hac aqua die tertia & ſeptima, & ſic mundabitur. Item omnis qui tetigerit humanæ animæ mórticinium, & aſperſus ex hac commixtione non fuerit, polluet tabernaculum Domini & peribit ex Iſrael. & iterum: Et locutus eſt Dominus ad Moſen, dicens, accipe Leuitas de medio filiorum Iſrael

ipſorum.

ipſorum & purificabis eos, & ita facies eis purificatio-nẽ ipſorum. Circumſperges eos aqua purificationis, & iterũ Aqua aſperſionis purificatio eſt: vnde apparet aſperſionem quaſi aquæ inſtar Saluatoris lauacri obtinere. Scias diaboli nequitiam pertinacem, vſque ad aquam ſalutarem valere, in baptiſmo verò omnes nequitiæ ſuæ vires amittere, quod exemplum criminis in Pharaone qui vi reluctatus eſt, & in ſua perfidia demoratus, tamdiu reſiſtere potuit, & prævalere donec ad aquam veniret, qui cum veniſſet, victus eſt & extinctus. Mare illud ſacramentum baptiſmi fuiſſe declarat, beatus Paulus dicens: Nolo vos ignorare fratres, quod patres veſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes per mare tranſierunt, & omnes in Moſe baptizati ſunt, & in nube, & in mari, & addit dicens. Hæc autem omnia in figura noſtri fuerunt, At quæ & alia maximè maiores noſtros reſpexiſſe non dubito, quod probationem illam per aquam inſtituerint. Poſt hæc in eadem opinione inuenio & allego sereniſſ. & potentiſſ. autorem Dæmonologiæ Iacob. Angliæ & Scotiæ regem in lib. 3. cap. 6. circa fin. vbi Sagarum ſupra aquam natatum, medium ad inquiſitionem incantatorum rectè adhiberi tradit, adducto exemplo, de homicidio clam perpetrato, & ſanguine ex cadauere occiſi manante, addens vltra abnegationem baptiſmi, quod ex oculis ſagarum, ne lacrimulam quidem vllum, quocunque modo eas extorqueas, excrucieſq; prius quam pœnitentes ſint, profundere poſſint, cum alias ſexus fœmineus in contrariam partem qualicunque occaſione ſit promtiſſimus.

XI. CON-

XI. CONSIDERATIO.

Spiritus aquei.

HI ſpiritus aquei ſecundum Magorum doctrinam imaginationem ſenſumq; ſequuti vitæ ſeruiunt voluptuoſæ. Et ſunt qui aquas conturbant, ex iis craſſos & peſtiferos vapores emittunt, concitant tempeſtates demergunt nauigia, homines, infantes, præſertim in profundum trahunt, aliiſq; multis modis hominum generi inſidiantur. Hi nonnunquam noctu præſertim lacubus & fluuiis inambulantes cernuntur, aut ad fontes Nympharũ & Syrenum ſpecie nocturnis puellarum pudicitiæ inſidiatoribus ſe oſtentant. Porrò hi ſpiritus ſunt, qui vndoſum mare perturbant, vectores è Nauibus detrahunt, quod Palimiro Æneæ Trojani nauclero accidiſſe fertur, naues ſcopulis afflictas ſubmergunt, aut in breuia deſtituũt, quin etiam Dei quandoque permiſſu marinas vndas vltra terminos ſuos, & littora ita propellunt, vt magna pars terræ aquis obruatur, id factum ſub Damaſi pontificatu legimus, quando multæ Siciliæ ciuitates vndis hauſtæ & deletæ ſunt Idem Alexandro VI. pontifice contigit: bona Italiæ parte, inprimis agro Bergomati & Veronenſi, aquis reſtagnante. Anno MDXV. triſtiſsimum diluuium complures Europæ regiones ita inundauit, vt ad quingenta millia hominum miſere ſuffocata dicantur. Carolo V. Imp. Hollandia & Selandia florentiſsimæ Inſulæ, maris ac fluminum eluuione pænè totæ obrutæ, certè nõ exigua parte truncatæ ſunt, qua calamitate non minorem Friſia, parem ferè tum Flandriæ ora maritima ſenſit. Atque hæ quidem Deo permittente aquaticorum eiuſmodi & maledictorum ſpirituum operationes fuere, ad quorum furorem placãd Amilcar. contra Agrigentinos bellum gerens, ſacerdotum turbam mari ſubmerſam ſacrificauit, vt Diodorus Siculus teſtatur.

Ollerus Magus Suecus horum ſpirituum ope incantato oſſe, tanquam nauigio vaſtiſsima maria ſuperabat.

Alius Othinus nomine Hadingum Danorum regem equo impoſitum per mare in patriam deuehi curauit, atque ita præſentiſsimo vitæ periculo ſubtraxit. De Oddone Danico Pyrata Saxo Grammat. ſcribit, abſque carina altum pererrantem hoſtilia ſæpè nauigia concitatis carmine procellis euertiſſe, ſed & hunc tandem fortior magus eorundem ſpirituum vi euertit, & vndis ſubmerſit.

Pertinax teſte Sabellico lib. 1. paulo ante mortem ſpectrum eiuſmodi in piſcina vidit nudo gladio ictus intentantem.

Ex hoc genere credibile eſt fuiſſe aprum illum, qui Iſaaco Comneno prope Neapolim ad venationem proficiſcenti occurrit, ſtatimq; magno cum impetu in mare ſe præcipitauit, Imperatore pœnè exanimi relicto.

XII. CONSIDERATIO.
Homines aquei.

SVnt Sibyllæ ſeu Nymphæ albæ, Dominæ nocturnæ, Dominæ bonæ, Itali Fatas, Galli Fees vocant, & earum regina Habundea, quarum aduentu multũ proſperitatis, & rerum omnium copiam putarunt ſuperſtitioſæ anus domibus contingere quas frequẽtarint, & ideo domi ſuæ illis epulas inſtruxere, eſcariis lancibus, & vaſis vinariis omnibus apertis ac diſco opertis, ne quid illis ad ſumendum moræ obiiceretur, qualis præparati illis conuiuii in vita D. Germani Epiſcopi mentio habetur. Scribit Plutarchus, & ex eo Sabellicus. Numam Pompilium, quum nihil domi obſoniorum haberet, præcipuis dignitate Romanis equitibus ad ſe inuitatis, opiparæ cœnæ apparatum exhibuiſſe, hincq; cum Aegeria Nympha. Conſuetudinem habere creditum eſſe.

Vt refert Olaus lib. 3. Hotherus rex Suetiæ & Daciæ inter venandum errore obdensissimam nebulã, ab his qui retia seruabãt longissime auulsus, in quoddam syluestrium virginum conclaue incidit, à quib. proprio nomine salutatus, quænam essent, perquirit. Illæ suis ductibus auspiciisq; maximè bellorum fortunam gubernari testantur. Sæpè enim se nemini conspicuas præliis interesse, clandestinisq; subsidiis optatos amicis præbere successus: quippe conciliare prospera aduersa infligere posse pro libito memorabant, hortatæ eum ne Balderum arcano superum semine procreatum, armis lacesseret, Quo accepto Hotherus, labentis hospitii tegmine defectus, sub dio se relictum, toti usq; expertem vmbraculi mediis repentè campis expositum conspicatur. Præcipuè tamen præpetem puellarum fugam, lociq; versilem situm & fallacem ædis imaginem mirabatur. Deinde aliquot euolutis annis idem Hotherus acerrimis cõtritus bellis extrema locorum de via peruagatus, insuetumq; mortalibus nemus emensus, alium ignotis virginibus habitatum fortè reperit specum. Easdem esse constabat quæ eum insecabili veste quondam donauerant. A quib. cur eo locorum venerit interrogatus, infaustos belli declarat euentus, itaque fide earum damnata, gestarum infeliciter rerum fortunã tristesq; casus deferre cœpit: secus sibi cessisse quæstus, quam ab ipsis acceperat promissum At nymphæ eum, quanquam raro victor exstiterit, æquam tamen hostibus cladem intulisse dicebant, nec minoris stragis auctorem fuisse quam complicem, cæterum ad futuram victoriam, si edulium augendis inimici viribus excogitatum præripere posset. Sic enim omnia ad votum & nutum prospere ipsi successura. Hoc modo dimissus vires reparat, militiamq; conscribit in hostem, cuius castra dum peruigil obseruat videt, excessisse tres Nymphas arcanæ dapis gerulas, quas cursim insequens (nam earum fugam roscida prodi-

dere

dere vestigia) tandem tecta quibus assueuerant subit, citharaq; cuius peritissimus erat, dulcissimo ministerio accurati nitoris cingulum potentemque victoriæ Zonam ab eis obtinuit, atq; itinere quo venerat repetito, hostem obuium illico læthifero vulnere fudit.

XIII. CONSIDERATIO.

Animalia aquæ.

ANimalia aquatica sunt pisces, nam sicut aër ornatus est suis animalibus, scilicet volatilib. quæ possunt ex eo respirare propter crassitudinē humoris, & quorum corpora sustinere potest, sic & aqua suis, id est natalib. quæ quidem pinnulis suis adornātur, & innituntur aquæ natādo sicut aues pennis suis volando. Reptilia etiam dicuntur, quia omne quod natat raptandi habet vel speciem, vel naturam. Vnde & Psalm. 103. Dauid ait. Hoc mare magnum & spaciosum manib illic reptilia, quorum non est numerus, & vt ait Isidor lib. Ethymol 12 c 6. pecoribus, & bestiis, & volatilib. ante homines nomina imposuerūt, quam piscib. quia prius visa sunt, & cognita. Piscium vero postea paulatim cognitis generib. nomina instituta sunt aut ex similitudine terrestrium, aut ex specie propria. siue moribus, seu colore vel figura aut sexu, vt ibi per exempla declarat Isidorus, & vt Plini inquit libro naturalis historiæ 9. c. 2. Complura sunt in aquis animalis maiora etiam ter restrib. quod ibi comprobat. & concludit, vt vera fiat vulgi opinio. Quicquid nascatur in parte naturæ vlla, & in mari esse, præterquam multa quæ nusquam alibi.

CONCL. I.

Leo Marinus.

Secund. Isidor. lib etymol. 12, Tit. de piscib dicitur à similitudine terrestris. Et secūd. Ambr. Licet leo ter-

restris sit terribilis, tamen leo marinus est dulcis, eandem habens dispositionem & virtutem sicut in terra.

CONCL. II.

Cete.

Seu Balena est maior & grandior piscis, qui reperiri possit in mari, & est immensæ magnitudinis teste Indor. in anteall. loc. Cæteris enim bestiis maris altius iacit vndas. De cuius natur. & excellent. scribit Plin. lib 9 c. 6.

CONCL. III.

Delphinus.

De cuius excellentia ap. Plin in lib. nat hist. c. 9. 8. vbi ample commendat Delphinum in celeritate natandi supra omnes pisces & volucres in pietate erga partum, cum gestunt fœtus in infantia infirmos, quin etiam parentes fœtus adultos diu comitantur, & paruos semper aliquis grandior comitatur, vt custos. Si quis eorum captus fuerit, cæteri adnatant supplicantum specie captum reposcentes, & maxime laudatur propter amorem, quem habet erga hominem, vt per plura & vltra quinque exempla comprobat, Plin. d. c. 8 de quibus aliqua Gellius refert. lib. noct. attic. 7. c. 8. & in lib. qui Hortus sanitatis dicitur, in tr. de piscib. c. 27. Musica arte mulcentur delphini vnde Arionem Cytharistam in mari nautis interficere parantibus obtinuit ab illis, vt prius cithara caneret ad cuius cantum delphinorum gregibus congregatis, cum in mare se proiecisset ab ano exceptus est, & ad littus protectus.

Plin. libr 32 cap. vlt. dicit animalium omnium in mari viuentium 166. genera esse quorum nomina ibi describit seriatim, & loca vbi laudatissimi nascuntur pisces. Et Textor. in sua officin. in vers. pisces diuersi enumerat. 222. & ibi in suo lib. Cornucopiæ in verb. piscib.

piſcibus, & ſcribit vrbes & portus piſcibus abundanter.

CONCL. IV.

De piſcibus vero eligibilioribus pro nutrimento naturæ humanæ ſcribit decem ſchola Salernit. his verſibus.

Lucius & parca, Saxaulus, Albica, teuca,
Gornus, plagitia, cum carpa, galbio, Truta.

XIV. CONSIDERATIO.
Num piſces perierint in diluuio.

DIcit Dominus Geneſ. 7 c. Ecce ego ego inquam adduco defluxum aquarum ſuper terram ad perdendum omnem carnem in qua eſt ſpiritus vitalis ſub cœlis, quicquid eſt in terra expirabit. Ex quibus etiam piſces periiſſe veroſimile eſt. Cum etiam ſint caro argumento Leuit. 11. & inferius. Ex omni animanti, omniq; carne bina de ſingulis duces in arcam vt viua ſeruentur tecum Mas autem & fœmina erũt, ex quibus idem dici poteſt de piſcibus dicto argum. Leu 11. vbi mundorum & immundorum piſcium fit mentio carnis, & c. 7. Ex omni iumento mundo accipies tibi ſeptena, marem & fœmina eius, de iumento vero immundo bina marem & fœmellam eius, ibi perdam ſuper terram omne quod viuit, quod feci, ex quibus idem dici poteſt. argum Leuit 11. Deut. 14. vbi mundorum & immundorum piſcium fit mentio. argum. Gen. 1. vbi piſces creati & animalia dicuntur, & per vocabulum Animal non tantum intelliguntur animalia terreſtria & quadrupeda, ſed etiam piſces argum. Gen 1. vbi Dominus dixit Moueatur aqua omnibus animalibus. Et per voculam Terra, non tantum intelligitur Tellus & Solum quod pedibus terimus, ſed vniuerſus orbis inferior argum. Geneſ. 1 In principio creauit Deus cœlum & terram, vbi per cœlum ſuperior regio; aer nubes &c intelligitur, per ter-

ram vniuerſus orbis inferior, aqua, terra ſiue arida, & paulo infer. in hoc c. Ingreſsi ſunt in arcam Noah. Sem Ham & Iaphet, filii Noah, & vxor Nohæ, tresq; vxores filiorum eius cum eis in arcam, ipſi & omne animans, omne iumentum, omne reptile, & omne volatile; omne denique volatile omneq; pennatum. Veneruntq; ad Noam in arcam bina ex omni carne, in qua fuit ſpiritus vitalis. Solus Noah ſuperſtes mã-ſit, & quæ cum eo in arca erant. c. 9 Et non erunt vltra aquæ diluuii ad delendam omnem carnem.

CONCL. V.

Rana.

Aquatile animal eſt origine, vt vel ipſa Dei verba oſtendunt, cum dixit Moſi: Extende manum tuam in virga tua ſuper fluuios ac riuos, & paludes, & educ ranas ſuper terram Ægypti. Sunt igitur & inter aquatiliæ conſcribendæ: Vt igitur Dei vindictam exercerent, ita conſtituit dominus ad maximam gentis regiſq; eorum ignominiam. Et Varro auctor eſt in Galliæ ciuitate incolas ranarum multitudine fuiſſe propulſos, id teſtatur Plin. lib. 8. c. 29.

Ranæ è luto fiunt, idque ſe oculis ſpectaſſe Ælianus lib 2. c. 56 memorat. Narrat enim cum Italia ipſe è Neapoli pureolos proficiſceretur, ſe ranas conſpexiſſe, quarum pars, quæ ad caput pertinet, repebat quidem, & duobus pedibus agebatur, altera nondum confirmata concretioni limoſi humoris ſimilis trahebatur.

Admirand. loquaciſsimum hoc atque moleſtiſsimum animal etiam mutum fieri poſſe. & tamen id pluribus locis compertum eſt, nam in Macedonia mutæ ſunt ranæ. Plin. libr. 11. c. 51. Sed & in Cyrene prorſus mutæ viuunt. Ariſtot. de admirab. c. 67. Ælian. lib. 3. c. 34. In Seripho quoque ab aquarum frigiditatem, vt Theophraſto videtur, obmuteſcunt,

vnde

vnde prouerbio datus est locus, cum nimis taciturnum hominem notamus, Ranam Scriphiam appellantes Ælian.lib 3.c.36. Verum si hæ alio importentur, sublata illa tantæ frigiditatis causa canoræ fiunt. *Plin. lib. 8. cap. 58.* vbi reliqua muta ranarum genera commemorat. Sed maximè notatu in dignum est, illud quod tradit libr 9.cap.51. ranas scilicet semestri vita resolui in limum, nullo cernente & rursum vernis aquis renasci, quæ fuere natæ, perinde occulta ratione, cum omnibus annis id eueniat.

CONCL. VI.

Rana in scriptura in malum sonat.

Libro enim Apocal. Ioan. Apost cap. 16. ranarum mentio facta est his verbis. Et vidi de ore draconis & de ore bestiæ, & de ore pseudoprophetæ exire spiritus tres immundos in modum ranarum. Augustin. ibi c. 13. Tom. 9 Ranæ propter horrorem proprium etiam loco immundo sunt, quæ cum aquarum incolæ & indigenæ videantur, non solum refugæ & siccitatis impatientes sunt, sed etiā in ipsis aquis in aquæ sordibus, & cœno volutantur: sic Hypocritæ non in aqua, vt putantur degunt, sed in sordibus quas credentes in aqua deponunt, &c. Idem in sermon 95. In Ranis inquit heretici intelliguntur, atque philosophi. Philosophi enim vel hæretici, quia in Christo omnia esse falsa dicunt, ranæ sunt clamantes in paludibus limosis per superbam & inanem contentionē obstrepitum vocis habere possunt, doctrinam veræ sapientiæ insinuare non possunt, qui enim veritati Christianæ contradicunt, & in sua vanitati decepti decipiunt, ranæ sunt tædium afferentes auribus non cibum mentib Hæc ille.

XV. CONSIDERATIO.

Quare pisces non adhibiti in sacrificiis.

QVidam tenent pisces diluuio non fuisse interemtos, sed proprio loco seruatos, ita quoq; maledicto non fuisse subiectos, sicut neq; aqua quam inhabitabant. Si enim aquis terra, & quæ in terra degunt, deleta sunt, aquæ ipsæ deleri dignæ non habebantur, per quas cætera delerentur, si à maledicto immune animal piscis fuit simul cum aquis, quas inhabitat, neque deleri neque offerri illum oportuit: sanguinem enim profundere piscem ad expiationẽ, vt cætera animantia, legibus ceremonialibus neque institutum est, neque necessarium videbatur: cætera enim omnia sub maledicto animantia, si munda essent, offerri ad expiationem peccati hominis oportuit in eam criminis significationem, quæ animanti congruebat, piscem maledicto carentem non oportuit: propterea vbicunq; sacris literis de piscibus actum est ingentia latent mysteria.

XVI. CONSIDERATIO.

Quare ad dies Veneris & ieiunii comedantur pisces.

RAtio hæc est quum aqua non nutriat, vt ex Hippocratis, Chrysippi, Erasistrati sententia scripsit Galenus lib. de aq. sentit idem Aristot. libr. 5. nec pisces nutrire, sed statim aquam resolui creditum est.

XVII. CONSIDERATIO.

Aqua Deus ap. antiquos.

STultitię Paganorum vt refert Salomon Sapien 13. putauit esse rectores terrarum Deos Solem aut Lunam aut stellas siue Aerem aut Aquam vel ignem.

Venerati sunt & Persæ Aquam, adeo vt ne faciem quidem ea abluerent, siue potandi gratia, siue irrogãdi arbores, siue vt aliaścunque, vt tradit Agathius de bello Gethico. lib. 2. Alex. ab Alexandro Gen. dier. lib. 6. c. v. t.

Addo hic Venetos dominos maris se gloriari summopere, indeq; nolle sub lectos esse Imperio Romano, quia ciuitas eorum sita est, in mari Adriatico, & summo venerantur honore mare, nam quotannis dominicæ Ascensionis solemni die Dux eorum magna cum pompa splendidoq; procerum comitatu in Thalamego inaurata, & sculpturis picturisq; insignibus exornata, quam Bucentaurum propter magnitudinem nominant ex vrbe ad Adriatici maris præcipuum portum proficiscitur, vbi certis cum Ceremoniis Thetidi Sponsaliorum Arrham, annulo aureo mari iniecto soluit. Origo autem huius ceremoniæ talis est. Alexandrum III. Pont. Max. Otho Frideri Ahenobarbi filius armis ita persecutus est, vt Venetias profugere coactus fuerit, vbi in monasterio charitatis, quum aliquandiu ignotus latitasset, tãdem agnitus & honorifice inde eductus, Venetorum arma pro se atq; Ecclesia promta ac parata inuenit. Gesto bello Otho à Venetis nauali prælio victus & captiuus pontifici est oblatus. Tunc Duci Venetorum Sebastiano Ziano Pontifex annulum de manu sua detractũ obtulit dicens: Auctoritate mea hoc annulo fretus Oceanum tibi subiicies, & quotannis tibi posterisque eo die quo hanc victoriam pro Ecclesiæ defensione obtinuisti, despondebis mare, vti sciant omnes maris tibi dominium concessum, quia sedis apostolicæ tuẽdæ curam & studium fideliter suscepisti: Sit hoc tibi quasi pignus benedictionis & secundæ sortis in futurum. Narrat hæc Villamontius lib. 1. peregrin. suæ lib. 34. & prior illo Sabell. decad. 1. libr. 7.

XVIII. CONSIDERATIO.
Mirabilia Aquæ.

VT refert Plinius terras deuorant aquæ, flammas necant, scandunt in sublime, & nubium obtentu cœlum sibi vendicant eædem cadentes omnium terra nascentium causa fiunt. Innumera sunt aquarũ

miracula à Plinio Solino multisq; historicis descripta, de aquarum mirabili virtute etiam meminit Ouid. in his versibus.

Medio tua corniger Hammon.
Vnda die gelida est, ortuq; obituq; calescit
Admotis Athamantis aquis accendere lignum
Narratur, minimos cum luna recessit in orbes.
Flumen habent cicones, quod potum saxea reddit
Viscera, quod tactis inducit marmora rebus.
Cratis & hinc sybaris vestris conterminus oris
Electro similes faciunt auroq; capillos.
Quodq; magis mirum, sunt qui non corpora tantum
Verum animos etiam valeant mutare liquores
Cui non audita est obscœnæ Salmacis vnda?
Æthiopesq; lacus? quos si quis faucibus hausit.
Aut furit, aut patitur mirum grauitate soporem
Clitorio quicunq; sitim de fonte leuauit
Vina fugit, gaudetq; meris abstemius vndis
Hinc fluit effectu dispar Lyncestius amnis
Quem quicunq; parum moderato gutture traxit
Haud aliter titubat, quam si mera vina bibisset
Est lacus Arcadiæ pheneum dixere priores
Ambiguis suspectus aquis, quas nocte timeto
Nocte nocent potæ, siue noxa luce bibuntur.

CONCL. I.

Refert præterea Iosephus fluminis cuiusdam inter Arceam & Raphaneam vrbes Syriæ admirabilem naturam. Qui cum pleno deferatur alueo per integrum sabbathum mox ceu obturatis fontib. deficiens, per sex integros dies siccum aluei sui transitum præbet? rursusq; septimo die ignotis naturæ causis ad priorẽ redit aquarum abundantiam: Quamobrem incole illum Sabbatheum nuncuparunt, ob sacrum Iudæis septimum diem.

CONCLVSIO II.

Testaturq; nobis Euangelium de piscin[a] Probatica, in quam post cõmotam ab angelo aquã, qui prior in

in illam descendisset, à quacunque ægritudine liberabatur.

CONCL. III.

Eadem vis atq; potestas fuisse legitur fonti Ionidũ Nympharum, qui in Eliorũ agro ap. Heracleum pagum iuxta Cytheron fluuium extabat, in quem qui ægroto corpore descendisset: abiecto omni corporis vitio, sanus & integer inde exiret.

CONCL. IV.

Narrat Pausanias esse in Lycæo Archadiæ monte fontem, qui Agriæ vocabatur, ad quem quoties regionis siccitas frugum interitum minaretur, ingressus Iouis Lycæi sacerdos, post immolatas hostias sacris precib. sacros veneratus latices, quercus ramum manu tenens ad sacram fontis summos latices demittebat: tunc commotis aquis vapor exinde in aëra sursum latus in nubes conflabatur, concurrentibusque nebulis cœlum omne obducebatur nubibus: quibus paulo post in pluuiam resolutis, omnem regionem salubriter irrigabant. Verũ de aquarũ miraculis pter cæteros autores multos, scripsit Ruffus Ephesius Medicus miranda & ap. nullũ aliũ ꝙ sciã autorẽ reperta.

XIX. CONSIDERATIO.

Vsus eius in pœna.

Cũ Dominus ob malitiã & conscelerationẽ humanũ genus perdere vellet, aquarũ inundatione id perfecit, qua quadraginta diebus nullo interpellato momẽto semper totũ in orbẽ pluit, adeo vt supra omnes mõtes 15. cubitis omnis superficies terræ obrueretur inundatione, perseuerante eodẽ tumore ad dies 150. cuius meminit etiam Plato, teste Eusebio. 7. præparat. Euang. lib. 12. c. 10. Gen. c. 6.

Cum dominus punire vellet Pharaonẽ, ꝙ nollet dimittere pop. Israel in aqua maris rubri perfecit. Ingressi enim filii Israel in medium maris in sicco, & aquæ illis marus à dextra eorum, & à sinistra eorum fuerunt. Et insequuti Ægyptii ingressi sunt post eos ad medium maris. Et extendit Moses manum

ſuam ſuper mare, & reuerſum eſt mare in alueum ſuum. Et præcipitauit Dominus Ægyptios in medium maris & refluebant aquæ operueruntq; quadrigas & equites atque totum exercitum Pharaonis, qui mare ingreſsi fuerant poſt illos, vt ne vnus quidem ex eis ſupereſſet. Exod 14.

Et ius ciuile vtitur Aqua in pœnam parricidarum. Si quis enim parentes interfecerit, pœna eius non ſolennis vt textus habet, id eſt communis, aut ſimilis alii delicto eſt, ſed inſutus culeo cum cane & gallo gallinaceo, & vipera & ſimia, vel in vicinum mare vel in amnem proiicitur ſecundum quod regionis qualitas tulerit, vt omnium elementorum vſu viuus carere incipiat, & ei cœlum ſuperſtiti, terra mortuo auferatur. L. vnic. C. de his qui parent. §. Lex Pompeia de parricid. Inſtit. de public. iudic.

XX. CONSIDERATIO.
Hydromantia.

HYdromantia vaticinia præſtat per impreſsiones aqueas illarumq; fluxus & refluxus, excreſcentias & depreſsiones, tempeſtates & colores & ſimilia: cui iunguntur etiam Viſiones quæ in aquis fiũt. Genus diuinationis à Perſis repertum, qualem refert Varro puerum vidiſſe in aqua Mercurii effigiem, quę centum quinquaginta verſibus omnem Mithridatici belli euentum prænunciauit. Legimus etiam Numam Pompilium hydromantiam exercuiſſe; In aqua enim Deorum imagines eliciebat, & ab illis futura diſcebat. Quod artificium etiam Pythagoras longo tempore poſt Numam exercuit. Hydromantiæ ex ſacræ aquæ qua abluebantur & decoquebantur victimæ, coloribus ſapore, motu ſtrepitu ſubitis mutationibus argumenta euentuum colligebat. Meminit Virgil. in hiſtoria Didonis.

Vidit thuri cremis cum dona imponeret aris,
Horrendum dictu, latices nigrescere sacros,
Fusaq; in obscœnum se vertere vina cruorem.

Hydromantia variis exercebatur modis. Implebatur Cyathus aqua annulusque filo suspensus ex digito librabitur in aquam, atque ita conceptis verbis poscebatur declaratio vel confirmatio rei quæsitæ, si quod proponebatur, verũ erat annulus suo nutu, nõ impulsus, feriebat Cyathum constitutis ictibus. Vel coniiciebantur in aquam quietam lapilli tres, & obseruabuntur gyri ad ambitum corporis continentis diffusi, tritariamque mixti inter se atque impliciti, ex his erui veritatem posse persuasio vulgi obtinuerat.

Alius modus fuit quo statuebatur cyathus aquæ plenus, & verbis immurmuratis obseruabatur, num aqua sponte efferuescens effunderetur.

Alii Afri inprimis Fessani de quib Leo lib. 3. descrip. Africæ, aquam in phialam vitream effundebant, eiq; olei guttulam admiscebant, deinde in aqua tanquam in speculo mira se cernere opinabantur, pro oleo nonnulli ad eundem vsum plumbum liquefactum iniiciebant.

Erat etiam olim ap. Assyrios in magno pretio Hydromantiæ species Lecanomantia nuncupata à peluiaquæ plena: cui imponebantur aureæ & argenteæ laminæ, & lapides pretiosi certis imaginibus & characteribus inscriptæ.

Huc etiam referri poterit Aruspicina piscium, cuiusmodi olim ap. Lycios capiebatur in loco qui Dina dicebatur iuxta mare in sacro Apollinis loco sicca in arena excauatis, in quem consultus de futuris assates carnes dimittens, subito locus ille aquis replebatur, magnoque piscium multitudo ac admirabilium figurarum hominibus ignotorum apparebat, è quorum formis vates, quod futurum esset, prædicebat. Hæc latius ex Polícharmo in Lyciorum historiis refert Athenæus.

XXI. CON-

XXI. CONSIDERATIO.
Aquæ Similitudo.

QVatuor sunt Euangelistæ qui figurātur per quatuor Elementa. Marcus autem figuratur per aquam, nam in ciuitate quæ fundata est in aquis scilicet Venetiarum, elegit habitationem suam: Et per Leonem figuratur, qui quartanam patitur, eo quod multo humore abundat. Aqua summe nutrit quartanam. Hic tradit notitiam de Iesu, secundum suam sapientiam, quæ per aquam figuratur in scriptura, iuxta illud Eccles. 15. Aqua sapientiæ salutarit potauit illum. Vnde principaliter Marcus describit prædicationem Christi, & incipit Euangelium suum in aquis Iordanis dicens: mox post exord. fuit Iohannes in deserto baptizans &c. & in Aquileia fertur illud scripsisse Chassan. in catal. Gloriæ mundi part. 3. consid. 35. Marquard. de Susan. in tract. de Iudæis part. 3. cap. 1. n. 25.

XXII. CONSIDERATIO.
Hyems comparatur Aquæ.

HYems est frigida & humida, & conuenit cum elemento Aquæ, & cum complexione seu humore phlegmatico, & est sole ingrediente capricorum, vt per Archid. Cardin. & Dominic. in c. statui mus 76. distinct.

XXIII. CONSIDERATIO.
Maria.

MAre est elementi aquæ receptaculum, quæ vnū in locum amplissimum à Deo, cum aquas ab aquis diuideret, initio mundi conditi iussa secedere omnia flumina recipit.

Est autem maritima aqua amara salsā ac crassa, quod sol terrestrem partem à mari exugit, & exsiccat imò adurit, & dulciores aquarum partes leniter eleuat & absumit. Qua ex causa etiam plerique latius

stagna,

ftagna, quin & aliqui fontes salsas amarasque continentaquas.

At salsa marinaq; aqua rebus plurimis differt ab aliis. primum quidem grauiora pondera sustinet, vt Aristot. tradit Mæteo. cap. 2. & 3. Aqua inquit salsa crassior est dulci cum pinguis sit & turbida, dulcis autem subtilis, cuius iudicium est, quod si vas cereũ ore abstructo mittatur in aquam salsam per horam deinde extrahatur, inuenitur oppletum dulci, quæ illius poros penetrauit, cum sit pondere leuior, vt est sapore suauior, propterea si sal attritus iniectus aquæ dulci dissoluatur ouum in ea proiectum non submergetur, sed natat ob eam, quam ex sale nacta est aqua crassitiem, cum alioqui semper ouum aqua dulci mergatur. Hinc illud accidit in Palæstinæ lacu vehementer salso ac crasso, si iniiciatur tum homo, tum bellua qualibet, etiam reuinctis membris omnibus nunquam demergentur, perpetuoq; supernatãt: & quod admirabilius est, iniectus pannus quamlibet sordidus breui interuallo mundus redditur salsedinis illius acrimonia, propterea onustæ naues dulcib. aquis facilio immerguntur, quam salsis, quod grauitas aquæ salsæ non facilè dimersionem admittat. Deinde illud quoque est adnotandum cum crassa salsaque in dulcem influit, sal qui ex dulci colligitur longe acrior est illo, qui ab ipsa salsa exprimitur, eam ob causam, quod dulcis aquæ vis cum subtilior sit, acutiorem reddidit salis acrimoniam, sitque longe magis albescens: quanquam obsonia non adeo salsa fieri ex huiusmodi sale videantur, quod dulces partes magis hauriant, & imbibant, quam salsas Hæc ex Aristot.

De numero marium Philip. Bergomas in supplem. Chronic. libr. 7. ita. Cæsar diuinis humanisque rebus singulariter instructus, cum consulatus sui fasces ageret ex SC. (vt Priscianus in sua

Cosmo-

Coſmographia ſcribit) cenſuit omnem orbē per prudentes viros admetiri. Et ideò à ſuo conſulatu vſque ad conſulatum Saturni per triginta continuos annos miſsi ſunt dimenſores legati viri doctiſsimi, & in Geometrica arte periti, per omnem terram ad præſides duces & iudices prouinciarum, vt deſcriberent menſurarentque terras aquas, nemora, plana, concaua, montes, colles, itinerarium maritimumque etiam loca nauigaturi tangere debuerunt, & ſi forte aliquid prodigiū in his occurreret, illud ſenatui reiq; publicæ ſcripto nuntiarent. Et ſic in eodem autore referēte repertum eſt, quod omnis orbis habet famoſa maria 30. Inſulas 27. montes famoſos. 40. prouincias 78. vrbes inſignes 370. flumina magna 94. gentes 125. &c.

CONCL. I.
Æſtus maris cauſa.

Videtur ad lunam referenda, cuius in aquas imperium eſt, & terris proxima plus cæteris planetis poſt ſolem poteſt. Nam pro eius ortu vel occaſu, & progreſſu ad meridianum circulum mare fluit ac refluit, atque hæc fluxio aquarum accedentium & recedentium reciproca vocatur æſtus. Lunæ igitur orienti mare velut obuiam dominæ venienti procedēs ſumma littora premit, mox eam aſcendentem honoris cauſa ad meridianum noſtrum deducit: deinde ea deſcendente ad occaſum, redit ad littora, iiſdemque vicibus hinc ad nocturnum, meridianum tendente Luna mare in altum recedit, atque ad ortum redeunte ad littora ſe recipit. Sunt igitur plena littora vel oriente vel occidente Luna.

CONCL. II.

Maria. Flumina. Fluuii. Amnes, riui, lacus, paludes, fontes. Aquæ ſtagna. Totius terrarum orbis celebria in vnum quaſi recepta culum deducta.

CONCL.

CONCL. III.

ACHELOVS.

Fluuius oritur à Pindo monte Aetoliam ab Acarnania diuidit, prius vocabatur Thous. Archelous autem Ætoliæ rex fuisse dicitur, qui in eo fluuio, vt ait Strabo *libr. 10.* mersus fluuio nomen dedit, vnde & Ætolus vocatur à propert. *lib. 2.*

Nam rursus licet Ætoli referas Acheloi,
Fluxerit vt magno fractus amore liquor.

& Acarnanus Barth. in Austriade.

Leucaten Agrosq; & Acarnano Acheloo.

Mantua: *Sicut Acarnano est de flumine fama deoq;.* Hoc nomen à veteribus quoq; pro quauis aqua vsurpatum est, quod hic fluuius omnium primus post diluuium terram eruperit. Vnde Virgil. libr. 1. Georg.

Vinum Acheloo Liberum patrem miscuisse,
Poculaq; inuentis Acheloia miscuit vndis.

Hinc antiquorum fuit consuetudo, vt aquas omnes quæ vini mistionibus essent aptæ, Acheloi nomine vocarent, quare Achæus Satyros introducit, ægrè ferentes potum aquosum in Æthone Satyrico, atq; ita aquas Acheloum nominantes:

An mistus Achelous fuit non plurimus?
Cessare stirpi cuius haud quaquam licet.
Certe bibisse mere præstaret Scythæ.

Plutarchus in libell. de flumin. Thestium à Thestio Martis & Pisidices filio vocatum fuisse fluuium scribit. Poeta fabulantur, filium fuisse Oceani & Nymphæ Naidis. Alcæus Oceani & Terræ filium esse sensit, ac Hecatæus Solis & Terræ. Nymphis in primo Heracleæ Theditis ac Terræ. Fingunt præterea ipsum Tauri forma gemino cornu insignitum cum Hercule Deianiræ causa. quæ erat Oeneo Ætolorum regis filia certasse, & ad extremum excusso altero cornu superatum in fluuii formam transisse. Hinc Ouid. in Deianira,

Cornua flens legit rapidis Achelous in vndis,
Truncaq; limosa tempora mersit aqua.

Hinc & Luctator vocatur à Sidon.

Luctator fluuius canis triformis.

Hic fluuius in mare Echinadum insularum influit vt testatur Herodotus in Euterpe, quarum dimidium prope continentem fecit: Superiora ista de Acheloo fabulosa memoriæ sunt tradita. Oceani vel Thetidis filius vel Solis fuit & Terræ, quia omnes fluuii ex Oceano nascuntur, & ex fontibus locisque sub terra cauernosis, cum igitur mutua sit elementorum inter se vicissitudo mutationis, solisque radii ex Oceano & Terræ suprema parte vapores excitent, inde niues & grandines, & imbres gignuntur, vt ait Aristotel. meteorol. ex quibus fit incrementum fluminibus. Quare filius Oceani dictus est. Terra eius mater dicta est, vel quod ea in aquam, vt in propinquum elementum soluatur, vel quia ex incluso aëre in ipsa terra nascantur fluuii cum in aquá mutatur. Alii crediderũt vim esse optimarum aquarum Acheloum, sicut testatur in ponderibus Asiæ Ephorus [vel oracula dodonæa, nam in omnibus ferè responsis iubere solitus est Deus sacrificari Acheloo: quare permulti in eam opinionem inciderunt, vt non fluuium per Acarnaniam defluentem, sed vniuersum vim Aquarum Acheloi nomine ab Oraculo vocari crediderint.] Erat enim illa sacrificantium consuetudo, vt in omnibus sacrificiis aquam illam, quæ sacris adhiberetur nominarent, Acheloum, quod testatur paulo post idem Ephorus. [maximè verò inter iurandum & in precationibus, & in sacrificiis aquam Acheloum nominare consueuimus] Cur Tauri formam sumserit? fuit Poëtarum consuetudo, vt fluuios Tauris similes effingerent, quoniam cum impetu irrumpentes tauris similem edant mugitum, vel vt Hellanicus sensit, quia terram sulcare tanquam boues solent,

lent, vel vt aliis placuit, quia circa ripas fluminum tauri mugire ob vberiora pascua audiantur. Fingitur itidem factus Draco vt testatur Sophocl. in Trachin.

Flumen fuit Procus mihi: Acheloum fero
Formis tribus, qui me petiuit à patre
Taurus, deinde pluribus ventrem notis
Pictus draco; vir inde, cui caput bouis
Mento fluebant riuuli potabilis
Vnda nitentis fontibus simillimi.

Quia sinuoso cursu deferuntur flumina, cum idem assiduis aliquando imbribus non augeatur ac placidus sit, humana forma fingitur: at ob sonitum Taurino capite. Quod vero Hercules illi fluuio taurinum cornu detregisse dictus est, inde est, vt ait Strabo lib. 10. Hercules Oeneo affinitate coniunctus, & in omnes mortales beneficus fluuium temere, & cum impetu regionem infestantem aggeribus, & aquæductibus coercuit, & extenuauit, eamque aquam in multos riuulos diductum, quæ prius regionem laniabat, vtilissimum reddidit. Fluuius igitur paulatim exiccatus eo pacto fabulæ locum dedit, quæ in honorem Herculis ficta est. Hæc de fabula illa excellentiss. Natalis Comes Mythol. libr. 7. cap. 2. recenset.

CONCL. IV.
Adonis.

Fluuius qui per Libanum defertur, diciturq; cruentus fluere, quo tempore Adonia agebantur. Nat. Comes lib. 5 Mythol. c. 16. de Adoni lib 4. c. 13. de Venere circa fin.

CONCL. V.
Allia.

Est flumen Italiæ regionis Hetruriæ non procul à Castro S. Quirici vulgo Paglia dicitur, transitus eius

sæpissimè maximi est periculi, sed antequam illud incipias transuadare. Centinus tibi pons, vbi olim Sentina castrum, cuius Cato mentionem fecit, nunc verò pagus obuiam fiet, & pons dicitur, quia propè hic flumen transmeatur. Apud quod Brennius dux Senonum multa Romanorum millia profligauit. Hinc Lucanus.

Et damnatu diu Romanis Allia fustis.

CONCL. VI.

Albula.

Fluuius est; ex Apoenno Romam fluens ab albo colore sic dictus. Hodie autem Tyberis à Tyberino Syluio Albanorum rege ibidem submerso dicitur. Hinc Virgil. lib. 5. Æneid.

——— *Amisit verum vetus Albula nomen.*

Et Mantuan. *Qua fluit Hetrusco surgens vetus Albula fonte.*

Et incertus Autor de Roma:

Albula Romani restat nunc nominis index.

Antea alba & candida fuit. Postquam autem submergebatur in ea Tyberinus Syluius semper turbida extitit, & nomen ab eo accepit Tyberis. Dion. Halicarn.

CONCL. VII.

Alma.

Fluuius est vrbi Romæ vicinus ap. quem Romani olim sacra Cybeles faciebant eodem ritu quo Galli sacerdotes in phrygia simulacrum Deæ cultisq; victimarius ibidem facientes.

Stat. Quaq; Italo genitus Almone Cybele
Ponit & Idaos iam non reminiscitur amnes.

CONCL. VIII.

Alphæus.

De Alphæo vel quis fuerit vel quibus parentibus natus, varii varia scripserunt, omnes tamen ferè post mortem in fluuium nominis sui mutatum memorarunt.

runt. Est autem Alphæus fluuius Elidis ciuitatis Arcadiæ iuxta pisam decurrens, qui longo cursu in Achaia demergitur, ibiq; terra absorbtus, & subter mare defluens ex Grȩcia decurrit, ad Arethusam fontem Siciliæ, vbi in mare Siculum cadit. Hinc Poetæ fabulantur Arethusam fuisse Nympham, cuius amore Alphæus per subterraneos cuniculos ad eam commigrauerit. Vnde Claudian.

Et Alphæus Geticis angustus aceruis,
Tardior ad Siculos etiamnum pergit amores.

Virg lib. 3. Æn. *Alpheum fama est huc Elidis amnem*
Occultas egisse vias subter mare qui nunc
Ore Arethusa tuo Siculis confunditur vndis.

Dicitur & aduena, quia ex Græcia tendit in Siciliam. Claudian.

Quas Arethusa latices, quas aduena nutrit,
Alphæus studio notus olympiaco.

Latius eius memorata recenset Natal. comes. libr. 8. Mythol. c. 21. vbi inter alia refert eruditam esse quam Alphei fluuii fuisse sacrificiis accommodatissimam, quoniam Alphæus amnis esset gratissimus Ioui Porphyr. libr. 1. de sacrif. quoniam vim quandam præcipuum purgando fluuius ille creditus est habere vnde & nomen obtinuit, nam cum eius aquæ irrigatio maculas purget, quas ἄλφους nominarunt, vt ait Strabo lib. 8. atque vocatus est Alpheus à sanandis impetiginibus, cum prius Ariget vocaretur. Hunc fluuiũ nonnulli pro Deo coluerunt, cui & statuam & communem aram cum Diana erexerunt.

CONCL. IX.

Amphiaraus.

Fons erat in Oropiorum agro Amphiarai, & Apollinis templo proximus, eius aqua neq; ad lustrandum neque ad lauandas manus vti fas esse censebãt, tanta erat antiquorum in rebus sacris ritè peragendis industria ac diligentia. Nat. comes. lib. 1. c. 10 de sacrificiis superorum deorum.

Anio.

Seu Anien. siue Anienus fluuius est Italiæ, qui in monte Trebianor. ortus lacus tres nouiles defert in Tyberim & decurrens per agrum Tyburtinum facit cataractum in Tybure oppido Tiuoli vulgo quod dicitur, vbi miraberis præcipitem huius fluuii ex altis rupibus lapsum, & vt —— *Præpete cursu.*

Fument ac multa sudent adspergine cautes.

Vix vnquam igitur ibi nebulæ ventiq; desunt, & quēadmodum ascendentes à cataractis in altum nubes sudo serenoque cœlo, sic & in solem obiectæ irides frequentissimè procul intuentibus apparent, fama veterumque scriptis hic fluuius celebris est. Tres illi nobiles oppido ipsis subiecto nomen Sublaceum dederunt. Eos Tacitus Simbriuiana stagna videtur appellare scribens annalium 14. ap. illa fuisse Neronis villam Sublacensem in finibus Tiburtium. Cuius etiam Frontin. de aquæd. meminit. Inde per montes & syluas decurrens Anio iuxta Tybur ex editissimis rupibus præcipitatur in subiectos campos maximo cum fragore molas aquarias plurimas variis locis exercens. Alicubi inter scopulos, & saxa delapsus magnam sui partem recondit, quam alibi tamen in descensu largiter reuomit. Quin ad montium radices per imam planitiem è gelidis venis sulphureis per subterranea metalla deriuatis sparsim erumpit, quas Albulas vocant à colore seri lactis cui similes videntur, medica virtute multa pollere dicuntur, tam in potu quam balneis, vt etiam Strabo testatur. Plinius eas vulneribus mederi scribit. Neq; solum Albulæ, sed & Albuneus supra Tybur, atque Anien ipse vi sua quadam naturali consolidant, & adglutinant corpora quæuis, verum & virgulta, ligna, folia vel herbas aliaque solidiora quæ perfluere contingit, cortice lapideo sensim obducunt. Hoc

miñus

minus videbitur mirum, latumias ac montes in agro Tyburti circum Anienem diligenter contemplantibus. Apparebit his etenim, quod etiam scopuli cautesque seculorum successu ex aquis ibidem concreuerint, & in planitiæ lacus, atque paludes multis in locis, in solidum lapideumq; solum.

CONCL. XI.

Araris.

Siue Arar fluuius est Galliæ Narbonensis defluens in Rhodanum, adeò lentus vt sit difficile iudicare vtram in partem defluat, nostro tempore vocatur Sagona. Iul. Cæs. comm. de bello Gallic. libr. 1. Flumen est Arar, quod per fines Heduorum & Sequanorum in Rhodanum influit incredibili lenitate, ita vt oculis in vtram partem fluat iudicari non possit. paulo infr. Cæsar hoc prælio facto reliquas copias Heluetiorum, vt consequi posset, pontem in Arare faciendum curat atq; ita exercitum traducit.

CONCL. XII.

Asopus.

Amnis [cuius originem iuxta scriptorum sententias recenset Nat. Com. libr. 8. cap. 16.] Thebanorum, qui suos fontes habuit in Arethyræa, Trachiniamque Scolum vocatam præterfluebat, qui cum fulmine ictus fuisset remissus est in sua fluenta, & diu postea carbones deuehere sueuit, vt ait Apollod. libr. 3. Ab hoc fluuio vniuersa regio in agro Thebano iuxta Citheronem montem Asopia vocata fuit, vt est ap. Strabon. lib 9. Pausanias scripsit in Corinthiacis Asopum amnem in finibus phliasiorum suos ortus habuisse, qui per Sicyoniorum agrum lapsus in mare intrat iuxta Corinthum. Atqui cum multi fuerint Asopi rationi conuenit, & varias regiones & varios ortus illis fuisse assignatos. At finxerũt antiqui

Aſopum fuiſſe hominem, cui actiones iſtas tribuerũt. Alii hominem fuiſſe vere crediderunt, qui quoniam terram forte excauans Aſopi fluuii fontes reperiiſſet, obtinuit vt fluuius de ſuo nomine diceretur.

CONCL. XIII.

Atheſis.

Fluuius eſt Italiæ celeriter fluens, & cadens in mare Adriaticum. Ex Tridentinis Alpibus defluit, planitiemq; à collibus diuidit, adſpectum habet pulcerrimum, maximeq; admirabilem placido ac fluctuoſo agmine, hic totam regionem irrigat, vrbem Veronã duobus ad altiora loca riuulis ductis. Veronam ex Germania & Venetiis hoc fluminæ variæ merces cõuehuntur, priſtina in vrbe & extra multa, aliaque ad hominum vſus ædificia accommodata. Quatuor tranſitur pontibus miro artificio confectis, quorum qui in arce eſt arcubus duobus antiquitate, & elegantia operis admirandis eſt auctus, vbi ſitus ad adſpectũ præclarus, nec Europam pontem alium magis affabre aut magnificenter extructum habere putat Fr. Scottus in Itinerar. Italiæ. p. 1. de Verona.

CONCL. XIV.

Auernus.

Lacus in Campania Homeri Maronis aliorumque celebrium Poëtarum carminibus Illuſtris & à Strabone pluribuſq; diligenter deſcriptus propter Saturnia veterum ſomnia atque ſuperſtitiones, quib. perſuaſum fuit, quod illic

Noctes atq; dies patet atri ianua ditis.

Acceſſum videlicet ad inferos ibidem fuiſſe, euocari manes humana cæde diriſq; ſacrificiis ſolere, nec nõ antiquiſsimos accolas Cimmerios ſacerdotes oracula petentes aduenas inde per ſpecus ſubterraneos ad Plutonem duxiſſe. Vulgoq; nunc etiam perſuaſum eſt, per vicini montis viſcera, quem idcirco Sibullæ

vocant,

vocant, aditum, patere ad Cumanæ Sibyllæ penetralia ſubterranea, in quibus operatam ſacris oraculaq; dediſſe ferunt, quæ Leander Albertus in Italia ſua nõ minus diligenter quam eleganter deſcripſit. Hæret adhuc opinio nunc temporis apud Campanos atque vulgus imperitum ab Auerno vel inferis iſtac Chriſtum Saluatorem noſtrum morte per mortem domita retuliſſe ſpolia opima, ſanctorumque patrum animas ex infernis carceribus extractus per montem Auerno & nouo mõti vicinum traduxiſſe, qui propterea Chriſti mons, nunc etiam appellatur. Suffragantur huic opinioni veteres item poetæ quidam de balneis puteolanis ſcribentes, vt Alcadinus:

Eſt locus effregit quo portas Chriſtus Auerni.
Et ſanctos traxit lucidus inde patres.

Item Euſtaſius quidam?

Eſt locus Auſtralis quo portam Chriſtus auerni,
Fregit & eduxit mortuus inde ſuos.

Quin etiam creditum fuit, ob propinquas circum quaq; feruentium aquarum ſcaturigines lacum iſtũ ex aquis ſtygiis vel infernis Acherontis fluuii venis ortum habere ſuum, ideoq; vocari quoque paludem Acheruſiam, nec ab eadem opinione Maro Poëta diſcrepare videtur canens:

——— *Quando hic inferni ianua regis,*
Dicitur & tenebroſa palus Acheronte refuſo.

Sed hanc auxere vanam credulitatem tam locorum conditio, quam naturæ rara miracula vulgò ſtupenda, quod abruptis ferè montibus cinctus in profunda valle lacus olim ſyluarum denſitate tenebroſus horridus, & incultus acceſſum vix admitteret, ventiſque difficulter peruius tetros ab imo ſulphureoſque exhalaret odores, quibus ſupra volantes aues enecabantur. Hinc etenim Latinis Auernus Græcis Αορνως quaſi ſine auibus lacus ſemper nuncupatus fuit. Et proauorum quoq; memoria ex imo telluris peſtilentes in lacum prorupiſſe venas è ſubterraneis vicinis

 incendiis

incendiis testatur. Et Ioan. Bocatius in libell. de Lacubus scribens se vidisse Roberti regis temporibus eiectam ex Auerno lacu, in littora magnam piscium mortuorum vim, quos scaturigo recentis alicuius noxiæ venæ sulphureæ in lacum immissæ vi sua repente necasset, quemadmodum ex atro piscium colore, nec non grauissimo odore sulphureo vix accessum hominum admittente, colligi tum facilè poterat. Virg. lib. 6. Æn.

Spelunca alta fuit vastoq; immanis hiatu
Scrupea tuta lacu nigro nemorumq; tenebris
Quam super haud vllæ poterant impune volantes
Tendere iter pennis talis sese hanitus atris
Faucibus eructans supera ab connexa ferebat
Vnde locum Graij dixerunt nomine Auernum.

CONCL. XV.
Bethis.

Fluuius est qui ex ágro Tarraconensi demissus mediam Hispaniam perfluit, mox mari propinquus lacum efficit magnum, ac demum Orientalem intrat Oceanum, ab hoc regio Bethica vocata est. In eo tingebantur olim lanæ pulcro colore, vnde Mart.

Bethis oliuifera crimen redimite corona,
Aurea qui nitidis vellera tingis aquis.

Iul. Cæs. de bello Hispaniensi lib. 6. Cæsar cum ad flumen Bethim venisset, neque propter altitudinem fluminis transire posset, lapidibus corbes plenos demisit, ita insuper ponte facto copias ad castra tripartito traduxit.

CONCL. XVI.
Benacus.

Lacus Lombardiæ quem Gardæ à Garda oppido Itali appellant. Benacus à Pischeria, quæ est ad meridiem exposita ad ripam vsque, quæ ad Septentrionem 35. passuum millibus in longitudinem terram inter-

interſecat. In latitudinem verò à Salodio ad occidentem ſito & Garda aut Lagiſio ad Orientem 14. paulo amplius. Adeò procelloſus eſt vt montium inſtar vndas extollat maximumq; periculum, quibuſdam anni temporibus nauigantibus intentet. Huius rei cauſa montibus vndiq; eum ſepientibus ventoſque intercludentibus adſcribitur Hinc Virgil.

Fluctibus & fremitu aſſurgens Benace marino.

In hoc lacu nobilium piſcium magna vis Troctarum in primis & Carpionum quos dicunt aurum paſcere, nec alibi quam in lacu portæ ap. Soram in Brutiis inueniri anguillarum præterea de quibus Plin. plura ſcripſit. Incipit vt dictum lacus à piſceria in ripa, quæ ad Veronenſes pertinet magna habens olíueta, angulumq; facit, vbi Garda eſt ad occidentem vergens, à piſceria verò ad 8. milliare faſtigiata terra, ita in illius vndas excurrit, vt duobus millib. paſſuum ipſum lacum diuidere videatur. In hac terra Sarmion eſt antiqua poëtæ Catulli patria nunc exiguum oppidum, ſed deliciis abundans. Hunc Lacum olim Strabo, noſtro tempore Iulius de Iulio à Cœnobio I. C. Gregorius Iodocus Bergomas Monachus S. Zenonis Veronæ, & Alb Leander prolixa deſcriptione decantarunt. Sabell. decad. 3. lib. 2.

CONCL. XVII.

Byrſa.

Oritur in Heluetiis non procul à Pierre porta. Eſt rupes à I. Cæſ. ſciſſa ſic dicta, quaſi Petra pertuſa, in qua hæc leguntur.

Nummis Auguſti via ducta per ardua montis,
Fecit iter petram ſcindens in margine fontis.

De qua Munſter. in Coſmogr. de Heluetiis, hic fluuius prope Baſilæam Rheno immiſcetur, & oſtenditur Baſileæ in curia lamina ænea augmentum & altitudinem eius notans.

CONCL.

CONCLVS. XVIII.

Cocytus.

Fluuius est inferorum, quem quoque defunctarũ animarum multitudini transeundum esse fabulati sunt antiqui, priusquam ad inferos deueniretur. Hic fluuius ex quo illabatur, & vnde oriatur, ita patefecit Plato in phædone [hic verò huc delatus magnasq; vires ab aqua assumens terramq; ingressus ac circũuolutus contrarius fluit pyri phlegetonti, illiq́ue fit obuius in stagno Acherusiæ, neq; huius aqua cum alia commiscetur, sed in gyrum circũuolutus in Tartarum irrumpit pyriphlegetonti aduersus. Ipsius autem nomen est, vt aiunt Poetæ cocytus.] Dictus est autem Cocytus à quærelis & lamentationib. vt nomen ipsum significat, & veluti testatur Plato in 3. lib. de rep. quia pleriq; morituri post commissorum pœnitentiam lamentantur, qua illa cõtra Dei opt. max. omnium parentis leges cõmiserint. Alii maluerunt dictum esse, quia quæruntur, & grauiter ferunt, quia res charissimas sint relicturi, alii ob lamentationes cõiunctorum dictum, putant hunc fluuium, qui morituris est transeundum, neq; potest quisquam ad inferos accedere, nisi per hæc flumina, vel vt verius, per turbulentissimas has animi cogitationes, quas antiqui per suas fabulas significarunt.

CONCLVS. XIX.

Danubius.

Fluuius Germaniæ insignis qui & Ister dicitur. Oritur, in Barre fluit per Sueuiam, Banariam, Austriã. Vngariam & Bulgariam acceptis 60. amnib. in pontum Euxinum, multas præclaras atque insignes vrbes præterfluit ex monte, qui Irenæus dicitur, non longe à Rheticis Alpib. Athesisque & Rheni Germaniæ fluminum fontibus inter Tridentinam, & curiensem diœceses oriens Germinos sinistra, & Hunga-

ros ac

ros ac Teutones dextra alluens. Post Ister dictus aciterum Danubius. Euxino mari pluribus hostiis immergitur. Hunc autem & Rhenum fluuium in Rhetia oriri quidam tradunt. Raim. Mælianus in Iudic. in Comment. 1. Cæsar.

CONCL. XX.
Erydænus.

Fluuius est Italiæ cognotissimus, qui alio nomine Padus vocatur, de quo Plinius & Solinus multa memorant, effundit se per septem hostia autore Pomponio Mela. ortum capit in imis radicibus. Vesuli montis. Collectis multis amnibus tam citus prosilit, vt discussis illis diu qualem solus emisit, vndam agat, suum etiam in mari alueum seruet. Campos vbertate fœcundat autore Plinio. Nomen a. sumsit à Phaetonte, qui prius dicebatur Erydanus, ibidem submerso.

CONCL. XXI.
Ganges.

Indiæ fluuius est incertæ originis. Tendit in oriẽtem, augeturq; fluuiis nauigalibus, demum septem ostiis erumpit in mare. Tantæ magnitudinis est, vt vbi minus occupat latitudinis, octo millia passuum contineat vbi plurimum centum altitudinis nusquam minus 20. passib. reperitur. Hunc Cyrus rex Persarũ in 460. alueos dimisit ab amissum ibidem equũ præcipua bonitate.

CONCL. XXII.
Indus.

Celebre flumen terræ Indiæ nomen, quod dedit suum, oritur in montibus Tauri septentrionem versus. Labitur in mare rubrum, augetur acceptis 19. fluminib. in latitudine studia continet 50. & in profunditate 15. pass.

CONCL.

CONCL. XXIII.

Iordanes.

Fluuius per quam celebris in palæstina in quo Christus Iesus Saluator & redemptor noster a Ioanne Bapt. baptizatus est.

CONCL. XXIV.

Lemannus.

Lacus est Galliæ Cisalpinæ per quem Rhodanus Ararim deferens rapitur. Is Heluetios à Gallia separat, suisq; accolis Lemannorum indidit nomen autore Sulpitio. Meminit eius I. Cæs. de bello Gallico lib. 1 Hodie etiam lacus Lausanæ dicitur, quem Rhodanus ad pontem Gebennæ vrbis effluit. Lucan. Solin. c. 8. Amnis hic inquit, præcipitatus Alpib. primo per Heluetios ruit, occursantium aquarum agmina secum trahens, auctuque magno ipso quod inuadit, freto turbulentior, nisi quum fretum ventis excitatur.

CONCL. XXV.

Lethe.

Est fluuius inferorum, cuius aqua pota præteritarum rerum obliuionem fertur inducere, alluit ciuitatem fabulosam somni, quam Nyctiporum appellant, cuius cursus tacitus est, & oleo persimilis. Nascitur è duobus fontibus in obscuro, & nulli cognito loco scatentibus quarum alter Pannychius alter Negretus appellatur. Nat. Comes eleganter perquam in Mytholog. *lib. 3. c. 14.* De somno. Dicitur autem Lethe obliuio, quoniam animæ in corpora lapsuræ originis diuinæ fontisq; ac dignitatis suæ singulæ obliuiscantur. Cum ad inferos igitur animę descenderint, diuq; fuerint in campis Elysiis, antequam ad supernum solem transmittantur, dicuntur aquam fluminis Lethes bibere, vt omnium præteritorum obliuiscantur. vt ait Virg. lib. 6.

Anima

——— *Animæ quibus altera fato.*
Corpora debentur Lethæi ad fluminis vndam
Securas latices, & longa obliuia potant.

Bibebatur autem duplici de causa aqua Lethæi fluminis, tum vt obliuiscerentur animæ illarum deliciarum, quibus fruebantur in campis Elysiis, tum etiam vt fierent immemores illarum molestiarum, quas antea in vita pertulissent, quarum rerum si perdurasset memoria, nemo reperiretur, qui vellet reuiuiscere, aut qui cum primum posset, non vel sibi ipse manus inferret, &c.

CONCL. XXVI.

Lyppia.

Fluuius VVestphaliæ, non procul à Padeborno inter Lyppiam & Amisiam fl. vbi Quintilius Varus tribus legionibus cæsis sibi ipsi mortem consciuit, earum ossib. sexennio post sepultis Germanicus Imp. Rom. tale Epitaphium eo in loco posuit.

OSS A mil. V. & XIX, Leg. cum Quintil. interfect.
Iussu Germanici Imp. huc collata quiescunt.

CONCL. XXVII.

Lugaus.

Siue lacus Cyrknicensis in Carnia, quem Ortelius in theatro orbis terrarum, non solum elegantissime depinxit, sed etiam ita ex Lazio & Vernero descripsit. Hic locus [sic eum voco nam ante lacum viuarium, aut aruum rectius appellarim nescio] annis singulis frumentum piscationem & venationem exhibet. Clauditur is circumquaque montibus patet ad sesquimillarium minus laxa latitudine, plerisque in locis decem & octo cubitos altus est, & vbi minimum profundus, æquat iustum humani corporis mensuram. Ex montibus circumpositis riui quidam ignobiles procurrunt, suo quisque alueolo ab Orientali quidem plaga tres ab australi quatuor.

Singu-

Singuli quo longius fluunt, hoc minus ſcatent aquis terra nimirum ipſos cohibente, donec poſtremo abſorbeantur ſcrobibus ſaxeis ita natis, vt humano operæ exciſæ videri poſſent. [Argo nautarum nauigationis ſubter terram argumenta hæc putat Lazius] Hic aquis redundantibus vt recipi non poſsint, fit vt regurgitent ſcrobes, neque ſolum nihil aquæ admittant, ſed etiam quicquid receperint, effundant tanta celeritate, vt refluxus impetum equiti quamuis expedito & fugienti ægre effugere liceat. Ita quocunque patet locus, diffunduntur aquæ & lacum efficiunt. Hæ aquæ non minus fere celeriter recedunt, qum acceſſerunt, ſed non per ſcrobes illas tantum, ſed vniuerſa penè terra eas non aliter recipiente, quam ſi per cribrum diffunderentur. Quod cum fieri ſentiunt accolæ, continuo grandioribus eius meatib. quoad fieri poteſt, obſtructis agminatim aduolant ad piſcationem, quæ ipſis non modo iucunda, ſed etiam perfructuoſa eſt, nam hi piſces ſale conditi magna copia ad vicinos exportantur. Porrò ſiccato lacu fit meſsis, qua parte ſolum conſitum, & idem rurſus conſeritur antequam inuendet. Graminis ita eſt ferax, vt poſt vigeſimum diem ſecari ſoleat. Quis hic ludentis naturæ miracula non ſuſpiciat? Eandem hanc narrationem totidem verbis inuenies in oper. ſucciſ. ſiue meditat. hiſt. D. Philippi Camerarii. c. 62.

CONCL. XXVIII.

Maria.

Quanquam maria plura eſſe legantur, verius eſt vnum vbiq; mare eſſe vt auctor eſt D. Baſilius exemero homil. 4. Mare inquit vnum eſt, velut narrant ii, qui terram perluſtrarunt, etiamſi Hyrcanium & Caſpium quidam per ſe circumſcripta eſſe putent: attamen ſi quid credere oportet illis, qui Geographiam conſcripſerunt, inter ſe mutuo perforata ſunt, & ſimul omnia ad maximum mare concidunt, quemadmodum

modum etiam rubrum mare dicunt,ad id quod vltrà Gades est,connecti. Quomodo igitur scriptura dicit: Deus congregationes aquarum appellauit Maria? quia in congregationem vnam aquæ concurrerunt: Stationes autem aquarum,hoc est sinus iuxta propriã figuram à circumsita terra comprehensos.Maria Dominus appellauit:mare Septentrionale,mare Australinum, Mare Orientale & Occidentale, rursum aliud est: & nomina Pelagorum propria sunt. pontus Euxinus,Propontis, Hellespontus, Ægeum & Ionium, Sardonicum Pelagus,& Siculum & Tyrrhenum aliud est.& infinita sane nomina Pelagorum sunt. quæ singula enumerare exactè longum fuerit.& ineptiarum plenum, ob id nominauit Deus congregationes aquarum Maria. Hæc ille.

CONCL. XXIX.
Adriaticum.

Siue potius sinus maris mediterranei, est illud in quo Venetiæ sitæ sunt, vulgo Golfo di Venetia.qui sinus à mediterraneo Ionio mari dicto versus Circiũ extenditur vltra 150. milliaria Germanica.

CONCLVS. XXX.
Ægæum.

Sinus maris mediterranei extenditur à meridie versus Septentrionem vocatur,& Hellespontus à regioneGræciæ.Item Propontis Item Bosphorus.Item mareGeorgii vbi Constantinopolis sita est , fluit in Asiam versus Iudæam, Galilæam,Syriam, &c. ibique alia sortitur nomina.

CONCLVS. XXXI.
Athlanticum Gaditanum.

Dicitur versus montem Athlanta ab Occidente, vbi Hispaniam Mauritaniamq; disterminat.

CONCL. XXXII.

Æthiopicum, Arabicum.

Solenius vocat versus Orientem, Eustatius versus meridiē, proprie est mare Erythreum siue Rubrum. Vnde verò sic dictum Geographi haud consentiunt, aliqui volūt à rubro sic dictum colore, quia arena in ripa & in imo rubra fiet, alii ponūt apparere rubrum ex aspectu rubrorum montium adiacentium. Strabo verò in lib. 16. scribit, nomen habere non à rubro colore, sed à rege Erythra qui fuit filius Persei qui Medusam filiam Porci interfecit, & Andromedam liberauit. Nam quia hoc mare iuxta hunc regem Erythreū, quod in Græca lingua Rubrum sonat, dictum est, tandem ex imperitia mare rubrum appellatum: per hoc mare Israëlitæ bonam partem migrarunt, quando ex Ægypto per Mosen deducti sunt.

CONCL. XXXIII.

Caspium.

Siue Hircanum. Sinus Oceani in Asia vbi Septentrionalis Oceanus prolabitur per longum & angustum sinum in Asiam, & extendit sese prope regionem Hircaniam, & dicitur mare Caspium. Pompon. Mela. lib 3.

CONCL. XXXIV.

Eoum.

Siue Indicum ab Oriente.

CONCL. XXXV.

Gallicum.

Versus Galliam.

CONCL. XXXVI.

Glaciale.

Siue mortuum versus Septentrionem, quod Ptolomæus Sarmaticum vocat, quoniam sol & tardos, & imbecillos radios supra hoc mare transmittit.

CONCL.

CONCL. XXXVII.

Ionium.

Est mediterraneum illud, quod supra Græciam fluit. Ast versus Fauonium ad Peloponnesum, & Græciam ex quo mare Adriaticum oritur.

CONCL. XXXVIII.

Icarium.

Siue Indicum ab Icaro sic dictum.

CONCL. XXXIX.

Lybicum.

Quod & Æthiopicum.

CONCL. XL.

Ligusticum.

A Liguria regione siue Liguribus in parte versus Hispaniam, Galliam, Cataloniam, Narbonam, & Longedocam. Item Mare superum.

CONCL. XLI.

Mediterraneum.

Ortum suum habet versus Septentrionem vltrã Hispaniam, vbi Oceanus per duos montes illos Columnæ Herculis qui dicuntut erumpit. In hoc mare proiectus est Ionas Propheta Ion. c.1. Iosephus in 9. antiq. putat euomitum in mari Euxino.

CONCL. XLII.

Myrtoum.

Mari Myrtoo non à Myrtilo, sed à Myrtone puella ibi submersa nomen inditum fuisse, testatur Duris Samius.

CONCL. XLIII.

Oceanus.

Est vnicum illud mare quod terram circumagit, & cum ea rotundam perficit sphæram, in quo tres partes terrę Europa, Asia, Africa, tanquã Insulæ iacent, & hoc est mare ex quo omnia alia maria & flumina veniũt, nam omnia alia flumina fluũt ex mari, & iterum refluũt in illud, vt ex sacris & physicis docetur *Eccl. 1.*

Vnde & à Poëtis fluuiorum & animantium omnium & deorum pater vocatus eſt, de quo pulcre Nat. Com. Mythol. lib. 8. c. 1. de Oceano.

CONCL. XLIV.

Tyrrhenum.

Verſus Italiam, quod & Tuſcum, Hetruſcum item mare Inferius dicitur. Hæc de maribus, ſequuntur alia flumina.

CONCL. XLV.

Matrona.

Fluuius eſt Celtas à Belgis definiens in finibus Lingonum, & prope Tullenſem agrum nec longe à fonte Moſæ fluminis oritur Catalaunum ciuitatem Epiſcopalem in Campaniæ Franciæ, interfluens per Francorum regnum prorſus labens parum ſuper Pariſienſem vrbem Sequanæ fluuio miſcetur, vulgo dicitur Marne.

CONCL. XLVI.

Melas.

Fluuius magnus ac ſolus è cunctis Græciæ fluminibus à fonte nauigiorum patiens, & tanquam Nilus incrementum per ſolſtitium æſtiuum accipiens, non longè excurrens maxima ex parte in occultos lacus extinguit, & exiguam ſui partem, cum Cephiſo amne commiſcet, vt ait Plutarch. in vita Syllæ.

CONCL. XLVII.

Mincius.

Fluuius eſt Venetiarum, qui ex Benaco ſcaturiens delabitur Mantuam. Claudit Mantuam circuitu paſſuum 20. mill. & ſua maiori latitudine habet milliar. duo, ad dextram huius fluminis Andes vicus hodie Pietoli vocatur. viſitur Vbi Virgilius poëtarum maximus ſuum habuit ortum, miſcetur cum Pado ad Hoſtiliam oppidum.

CONCL.

CONCL. XLVIII.

Mosa.

Flumen profluit ex monte Vogeso, qui est in finibus Lingonum in Francorum regno non longe ab ortu Matronæ & Araris fluu. & parte quadam circa Nouiomagum Ducatus Gheldrię oppidum longè ab Oceano ferè octoginta millia passuum ex Rheno recepta, quæ appellatur Vallis, insulamque efficit Batauorum (qui hodie Hollandini dicuntur) Oceanum influit, sicque in Celtis oriens immergitur Belgis. I. Cæs. de bello Gallic. lib. 4.

CONCL. XLIX.

Mosella.

Flu. circa fines Lingonum in Celtis oriens. Mettensem ac Treuerensem vrbes præterfluit, & confluentiam Germaniæ Cisrhenanæ oppidum intersecat, illicq; Rhenum interfluit. Tacitus est autor referens Lucium Verum Nerone imperante Romanarum legionum in Germania Legatum Mosellam atque Ararim flumina facta inter vtrumque fossa parasse cōnectere, vt copiæ per mare dehinc Rhodano & Arare subuectæ per eam fossam mox flumine Mosella in Rhenum, & in Oceanum decurrerent, sublatisq; itineris difficultatibus nauigabilia inter se Occidentis septentrionisq; littora fierent. Cui operi Selium Gracilem Belgicæ Legatum inuidisse dicit deterrendo Verum ne legiones alienæ prouinciæ asuesceret studeret Galliarum affectare, formidolosum id Imperatori dictitans, quo plerunque prohiberentur conatus honesti.

CONCL. L.

Marta.

Amnis Hetruriæ effluit ex lacu Volfinio, fluit ad mare, cuius ad dextram Ascanius Æneæ filius oppidū ædificauit, quod etiam adhuc est, & Ascania olim di-

stá, nunc Tuſcanellà nuncupatur, & ſuper ipſius ianuam nonnulli verſus leguntur de vetuſti, qui ipſius originem declarant.

CONCL. LI.

Nar.

Fluu. Italiæ in ducatu Vmbriæ, à quo Narniam appellatam Liuius & Stephanus Grammaticus in vrbium Lexico teſtantur. prætergreſsis vrbem apparent à dextris ſupra Narem admirandi, ac longe conſpicui pontis fornices & minæ ingentes qui duos præaltos, & abruptos montes ſubter labente flumine ſolebat coniungere, vt æquali via tranſitus ab Narnia pateret in montem aduerſum.

CONCL. LII.

Nilus.

Fl. Ægypti, plurimum trahens limi quo arua fœcundat. Incerta eſt eius origo. Eccleſiaſtici dicũt eum à Paradyſo terreſtri ſcaturire. Variis in locis mutat nomina, ſeptem oſtiis infunditur Oceano, arundines profert, quarum membranulæ ſimiles ſunt papyro, nullas expirat auras. Crocodilos nutrit & hippopotami alueum egreditur, & totam Ægyptũ ſtagnantibus alluit vndis. De Nili fluminis excreſcentia & inundatione, vide Compendium quod Nonius Marcellus Saia Lucanus collegit.

CONCL. LIII.

Padus.

Fluuius Italiæ qui & alio nomine Erydanus vocatur, de quo ſupr. nomen dedit Patauio inſigni vrbi cui alluitur, illicque parare 20. paſſ. mill. ad mare influit Leucæ officinæ, vbi nauigia mercibus onuſta rotarum volubili machina ex aquis ſublata per aggerem, hinc inde transferuntur, vel è ſtagnis in fluuii foſſam, vel ex fluuio in ipſa ſtagna.

CONCL.

CONCL. LIV.

Pactolus.

Fluuius est Lydiæ, qui aureis fluere arenis dicitur ex lotione Mydæ de quo Ouid.

Rex iussa succedit aqua: vis aurea tinxit
Flumen, & humano de corpore cessit in amnem.

CONCL. LV.

Pyrene.

Fabulantur Poëtæ Dianam per imprudẽtiam venando Cenchriam Pirenes Nymphæ filium interemisse, quare cum Pyrene cum lugeret, tantam vim lacrimarum profudisse, vt in fontem sui nominis sit conuersa.

CONCL. LVI.

Rhenus.

Per quam celebris fl. Germaniæ non longe à Danubii & Rhodani fl. fontib. & ferè in medio eorũ oritur ex Lepontiis qui à nonnullis Sarmatæ dicti Alpes incolunt inter fines diœcesum Curiensis & Tridentinæ, nõ longe ab Italia lõgoq; spacio per fines Nantuatiũ (qui hodie Constantienses esse creduntur) Heluetiorũ & Sequanorũ (ex quib. sunt Basilienses) & comitatus Ferretẽsis Mediomatricũ, (hodie Metensiũ) qui tunc vsq; ad Rhenum extendebantur. Tribotum (nunc Argentinensiũ) & Treuirorum citatus fertur. Nobiles alluit vrbes Scapusiũ, Reinfeldiã, Seckingũ, Basileã, Argẽtoratum, Spiram, VVormatiã, Moguntiã, Coloniã, vid. vlterius de Rheno Bernhard Mullerum qui sex libros de eo scripsit, à Geographis Tredecim recẽsentur pontes quib. traiicitur Rhenus, quorũ vnus desiit. Primus est ad vrbẽ Stain vbi Rhenus ex cella stagno oritur. 2. Ad Diſſenhofen. 3. Ante Scapusiũ. 4. Ante Reinouu, monasteriũ Benedictinorum. 5. Ante Eglisauu. 6. Ante Keiserstal. 7. fuit ante VValtshausen, desiit amodo. 8. Ante Laufenberg. vbi summis rupib. Rhenus præplabitur. 9. Ante Seckingen. 10 Ad Reinfel. 11. Ad Basileã. 12. Ad Brisacũ. 13. Ad Argẽtoratũ. I. Cæs.

de bello Gallico lib. 1. p. 2. & de bello Gall. lib. 4. p. 78. Fidem vix capere potest, quod de huius natura scriptum legitur. Aiunt enim fluuium hunc Celtarum infantes intra suum sinum coniectos, si pollutæ matris pudicitia suscepti essent tanquam impuri lecti vindicem rapidis vorticibus suffocare consuisse: quos autem sensisset legitimo & impolluto natos matrimonio in portum placidis aquis extulisse. Hinc Claud. lib. 2. in Ruff.

Et quos nascentes explorat gurgite Rhenus.

CONCLVSIO LVII.

Rhenus.

Fluuius Italiæ in agro Bononiensi super quo longus & lapideus pons, in viculo Casalechii, via qua flumen superatur, & magis vltra repagulum lapideũ forte & benè coagmentatum vulgo Chiusa fluuium secans vt aquis detur locus ad ingrediendum canalé aptissimè incisum & cauum, quibus ciuitas artes cõmodaq; plurima exercet ac recipit, quiq; postea egreditur vrbem illabendi gratia Ferrariam.

CONCL. LVIII.

Rhodanus.

Fluuius est velocissimus ortum capiens in Alpib. & tardum Ararim proximè Lugdunum secum arripiens, auctus demum Isara & Druentia duobus ostiis in Tyrrhenum mare diffunditut vulgo Rhosne dicitur. Sedunos Veragros Allobrogas, & Galliam prouinciam Romanorum a Celtis dispartiens oritur, nõ longe à Danubii & Rheni flu. fontib. circa fines Diœcœ. Sedunensis, propè montem cui nunc Briga nomen est, & ad Sedunum Germaniæ vrbem decurrés, vicum Veragrorum (qui hodie S. Mauritius dicitur) intersecat lacuique Lemanno (quem accolæ Lausanensem nominant) ad missus & ad pontem Gebennę vrbis eundem lacum egressus, in Lugdunum Vien-

nam aliasq; vrbeis & insignia loca ad Volcas (nunc Aueniones)pro apsus Ligusticum mare tribus ostiis influit: Raim. Marlianus in Indic. in Cæs. Dictus est autem Rhodanus παρὰ τὸ ῥοδανίζειν propter cataractas, Bodin meth c 9.

CONCL. LIX.

Sala.

Fluu Thuringiæ Straboni non ignotus, in montium Studitorum ea parte qui Piniter appellatur, fonte exiguo ortus. Descriptionem eius & vrbium oppidorumq; adiacentium eleganter edidit Libello Gregorius Groitzschius.

CONCL. LX.

Sequana.

Fl prorsus in Francorum regno Celtas postquam Matrona flu. sibi immissum est, à Belgis definiens. Oritur prope fines Heduensis ac Lingonensis diœcesum in ducatu Burgundiæ in Alleti regione, nō longe à vico Abbatiæ, & monasterii Sancti Sequani ac Trecensem agrum & Parisiensem vrbem delapsus Rothomagum ciuitatem, & mare Oceanum influit, nomen retinens adhuc.

CONCLVS. LXI.

Styx.

Inferorum fluuius post Acherontem ad inferos accessuris se offert. Styx odium est illud erga transacta facinora quod pœnitentiam consequitur, cum enim peccata præterita odio habere incepimus, tunc dicuntur animæ Stygiam paludem traiicere, quæ ex Acheronte exoritur pulcrè de eo Nat. Com. lib. 3. c. 3.

CONCL. LXII.

Tagus.

Fluuius est Hispaniæ, qui ramenta quandoq; aurea fertur euoluisse Mart. lib. 8.

Non illi satis est turbato sordidus auro
Hermus vt Hesperio qui sonat orbe Tagus.

CONCL. LXIII.

Tamesis.

Flu. in Anglia fines interioris regionis à maritimis ciuitatib. diuidens à mari circiter pass. mill. 80. id vno omnino loco pedib. atque ægrè transiri potest, & in mediterraneis illis locis Insulæ oriens nauigabilisq; Oceanum influit. Meminit Cæs. *de bell. gall. lib. 5.*

CONCL. LXIV.

Ticinus.

Fluu. percelebris Italiæ in Lombardia Ticino vulgo Papiæ nomen dans, notus à superiori memoria facta clade qua Franciscus I. Galliar. rex Ticinum obsidione premens in septis illis viuarii capacissimi à Caroli V. Imp. Ducib. Lanoio & Borbonio victus prælio captus fuit cum rege Nauariæ & præcipuis Galliar. principib. anno post Christum anno 1525.

CONCL. LXV.

Tybris.

Fluu. Romę, quum prius diceretur Albula nomen sumsit à Tyberino rege ibid. submerso. Ouid. in ibin.

Vtq; vel Euenus torrenti flumine mersus
Nomina des rapidæ vel Tyberinus aquæ.

De origine & ortu appellationeq; latius egi in comment. ad L. Roma. D. Ad municip. quo benignum lectorem relego.

CONCL. LXVI.

Tigris.

Fluu. est rapacissimus maioris Armeniæ incertam habens originem Ecclesiastici fontem eius ponunt in terrestri paradyso Fabulati sunt antiqui Sol lacem Armeniæ flu. in Araxem stagnum influētem dictum fuisse Tigrim, ab ea Tigre quam conscendens Dionysius Iunonis consilio furiosus traiecit, cum maria ac terras circumiens remedium affectus quæreret, nam cum Iuppiter exoratus Tigrim pro lintre misisset, traiecturo mox ad euentus memoriam fluuium ita vocauit. *Nat. Com. lib. 5. c. 13.*

CONCL. LXVII.

Volsinius.

Lacus per quam celebris in Hetruria ad castrum Volsinii. In lacu duæ Insulæ sitæ sunt In quarum vna religiosorum patrum paruum est cœnobium, cuius in Ecclesia Farnesiorum cadauera sepeliuntur. Imò vero hoc loco Amalaxuncta regina Theodactis Ostro-Gothorum regis imperio interfecta fuit, quæ eximiis virtutibus ac morum integritate maxima venerati-one extitit digna.

QVARTA PARS HVIVS OPERIS EST DE TERRA.

&

Quinquaginta Considerationes continet.

I. CONSIDERATIO

Terra quartum Elementum.

TErra si credamus Aristotelis sententiæ ex Auerrois 1. Cœl. confirmatæ inter Elementa ignobilior est, & est elementum maximè siccum & frigidũ, densum & graue atq; immobile. Omnium a. elementorum basis & fundamentum Terra est. Ipsa enim est obiectum subiectum, & receptaculum omnium radiorum influxuumq; cœlestium: ipsa in se continet omnium rerum semina, seminalesq; virtutes: ideò ipsa dicitur animalis, Vegetalis & Mineralis, quæ ab omnib. reliquis elementis ac cœlis fœcũdata, omnium ex se ipsa est gignitiua. Ipsa est receptiua omnium fœcunditatum, & veluti prima parens etiam omnium pullulatiua centrum & fundamentum, & mater omnium. Tolle de illa quantumcunq; secreta, lota depurata, subtiliata, si dimiseris aliquandiu sub diuo, mox cœlestib. virib. fœcundata & prægnans, ex se ipsa producet plantas, producet vermiculos, & animalia, producet lapillos, lucidasq; metallorum scintillas.

In ea sunt secreta maxima, si quando fuerit per artificium ignis purgata, & ad simplicitatem suam cõgrua lotione reducta. Ipsa est prima creationis nostræ materia, & restaurationis ac conseruationis nostræ verissima medicina.

II. CONSIDERATIO.

Figura Terræ.

PYthagoras & illum sequuti Timæus Locrus atq; Plato, Elementis & cœlis figuras adsignarunt. Et Terræ primum cubum octo angulorum solidorum, & viginti quatuor planorum & sex basium, quadratũ in forma tesseræ dederunt, vt refert Cornel. Agripp. *in libr. 2. philos. occult c. 23. de Geometr. figur.* Est Terra rotunda secundum longitudinem & latitudinem. Non æqualiter enim stellæ oriuntur, & occidunt vbique existentib. sed citius orientalibus tardius occidẽtalib. & versus alterutrum polorum procedens, eousque peruenire poterit, vt ei sempiternæ apparitionis stellæ occultentur, & contra, huius rei argumentũ est cum Poëta Terræ Tumor:

Et quantum à summis, tantum secessit ab imis
Terra, quod vt fiat, forma rotunda fuit.

Et intelligitur conuexa terræ superficies vna cum aquæ elemento. Addo hic Imp. nostro Romano in comitiis præferri. Sphæram rotundam Orbis ad significandum, quod sit Dominus mundi totius prout est Italorum opinio, qui tenent, quod Imp. est Dominus totius orbis maximè Glossatorum, vt est Gl. in L. benè à Zenone *C. de quadrien. præscript. Gl. in c.* per venerabilem. *Qui filij sint legit. glo in c. super Specula. Extr. de priuileg. gloss. in c. apib. 7. q. 1. glo in c. Adrianus 63. dist. glos. in c. venerabilem. de elect. gl. in c. conuenior. 23. q. 8. Gl. in c. futura 12. q. 1. gl. in c. si Imperator. 96. dist. gl in c. vltim. 30. dist. fac. text in l. deprecatio D. ad l. Rhod. de iactu & in l. benè à Zenone. C. de quadr. præscrip. fac. text. in l. cum mala. C. de bon. quæ liber.* Sic Diuus Augustus pilam in

insigni

insigni vexillorum habuit, vt orbem Romano Imperio hoc typo subesse indicaret. *Isidor. libr. 17. cap. 3. Orig.*

III. CONSIDERATIO.
Natura Terræ.

ELementum Terræ duas habet qualitates specificas, quarum priorem sibi propriam retinet in altera tanquam media conuenit cum alio. Est autem Terra sicca & frigida, atq; hoc modo secundum qualitates contrarias, Terra est contraria aeri, adhuc secundum alium modum contraria sunt elementa, nã quædam grauia sunt, vt Terra & aqua. Plato secundum alium modum distinguit, & tres vnicuique assignat qualitates. Terræ autem obtusitatem, densitatẽ & quietem. Et secundum has qualitates contraria sunt Elementa Ignis & Terra. Materia enim elementaris nobilior est in igne quam in aëre vel in cæteris, vnde grassior est materia in terra, quam in aliis. Nam ibi sunt plures partes materiæ aggregatæ secundum Aristotelem, vnde dicit: quod ex vno pugillo terræ fiunt decem aquæ. Imò materia vnius elementi purior est in vna parte quam in alia, sicut dicit 1. Meteor. Partes enim ignis superiores & simpliciores, & partes terræ centrales sunt grossiores, compactiores & impuriores. Proprietates Terræ describit Basilius in Hexam. sic. Terra inquit est corpus infimum & medium, æqualibus spaciis à cœlo remotum, & ideò cœli centrum á sapientibus est vocatum. Vnde & omnium corporum est corpulentissimum, de simplicitate & subtilitate habens minimum alterum mundi firmatum fundamentum. Corpus natura frigidum & siccum quantitate respectu cœli minimum, quamuis in se maximum qualitate obscurum, & ex se opacum, secundum se totum quietum, licet in suis partibus sæpè suscipiat motum. Propter insignes autem terræ proprietates nobiles & effectus, error gentilium

terram

terram deificauit, & eam diuinis honorib. antiquitus venerari & colere consueuit sicut tangit Isidor. libr. 8. in tractat. de diis gentium & nominibus cap. 13. Cererem Deorum matrem vocauerunt antiqui terram à creandis frugib. sic dictam, eò quod omnia cibat & nutrit indigentia alimento. Nam terra mater est fœcunditatis, quia nullum vegetabile potest crescere, nisi in terrestri substantia radicetur. Ideò etiam Ops est dicta, quia melior sit terra ope culturæ, & ex ipsa consequitur opem victus quælibet viuens creatura. Dicta est & dea Vesta, quia constat vi sua, vel quia herbis & arboribus, & floribus sit vestra, &c. Terra enim seminibus arescentibus in hyeme, calorem concipit ab æthere in vere & æstate: Vnde tunc herbis & floribus ornatur, & vestitur, quibus in autumno & hyeme spoliatur. In signum autem tantæ fœcunditatis & virtutis facta est ei magna imago fœminea, & alma mater nuncupata, cum turrita corona, posita super currum, cui leones domiti subiiciebantur. In vna manu portabat clauem, in alia tympanum siue cymbalum. Cuius auriga vibrabant gladiis quos gestabant, & galli matronam sedentem in curru subsequi fingebantur &c. Mater siquidem fuit dicta, eo quod plura pariat, & omnibus mortalibus cibum gignat. Dicitur autem & mater alma, eo quod omnia animalia alat. Est enim elementorum nutrix terra, vt dicit Isidor. Coronam turritam in capite gestare dicitur, quia cunctis ciuitatibus suppositis insignitur. In curru rotato vehitur, quia ipsa terra pendet in volubili aëre, in quo sustinetur. Sedet autem in curru volubili, quia cum omnia moueantur, illa sola dicitur non moueri. Quod illi leones subiiciunt mansuetos, ostendit nullum genus esse tam ferum, quod in morte non subiici à terra possit aut superari. Quia Clauis in manu fingitur, ostendit, quod terra hyeme claudi-

clauditur, & vt nascantur fruges in vere aperitur. Quod autem Terræ dicantur galli seruire, ostendit quod volatilia indigent seminibus terræ, & ideò aues eam oportet sequi, & ad eam descendere, vt in ea possint semina, victus gratia reperire. Sonitus autem cymbalorum designat in colendis, agris strepitus ferramentorum vomerum & ligonum: & ideò æneorum, quia antiqui instrumentis æneis colebant terram antequam ferrum esset inuentum, vt dicit Isidor. Quia ministri eius cum strictis gladiis finguntur, designat quod pro terra defensanda vel acquirenda sæpè bella committuntur, in quibus gladii extrahuntur. His & aliis multis modis describuntur proprietates Terræ sub integumento fabularum.

IV. CONSIDERATIO.

Quando creata Terra.

VT pagina sacra Gene 1. testatur: In principio creauit Deus cœlum & terram. Terra igitur dicitur creata in initio ordinis scilicet. Est autem momentum temporis non ordinarium illud, quod est finis præteriti, & initium futuri, vt docet Aristoteles 4. physic. c 9. sed extraordinarium, quod tantum est initium futuri, & non finis præteriti, ita vt mundus non propriè dicatur creatus in tempore, sed cum tempore, vtpote cum eius primo punctulo cœperit mundus initium sui corporis, vt Augustinus disputat. lib. 11. de ciuit. Dei cap. 6. atque ita facile soluitur argumentum Aristotelis 8. physic. context. 21. Absq; nunc nullum est tempus: Omne autem nunc est finis præteriti & initiũ futurum, itaq; tempus cœpisse non potuit, alias enim eius. Nunc tantum initium futuri fuisset. R. Distinctione τὸ νῦν aliud est ordinariũ, & de eo loquitur Aristotelis minor, aliud extraordinariũ, & de

& de eo loquitur Moses: atque & hic liquet si accuratè loquendum sit, mundum nulla ordinaria anni parte cœpisse, atque ita superuacaneas esse disputationes, quæ passim mouentur, an mundus sit creatus tempore verno, vt plerique volunt, an autumno vt nonnulli alii, an denique mense Iulio vt vult Mercator: Etenim cum mundus cœpit, nulla adhuc fuit anni pars nec vllus mensis, annus enim & mensis definiuntur motu solis, vt inter omnes constat, at Sol quarto demum die est creatus, quapropter quarto demum die annus & mensis cœpit; Et iccirco nec ver nec autumnus, nec alia pars anni ante quartum creationis diem vel fingi potest, imo ne ipso quidem quarto die, ordinaria aliqua pars anni potuit fuisse, quia ver ordinariũ, quo seminãtur herbæ, præsupponit sementẽ, vt æstas præsupponit ver, autumnus æstatẽ; nec sequitur herbæ in initio mũdi, & plantæ plena seminatione floruerũt, ergo autumnus fuit aut æstas, quia non floruerunt ordinario incremento, quali florent autumno aut æstate, sed extraordinario sine vlla semente. Addo hic principium Origenes eumq; secuti Basilius, Augustinus, Hieronymus, Beda, Iunilius de ἀρχῇ ἀνάρχῳ, id est, de principio quod caret principio, deq; filio Dei parum apposita allegatione *Psal. 40 v 9 Ioan. 1 v. 1. Ioh 8. 25* perperam interpretãtur, quos iure vituperat Ambrosius lib. 1. Hexam. c. 6. Est itaque hoc principium ἔναρχον Temporis nimirũ, materiæ, loci omniumque rerum creatar. in initiũ, iussu Dei subito emergens, vt rectè Chrysostom. Homil. 2. sentit, quamuis & cõtra Iudæos lectio: In principio, præferenda est Hebraicæ: Principio, nam sic non tantum secundum Hebræos iudicatur, Deum principio mundum creasse, sed etiam per quem creauit, id quod prior translatio dilucidius explicat: In principio, hoc est, per & cum principio suo filio Christo Iesu, per quem omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil.

V. CON-

V. CONSIDERATIO.
Quando separata ab aquis.

VT refert Moses Gen.1. Dixit Deus congregentur aquę sub cœlis vnum in locum, vt appareat continens, fiebatque sic, & appellauit Deus continentem Terram: Collectionem verò Aquarum appellauit Maria, & facta est vespera & mane dies tertius. Aqua enim illa quæ primò die creata, fuit initio concreta instar glaciei; cum aqua dicatur secundum terram primum frigidorum, vt statuit doctiss. Valesius: cuius sententiam videtur confirmare illud quod Moses scribit: Spiritum Domini fouisse aquas instar Gallinæ, quæ calore fouet pullos ne rigescant. Spiritus enim Dei ibi non est ventus, vt nefariè Iudæi, & inscite Theodoretus q. 8. censent, neq; viuifica Dei virtus, vt Caluinus interpretatur, sed ipse Spiritus sanctus iuxta infallibilem Psal.33. expositionem aquis instar Gallinæ ἐπωάζουσα incubat, & vitalem vim inspirat Basil. Hieronym. & multi alii.

VI. CONSIDERATIO.
An creata viridis.

POstquam separata fuit Terra ab aquis vt apparuerit, dixit Deus. Progerminet terra germen herbam seminificantem semen: lignum frugiferum, ferens fructum iuxta speciem suam, cuius semen sit in semetipso super terram: & fiebat ita. Et protulit terra germen herbam seminificantem semẽ iuxta speciem suam, & lignum ferens fructum quod semen habuit in semetipso secundum speciem suam Gen.1. Cælius lib.1. antiqu. lect. c.20. post Marsilium Ficinum lib.3. c.19. de vita cælitus comparanda, dicit, quod sunt ex Platonicis non ignobiles, qui tres esse vniuersales præcipuosq; mundi colores arbitrentur. Viridem Aureum, Suppluriuum, tribus cœli gratiis decoratos. Et viridem vtiq; Veneris esse volunt, atq; item Lunę:

Aureum Solis, ab Ioue tamen Venereq; non alienũ. Sapphirum vero Ioui maximo dicatũ prædicant: cui & Sapphirus dicatur consecratus. Atq; Sapphirinum quidem mundi sphæris inserere, aurea vero spheris ad ipsam cœli similitudinem addere sidera. Ipsam verò Vestam siue Cererem, id est Terram viridi prorsum ex colore indumento, & dicuntur isti duo colores natiui, ex quo eorum natura magis tendit ad albedinẽ vel nigredinem, hoc est, ad candidum vel obscurum, & qui nulla arte sed natura producuntur. Viridem ergo fuisse creatam terram dicendum est, cũ huiusmodi color maximè delectet visum, Isidor. lib. Etymol. 16. C. de viridioribus gemmis allegatur per Bartol. Anglic. in lib. 19. de proprietat. rer. vbi ait, quod propter visum cerui & alia animalia agrestia virentia diligunt & frequentant, vt infra de Venatoribus.

VII. CONSIDERATIO.

Terræ motibus.

TErræ motus est quo terra mouetur ob exhalationes calidas & siccas, vi solis ex aquis intra terram conclusis excitatas, quæ densis terræ cauernis cohibitæ & incalescentes, cum foras erumpère conantur, terram ea parte qua sunt inclusi concutiunt vel grauiore vel leuiore motu pro spiritus inclusi copia, qui calore solis attrahitur. Hi aut violenter erumpunt hiatu facto: ac voragine absorbentes interdum vrbes, insulas, & montes: aut nouos montes & insulas erigentes, & fluminum cursum mutantes, vel absorbent ea vel noua excitant. Fit autem aëre sereno ac tranquillo.

Tres Terræmotuum species Seneca tradit: vnam quæ succulsio dicitur, cum terra concussa sursum ac deorsum mouetur: alteram inclinationem, qua in latera nutat, nauigii more: vnde ruina fit ædificiorum:

rum: Tertia quæ Tremor appellatur: qua terra vibratur.

In profanis historiis ante vrbem conditam Terræmotus memoria nulla planè est: prima mentio eius cum acciderit, est sub Ozia Hebræorum rege Amos c. 1. circa vrbem conditam.

Iuliano Apostata mortuo totius orbis Terræmotus fuit, mariaque egressa sunt terminos suos, & quasi rursum diluuium minaretur Deus, vel in antiquum Chaos redirent omnia, naues ad prærupta dilapsæ montium pependerunt, vt habet S. Hieronym. in vita S. Hilarionis & Ammian. Marcell. libr. 26.

Meminit & Plato & Marcellin. diu ante Romam conditam, vltra Herculis columnas insulam fuisse Aphrica simul atque Asia maiorem, cuius reges & Lybiam & Ægyptum subiugarant, vsque etiam Tyrrhenum mare. Hæc igitur ingenti Terræmotu iugique diei vnius & noctis illuuione factam est, vt terra dehiscens illos vna omnes bellicosos homines absorberet. Ne vero quis dubitet de historiæ fide Tertull. Apolog. cap. 39 probauit, probant & recentiores: Nam & Ficinus in compendio subscribit. c. 4. nouiss. & Petr. Hispal. Sylua. p. 4. c. 3.

Admirandus & memorabilis est Terræmotus ille, qui Christo moriente inuasit, de quo Euangelista tradidit, Matthæus cap. 27. Et Terramota est, & petræ scissæ sunt: magnam terræ partem motam fuisse non est dubitandum, sicut vniuersam terram tenebræ occuparunt moriente conditore terræ. Illum autem Terræmotum omnium fuisse maximum licet asserere ex testimonio etiam Ethnicorum hominum. Plinius enim libr. 2. cap. 84. his verbis vtitur. Maximus Terræ memoria mortalium extitit motus Tiberii Cæsaris principatu, duodecim vrbibus Asiæ vna nocte prostratis.

Cum igitur mors Christi inciderit in 18. annum Tiberii, alius Terræmotus non est à Plinio traditus quam qui Christi morte inuasit, cui rei accedit Phlegon Græcus historicus origine Asiaticus, & homo Ethnicus de quo Suidas meminit: scribit is libr. 14. tunc præter incredibilẽ ecclipsim fuisse tam ingentem motum terræ, vt infinita ædificia Asiæ & Bithyniæ prosternerentur. Accedit Petr. Hisp. Sylua. p. 2. c. 21. Vrbium prostatarum nomina recenset Niceph. lib. 1. cap. 17. dicitque fuisse quatuordecim, videlicet, Ephesus, Magnetia, Sardis, Mosthene. Hierocæsarea. Philadelphia, Tmolus, Timus, Myrina, Cyme, Apollonia, Hyriana, Dia. Cybara, præcipuã fuisse Ephesum etiam tradit S. Anton. *tit. 6. c. 21. §. 2.* Diuus a. Augustinus lib. de mirabilibus diuinæ scripturæ trádit, Terræmotu Dominicæ passionis vndecim vrbes corruisse, quod etiam memorat Beda Natalis, cuius meminit Sixt. Biblioth. Sanct. lib. 6 annot. 124.

Vnum recenset Gregorius Nyssenus Episc. in vita S. Gregorii Thaumaturgi quo inuadente diuinum illuxit miraculũ Sic enim habet ibi Nyssenus: Cum noctis temporibus grauissimus aliquando Terræmotus Amascæ ciuitatem labefactasset, & omnia propemodum funditus periissent, & publica & priuata ædificia omnia corruissent, solum Templum cuius fundamenta iecerat Thaumaturgus, mansit infractum, & inconcussum, vt vel ex hoc sit manifestum, cum cuiusmodi potestate vir ille magnus ea, quæ à se erant gerenda susciperet. Hæc Nyssenus.

Sub Theodosio terræmotus magnus & admirandus fuit, nam ad menses sex durauit, motu continuo omnia concutiens, idque per orbem ferè vniuersum. Nam & Chersonesum & Alexandriam attigit, Antiochiam, Bithyniam, Hellespontum vtramque Phrygiam, Orientis partem maximam, Occidentis quoq; regiones plures, ipsam etiam Constantinopolim, vt tradit Niceph. lib. 14. c. 46.

Iustini.

Iustiniano Imp. motus inuasit Græciã, Bœotiam, Achaiam, sinum Crissæum Pompeiopolim Ciliciæ, atque alias innumerabiles vrbes etiam solo æquauit, vt scribit ex Procop. Niceph. *lib. 17. c. 13.*

Anno Domini 1570. Nouembr. 17. Terræmotus ingens ac sæpe sæpius die nocteque repetitus Ferrariam insignem Italiæ vrbem, quassare & diruere cœpit, & quod singulare est perseuerauit ingenti cum ædificiorum ruina per integrum fermè annum, refert Marianus Victorius ad S. Hieronym.

Constat ap. Philosophos: Terræmotum nunquam ducenta milliaria excedere. Seneca test. nat. libr. 6. cap 25.

Mirabile & singulare, & hoc est Ægyptum præ cæteris omnibus orbis partib. hoc munere à Deo fuisse donatum, vt nunquam tremuerit, Seneca test nat. *lib. 6. cap. 26*

Chronica de Terræ motibus conscripsit Valentinus Fabricius Lobensteiniensis, in quibus omnes Terræmotus à condito orbe ad annum vsque ad annum Christi 1590. collegit.

VIII. CONSIDERATIO.
Spiritus Terrei.

SEcundum Magorum doctrinam Terrei spiritus naturam sequuti vegetali naturæ fauent. Etsi verò omne cacodæmonum genus hominibus & nocere vult & potest, frequentiora tamen sunt damna, quę ab iis quos terrestres vocant, quod commune quasi in terra cum homine habeant domicilium, patiuntur. Sunt hi diuersorum generum, ab operationibus scilicet, quæ de ipsis leguntur; omnes tamẽ ad vnum eundemq́ue scopum feruntur, vt scilicet Dei nomen ignominia afficiant, & hominem in exitium rapiant sempiternum. Primo autem sunt dicti quidam Genii Lares aut Dii Domestici: alii spectra, Alastores, & Dæmonia Meridiana appellantur. Sunt etiam Fauni,

Syluani, Satyri, Folletti, vt Itali appellant, Paredrii siue spiritus familiares.

Genios, Athenæus, Maximus, Philostratus. Eunapius & in vniuersum omnis Platonicorum schola censuit mortuorum esse animas, quæ si benè in hoc mundo vixerint, post mortem posterorum suorum curam sortiantur, & pacato quieteque numine domum possidere vocariq; Lareis Familiareis, sin malè & sceleratè vitam egerint, nullis bonorum sedibus recipi, sed in terra veluti proscriptas vagari longoq; exilio puniri, & inania terriculamenta bonis hominibus noxia malis. Laruas dici vel Lemures secund. Augustinum perhiberi.

Seruius Honoratus & Sabinus ab anima separant Vmbram & Simulacrum. Persuasum enim habebant hominem constare Anima, Vmbra & Corpore: post mortem animam in cœlum euolare, corpus in terra remanere, Vmbram ad inferos descendere: Esse verò vmbram non verum corpus, sed speciem quandam corpoream, quæ tangi nequeat instar venti: tam vero hanc quam animam viuis interdum apparere, animam Genium, Vmbram Laruam siue infernalem vmbram dici.

Sunt vero Genii terrestres maligni spiritus, qui etiamsi pro salute hominis excubare simulent, omnia tamen in perniciem eius moliuntur, vt ille quem Plotino Isidis sacerdos spectandum exhibuit. Plotini enim animum vehementer tumefecit, superbiaque extulit, quod intellexerat Deum se pro Genio habere. Constantinus Imp. Antiochia Tharsum proficiscens, Genium suum sæpè vidisse, atq; etiam cum eo varios sermones habuisse fassus est: quin etiam cum squalidum eum atq; horridum totum, quem auctorem ac custodem suæ salutis ante appellare solebat, aliquando conspexisset, valdè indoluisse fertur.

In Peninsula quadam maris Glacialis pop. esse dicuntur, Pilapii nomine, qui continuo cum defuncto-

rum

cum vmbris edunt, bibunt, ac familiariter non ſecus quam cum viuis conuerſantur.

In Socratis hiſtoria Eccleſiaſtica vnus ex horum ſpirituum numero ſub figura Moſis integrum per annum in Creta inſula oſtentaſſe ſe legitur, ac Iudæis perſuaſiſſe, velle ſe eos iterum vltra mare ſicco pede traducere. Quum ad condictum diem ingens Iudæorum turba conueniſſet, perſonatus ille Moſes altam eis crepidinem littoris commonſtrans, natatu eò traiicere iubet: inde ſe tutum illis iter per mare aperturum pollicitus. Tantum valuit perfidi ſpiritus fraus, vt multi confeſtim in mare inſilirent, qui magna ex parte fluctibus abrepti piſcibus eſca fuere, pauci piſcatorum lintribus excepti ægrè ſemiuiui ad littus reportati ſunt: Interim bonus ille Moſes Hegemonius nuſpiam comparet.

Epheſi diu cacodæmon eiuſmodi mendici habitu obambulare viſus fuit, quo tempore horribilis peſtilentiæ lues per vrbem graſſabatur. Cuius cauſam quum Apollonius Tyanęus ciuibus aperuiſſet, ſuaſit vt peſſimum illum mendicum è medio tollerent, ſic enim peſtem breui deſæuituram. Parent ciues & perſonatum mendicum lapidibus obruunt ingenti cumulo ſuper mortui, vt putabatur, cadauere exſtructo: quo retecto at nullibi reperto cadauere, ingens proſiliit canis, quem Apollonius vnum ex eorum ſpirituum numero eſſe ciuibus perſuaſit, à quibus ciuitas peſte fuiſſet afflicta.

Scribit Pauſanias in pugna Athenienſium qua Perſas in Campis Marathoniis ingenti clade fuderunt conſpectum eſſe aliquem forma hominis qui aratro plurimos è barbarorum exercitu interfecerit. Rogatum quis eſſet. Echelei genium ſe eſſe reſpondiſſe ſtatimq; diſparuiſſe: atq; inde Athenienſes diuinos ei fieri honores iuſsiſſe.

Aliud est ap. Pausaniam: Eleis scilicet Genium sub pueri forma datum fuisse, qui res ipsorum contra Arcades adiutaret. In pugna puerum nudum ante signa statutum, mox in serpentem mutatum: inde victoria Eleis parta, in specum subterraneum correpsisse. At beneficii memores Eleos templum ei loco Sosipolidi patriæ genio dedicatum inædificasse.

Horum spirituum vnus assumta Apollonii Thyanei forma Aureliano Imp. Tyanæ vrbi ob rebellionem excidium meditanti visibilis apparuit his verbis eum allocutus: Ne tu Aureliane, si vincere porro hostes tuos velis, ne tu ciues meos perdere coneris. Ego enim huius vrbis & regionis sum Genius, cui facile tuam, quantacunq; est potentiam, & vires refrænare.

Apollonius Tyaneus Roma Constantinopolim proficiscens teste Cedreno, horum spirituum vnius ope scorpiones omnes & culices, quibus antea vehementer infestabatur, ab vrbe Constantinopolitana abegit.

IX. CONSIDERATIO.

Diuinationum horum spirituum species.

CONCL. I.

Ἀξινομαντεία, qua securim rotundo infigebant Palo, & ex eius motu furem deprehendebant. Quando autem futuri alicuius successus diuinatio petebatur, tunc Gagatem lapidem securi imponebant, de quo Plinius *lib. 36. c. 19.*

CONCL. II.

Κιφαλομαντεια.

Qua asini caput prunis impositum assabāt; priscis Germanis, vt nonnulli volunt, vsitata. Longobardos postea pro Arcadico pecore caprino capite vsos aiũt. Iudæos eidem superstitioni deditos fuisse, illud suspicionem facit, quod Apion Grammaticus & reliqui

Ægyptii & hos ſequutus Tacitus, eos Aſininum caput pro Deo habuiſſe calumniantur.

CONCLVS. III.

Κοσκινομάντεια.

Fiebat cribro cui forcipem imponebant, deinde duobus digitis comprehendebant, & præmiſsis verbis conceptis, ſubdebant nomina eorum quos de crimine aliquo ſuſpectos habebant, reum vero iudicabunt illum, quo nominato cribrum tremebat, nutabat aut conuertebatur.

CONCL. IV.

Κλειδομάντεια.

Sceleratior hæc diuinatio, clauem ſumũt cui chartulum circumdãt ſuſpecti nomine inſcriptam: deinde clauem alligant S. Scripturæ codici, quem virgo teneat, & verbis quibuſdam demurmuratis, chartulæ ad nomen rei motum obſeruant.

CONCL. V.

Ιεροσκοπία.

Conſiſtebat hæc in victimæ adhuc viuæ obſeruatione dum producebatur, dum ad aram ſiſtebatur, dum vinum ei infundebatur, dum mactabatur, eiuſdẽ postea (quæ Extiſpicina dicta fuit) ſingula membra rimabantur. Exta ſcilicet cor & inprimis iecur, è quorum diſpoſitione & habitu, vel proſperos vel aduerſos euentus prædicebant.

CONCL. VI.

Lithomanteia.

Cuius Iamblichus & Orpheus, de Siderite lapide agentes meminerunt. Erat tamen quædam eius ſpecies in vſu fœminis: quæ in lapide quadrato ac bene expolito, deinde magicis artib. incantato, quæ ſcire vellent, videre ſe profitebantur.

CONCL. VII.

Rabdomanteia.

Qua magicis verbis efficiebant vt virgula recta in circulum coiret, iunctis extremitatibus hanc collo appensam, quartanæ febri remedio esse aliqui nugantur.

CONCL. VIII.

Parthenomanteia.

Est diuinatio qua virginitatem puellæ explorant.

CONCL. IX.

Lampadomanteia.

Quando candelas nonnulli ante Sancti alicuius statuam, vt S. Antonii aut S. Danielis accendunt ac precibus quibusdam demurmuratis, res perditos inuenturos, aut quos amant in casses pellecturos se confidunt.

CONCL. X.

Palomanteia, Pettimanteia, Astragalomanteia.

Quibus bacilli, oscilla, pillulæ, aut tabellæ inscriptæ in altum vel in vrnam coniiciebantur, atq; inde diuinatio fiebat.

CONCL. XI.

Cubomanteia.

Seu Aleatoria, cui valde dediti Augustus & Tiberius Cæss. etiam Græci aliquibus in locis, Pausania teste

In sacris quoque litteris nonnullæ inueniantur diuinationes, vt illa de qua Ezechiel. 21. Stetit enim rex Babylonius in biuio in capite duarum viarum, diuinitatem quærens, commiscens sagittas: in-

terro-

terrogauit idola exta consuluit, ad dextram eius facta est diuinatio super Hierusalem.

Et illa ap. Oseam 4. populus meus in ligno interrogauit, & baculus eius annunciauit ei. Quem locum Theophylactus his verbis interpretatur. Virgas duas statuentes carmina & incantationes quasdam submurmurabant: deinde virgis dæmonum operatione aut effectu cadentibus considerabant quo nam vtraque earum caderet, antrorsum ne an retrorsum, ad dexteram vel sinistram, sicque tandem responsa dabant insipientibus virgarum casu pro signis vsi. Eundem ad modum Nabuchodonosor vaticinabatur, &c. Diuus Hieronym. quidem vtrumq; aperte de Rabdomanteia vel Belomanteia accipiendum monet. Sed Rabbi Moses Samson f. alium commemorat ritum.

CONCL. XII.
Geomanteia.

Ex terræ motibus crepitu, tumore, tremore, scissura, voragine, exhalatione, cæterisque impresionibus suis futura præmonstrat, cuius artem tradidit Almadel Arabs: Et ipsa Geomantia sortilegiorum accuratissima quæ per puncta terræ aut alterius superficiei, vel casu, vel vi quadam inscripta diuinatur, illa primam ad figuras reducit cœlestes: sedecim quas ponit Cornel. Agrippa. libr. 2. occult. philos. cap. 48. harum autem figurar. naturas, qualitates, proprietates, conditiones, significationes & apotelesmata, qui examussim scire desiderat, ap. Geomanticorum volumina requirat.

X. CONSIDERATIO
Homines Terrei.

SVnt Syluani, Satyri, Fauni, de quib. affirmat Macr. in Parnaso mõte Bachanalia alternis annis agi, vbi & Satyrorũ frequẽs cernatur cœtus, & plerũq; voces propriæ

propriæ exaudiantur, itemque cymbalorum crepitus ad aures sæpè hominum perueniat. Spiritus huiusmodi puerorum & puellarum amoribus teneri,& assidue eos infestare,ac grauissimè nonnunquam offendere experientia compertum est. Testatur Mengus in compendio anno M D L X X I X. Bononiæ in viri cuiusdam nobilis domo talem spiritum se ostendisse,qui ancillæ iuuenculæ amore, vt videbatur captus,continuus ei quocumque pedem ferret, comes adhæserit,& si quando herus vel hera eam iurgio aut conuiciis excupissent, statim multis eam iniuriam damnis vltus sit. Idem iuuenculæ aliquando iratus, vestem qua induta erat á capite ad calcem discidit, quod quum illa ægerrime ferret, idē spiritus vestem momento temporis ita resarciuit, vt nulla scissuræ indicia apparerent, &c.

Sunt & homines terrei quos Cobalos appellant quod hominū sint imitatores. Alii virunculos montanos vocant, quia plerumque apparent Nani tres dodrantes tantum longi,senecionum specie, opus facere impigrè videntur,saxa exscindere,metallorum venas scrutari,materiam congerere, rotas circumagere funes aliaque instrumenta adaptare, interdum quasi lætitia gestientes rident,sibilant, multisq; aliis præstigiis metallicidis illudunt. Et hi quidem in iis metallicis fodinis,quarum venæ auro & argento diuites scatent,sunt frequentissimi : quam ob causam etiam multæ desertæ & relictæ sunt. Horum natura vt quidem Platoni placet,timida est, vt minus etiam barbaris & inusitatis verbis conceptas maximopere vereantur thesauros hominibus commonstrare & pecunias suppeditare,propè certum videtur,argenti enim & auri venas omnes habent cognitissimas, & thesauros omnes in visceribus terræ absconditos, vnionum ac gemmarum latibula norunt, quin etiam materiam numismatis aurum vel argentum possunt producere applicando actiua passiuis per modum

natura-

naturalis & artificiosæ productionis. Memorabile est quod apud Stumpfium in Heluetico Chronico scriptum legitur. Circa annum M.D.XX. Basileæ quidam sartor ingenio simplex, voce balbus, incertum qua arte cryptam illam, quæ Augustæ Rauracorum patet, ingressus & vlterius quam vlli alii vnquam potuerunt progressus, miranda quædam spectra referebat. Cereo consecrato accenso in cryptam descendēs, primo per ferream portam se transiuisse aiebat, inde ex vna concameratione in aliam, atq; etiā in hortos pulcerrimæ virentes deuenisse. In medio aulam magnifice ornatam spectari & formosissimam virginē pubetenus, aureo diademate caput cinctam crinib. solutis, infernè in horridum serpentem desinentem, à qua manu ad scrinium ferreū ductus fuerit. Scrinio duos molossos nigros incubare & terribili latratu accedentes arcere, at virginem minabundæ similē eos compescere. Tum clauium fasce, quam collo alligatum gestaret, soluto, arcam recludere, & omnis generis numismata aurea argentea ærea depromere, quorum non pauca liberalitate virginis ex ipsa crypta retulisse se ostendebat. Addebat virginem narrare solitam, diris imprecationibus sese, quum regio orta esset stemmate, iam olim deuotam, in tale monstrum mutata fuisse: neque aliam recuperandæ salutis rationem superesse, quam si ab illibati pudoris adolescēte ter deosculata fuisset. Tunc enim pristinā formam sibi restitutum iri, & dotis nomine thesaurū omnem qui ibi loci lateret, liberatori cessurum. Affirmabat etiam bis sese virginem deosculatum : bis tam horribiles gestus in ea præ gaudio speratæ liberationis obseruasse, vt sibi ne viuus ab ea discerperetur, metuendum fuerit. A quibusdam nepotibus in ganeum deductus, nunquam postea aditum in cryptam inuenire potuit nedum ingredi. Post annos aliquot alius ciuis Basileensis eandem cryptam ingressus, vt familiæ suæ paupertatem leuaret, nihil præter cadauerum

humano-

humanorum ossa inuenit: vnde subito correptus horrore festinus egressus intemperiis actus fuit, donec tertio post die miserè interiret.

Sunt & alii Terreæ naturæ qui lingua Ruthenica Koltri Germanica Roboldi dicuntur, quos credunt habitare in occultis ædiũ locis, vel in cõgerie lignorum, nutriuntq; eos laute omni ciborum genere, eo quod adferre soleant nutritorib. suis frumentũ ex alienis horreis furto ablatum. Quum vero alicubi habitare & nutriri cupiunt, hoc modo suam erga patremfamiliam voluntatem declarant. In domum congerunt noctu segmenta lignorum, & mulctris imponunt lacte plenis varia stercora animalium, quod vbi paterf. animaduerterit, nec dissipauerit segmenta, nec stercora è mulctris eiecerit, sed de inquinato lacte cum omni familia sua comederit, tunc illi apparere, & ibi permanere dicuntur.

XI. CONSIDERATIO.

De Animalibus Terræ.

CONCL. I.

Leo.

INter animalia alia terrestria obtinet generositatem, principatum, fortitudinem, & dominationẽ, ita quod & princeps animalium terrestrium dicitur; & probatur sic ex autoritate Plin. lib. 8. cap. 16. vbi ait generositatem eius deprehendi, maximè in periculis, non in illo tantummodo, quod spernens tela diu se terrore solo tuetur, aut velle cogi testatur. Cogiturq; non tam periculo coactus, sed tanquam amentia iratus, &c. Ex clementia etiam laudatur cum prostratis parcit, de quo Ouid. lib. de Tristib. eleg. 4.

Quo quisq; est maior, magis est placabilis iræ
Et faciles motus mens generosa capit.
Corpora magnanimo satis est prostrasse Leoni
Pugna suum finem cum iacet hostis habet.

Extant clementiæ Leonum plura exempla, duo recitat

tat Plin.d.c.16.& Perottus in 6.epigram.Martialis vbi plura de nobilitate & generositate Leonis. Leo dormit oculis apertis,ideo capita Leonum in armis denotant vigilantiam. Textor in sua Officina dicit, quod impetu & calore Leones cæteris præstant animalibus vti Sol inter sydera, præterea oculis semper igneis & patentibus cernuntur, vt sol patenti igneoque oculo terram conspicit.

Leoni occurrere, cum sit hoc animal inter cætera fortissimum omnibus terrorem incutiens, bonum est sed Leænam mulieri occurrere malum est, quia conceptum impedit, nam leæna non parit secundario.

Mirand.& hoc quod Leones viso gallo timent. Cuius rationem supra attigi de Gallo.

Vocatur & Christus in typo Leo de tribu Iuda.

Et Leo attribuitur Euangelistæ Marco, quia ipse expressius describit fortitudinem Christi in resurrectione.

Leo,& inter 12. signa Zodiaci locum meruit.

CONCL. II.

Vrsus.

Horridum animal, deformib. membris, saginat se per hyemem dormiendo, hic notandum, quod quæ mascula sunt, ea quoque sunt valentiora & firmiora, præter Antherã & Vrsam, quæ animosiores sunt maiorib. vt dicit Raphaël Volaterr. lib. 25. suę Sophol.c.1.

CONCL. III.

Monoceros.

De eo Nat. Comes lib. 4. de venat.

Nascitur hic animal nigranti tergore, quantus
Est ceruus solidesq; ferox, & forma iuuencum
Ipsa refert ceruumq; caput fortissima cornu
Armatur frons nigranti quo territat hostem
Sæpe venenifera veniunt ad flumina gentes
Inficiuntq; vadum tabo cæterisq; venenis
Attingit fluuium veniens hæc belua cornu.

Quo

Quo virus fugit & fluctus purgantur aquarum
Hinc quoq; syluicolis reliquis est purior vnda
Virginis amplexum cupijt fera belua, nam sic
Fama refert, somnumq; capit, placidamq; quietem.
Virginis in gremio optata, somnoq; soluta
Funibus inuenit sese vincliſq; ligatam
Seu natura dedit secreti semina amoris
Virginis, atq; fera est atrox innata cupido
Siue alia est ratio tamen hac adducitur arte &c.

De monocerote, & quid significetur per illam picturam qua in sinu virginis requiescens pingitur in plerisque templis egi in libello cui tit. Sibylla Trygandreiana, quæ quia est impressa, huc non transporto.

CONCLVS. IV.

Elephas.

Testatur Plinius quod Elephas homini obuio in solitudine erranti clemens placidusque demonstrare viam traditur. Idem vestigia hominis priusquam hominem animaduertens, ab insidiarum metu contremiscere, subsistere, circum spectare & expauescere dicitur. Apollonius Tyanæus (vt legitur apud Philostratum.) viso puero ducente ingentem elephãtem, roganti Damo, vnde hęc tam vasti animalis erga paruulum obedientia esset, respondit id esse ex tremore quodam actiuo, homini ab opifice immisso, quem præsentiẽtes inferiores creaturæ, & animalia omnia ipsum hominem timent, & reuerentur, qui est velut character terrificus, & signaculum Dei homini impressum, quo quæcunque illi subiiciantur, superiorem agnoscunt, siue eruus siue animal sit, alioquin enim nec puer regeret armenta, & elephantes, neque rex perterreret pop. nec iudex reos. de quo vlterius Cornel. Agrippa lib. 3. occult. phil. c. 40. mirabile: Elephas audito grunnitu sues fugit.

CONCLVS. V.

Camelus.

Deforme animal, longo collo, nodosis pedib. tardo gressu, dorso gibboso, memoratur in sacris Iob. c. vlt. qui habuit sexies mille camelos. Meminit & Christus Matth 19. c. Facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem in regnum cœlorum ingredi. Vbi quidam dicunt, quod quædam porta erat in Hierusalem, quæ vocabatur, Porta acus, per quam non poterunt cameli transire nisi prius deposito onere, sic nec diues, in regnum cœlorum, nisi deposita sarcina terrenorum, & ex hæc expositio verior est, alias sequeretur nullũ diuitẽ intrare in regnum cœlorum siquidem impossibile est camelũ (quẽ funem naualem dicant) per portam acus transire, quamuis hic relatiuè & possibilius referatur, nam nõ de quocunque diuite intelligitur, sed de diuite confidente in diuitiis & in ipsis finem constituente.

CONCL. VI.

Tygris.

Feris cunctis truculentior, viso homine catulos protinus transferre dicitur. Reperitur plerumque in Hircania & India, aiunt ita Tympani sonitum exhorrescere, vt eo audito mirabiliter insaniat, eoque furoris prouehatur, vt semetipsam dentib. impetat, visceraq; sua fœdè dilaceret & discerpat.

CONCL. VII.

Ceruus.

Miræ velocitatis est animal, frontem habet ramosis cornibus armatam, si vulneratur sibimet ipse remedium quærit, videlicet herbam Diptami, serpentes fugat. Mirum scribitur de Cerua quod cibauerit S. Ægidiũ Abbatem in deserto, vt refert Caspar. Goltu. in tast. Eccles. fol. 237. legitur & de S. Huberto:

Diuus his Hubertus canibus dum tecta ferarum
Lustrat adest ceruus protinus ante virum.
Supplicat ille Deo precib. dum cernitur inter
Cornua crux Domini corpus & eius ibi.

CONCLVS. VIII.

Alce.

Animal forma partim equi partim cerui hinc & equi ceruus vocatur, velox cursu. Cottidie morbo caduco laborat, quo liberatur, sinistri lateris pede posteriori in aurem ingesto. Vngula alces deportata de collo medetur præd. morbo.

CONCL. IX.

Equus.

Generosum animal hominum vtilitatib. multum seruiens cuius aures animi indicium ferunt. Præstant autem hodie Equi Neapolitani animal hoc sensum habet & gloriæ & officiorum. In Hibernia Insula referunt equos adeò esse moribus bonis ac dociles, ita vt se accommodent. qua melius sessorem parte excipere possint. Indicium prudentiæ equorum est dilectio maxima sobolis: nullum enim animal adeò filios suos diligit vt pullum suum equa. Incerta meta vitæ illorum ob labores, quidam enim ad annos etiam 50. peruenerunt, rarò tamen 30. annum excedunt. Fœminæ diutius viuunt. Vixisse equam ad annos 65. prodidit Aristoteles. Dicunt equorum pedes, si diu vestigia lupi sequantur, obstupescere. Memorantur duo fuisse egregii equi in historiis, alter Alexandri M. cui nomen Bucephalus, seu quod magno esset capite seu eleganti, Βοῦ enim vox ap Græcos vtrumque significat: cui mortuo in India cum Poro rege pugnanti, ciuitatem Bucephalam equi nomine condidit: tantum rex maximus vel illius meritis tribuit, vel quantum in equo principi repositum sit intelligere se ostendit.

Alter vnguibus humanis, qui C. Iulii Cæs. cum esset, orbis imperium illi portendit. Neque tamen vngulas cum digitis habuisse credendum est, nam sessorem ferre nequiuisset, sed vt in elephante discrimina in vngula absq; diuisione sub digitorum imagine fuerunt, Bucephalus neminem admittebat tergo præter vnum Alexandrum, non tam ferocitate, quam ambitione, quæ illi equo inerat, vnde ambitiosissimo regi charissimus fuit.

Equorum præsagium.

Equus iurgiorum & pugnæ rationem habet. vnde ap. Virgilium, visis equis albis exclamat Anchises.

Bellum ô terra hospita portas
Bello armantur equi, bella hac armenta minantur.

Tamen quando curru iuncti occurrunt, quia concordi iugo trahunt, pacem significant sperandum.

CONCL. X.

Asinus.

Animal est natura siccum, & ob id aquæ non amicum. Asini vt patientes essent admodum laboris stupidi facti sunt, iidem parce admodum mergunt bibendo os, propter vmbram aurium, quam prægrandem in aqua videntes, timent ne aures madescant aqua, & ne vmbra aurium oculos feriat. Fert asinus pullum anno, quod asinus XXX. annis viuat, tametsi ob labores raro vitæ proprium cursum possit implere. Commune est illi cum equo & ceruo & dama, imo etiam Camelo, carere felle. De asinorum mira disciplina vid. Cardan. de subtilit. lib. 10. de perfect. animal.

Nota miraculum.

Asina Bileam Numer. 22. locuta est sic: Quid feci tibi, quod me iam ter verberasti. Et ait Bileam

ad asinam. Quod mihi illudis si gladium manu haberem iam te interficerem, & ait Asina ad Bileam: An non sum ego asina tua qua veheris ab eo tempore, in hodiernum vsque diem. Num tale quidpiam facere tibi solita sum?

Deuter.22.habetur: Non arabis in boue & asino simul.

Emanauit à summo Deo in detestationem Idolatriæ, nam istas coniunctiones diuersorum generum in operibus suis, sicut diuersorum animalium & seminum faciebant Idolatræ Ægyptii iuxta coniunctiones planetarum & quasdam constellationes, credentes ex hoc opera earum secundari, voluit ergo Deus & per hæc remouere falsitaté credulitatis istorum, ne propterea creatore derelicto ad stellarum seruitia traherentur. Marquard. de Susan. in tract. de Iudæ. part.1.c.3.n.23.

Miraculum aliud, Samson de Palæstinis se vlciscés, maxilla asini putrescente percusit mille viros, Iud. 15.cap.1. ibi Samson ait: maxilla asini trucidaui aceruum hostium, imo duos aceruos asini maxilla cæcidi mille viros.

Miraculum aliud. Cumque finisset Samson sermones abiecit mandibulā è manu sua, & vocauit locum illum Ramath Lehi. Quum autem vehementer sitiret, clamauit ad Dominum & ait: Tu effecisti magnam hanc salutem per manum serui tui, & nunc siti enecor & incido in manum incircumcisorum istorum. Tum dissecuit Dominus molarem qui erat in Lehi, vt profluerent ex eo aquæ, quas dum biberet refocillatus est & reuixit. Iud.15 c.

Nota Asinus & bos fuerunt testes natiuitatis Christi.

Nota Christus in ingressu suo Hierosolymitano pullo asino insedit: vbi tamen quidam & pullo & asinæ insedisse volunt, sed perperam cõtra veritatem textus, de quo disputauit M. Benedictus Rosbergius

in thes.

in thes. quod Christus in ingressu suo Hierosolymitano tantum pullo insederit, & non ipsi etiam asinæ.

Asini omen.

Asinus inutilis est. Profuit tamen Mario qui cum hostis patriæ prænuntiatur, vidit asinum oblatum pabulum spernantem ad aquam properantem, quo augurio ostensam sibi salutis viam ratus auxiliarem amicorum turbam orauit, hoc vnum auxilii genus exhiberent, & se ad mare conducerent, quo impetrato paruæ super impositus Carinæ Syllæ victoris minas euasit: vtcunque tamen asellus in augurio occurrat, semper laborem, patientiam impedimenta significat.

CONCL. XI.

Taurus.

In omnibus regionibus notum animal est, meruit & nomen inter sydera, & Octauianus habebat Taurum pro insigni, de quo Sibylla Tyburtina: Nascetur Christus in Bethlehem & annuntiabitur in Nazareth, regnante Tauro pacifico, & fundatore quietis, id est, secundum Glossam: Octauiano qui habebat taurũ pro insigni, & appellatus est pacificus, quia multis annis in magna pace mundum rexit, cuius tempore Christus natus.

CONCL. XII.

Lupus.

Est animal rapax, Triste stabulis secundum Virgil. si prius viderit hominem, voce ipsum priuat vt fiat raucus, Lupus neque ferrum timet, neque hastam, sed lapidem, cuius proiectu vulnere facto gignuntur lupo Vermes, vt refert Cornel. Agripp. libr. 1. occult. philos. cap. 18.

Tradunt lupos in agrum non accedere, si capti vnius pedibus infractis, cultroque adacto paulatim

ſanguis circa fines agri ſpargatur, atq; ipſe fodiatur in eo loco, à quo receperit primo trahi.

Lupi præſagium.

Lupus obuius bonus nuncius eſt, cuius efficaciā viſa eſt in Hierone Siculo, cui lupus in literario ludo tabulam eripiens ſucceſſum regni firmauit. P. Africano & C. Fuluio Coſſ. Minturnis lupus vigilem laniauit, quando Romanus exercitus in Sicilia à fugitiuis ſuperatur. Quin & perfidos ſignificat, & malæ fidei homines, quod notum eſt in Romuli progenie: nam fides quam matre, Lupa olim ſuxerunt, & ſibi inuicem ab initio ſeruauerunt, velut lege quadam naturæ ad poſteros manauit.

Lupus vrbi nomen dedit.

Cum animalia bruta Ægyptii pro diis colerent, ab eorum etiam nominibus vrbes aliquot nominarunt, inter quas à Lupo Lyco ſeu Lycopolim dixerunt.

Lupa Romulum & Remum nutriſſe fingitur.

Et adhuc Romæ in Capitolio æneum Lupæ viſitur ſimulacrum, ex cuius vberibus pendent Romulus & Remus, de quo Virg. lib. 9. Æneid.

——— Geminos huic vbera circum
Ludere pendentes pueros ———.

Et Cic. Romulum cum vberib. pendentem, &c.

Erat & Lupercal ſpelunca quædā Romæ ſub monte Palatino ſic dictum, quod illic Lupa Romulum & Remum nutrierit. Et Euander inſtituit ſacra Lupercalia in honorem Panos, in memoriam eius Lupæ, quæ Remum & Romulum nutrierat, quorum miniſtri Luperci nominabantur, Ouid. 5. Faſtor.

Semicaper coleris ſuccinctis Faune Lupercis.

De his latius egi ego in additionib. ad antiquitat. Rosini ad c. 1.

Mirum.

Creta Inſula Lupos vulpesq; ac alia quadrupedum noxia animalia nulla habet.

CONCL.

CONCL. XIII.
Vulpei.

Animal astutum est. Samson cœpit trecentas vulpes acceptisq; facibus, & coniunctis earum caudis posuit facem vnam inter duas caudas, accensisq; facibus igni misit vulpes in stantes segetes Palæstinorum, & incendit non aceruos modo, sed & stantem segetem, & vineas & oleas, Iud. c. 15.

CONCL. XIV.
Ouis.

Simplicissimum animal est, ita quod propter patientiam & innocentiam, etiam in sacris testimonium habeat, vbi filius Dei Agnus dictus, os suum in martyrio, sicut agnus ductus ad macellum, non aperuit.

CONCL. XV.
Canis.

Est animal fidum domino. Sensus naturæ eius mirabilis, nam latrones & occultos homines, & sibi & hominibus penitus incognitos huiusmodi sensu agnoscit, inuenit, inuestigat, comprehendit in eos faucibus & dentibus irruens. Est & morborum remedium. Ricinus si euellatur ex aure leua canis, cui non insit alius quam niger color, in augurio vitæ vim magnam obtinere, nam si æger respondeat ei, qui intulerit à pedibus stante interrogante que de morbo, certam esse spem vitæ: moriturum verò si nihil respondeat: Dicunt quoque lapidem à cane morsum rabioso, habere vim discordiæ, si ponatur in potu, nec adlatrari à cane, lingua canina in calceamento subdita pollici, præsertim si iungatur cum herba eiusdem nominis, scilicet cynoglossa. Item fieri membranam ex secundis canis habentem. Fugere autem canes cor caninum habentem, Canis domesticus Mercurialis est.

Canis omen.

Canis in itinere sanctus est, quod Cyrus expositus in syluis à cane ad regnum enutritus est, quem & Angelus Tobiæ socius non est aspernatus comitem.

CONCL. XVI.

Felis.

Inimica muribus aliqui credunt id animal ad vices lunæ oculos maiores aut minores habere, morsus eius noxius est. Romæ enim dum quidam cum fele sua leniter luderet, illa leuiter etiam momordit, dum trahitur, quo morsu homo ille interiit. Extat adhuc in æde D. Mariæ de populo, in pauimento marmorea tabula hoc carmine rem complectens:

Hospes disce nouum mortis genus: Improba felis
Dum trahitur, digitum mordet & intereo.

CONCL. XVII.

Sus.

Animal immundum prohibitum olim Iudæis in Lege veteris testamenti. Quæritur Matt. 8. quare permisit Christus dæmones intrare in porcos & præcipitare eos. Dicendum, quod forte homines illius terræ peccauerant, & ideò demeruerant istud damnum sibi fieri. Vel aliter dicendum quod Christus aliqua fecit ad significandum quoddam aliud, sicut Matth. 21. & Marc. 11. maledixit ficui non habenti fructum sed folia tantum, & tamen nulla ratio fuit ex parte arboris, quia vt ibidem dicitur, non erat tempus ficorum, & ideò ratio maledictionis fuit ad significãdum maledictionem Iudæorum, quorum fructum boni operis quærebat Christus, & tamen non inueniebat in eis nisi folia tantum, id est apparentiam bonorum operum. Sic Christus permisit Dæmones intrare in porcos ad significand. quod dæmones habitẽt in immundis hominibus sicut porcus est animal immundum.

XII. CONSIDERATIO.

De Reptilibus Terræ.

CONCL. I.

Serpens.

EST reptile astutum, secundum scripturam enim Genes 2. Serpens callidior erat omni bestia terræ, quam fecerat Dominus Deus, suaque calliditate decipit primam nostram parentem Euam, & Christus monet: Estote simplices sicut columbæ, & astuti sicut serpentes. Tradunt de eo physici, quod, si audiat vocem incantatoris, obturet aures suas. Iuxta Psalm. Tradunt itidem, capillos mulieris menstruosæ. si sub fimo ponantur generari serpentes: ac etiamsi crementur, fugari eorum odore serpentes: sic è summo gutture cerui vstis ossibus congregari serpentes, cornu vero ceruino suffito fugari: Idem faciunt pennę pauonum suffitæ. Serpentem Ægyptii atque Phœnices super omnia animalia esse diuinum animal, atq; eius diuinam naturam celebrant: quia in ea super cætera animalia spiritus acrior atque amplior ignis existat, quæ res cum ex illo celeri gressu ostenditur, sine vllis pedibus manibusque vel aliis instrumentis, tum quod ætatem subinde cum exuuiis renouat ac iuuenescit. Faciunt Magi imaginem capitis & caudæ Draconis Lunæ scilicet inter circulum aereum & igneum serpentis effigiem, cum capite accipitris illos circumdantem ad instar Græcæ litterę Thita, faciuntque quando Iupiter cum capite medium cœlum obtinet, quam quidem imaginem, ad successus petitionem multum conferre adfirmant. Caudæ vero imaginem faciunt consimilem, quando luna in cauda est eclipsata, aut à Saturno vel Marte male affecta, faciuntque illam ad anxietatem & infirmitatem & infortunium inducenda, & vocant illum malum genium. Talem imaginem Hebræus quidam inclu-

ferat aureo gemmatoq; balthe, quem Blanchà Ducis Borbonii filia marito suo Petro Hispaniarum regi eius nominis primo, siue conscia, siue ignorans, dono dedit, quo cum ille cingeretur, serpente succinctus sibi videretur: compertoq; deinde vim Magicam cingulo insertam eam ob causam vxorem repudiauit.

In veteri lege Numer. 21. murmurante pop. quam Deus puniret eum serpentibus vrentibus, Moses ex iussu Domini serpentem æneum erexit, vt si quis morsus fuisset à serpente, intuens serpentem æneum sanaretur, qui fuit typus & figura Domini Christi, prout ipse allegat Iohan. 3. Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis &c.

Singulariter & magistraliter scripsit de natura Viperę, Baldus, Angelus, Albanus, Medicus, Eugubinus.

XIII. CONSIDERATIO.

Continet Montes Terræ.

HÆc consideratio depromit montes totius terrarum orbis famosos & notabiles, qui opinione maximi celebrantur.

Inferiorem huncce peragrantes mundum hic æquatam agrorum planitiem, isthic impendentium altitudines montium conspicimus: istam laudam, hosce contemplando miramur. Mirabilis enim Dominus in operibus suis mundum, montibus & collibus exornauit, vt nobis inde summa & altissima ipsius potentiæ innotesceret. Quamuis aliqui ab initio creatos negent montes & ex diluuio congestos dicant, quod planicies Deo qui alia despicit, tum hominibus & animantibus congrua maga siet. Quorum opinionem refellit pagina sacra, dum diluuio opertos omnes montes excelsos, qui fuerunt sub vniuerso cœlo, tradit, quindecim cubitis inualuerunt aquæ supernè vt operirentur montes, iisque remissis

visa sunt cacumina montium. Deinde non minorem ex montibus capiunt, & homines & animalia vtilitatem, illi ex mineris mineralibus lapidib. fructib. auro argento ære plumbo, stanno &c. hæc ex herbis salutiferis graminibus, pascuis &c. quæ in summis montibus, vtpote solari propioribus calori salutifera magis, quam in vallibus, vmbrosis & obscuris erumpunt. Vnde & nullus fermè mons vt hirsutus, scopulosus & asper fiet, inhabitabilis relictus est, sed aut vrbe, aut castro claustroq; insignitus aut animantium pascuis designatus videtur. Deus enim salus nostra vt canit regius vates hymno 65. montes virtute sua firmat accinctis potentia, stillãt pinguedine pretiosa pascua deserti collesque exultatione cinguntur. Quæ causa quondam montes adscendi illosq; vt speculas mundi celebrare ausus fui singulari libro, ex quo celebriores, hic saltem & ne opus in immensum crescat, transporto.

CONCL. I.

Atlas.

Mons est altissimus Mauritaniæ: poëtæ fingunt esse Gigantem, qui cœlum humeris ferat. Fuit autem Atlas frater Promethei tempore Amenosis 3. regiis Ægypti insignis Astrologus, qui cum cursum syderum in monte Atlante indagando perciperet fabulæ initiũ dedit, quod cœlum humeris portaret. Vrsperg. fol. 7. Virg lib. 4. Æneid.

Vltimus Æthiopum locus est vbi maximus Atlas
Axem humero torquet stellis ardentib. aptum.

Sabin. ibid. Atlas è mediis Harenis in cœlum se attollit, pro syderum aspectu squalens versus Oceanum opacus nemorosus & fontibus irriguus, pars Atlantis quæ spectat Aphricam fructus omnium generum parit, loca habet plena voluptatis.

Aetna.

Mons ille celebris in Sicilia, vulgo Monte Gibellino, perpetuis ignis & flammis flagrans, qui flammas perennes cum ingenti sonitu eructat, & magna saxa ab imo fundo, quem egregie descripsit Virg. in Aetna quamuis aliqui Aetnam Quintili. Vari autument, quibus & Iul. Scaliger assentitur. Virg. lib. 3. Æn.

——— Horrificis iuxta sonat Aetna ruinis
Interdumq; atra prorumpit ad æthera nubem
Turbine fumantem piceo & candente fauilla
Attollitq; globos flammarum & sydera lambit.
Interdum scopulos auulsaq; viscera montis
Cum gemitu glomerat fundoq; exæstuat imo.

Seruius ibidem.

Causa huius incendii iuxta Virgil. Aetnæ est hæc. Sunt Terræ desudantes sulphur, vt penè totus tractus Campaniæ, vbi est Vesenus & Gaurus montes, quod iudicat aquarum odor calentium. Item nouimus ex aquæ nutu ventum creari, esse etiam concauas terras secundum Aetnam constat, & ab ea parte qua Eurus & Aphricus flant, habere speluncas & plenas sulphuris, & vsque ad mare deductas. Hæ speluncæ recipientes in se fluctus ventum creant, qui agitatus ignem gignit ex sulphure. Vnde est quod videtur incēdium. Hoc autem verum esse illa comprobat ratio, quia & aliis flantibus ventis nihil ex se emittit, & pro modo flantum Euri & Aphrici interdum fumum, interdum fauillas, nonnunquam vomit incendia, quod & hoc loco ostendit, nam effectum indicans supprimit causas.

Donat. ibid.

Fama est Enceladi semustum fulmine corpus &c. Eiusdem etiam Aetnæ originē & causas volens Poëta

subne-

ſubnectere, quoniam incerto autore prolata videbantur, perindeq; erant fabuloſa & incredibilia. Fama eſt, inquit, ne in rebus incertis & forte impoſsibilib ipſe ſe quaſi certum autorem conſtitueret, inſerit etiam ipſam famam, non ſe auctore, vt dictum eſt, ſed fama vulgatam. Enceladum inquit gigantẽ finxerunt, pro ſacrilegio quod aduerſum Deos, cum cæteris gigantibus admiſerat, ſemiuſtum fulmine Iouis ingentis Aetnæ mobilibus eſſe ſubiectum, perindeq; ipſum montem ignem ructare fulminis pœna, facere autem motum terræ, quum idem Enceladus conuerſus in aliud latus alterius voluerit vice effætas vires & tolerandi ſubſtantia ſuperare. Non procul abeſt à Catania patria S. Agathæ virginis & Martyris. Et hanc puto eſſe cauſam quare ipſa Agatha colatur aduerſus furorem ignis ne vlterius prorumpat. Goltuu. in Calend. Eccleſ. fol. 34. Virgil. lib. 1. Georg.

Vidimus vndantem ruptis fornacib. Aetnam
Flammarumq; globos liquefactaq; voluere ſaxa.

Varro ibid.

Malum omen eſt quoties Aetna non fumum ſed flammarum erigit globos, vt dicit Liuius, tanta flamma ante mortem Cæſaris ex Aetna monte defluxit, vt non tantum vicinæ vrbes, ſed etiam Rhegina ciuitas afflaretur.

CONCL. III.

Acro ceraunia.

Sunt altiſsimi montes in Epiro iuxta mare Hadriaticum, ita dicti a Græco ἄκρος quod ſignificat Summus, Altus, & κεραυνός, id eſt, fulmen. Plin. libr. 6. c. 7. Horat. lib. 1. Od. 3.

Qui vidit mare turbidum &
Infameis ſcopulos Acro ceraunia.

Virg. *Prouehimur pelago vicina Ceraunia iuxta.*

Seru.

Seru.ibid. Ceraunia ſunt montes Epiri à crebris fulminib. propter altitudinem nominati, vt expreſsius Horat. dixit Acroceraunia, propter altitudinem & fulminum iactus, id eſt, τῶν κεραυνῶν βολάς.

CONCL. IV.

Ararath.

Eſt mons ille Armeniæ, cui Archa Nohæ 17. die menſis 7. adhæſit. Gen. 18. Ioſephus ſcribit ſuo tempore Armenios ibidem fragmenta Archæ oſtendiſſe. Quidam nominant ex Chaldæo, Carduennos montes, Ptolomeus Gordeos. ſcribit Haytonus Armenius ortu ſuo tempore (vt refert Munſterus in Coſmogr. lib. 5 de Armenia c. 21.) nempe ante 300. annos aliquid nigrum in eo monte viſum, & fuiſſe vulgarem famam eſſe particulam Archæ Nohæ.

CONCL. V.

Alpes.

Sunt altiſsimi illi montes qui Germaniam ab Italia diſcernunt. Incipiunt ſupra Schonga & extendũt ſe ad Venetias vſque totam prouinciam Tyrolenſem, Vallem Oeni. Vallem obſcuram &c. complectuntur, & quaſi muro firmiſsimo cingunt, & tutantur, perpetua in ſummis verticibus ſuperbiunt opertæ niue, vt & in glaciem cryſtallinam mutari dicatur, multos alunt timidos damos, quos nimis aliquando audax Imp. Maximilianus I. inſectans, ad ſummam & inacceſſum earum altitudinem ſummo ſuæ vitæ periculo aſcendit deſcenſu vbique negato aſt Dei auxilio euaſit, in cuius rei memoriam imago, crucifixi eo in loco poſita eſt, quæ viatorem ſtupenda detinet admiratione prope oppidum Zirell. Diſtribuuntur in diuerſa nomina. Alpes Rhetiæ continuantur verſus Orientem, quarum pars Pyrenæ vocatur. Alpes Iuliæ verſus Gratipontanos. Alpes Summæ vulgo mons

S.Gothar.

S.Gothardi in Heluetiis Alpes' Lepontiæ prope Comum & ad Rauracos vsque se extendunt. Alpes Cotiæ in regione pedemontium.

CONCL. VI.

Appenninus.

Mons altißimus ast fertilißimus, tum vini, tum frugum omnis generis copia, incipit prope Bononiam Felsineam, quæ in eius radicibus posita est, in cuius collib. Ceres, Pomona & Pean & Liber lepidè certant, semper ascenditur 10. milliarib. ad Pianorum pagum, inde ad altiora loca & tandem ad pagum Loianum, superiusque vicum, ad quem cum asper sit accensus merito nuncupatur Scaria, Pasino Ramazoti, olim strenus ducis patrium solum. Occurrit deinde Petra Mala, hinc descenditur ad Fidentionalem vulgo Fiorenzola montibus Clausam, pagum non ignobilem, ibi traiicitur flumen, & ad pinnas, atq; ad supremum cacumen Apennini superatis saltib. relictisque ad læuam immensis profunditatibus, quæ nisi fuerint viatori penitus inquisæ, oculum abripient & ad se vacillantem hominem præcipitari cogent, angusta & difficilis est via, & paßib. trib. mill. semper ascenditur nec alicubi datur, planities aut quiescendi locus, quo vsque tandem in eminentißimo Alpium vertice perueníes. Hinc descenditur ad Scarperiam, & inde amæna Hetruriæ loca oculis plenis conspiciuntur.

CONCL. VII.

Basan.

De eo regius vates hymn. 68. Mõs Dei est mons Basan, mons qui caseis abũdat mons Basan. Quare inuidetis vos montes quantũuis cliuosi, monti huic, quẽ Deo volupe sit habitare in eo? ibi Interpp. Mõs Zion est mons Dei, qui est vt mons Basan pinguis scilicet & fertilißimus, vel mons Basan est mons Dei,

mons

mons in iuga assurgens, mons Basan vel mons gibbosus. Augustin. legit mons incaseatus. Hieron. coagulatus, pro Basan. propriè alii legunt pinguis.

CONCL. VIII.

Caluaria.

Alio nomine vocatur Golgata in quo Saluator noster fuit pro salute hominum crucifixus, & vsque hodie ostenditur in Helia ad septentrionalem plagam montis Syon. Dicitur autem locus Caluariæ, quia ibi capita hominum decaluarentur.

CONCL. IX.

Carmelus.

Sunt duo montes eius nominis in Palæstina. Vnus in superiori terra versus meridiem vbi Nabal Carmelites habitauit. 1. Reg. 21. alter in inferiori versus mare & sunt ambo fertiles. Hic tamen alter famosus & carmine dignus quod Propheta Helias in eo pop. Israël conuertit de idolatria tempore regis Achab, de quo 3. Reg. 18. In hoc monte ordo fratrum S. Mariæ de Carmelo initium accepit, & secund. historiam de origine istius ordinis multa & magna mirabilia in eo facta sunt, & multæ spirituales personæ, Prophetæ & eorum liberi post Heliam & Heliseum in eo habitarunt vsq; ad tempus incarnationis Christi Iesu.

CONCL. X.

Caucasus.

Mons ab India vsque ad Taurum montem porrectus pro gentium & linguarum varietate quoquo versum vadit, diuersis nominibus nuncupatur. Vbi ad orientem in excelsiorem consurgit sublimitatem, propter initii candorem Caucasus nuncupatur, nam orientali lingua ea Caucasum significat candidum, id est, niuibus densissimis condicantem. Dicitur idem

Caſpius in ſuperiori India Septentrionem verſus. Scriptores Græci blandientes Alexandro M. cum rex perueniſſet ad partem Tauri montis, quę incipit paulo infra colchidem à mari pontico verſus mare Caſpium, dixerunt Alexandrum perueniſſe ad Caucaſum qui poſt illos ſcripſerunt, hanc partem montis Tauri appellauerunt Caucaſum, vbi ſunt portæ Caſpiæ, id eſt, arctiſsimi tractus & conualles: Hic fertur ſecund. nonnullos ſyderibus proximus, vnde aſtra maiora viſuntur, & eorum ortus occaſusq; diligenter perſpiciuntur & eſt aſper & inhabitabilis. Vnde Virgil. lib. 4. Æn.

Sed duris genuit te cautib horrens
Caucaſus.

CONCL. XI.
Columnæ Herculis.

Sunt duo illi montes verſus occaſum ſolis, vnus Abyla in Aphrica, alter Calpe in Hiſpania, veteres dixere vnum fuiſſe montem & laboribus Herculis in duos fractum & diuiſum, vt intra eos mare flueret. Alii volunt duas eſſe columnas æreas in Gaditana inſula. Hic veteres extremum orbis putarunt Cæſar Carolus V. vltra perueniens duas illas columnas iuxta inſignia ſua poni ſtatuit, hac inſcriptione: Plus vltra. Nautæ hodie extremum Inſulæ Gaditanæ promontorium, Finem Terræ nominant, Hiſpani adhuc vocant Cadiz vel Caliz, eius inſignem deſcriptionem dedit Abraham Ortelius in 3. Theatr. orb. additam. Munſt. in Coſmogr. lib. 2. cap. 20. monumentum tale ibidem legitur.

D. M. S.
Si lubet legito.

Heliodorus inſanus Carthaginenſis, ad extremum orbis Sacrophago teſtamento me hic iuſsi condier, vt viderem ſi quiſquam me vnquam inſanior, ad me viſendum, ad hæc vſque loca penetrarit.

CONCL. XII.

Eryx.

Est mons Siciliæ. Fuit autem Eryx Veneris & Butę filius, qui occisus ab Hercule monti ex sepultura nomen imposuit, in quo matri fecerat templum. In hoc autem monte dicitur etiam Anchises sepultus licet secund. Catonem in Italiam venerit, hinc Venus dicta Erycina.

CONCL. XIII.

Euganei colles.

Voce Græca quasi nobiles & generosi vocati ab εὐγενὴς prope Patauiam Antenoris in Italia delitiis exuberant vsque quaque, nec Apennini nec aliarum Alpium pars, quod vix aliis contingit, ab Euganeis qui primi illos incoluerunt nomen sortiti sunt. Hic optimarum ad Theriacæ compositionem viperarum magnus venatus. Sinistrorsum in collis Cliuo est Arquatum Francisci Petrarchæ litterato labore vicus decantatissimus, vbi statim in principio pro templi foribus eius sepulcrum quatuor columnis è rubro marmore sustentatum est oculis obuium monimentum tale eius est.

Frigida Francisci lapis hic tegit ossa Petrarchæ
Suscipe virgo parens animam sate virgine parce
Fessaq; iam terris cœli requiescat in arce.

Moritur anno Domini M. CCC LXXIIII. XVIII. Iulii.

CONCL. XIV.

Faliscus.

Est mons in Hetruria, in quo vrbs eiusdem nominis hodie Montefiascon dicitur. Ab Alexio Archiuo ædificata, & ideò antiquitate maxima gaudet, & loci situ optimo, quamobrem à Camillo expugnari non potuit, olim caput erat Faliscorum nunc nō magni momenti, & vinis optimis abundat. Captis Faliscus inuenere simulacrum Iani cum quatuor vultibus & Romam

Romam transtulerunt. Traianus Cæsar ei templum inter quatuor fora constituit. Celebris hodie est à monumento illo: Propter Est Est Dominus meus mortuus est.

CONCL. XV.

Garganus.

Est mons in Apulia qui per Calabriam vsque in Adriaticum tenditur pelagus. Diomedes postquam reperit ira Veneris à se vulneratæ vxorem Ægialiam apud Argos turpiter viuere, noluit reuerti, sed tenuit partes Apuliæ & Edomita omnis Gargani montis multitudine in eodem tractu plurimas ciuitates condidit. Hodie vocatur mons S. Angeli. Michael enim Archangelus tempore Felicis 2. Pont. anno Christi 1 4 8 1. sese in monte hoc manifestauit, vnde festum S. Michaelis idem instituit pontif. in toto mundo celebrand. Boter. in vniuers. Cosmogr. p 1. de Apulia. Peregrinus ordinis Prædicat. in sermonib. Alphab. 13. De S. Michaële Munster. in Cosmogr. lib. 2. de Italia. c. 4. Sur. Tom. 5. in Michaël.

CONCLVS XVI.

Hebron.

Est mons in Iudæa in quo famosa vrbs Ebron antiqua, quæ etiam nomen ab eo accepit, hodie tota vastata. Hic mons & vrbs illustres sunt ob SS. Patriarcharum sepulturam. Semper inhabitarunt eum potentes & robusti homines, vt posteri Enack Serei & Achaman & Tholmei omnes de stirpe Enach. Iosu. 15. cap. In eo monte ordinauit Deus principium regni Dauidis, eumque eò migrare iussit. Post mortem Saulis tanquam ad tutissimum locum in tota terra, ibi habitabat Dauid 47. annis donec ad plenariam regni gubernationem perueniret. Olim vocabatur Chariaturbe, hoc est, vrbs quatuor virum. Nam quatuor famosissimi viri Adam, Abraham,

Isaac & Iacob vna cum coniugib. ibi sepulti in duplici spelunca. Saraceni ibi habent egregiã Moskeam, quam pro tutamento terræ tenent, & neque Christianos neque Iudæos intromittunt, ast per fenestram licet sepultura Patriarcharum cernere.

CONCL. XVII.

Hermon.

Mons est in palæstina, de quo Dauid Psal. 42. propterea, quod tui recordor in terra trans Iordanem atque ab Hermonio monte pusillo, vbi alii legunt à Mitzear, est pars montis Libani quę versus Orientem porrigitur & regnum Basanitidis à Cœlosyria dirimit stringens Galilæam a septentrione & ortu.

CONCL. XVIII.

Helycon.

Est mons Bœotiæ Musis dicatus, in cuius vertice Musis fons expressus dicitur, vngula Pegasi quem alii Aganippen, alii Hippocrenen vocant, vocatur & vertex Aonius. Est autem Helycon pars montis Parnasi in Thessalia, qui diuiditur in Cytheronem Liberi & Helyconem Apollinis.

CONCL. XIX.

Hecla.

Est mons in Islandia perpetuis damnata æstib. & rinibus horrendo boatu lapides euomit, circa quem frequentius horrendi vlulatus ac fletus audiuntur, descensum vel aditum ad inferos inde haud procul abesse posse multi coniiciunt, transeuntes amicorum more amice nihil minus salutare consueuere. Subito tamen euanescendo frustrantur. Paganos nonnulli hos appellant, ac pœnarum præterquam damni vel minimum in posterum formidare aiunt, apparent etiam, dum mortuorum animas simulant, ad montem Heclam continuis flammis vt Aetna, fumantem

euanescens

euanescendo se recipere aiunt. Ioan. Anan. in libr. de natur. dæmon. dæmones esse putat pag. 118.

CONCL. XX.
Ida.

Est mons in Phrygia siue Troade. Illinc oriri vel occidere putantur sydera, vnde videri vel incipiunt vel desinunt: In hoc monte colebatur Cybele In eo enim sacra eius erant translata à Dardano è Samo Thracia.

CONCL. XXI.
Libanus.

Mons Phænicum altissimus, cuius meminerant Prophetæ, dictus à thure, quia ibi colligitur. Alius est mons qui dicitur Libanus in Iudæa, sed vt dicit Nicolaus de Lyra super illud Cantic. 4. non est ille mons de quo ibi fit mentio, & sic sunt duo montes Libani, sed excelsior seu altissimus est ille qui est in Phænicia, de isto monte meminit Plin. libr. nat. hist. 5. cap. 20. Tota illa regio montosa, quæ est inter mare Syriacum & vrbem Damascum, Palæstinæ finitima versus Orientem & Septentrionem nominatur Libanus Cedris & aliis arboribus altiss. olim nobilis. Nomen habet à candore niuium, quibus vertices altorum montium perpetuo teguntur. Mons hic tutus & securus est à serpentibus & venenosis vermib. quos omnes fugat & depellit suo optimo odore ex herbis & arboribus proueniente. Lybanon pertinebat Hyram regi Tyri 1. Reg. c. 5.

CONCL. XXII.
Misenus.

Est mons in Campania Virgiliano carmine celebriumque auctorum scriptis famosus & immortalis. Sub eo mortuo vel immolato ad Auernum, vt Seruius

eradit Miseno tubicini remigiq; suo sepulcrũ Æneas posuit Virg. *lib. 6.*

Imponit suaq; arma viro remumq; tubamq;
Monte, sub Ærio. qui nunc Misenus ab illo
Dicitur, æternumq; tenet per secula nomen.

Insinuans & designans per Remum ac tubam montem illum celebrem perpetuo futurum propter classem, atque bellicarum nauium stationem quam ibi iuxta Misenum Augustus ad tutelam maris inferi mediterranei tunc collocauerat primum. Accommodauit stationem illam M. Agrippa, sicut à Dione memoratur bello Siculo contra Sext. Pompeium præfectus Classis ab Augusto factus, atque in eo sinu maris posuit, qui inter Misenum & Cumas collib. cinctus instar lunæ corniculatæ incuruus & inflexus erat loco nimirum capacissimo vel maximè classi opportuno propter vicinos maris sinus, triplici ab alueo Miseni latere inter Baias atque Puteolos ingruentes. C. Plinius naturalis historiæ scriptor, sub T. Vespasiano Miseni erat classemq; imperio præsens regebat.

CONCL XXIII.

Moria.

Est mons sacer in Hierosolymis, in quo stabat templum Salomonis. 2. Paralip. c 3. quem montem Dauid emebat ab Ornan Iebusęo 600 libris auri puri, vt in eo altare ædificaret Deo tum temporis quum pop. puniretur ob numerationem pop. à Dauide factum 1. Paralip. 21. cap. In eo sacrificabat & adorabat Dauid pro pop & Deus exaudiebat eum de cœlo & mittebat ignem suum ad altare sacrificii: In eo monte sacrificabat Abrahamus sacrificium pro Isaaco, quem Deus ipse iusserat offerri Genes. 21. In eo putatur Iacobus dormiisse & vidisse Angelos in scala ascendere & descendere. Genes. 28. Bernhard. à Breidenbach. in Itinerar. sacr.

CONCL. XIV.

Neanis.

Est mons trib.lapidib.à Tridento. In eo sunt 350. pagi, 24.parochiæ, & 13 arces. In eo omnium rerum copia & abundantia excepto sale & aromate, habet vinum & frumentum, aquam, pisces syluestria, oues, damas, apros, mures, alpinos, longus 11. milliari, & latus 3. Munster.in Cosmogr lib. 3.

CONCL. XXV.

Oeta.

Mons inter Thessaliam & Macedoniam in quo sepulcrum Herculis. Hercules autem quum hominem in hoc monte deponeret petiit comitem suum Philocteten Pæantis filium, ne alicui corporis sui reliquias indicaret, de qua re eum iurare compulit, eiq; pro munere sagittas dedit hydræ felle tinctas. Postea Troiano bello responsum est sagittis Herculis opus esse ad Troiæ expugnationem. Inuentus itaque Philoctetes, quum ab eo Hercules quæreretur, & primo negaret se scire vbi esset, tandem mortuum esse confessus est. Inde quum acriter ad indicandum sepulcrum eius cogeretur pede locum percussit, quum nollet dicere. Postea quum ipse duceretur ad bellum, vnius sagittæ casu vulneratus est pedem quo percusserat, tumulum. Cuius insanabilis vulneris putorem cum Græci ferre non possent, dictum tandem ad Lemnum sublatis sagittis reliquerunt. Hic postea quum horrore vulneris ad patriam ire noluisset, paruam sibi Petiliam in Calubriæ partibus fecit.

CONCL. XXVI.

Olympus.

Est altissimus mons Thessaliæ, vnde propter altitudinem sumitur pro cœlo, hinc Virg. libr. 10. Æn. Panditur interea domus omnipotentis Olympi, dictus olympus, q. ὁλόλαμπος, quod ibi lucidus semper sit aër, nullisq; vnquam nubib. obfuscetur, aut παρὰ τὸ ὀλλύειν τοὺς ὦπας, quod ibi præ frigore oculi perdantur, quando pro cœlo poëtæ vsurparunt: dictum volunt ὄλυμπον, quasi ὁλόλαμπρον, quod totum cœlum stellis fulgeat, vt tradit Aristot. de mundo. il ε. ὀφέις ὄλυμπον ἱκώμεαι ἐν. ἀθανάτων ἕδος ἐστί. In eius cacumine aram Ioui dicatam commemorant Poëtæ, vt dicit Nicolaus Perottus in suo lib. 1 Cornucop. Hic mons Macedoniam à Thracia diuidit, & de isto monte meminit Isidor. lib. 14 c 8. post ipsum Ptolomeum. Sunt autem quatuor montes hoc nomine: primus mons altissimus inter Macedoniam & Thessaliam, qui tamen Thessaliæ adscribitur, alter in Gallo Græcia vel in Cypro, alius & tertius ap. Mysos, ad cuius radices Prusa ab Hannibale condita est. Quartus ad mare rubrum in Æthiopia non longè ab Heliopoli oppido, qui Oriente Sole vsq; ad Quintam diei horam flammas emittit, vt dicit Calepinus in verb. Olympus.

CONCL. XXVII.

Parnassus.

Est mons in Græcia in prouincia Phocide colitur in eo Apollo, & est Delphicum oraculum Apollinis, ideò Parnasia, id est, Apollinea laurus dicitur.

CONCL. XXVIII.

Pausilippus.

Est mons prope Neapolim, in eo conspicitur P. Virgilii Maronis sepulcrum, vbi hi versiculi recens candido marmori insculpti leguntur;

Qui cineres? tumuli hæc vestigia, conditur olim
Ille hoc qui cecinit pascua rura duces.

CONCL. XXIX.

Fractus.

Est mons in Alpibus Lepontinis, ad lacum Lucernensem, dum ea loca permanserem, mira de eo percepi. Pilato Romæ se ipsum interficiente, Romani eius cadauer in Tybrim proiecere, ex quo subita oborta tempestas, ac si Tybris omnia inundare ac perdere vellet. hinc eius cadauer à sacerdotibus in altißimos Heluetiorum montes in stagnum bannitum & exorcisatum est, vbi in lacu profundo semper aqua abundante dicitur esse, & summa prohibetur pœna, ne quis quidpiam iniiciat ob tempestatem suborituram. Munster. in Cosmogr. Rau. de Heluet p. 220.

CONCLVS. XXX.

Proculus.

Est altißimus mons Thuringiæ visui supra 16. milliaria in circulo patens. De eo VVendel. Hellebach. P.L.

Mons situs Herciniis mediis in saltib. ingens.
Qui partu Budæ diuite gignit aquas
Longinquis siquidem procul ille videtur ab oris
Hunc Proculum merito nomine req; vocant.
Namq; Thuringus eum Saxone cernit & Hessus
Atq; Eisfeldiaca subdita turba plaga
Hic veluti reliquos excellit corpore montes
Quotquot in Hercinia saltib. esse vides
Nobilitate sua sic hos quoq; vincit & arte
Et capitis vera proprietate sui
Numen inest etenim cœlestis & hexis in ipso
Qui præscit claros imbriferosq; dies
Estq; Cheruscorũ sic practica certa, magisq; huic
Quam qui sunt celebres creditur arte poli
Nam si mane caput nebula tegit atq; tenebris
Aut pluuias, aut fert nubila siue nubes

At si depositis videt ardua lumina solis
Nubibus, est certò clara futura dies.

CONCL. XXXI.
Sinai.

Est mons in Arabia Petrea in quo Deus opt. max. cum fulgure & tonitru Decem Præcepta Decalogi Moysi tradidit, famosus etiamnum est à peregrinatione. S. enim Catherinæ corpus ab angelis eo translatum fertur. Goltuu. in fastis Eccles. fol. 309.

CONCL. XXXII.
Sion.

Est mons sacer in Hierosolymis, Castrum seu Turris Dauidis in cuius vno latere erat templum Salomonis, tãquam medium inter castrum & inferiorem vrbem, sæpius eius meminit Dauid in hymnis, ob dignitatem suam & nobilitatem sumitur pro sancta Ecclesia.

CONCL. XXXIII.
Soracte.

Est mons Italiæ in Faliscis, ap Hirpinos haud longe à Flaminia, mons asper cum templo Phæroniæ Nymphæ, & cum templo Apollinis, cuius sacerdotes illæsi super Prunas ardentes ambulabant. Virg. libr. 11. Æn.

Summe Deum sancti custos Soractis Apollo
Quem primi colimus cui Pineus ardor aceruo
Pascitur, & medium freti pietate per ignem
Cultores multa premimus vestigia pruna.

Seru. ibid. In hoc monte cum aliquando Diti Patri sacrum persolueretur, nam manibus consecratus est, subito venientes lupi exta rapuerunt, quos cum diu sequerentur, delati sunt ad speluncam quandam halitum ex se pestiferum emittentem, adeò vt iuxta stantes necaret. Exinde est orta pestilentia, quia fuerat lupos sequuti, de qua responsum est posse eam sedari, si

lupos

lupos imitarentur, id est, rapto viuerẽt, quod posteaquàm factum est, dicti sunt ipsi pop. Hirpini Sorani: Nam Lupi Sabinorum lingua Hirpi vocantur. Sorani à Dite. Nam Ditis pater Soranus vocatur, quasi Lupi Ditis patris.

CONCL. XXXIV.

Tonitruus.

Est mons in tractu Hunnorum de eo VVendel, Helb. P.L

Qui caput hic vacuum mons tendit in aëra celsus
Inter & occasum meridiemq; iacet
Hunnorumq; iugis (regio sic proxima, fertur,
Obiacet à tonitru nomen & omen habet.
Hinc etenim surgunt plerumq; tonitrua cœli
Grandine quæ iacto sæpe nocere solent.
Hac igitur nullis, quo mons patet ille foramen
Felis ab agricolis dicitur hisce nigrum.
Sicut enim catus solet esse molestus acutis
Vnguibus & rabidis dentibus esse nocens
Sic quoq; velatus quoties hic nubibus atris
Cernitur, & grauidis terror & horror agris
Præcipue niueæ cum sint prope tempora messis
Vt metat iniecta falce colonus eos.
Nec fruges etenim tempestas horrida perdat
Grandine vel nimio quilibet imbre timet.

CONCL. XXXV.

Vesuuius.

Est mons Italiæ in Campania. In eo quando ardebat cum terræmotu, Plinius cum quadriremib. tam ad succurrend. oppresśis, quam ad explorandos eius ignes propius accedens, eius cinerib. atq; vapore suffocatus est, quemadmodum Plinii ex sorore nepos C. Cæcilius, qui tum cum auunculo Miseni erat, ad Tacitum historicum scribit.

CONCL. XXXVI.

Thabor.

Est mons Galilææ inter mare Tyberiadis & oppidum Nazarethum in finibus tribus Zabulon in quo

torrens Cison suum habet originem. In hoc monte Dominus noster. I.C. ante S. Petrum, Iacob. & Iohannem glorificatus, & apparuit vultus eius vt Sol, & vestimenta eius albescebant vt nix, Matth. 17.

XIV. CONSIDERATIO.
De Syluis Terræ.

SYluas, Lucos, nemora sacra habita fuisse Germanis obseruatum, præcipue quibus pro Templis vtebantur testimonio Taciti in lib. de cor. mor. Hincque illud Plinii *lib. 12. c. 1.* vbi de lucis & arborib. verba faciens inquit: Hæc fuere numinum templa prisçoq; ritu simplicia rura, etiam nunc Deo præcellentem arborem dicant, nec minus auro fulgentia, atq; ebore simulacra, quam lucos, & in iis silētia ipsa adoramus. Valla lib. 14. scribit: Lucus nequaquam cæduus est, quin potius manum consitus religiosusque atque vel alicui Deo vel alicuius hominis cineribus consecratus, ideoque aut circa delubra Deorum, aut circa sepulcra hominum positus est. Ap. Hebræos quoque in litteris sacris obseruatum, sepulturæ traditos nonnullos in Lucis seu nemoribus. Ita libr. 1. Reg. c. 31. Saulis & filiorū eius ossa sepulta in nemore Iabes legimus. Quod etiam repetitū est, 1 Paral. c. 10. vt refert Marcell. Donat. in C. Suet. Tranq. dilucid. c. 1. in Tiber. Sanctis quoq; & diuis ap Christianos dicati fuere Luci. Cuius vestigia sunt in Kirchaina Chattorum quæ mea patria est, circa quam duo luci aluei sunt, quorum vnus S. Michaëli qui est patronus ciuitatis, alter S. Iacobo dicati in hodiernum diem nomē retinent.

CONCL. I.

Hic adnotandum ex Fr. Patricio de institut. reip. lib. 7. tit. 5. quod sylua quadrifariam diuiditur, nempe in Saltus, nemora, syluam cęduam & Materiariam. Saltus appellarunt veteres, in quib. frutices virgulta & mi-

& minores arbustulæ, ad vsum pecoris inter herbas passim oriuntur, in illis vtiles sunt myricæ, arbuti Cythisi dumi, lentisci salices, & calami syluestres, & præcipue hyberno tempore, nam minus à niuibus pessundantur. Myrtera etiam vtilia essent non modò pecori verum coriariis, scrota enim illis foliis præcipuè molliuntur.

CONCL. II.

Nemora syluę sunt maiores in quibus arbores proueniunt, quæ baccas habẽt aut glandes aut castaneas, suillo pecori vtiles admodum, & syluestribus animalibus, quæ propter venationis vsum non iniucunda sunt.

CONCL. III.

Sylua cædua est, quæ in hoc habetur vt cæderetur. Seruius tamẽ Sulpitius ait, eam esse syluam cæduam, quæ succisa rursus ex stipitibus aut radicibus renascatur, vt scribit Paulus I. C. L. sylua cædua. D. de verb. sign.

CONCL. IV.

Sylua Materiaria ea dicitur, quæ materiam ædificiis nauigiisq́ue præstat, hanc diligentius asseruandam esse scribit Patrit. d. loc. emendandamq; singulis annis à sentib. ac vepretibus ne nouis surculis arbusculisq́ue crescentib. impedimento sint.

CONCLVS. V.

Cum natura omnia hominum causa comparata text. in L. pecudum. D. de vsur. in iis etiam animalia syluestria, licitum est mortificare animalia in vsus hominum, nam ferarum carnibus vescimur, pellibus contegimur. Gen. 1. liquet igitur occisionem animalium ratione carentium, & per consequens Venationem capturamq́ue ferarum, vt aucupium & piscationem iure diuino naturali & ciuili homini permitti.

Georg.

Georg.Mohr.de iure venand.part.1.c.1.num.35.36.vid.
Sum.Angelic.in verbo Venatio.

CONCL. VI.

Primi in sacris litteris Venatores exprimuntur. Nembroth & Esau.Gen.c.10.25 & 27.ex quib.apertè constat vsum venationum vna cum humano genere cœpisse. Verum tamen vt inquit S. Hieronymus relatus à Gratiano c. Esau. 86. dist. non inuenimus in scripturis sanctis, sanctum aliquem venatorem, piscatores inuenimus sanctos, cum piscatio ipsos habeat apostolos ante & post resurrectionem Christi, imò Christum ipsum approbantem, & iubētem retia tendi ac de piscatione comedentem Luc.& Ioh. c. vlt.

CONCL. VII.

Addo hic: Siluium Posthumum Æneæ filiū regem Italiæ in sylua fuisse nutritum, indeq; reges frequentes dicti sunt Siluij, vt Æneas Syluius. Latinus Syluius. Alba Siluius. Achis Siluius.

CONCL. VIII.

Addo & hic Venatores se induere communiter solere veste viridi, quia propter aspectum viroris, quem bestiæ naturaliter diligunt, minus venatorum insidias expanescunt. Viridis enim color maximè delectat visum, vt scribit Isidor.libr. Etymol.16. c.de viridiorib.gemmis, allegatur per Barthol.Anglic. in suo libr.19. de propriet. rer. vbi ait, quod propter visum cerui & alia animalia agrestia virentia diligant & frequentant, &c.

CONCL. IX.

Hercynia.

Sylua est Germaniæ (qua & Eratostheni & quibusdam Græcis fama notam esse video, quam illi Orcinium appellant) huius Hercyniæ syluæ est latitudo nouem dierum itinere expedito patet, non enim aliter finiri potest, neque mensuras itinerum nouerunt. Oritur ab Heluetiorum & Nemetum & Rauracorum finibus rectaque fluminis Danubii regione, pertinet ad fines

ad fines Dacorum & Anartium: Hinc se flectit sinistrorsus diuersis à flumine regionibus multarumque gentium finis propter magnitudinem attingit. Neq; quisquam est huius Germaniæ, qui se aut audisse aut adisse ad initium eius syluæ dicat cum dierum iter LX. processerit, aut quo ex loco oriatur acceperit Iul. Cæsar. de bello Gallic. lib. 6. Et eam dicit esse Plinius in lib. 15. nat hist. c. 3. In Septentrionali plaga roborum vastitate intacta, in qua colles occursantium inter se radicum repercussu attollantur.

CONCLVSIO X.

Arduenna.

Sylua est totius Galliæ maxima atq; ab ripis Rheni finibusq; Treuirorum ad Neruios pertinet, millibusq; amplius quingentis in longitudinem patet. Iul. Cæsar. de bello Gallic. lib. 6.

CONCL. XI.

Cyminia.

Liuius lib. 9. ab Vrbe condita de Ciminia Hetruriæ sylua sic scribit: Sylua erat Ciminia magis tum inuia atque horrenda, quam nuper fuere Germanici saltus, nulli ad eam diem ne mercatorum quidem adita, eã intrare haud fere quisquam audebat.

CONCL. XII.

Dodona.

Poetarum carminibus laudatissima Syluarum est Dodona Chaoniæ, cum propter vsum glandis ibi repertum, tum ob simulacrum Iouis Dodonei, & columbas, quæ quercubus insidentes reddebant oracula.

CONCL. XIII.

Gabreta.

Est Sylua Bohemiæ versus Franconiam & Bauariam. Sylua.

Luna.

Est Sylua Bohemiæ versus Austriam. Ptolom.

XV. CON.

XV. CONSIDERATIO.

De Hortis Terræ.

CONCL. I.

Paradiſus.

HOrtus ille deliciarum à Deo plantatus, fuit ſecundum Damaſcenum exultationis vniuerſæ promtuarium, qui terra excelſior poſitus eſt, & temperato ac puriſsimo aere refulget, plantis ſemper floridis comatus, bono odore plenus. Eſt etiam ſecund. Iſidorum omni genere ligni & pomiferum arborum conſitus, non æſtus, ſed temperies aëris perpetuâ, è cuius medio fons procurrens totum nemus irrigat, & ſecund. magiſtr. in hiſtor. ſupr. Gen. Paradiſus eſt in principio mundi partis Orientalis locus tam altus quod aquæ diluuii vniuerſalis ipſum non attigerint, quia ſecund. Strab. & Bedum paradiſus pertingit, vſq; ad globum lunarem, quod tamen quidam impugnāt vt Henricus de Erfordia & alii quidam, & eſt locus amæniſsimus, longo tractu terræ & maris, & ſi homo non peccaſſet, Deus qui totum mundum fecit, & Paradyſum ampliaſſet, ſic quod omnes homines concluſiſſet. Arbores paradyſi comam nunquam perdūt, ibique Enoch, & Helias vſque hodie incorrupti perſeuerant, vt dicit Magiſter in hiſtoriis. Et Paradyſus tantæ eſt altitudinis, quod eſt in acceſsibilis ſecund. Bedam, & tam altus quod æthereaṁ regionem contingat, & quod aquæ cadentes, de eo tantum faciunt ſtrepitum hominibus in vicinio commorantib. vt perdant ſenſum auditus, vt dicit Baſilicus in Examer. & Ambroſ. Et eſt paradyſus ſecundum Albert. M locus temperatiſsimus, Libræ & Arieti pene ſuppoſitus, quia in Oriente iuxta Zonam torridam. Ideo bis in anno ſol pertranſit centrum paradyſi, & eſt ibi aër ſubtiliſsimus & incorruptus & ſemper æquinoctium & vterque polus ibi videtur, ab Eua & Henoch inhabitatur.

bitatur, & arbores bis ibi in quolibet anno fructificant, quia duplex est ibi æstas & duplex hyems in anno & vtrumque nostrum solstitium est eis profundissima hyems & vtrumq; æquinoctium profundissima æstas. Patet igitur, quod est locus altissimus terræ, secretissimus, temperatissimus, amœnissimus, quia est ibi loci viriditas florum venustas fragrantia aromatum, vmbrositas arborum, vbertas fructuum, cantus auium ordinatissimus. Huius autem loci post peccatum hominis aditus interclusus est. Septus enim vndique rumphea flammea, id est, muro igneo accinctus, ita vt eius cum cœlo penè iungatur incendium. Cherubin quoque id est, angelorum præsidium arcendis Spiritibus malis super rumpheæ flagrantiam ordinatum est, vt homines flammæ, angelos vero malos, angeli boni submouerent, ne cui carni vel spiritui transgressionis aditus paradysi pateat, vt dicit Ptolom. in suo libr. de tribus orbis partib. c. 2. ita etiam de paradyso loquitur Arch. in c. omnib. in princ. 24. q 1. & Alber. de Rosa. in suo dictionar. in verb paradysus in 3. notab. in fin. Bal in c. 1 §. mutus, in prin. in tit. Episcopum vel Abbatem &c. in vsibus feudor. De paradyso terrestri, & secundum aliquos sex quos enumerat Phil. Bergom. in lib. 1. sui supplem. Chron. vid. Chassan. in Gloria mundi part. 12. considerat. 4.

CONCL. II.
Hortus Balsami.

Erat in cacumine montis vbi interfectus est Saul, & nullo alio loco balsamum nascebatur. Cæterum tempore magni Herodis Cleopatra regina Ægypti fauente Antonio marito, sed inuidente Herode hortum Balsami transtulit in Babyloniam Ægypti, vbi pretiosissimarum arborum hortus deliciosus colitur à Christianis solis, rigaturque aqua fontis, in quo fama est virginem gloriosam sæpè lauisse infantulum Iesum cum degeret in terra Ægypti. Sunt tamen ad-

huc surculi quidam balsami in monte Engaddi, sed nullius cultus nullius prouentus. Sic miro modo Deus se vlciscitur de peccatoribus, vt quoniam Herodes olim horti Balsami possessor Iesum puerum persequebatur, Iesus fugiens in Ægyptum post se traxit Balsami hortum. Est autem hic hortus in Ægypto inter Heliopolim & Babylonem, habens in longitudine duos iactus arcus, in latitudine iactum lapidis, terræ fere albæ, hæc dicit Bartol. de Salignaco in itiner terr. sanct cap. 7. Tom. 10. vt refert, quod messis balsami talis est: decerpitur folium ex stipite contra solem, moxque gutta lucida & mirè fragrans scaturit ex ruptura. Fonticulus autem Iesu paruus est non sufficiens irrigationi totius horti, quare Saraceni alium foderunt iuxta illum puteum, ex quo quatuor boues aquam protrahunt per rotam, sperantes ex vicinitate fontis Iesu aquam fore salubrem, at longe aliter res euenit, donec missis canalib. aquam ducerent in fontem Iesu, quo facto largiter & salubriter ex aquis mixtis rigatur Balsami hortus. Non est omittendum, vt refert Chassan in Glor mund. part. 12. consid 76 mirum tamen dictu quod à meridie Sabbathi vsque ad auroram diei Lunæ boues nullo verbere impelli possunt, vt in protrahenda aqua laborent.

CONCL. III.
Hortus Babylonicus.

Pensilis fuit & inter orbis spectacula admissus siue illum fecerit Rex Cyrus siue Semiramis, vt refert Cælius lib. 18. c. 38 in fin. Schedel. in Chron. ab init. mund tert. ætat. fol. 25.

CONCL. IV.
Horti Alcinoi.

Pheacum regio cuius rex fuit Alcinous, hortos habuit tanta pomorum varietate nobiles, vt præma-

turis

turis primis noua statim renascerentur, quę cum magno studio coleret rex eius loci, Deus hortorum creditus est. *Stat.lib.1. Syluar.*

Qui bifer Alcinoi laudem pomaria vosq;
Qui nunquam vacui prodistis in area rami?

Mantuan. *Alcinoi syluas canit & Pheacia poma.*
Ouid.lib.3. *Proxima Phæacum felicib. obsita pomis*
Rura petunt. ——

CONCL. V.

Horti Athenienses.

Epicurus teste Plinio *libr.18. c.4.* primus omnium hortos Athenis instituit, cum antea ruri tantum haberentur, non in vrbibus. Hinc Epicurus hortorum magister appellatur. Laërtius refert Epicuri scholam fuisse in horto.

Propert.lib.3.

Illic vel studiis animum emendare Platonis
Incipiam, aut hortis docte Epicure tuis.

CONCL. VI.

Horti Ballantiani.

Pallas potentissimus Libertorum Claudii Imp. omnium opulentissimus euasit, hic hortos habuit laudabiles in regione V. in Esquiliis.

CONCL. VII.

Horti Sallustiani.

A. C. Crispo Sallustio historiarum scriptore hi comparati excultiq; esse creduntur, qui cum vniuersum ferè patrimonium profudisset, ac domum paternam vendidisset, vt ab adulterii crimine, de quo accusatus erat, se redimeret, à C. Iulio Cæs. Numidiæ est præfectus, ex cuius expilatione ditissimus factus. Hortos amœnissimos sub Quirinali intra pomarium ad Collinam portam, propè malum punicum, & Tiburri villam emit, quam adeò diligenter excoluit, vt in delitiis Horti Sallustiani semper fuerint habiti: & primum ab Augusto Nerone aliisque principibus pro re amœna fuerint possessi. Tacitus

 lib.13.

lib.13. loquens de Nerone regredieti, inquit, per Flaminiam compositas insidias fato euitauit, quoniam diuerso itinere Sallustianos in hortos remeauerit. *Pli. lib.7.c.6.*& Dion *lib.43.* scribunt imperante Augusto in hortis Sallustianis pusionis & secundillæ immania cadauera decem pedum & trium Vnciarum pro miraculo condita fuisse. Vopiscus etiam auctor est Aurelianum in hortis Sallustianis & Domitiæ libenter vixisse, & in illis porticum Miliarensem exornasse. Vlpianus in L. ap Iulian. §. pen. D. de Legat. 1. Si Sallustianos, inquit, hortos qui sunt Augusti, legauerit quis furiosi est talia legata testamento adscribere. addant his Ruffus & Victor Templum Veneris in hortulis Sallustianis.

CONCL. VIII.
Horti Largiani.

Romæ in via lata regione 7. celebres fuere Horti Largiani, à Valerio Largo instructi.

CONCL. IX.
Horti Domitiani.

Romæ in regione 14. Transtyberina erant Horti Domitiæ Longini, in quib. libenter versatum fuisse Aurelianũ Vopiscus memorat. Displicebat ei, inquit, cũ esset Romæ habitare in palatio ac magis placebat in hortis Sallustianis vel Domitiæ viuere, hæc ille.

CONCL. X.
Horti Mecænatis.

Mæcenas quoque hortos habuit Romæ pulcerrimos in Esquiliis, ad quos propter amænitatem loci plerumq; diuertebat Octauius.

CONCLVS. XI.
Hortus Medicorum Patauij.

Celebris hic hortus est rarioribus herbis consitus.

Cuius leges legas in marmoream tabulam supra primam portam incisas.

Triumuiri Litterarij.

I Portam hanc Decumanam ne pulsato ante diem Marci Euangelistæ, ante horam XII.

II Per Decumanam ingressus, extra Decumanam ne declinato.

III In viridarium Scapum ne confringito, neue florem decerpito, ne semen fructumué sustollito, radicem ne effodito.

IV Stirpem pusillam succrescentemq; ne attrectato, neue Areolam conculcato transilitóue.

V Viridarii iniuria non afficiuntor.

VI Nihil inuito præfecto attentato.

VII Qui secus faxit, ære, carcere exilio mulctator.

CONCL. XII.

Viridarium & Hortus poëtarum Bononiæ.

Est perquam celebris hortus multa iocunda ostendit viuariis arboribus, topiariis, viis, fontibus & palatio.

CONCL. XIII.

Hortus Vaticanus.

Romæ iuxta palatium pontificis in Vaticano sunt horti qui ab amœnitate hodie Beluedere appellãtur, in vnius horti peristylio area media variis exoticis consita arborib. Hinc Tiberis spectatur. innitur enim lupæ lactanti puerulos Romulum & Remum : illinc Nilus est, cui Sphynx subiacet circumquaq; ludentes pueruli 17. cubitorum altitudinem, quibus excrescit fluuius, designantes auctore Plinio, in basi sculpti Hippopotami & Crocodili Nilo propriæ animantes. Repertum hoc monumentum olim ad templum S. Stephani di Caco.

In peristylio Laruæ marmoreæ singularis artificii 13. visuntur.

In Loculis seu repositoriis, est Antinous è marmore candidißimo artificio mirabili qualem Hadrianus Imp. fieri iusserit.

Ad dextram Armis fluuii habitu est hominis iacentis, vrnamq; effundentis: ad læuam Cleopatra est dextræ innixa.

In secundo Loculo. Venus Erycina est è balneo prodiens pudica tamen &c.

Alio loculo, eadem cum Cupidine colludens, cui inscriptum: Veneri Felici Sacrũ Salustia Helpis DD. iuxta est Bachus brachiis mutilus & Hercules ille, licet truncus, vsq; eo tamen à Michaële Angelo prædicatus, vt omnium signorum quę Romæ sunt absolutißimum esse dixerit.

Quarto loco est Commodi Imp. statua Herculis habitu & forma quo se nomine vocari & efformari iusserat. Brachio puerum tenet cuius imprudentia deiectis è fenestra pugillaribus quib. coniuratorum nomina prodebantur cæsus est, &c.

Quinto loculo Apollo est Pythius cui se implicat squamosus serpens.

Sexto loco est Laocoon cum duob. filiis quos gemini Dracones flexuosis gyris implicant, vt à Marone 11. Æneid. describitur, opus est omnium quæ toto orbe spectantur absolutißimum.

In proximo cœnaculo est Cleopatræ morientis statua, ea arte perfecta, vt per vestes tenuißimas è marmore factas corporis forma numeris omnib. absoluta appareat.

Proximè spectatur Mercurius & Cybele vertice Turrita cui adstat Leo & Atis adnixus pinui, ex qua pendet fistula & Cymbalum. Dici non potest quam spectantibus voluptatem admirationemq; ad stuporem adferant vniuersa.

CONCL.

CONCL. XIV.

Hortus Pratolinus.

Non procul à Florentia est Pratolinum & hortus, quem qui non admiretur est nemo. Hunc Franciscus Dux Magnus poni iussit, & exornari rebus illis omnib. quæ principi amplitudine & ocio esse possunt. Statuis, picturis, vberib. fontib. quæ omnia ea arte disposita sunt, vt inter principes ex Italia locos qui oblectamento animos perfundunt, referendus sit.

CONCL. XV.

Labyrinthus,

Dædalus Architecturæ inuentor secundum aliquos in Creta regnante Minoe Labyrinthum miro gyrorum ordine ædificauit, ad eius similitudinem, quem diu ante Miris à nonnullis Miro appellatus est, Ægyptiorum rex pro sepulcro sibi opulentissimo construxit, cuius quidem aditus ingredientibus facilis erat, exitus ~~autem~~ perdifficilis viarum perplexitate, nisi beneficio ducis itineris peritissimi. Virgil. lib. 6.

Hic labor ille domus & in extricabilis error.

Plin. lib. 36. c. 13. dicit: Quatuor fuisse Labyrinthos, secundum Ægyptium. Tertium in Lemno, & quartum in Italia, de quibus text. ample in sua officin. & inter alia opera scribit De primis eorum autoribus Polydor. Virg. de inuentor. rer. lib. 3. c. 10.

XVI. CONSIDERATIO.

De Arboribus Terræ.

CONCL. I.

Arbor Paradysi.

FECIT Deus ad ornatum & decorem Paradysi triplex lignorum genus, secundum Isidor. & Augustinus de ciuitate Dei, vnum ad sustentationem vitæ per nutrimentum, de quo dedit

præceptum affirmatiuum dicens Gen. 2. Ex omni ligno paradysi comede, aliud fuit ad probationem obedientiæ scilicet lignum scientiæ boni & mali, de quo dedit præceptum negatiuum dicens. De ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. Comestor dicit quod lignum scientiæ boni & mali dictum est ex eo, quod ex eius comestione secutum est, quia senserunt statim post comestionem malum ægritudinis & imbecillitatis ac rebellionis carnis contra rationem, & sic ceperunt cognoscere bonum sanitatis firmitatis obedientiæ, ac malum infirmitatis, ægritudinis, imbecillitatis ac inobedientiæ. Tertium fuit lignum in paradyso nobilius aliis scilicet Lignum Vitæ, & hoc tripliciter, primo propter effectũ, quia dabat se comedẽti causam immortalitatis & prohibebat causam infirmitatis & imbecillitatis. Nõ tamẽ virtute naturali pure, sed magis gratuite propter virtutem animę obediẽtis Deo, quæ erat immortalitatis causa principalis ipsius corporis secundum Thom. in scr. secund. sent. quia quoties homo fuisset infirmatus, de isto ligno sumsisset, & sanitati datus fuisset, & hoc sic continuasset, vsque dum numerus electorum completus fuisset, tunc omnes simul in cœlum rapti fuissent. Secundo propter situm, quia situm erat in medio paradysi, quasi pretiosius & dignius omnium. Tertio propter sacramentum secundum Augustin. vbi supra, vbi dicit, quod per lignum scientiæ boni & mali significatur liberum voluntatis arbitrium. Per Lignum verò Vitæ Christus significatur, Ezech. 31. Omne lignum Paradysi non est assimulatum illi, Cantic. 4. Emissiones tuæ Paradysus malorum punicorum cum pomorum fructibus. Mea opinio, saluo alterius cuiuscunque melius sentientis iudicio est: Arbor vitæ & arbor scientiæ boni & mali, erat vna arbor. Coniunctio enim, Et non est diuersatiua, sed copulatiua, & explicatiua, pro (id est) Arbor vitæ, Et quæ etiam erat arbor scientiæ boni & mali. Vna arbor duo no-

mina

mina habens diuerso respectu. Arbor vitæ, quia si nō attigissent illam secundum Præceptum Dei, vixissent in perpetuum. Arbor scientiæ boni & mali eo respectu, quia ex transgressione contra mandatum Dei peccabant & noscebant ex peccato an fecerint bonum malumué. Ideoq; dicebatur Arbor Vitæ, non vt si vescerentur ex ea, viuerent, sed si abstinerent ab ea viuerent iuxta mandatum Dei. Arbor scientiæ boni & mali, dicebatur, quod quocunque die comederint ex ea, morerentur, scientes quid fecerint boni & mali. Et quod Deus dicit: Ecce Adamus factus nobis similis, ne attingat etiam arborem Vitæ, est derisio & admonitio peccati.

CONCL. II.

De arboribus *Plin. libr. 16. c. 40.* scribit laudes arborum in magnitudine & *lib. 17. c. 1.* arborum precia mirabilia & *lib. 12. c. 1.* de arborum honore.

CONCL. III.
Cedrus.

Arbor est procera, cuius lignum est iucundi odoris & tineis imperuium & infestum, propterea opus digno cedrum dicimus, quod laudibile est, & ab iniuria blattarum & tinearum maximè conseruand. vel quod eius oleum illitum res omnes cōseruet a tineis & carie.

CONCL. IV.
Palma.

Arbor cuius genera 49. nonnulli posuerunt multum de ea *Plin. lib 13. c. 4. Gellius lib. 3. c. 6.* scribit. Si super palmæ arboris lignum, magna pondera imponas, ac tam grauiter vrgeas, oneresq; vt magnitudo oneris sustineri nequeat, non deorsum palma cedit, nec intra flectitur, sed aduersus pondus resurgit, & sursum nititur recuruaturque, propterea in certami-

nib. palmam signum esse placuit victoriæ, quoniam eius ingenium eiusmodi ligni est, vt vrgentibus prementibusq; non cedat.

CONCL. V.

Cypressus.

Iura eam arborem Perseum vocant, quam cædi aut vendi prohibet L. 1. C. de Cupresso ex Luco Daphnensi vel Perset. per Ægypt. non excidend. vel vendendum. Eam ferunt fugiente in Ægyptum Christo, sese inclinasse, & ipsum adorasse atq; vmbram præbuisse. Iulianus Apostata ad inuidiam nominis Christiani hanc arborem excidit.

CONCL. VI.

Olea.

Arbor semper virens, præbet nobis communiter notum oleum nota. Olea vicina quercui extinguitur ex naturali dissidio, sed mirifica amicitia, & quasi mutuum fœdus est inter oleum & vitem, non solum enim incolumis manet vitis, si inseratur oleæ, sed etiam nouas vires accipit, & tum vuas tum oliuas gignit sed vuas pariter & vuarum & oliuarum saporem referentes.

Et notand. Ex his quatuor lignis facta fuit Crux Christi, vt dicit Io. Andr. in Clem. 1. de Sum. Trinit. & fid. Cath. quæ hoc versiculo continentur.

Ligna crucis Palma, Cedrus Cypressus Oliua.

Cedrus enim fuit in stipite. Palma in palo per longum. Cypressus in ligno ex transuerso. Oliua in tabula supra crucem loco quarti brachii. Et de laude crucis ample & deuote scripsit Rabanus tam metricè quam prosaicè & plura cantat mater Ecclesia in dieb. exultationis & inuentionis Crucis &c.

CONCL.

CONCL. VII.

Buxus.

Est arbor tonsilis & semper virens, ea fiunt tibiæ multæ foratiles, laudatissimi pectines & vnguentariæ pixides, & cariem non sentit nec vetustatem.

CONCL. VIII.

Fraxinus.

Est arbor procera & teres. Achillis hasta multum nobilitata, cuius materia ad multa est vtilis obedientissima est, quocunque in opere faciendis hastis melior corylo, cornu leuior, sorbolentior. Ouid. libr. 10.

Et Coryl: fragiles & fraxinus vtilis hastis.

Tanta est vis vt nec matutinas nec occidentes vmbras serpens arboris eius attingat adeò vt ipsam procul fugiat, si ea fronde gyro claudatur ignis & serpens, in ignem potius fugiet. quam in fraxinum, floret fraxinus prius quam prodierint serpentes, nec ante conditas folia dimittit. Plin. lib. 15. c. 13.

CONCL. IX.

Fagus.

Est arbor glandifera, & glans fagina omnium dulcissima est, vt qua obsessi homines durauerint in oppido Chio, & muribus, & glirib. & turdis gratissima est, fertilitas eius alternat. Huius arboris cortex in magno vsu est aggrestium, ligni honos præcipuus fuit in vasis. Manius Curius teste Plin lib. 16. c. 38. Iurauit se ex præda nihil attigisse præter guttum faginum, hoc est, poculi genus, quo sacrificaret. Virgil.

Pocula ponam
Fagina, cælatum diuini opus Alchimedontis.

CONCL.

CONCL. X.

Quercus.

Plin. d. lib. 16. c. 6. ait, Glans optima in quercu atque grandissima, fortius lignum quercus habet & incorruptius, glans querna suem facit diffusam & grauissimam, & ipsa glandium æquè dulcissima. Maioris potentiæ ignem efficit, eiusque pruna magis candet diutiusq; viget & quercus carbo ærariorum officinis idoneus est, & querneus cinis optimus est ad familiarem vsum, quoniam lixiuiam meliorem facit, qua quidem linteamina conteruntur & candidiora nitidioraq; redduntur.

CONCL. XI.

Laurus.

Inter arbores sola non percutitur fulmine, vt ait *Plin. lib. 15. c. vlt.* Tyberius princeps tonante cœlo ea se coronabat, contra fulminum metus. Credita est aduersus venena remedium habere dicabatur olim proprie Triumphis, *Ouid lib. 2. Elegia*

Ite triumphales circum mea tempora lauri.

Perpetuo viret, & præferenda est myrto & oleæ, pacifera est, nam portata inter armatos hostes erat indicium pacis & quietis. Statius *lib. 12.*

Pacifera lauro crinem vittisq; decorus.

Romanis pręcipue Letitiæ victoriarũq; nuncia. Lauri folio annum fastidium purgant palumbes graculæ merulæ & perdices.

CONCL. XII.

Morus.

Arborum vltima floret, exacto iam frigore, vnde prudentissima dicitur à Poëtis. Politian. in rustic.

Mox vbi iam sapiens cœpit frondescere Morus
Ante quidem sapiens, nunc ambitiosa, nec vllum
Quæ pariat pomum: sed serica pensa ministrat.

Fructi-

Fructibus eius succus in carne, vinosus trini colores, candidus primò, mox rubeus, maturis niger, tardissimè senescit: fructibus minimè laborans, vt ait *Plin. lib.15 c.24. & lib.16.c.28. & lib.18.c.26.* ait cum germinare videris morum, iniuriam postea frigoris timere solito.

CONCL. XIII.
Ficus.

Amicitia est cum ruta ficus tanta, vt eodem satæ loco felicius vnitæ crescant. Tradunt taurum ferocem alligatum ad ficum mansuescere & cicurari. Maledixit hanc arborem Christus quum nullum in eo fructum reperiret.

CONCLVS. XIV.
Anatifera Arbor.

In Hybernia est arbor miraculosa seu prodigiosa super quandam fluminis ripam, quæ fructus producit ad anatarum auium similitudinem, qui quidem cum maturitati proximi sunt, sua sponte decidunt, & alit in terram, aliique in aquam, & qui in terra omnino putrescunt, in aquis vero demersi, mox animati enatare incipiunt, atque sub aquis & in aera pennis volant, de quib. & supr.

CONCL. XV.
Ramnus.

Inter omnes alias arbores, quæ obtinent principatum, & quæ fuit electa in regem lignorum est Ramnus, quoniam vt habetur Iud 9. Congregati sunt autem omnes viri Sichem, & vniuersæ familiæ Mello vrbis, abierantque & constituerunt regem Abimelech iuxta quercum, quæ stabat in Sichem. Quod cum nunciatum esset Ioatham, iuit & stetit in vertice montis Garisim, eleuataque voce clamauit, & dixit: Audite me viri Sichem, ita vt audiat vos Dominus:

Ierunt

ierunt ligna vt vngerent super se regem, dixeruntq; oliuę Impera nobis. Quæ respondit: numquid possum deserere pinguedinem meam, qua & Dii vtuntur & homines, & ire vt inter ligna promoueat? Dixeruntq; ligna ad arborem Ficum: Veni & super nos regnum accipe. Quæ respondit eis: Numquid possum deserere dulcedinem meam fructusque suauissimos & ire vt inter cætera ligna promoueat? Locutaq; sunt ligna ad Vitem: Veni & impera nobis: Quæ respondit eis. Numquid possum deserere vinum meum, quod lętificat Deum & homines, & inter ligna cætera promoueri? Dixeruntque omnia ligna ad Ramnum (pondera dictionem omnia, quę nihil excludit) Veni & impera super nos. Quæ respondit eis: Si vero me, regem constitutis, Venite & sub vmbra mea requiescite, veniunt ergo omnia ligna, sub Ramni vmbra, tam quam sub rege eorum, vt obediant; ex quo concluditur, quod tanquam rex extolli debet vltra omnia alia ligna.

CONCL. XVI.

Arbor sancta.

Romę in secunda vrbis regione. Erat Arbor sancta, fortè alicui numini pro templo dicata, quod apud Ethnicos fieri consueuerat, vt auctor est *Plin. libr. 12. c. 1.* Guidus Panzirolus in libell. de 14 regionibus vrb. Romæ, si regio vrbis inquit, conueniret, arbitrarer intelligi corneam hastam, quam Plutarchus scribit Romulæ exercendi causa iaculatum, terræ affixam in arborem excreuisse, quæ sacra est appellata, & muro circumdata, pro templo habita exaruit læsis radicibus, dum C. Iul. Cæsar ibi gradus struit. Nomen tamen sanctæ arboris mansit, & alias illi substitutas fuisse est verosimile.

CONCL.

CONCL. XVII.
Arbor Dijs Sacræ.

Textor in sua officin in c. Arbores Deorum & Dearum, scribit nouem arbores quæ fuerunt Diis dicatæ, videlicet populus Herculi. Hedera & vitis Baccho. Myrtus Veneri, Laurus Apollini. Quercus Ioui, & Æsculus. Oliua Mineruæ. Pinus Cybelę & etiam Deo pastorum qui dicitur Pan Cupressus Plutoni, de quibus meminit *Plin. lib. 12. c. 1. Alex. ab Alexandr. Genial. dier. lib. 4. c. 17.*

CONCL. XVIII.
Arbor Virginis Ioannæ d' Orleans.

Admirandum est quod affirmat Miquellus, qui Aurelianæ vrbis ab Anglis obsidionem, & Ioannæ res gestas scripsit, pyrum arborem sub qua illa sedebat dum patris gregem minabat ouesque ruri pascebat, cum vt regem Carolum VII adiret, primò cœlesti voce monita est, neque cariem neque vetustatem sentire neque fulmine tangi neque pluuia grandinéue, aut niue intingi. Mart. Delrio. Magic. Disp. lib. 5.

XVII. CONSIDERATIO.
Continet Herbas & plantas Terræ.

PLinius *lib. 25. cap. 2.* ex multorum grauissimorum auctorum sentētia dicit nihil esse, quod non herbarum vi effici possit. Xanthus historiarum author in prima earum tradidit occisum Draconis catulum reuocatum ad vitam à parente herba quam Balim nominat: Eademque Tillonem quem Draco occiderat, restitutum saluti: & Iuba in Arabia herba reuocatum ad vitam hominem tradit, sic vna herba fugat epilepsiam & altera promouet.

Textor in sua officina in cap. Herbarum diuersar. nomina scribit 535 nomina herbarum secund. ordinem Alphabeti, sed non declarat naturam alicuius.

Plinius

Plinius vero *lib.19.20.21. 22. 23.24. & 25.* plures herbas & excellentias illarum etiam in medicinas ſcribit. Et Dioſcorides in lib de ſimplici medicina, & Iſidor. *lib.17. Etymol.c.9.10.11.*

Multi plures herbas laudauerunt, vt Themiſon medicus librum vnum de laude plantaginis ſcripſit, tanquam inuentor, teſte *Plin.lib.25. c.8.*

Iuba rex magno præconio exaltauit Euphorbium per vnum volumen teſte Plinio. *lib eod. c.7.*

Eraſiſtratus Lyſimachiam herbam ſcripſit, celebrauit & eam multum laudauit, vt refert *Plin. d.c.7.*

Muſeus & Heſiodus Polion herbam multis verbis commendauerunt.

Antemis herba magnis laudibus celebrata eſt ab Aſclepiade.

Dioſcorides Artemiſiam plurimum extollit libr. de ſimplici medicina c.52. & de ea loquitur *Plin. libr. 25. cap 7.* & eam matrem herbarum Macer dicit.

Hic tantum breuiter recenſebo herbas quaſdam, quarum ego ſingulares virtutes & vires noſco.

CONCLVS I.

Abſinthium.

Herba excellens, ſummo in pretio ap antiquos habita, in cultibus diuinis & Triumphis celebrata. Abſinthium ſummum eſt ſtomachi remedium teſte Galeno. *lib.1. ad Glaucon.c.9* de febri tertiana, vbi ita aër: Si tibi in febribus concoctionis ſigna monſtrantur, iam cum fiducia aliquid abſinthii potes exhibere, quod alioquin ſummum eſt ſtomachi remedium, vbi bilis infeſtauerit, præſertim ſi ex ipſius coma, quantum ſufficiat, accipies & mellicrato intinxeris.

CONCL. II.

Artemiſia.

Hanc herbam Artemiſia regis Mauſoli coniux ſibi attribuit, & nomen ipſe ſuum indidit, ſiue ſecundum Deam

Deam Dianam, quæ vocatur Artemis. Hæc enim herba præstat parturientib. vt ap. Ethnicos Diana.

Tradunt si ponatur in calceamentis, esse contra lassitudinem peregrinantium. Vocatur & Cingulum S. Ioannis: Antiquitus enim nocte S. Iohannis circa ignem portarunt, sese ea cinxere & coronare, contra maleficia & infortunium infirmitatemq; eius anni.

CONCL. III.

Aster Atticus.

Herba ita dicta à stellatis floribus, noctu lucet instar stellæ in cœlo, lucet ita clare, vt sæpius fallat homines, putantes esse spectra siue illusiones Dæmonis. Vocatur etiam Bubonium, quia est remedium bubonibus contra ictus aranearum. Inde etiam frequenter habitant bubones in petris & rupibus ob hanc herbam.

CONCL. IV.

Gariophyllata.

Siue herba benedicta, qui huius herbæ radicem secum portat, immunis & tutus est ab omni animali noxio.

CONCL. V.

Chelidonia.

Herba apparet quãdo hirũdines redeunt, & quando discedunt, arescit iterum, dicitur Chelidonia, quia hirundines dant suis pullis, vnde statim visum suum recipiunt.

CONCL. VI.

Consolida Regalis.

Herbæ huius flores resistunt oculorũ dolori, hinc quidam in conclaui suspendunt hanc herbam vt super oculorum obtuitui obuersentur.

CONCL. VII.

Enula.

De hac herba: versic. Enula Campana reddit præcordia sana.

CONCL. VIII.

Filix.

Nota herba Magis & veneficis qui eius semen noctu D. Ioannis Baptistæ comprehendere solent. Nota miraculum in eius masculi radice, quæ si discindatur, ex vtraq; parte imago Aquilæ videtur.

CONCL. IX.

Fuga Dæmonum.

Vocatur & perforata, quia folia eius perforatæ sunt, si aduersus solem teneantur.

CONCL. X.

Heliotropion.

Herba est cuius flores semper versus solem vergũt.

CONCL. XI.

Hemerocollis.

Herba emittens flauum colorem. Inde propter signaturam remedium est aduersus morbum.

CONCL XII.

Morsus Diaboli.

Vocatur & succisa & præmorsa inde, quod radix eius succisa est Ferunt enim diabolum inuidere homini hanc radicem propter singularem eius virtutẽ, ideoque in terra præmordere, ne vires suas retineat.

CONCL. XIII.

Mandragora.

Pythagoræ dicta Anthropomorphos à similitudine hominis. Agyrtæ multis dolis & fallaciis vtuntur Mandragora, decipiendo miseros rusticos.

CONCL. XIV.

Ros Solis.

Herba sic dicta qui sole meridiano calidissimo folia eius plena guttulis aquæ instar roris vigent.

CONCL.

CONCL. XV.

Ruta.

Plin. fortis odor rutæ consueuit rosas aperire cum ipsa fuerit inter Rosas plantata. Quapropter scientes hoc hortulani sagaces, qui in Maio cito rosas habere volunt rutas plantant inter rosas, & cum velint vt rosæ aperiantur mouent rutam, & cuius motione odor ascendit & facit rosas aperire. Ruta gaudet siccitate & nutritur cinere, vt erucis possit carere. Plin. Antiqui habebant Romani mustum rutarum contra venenum & venenosa & alias passiones.

CONCL. XVI.

Saluia.

Herba ita dicta à salute quasi salutis via, non plantari debet absque ruta propter serpentes & bubones, qui ipsam rodunt.

CONCL. XVII.

Trifolium odoratum.

Hæc herba septies in die odorem suum amittit, quando adhuc solo adhæret & crescit, arida vero & euulsa semper retinet odorem suum, præcipuè verò quando turbida temperies est persentitur eius odor per totam domum. Suspenditur contra maleficia, spectra & veneficia.

CONCL. XVIII.

Verbena.

Hæc herba antiquitus Sacra dicta est, quia contra spectra & maleficia consecrata fuit & suspensa.

CONCL. XIX.

Victorialis.

Huic herbæ attribuunt, quod si quis secum portet, non vulneretur, celebratur à vetulis, dicentibus quod qui secum portet radices eius haud possit vulnerari.

CONCL XX.

Vinca peruinca.

Herba ſemper virens, de ea ſcribit Hieronymus Tragus ſe vidiſſe caput exhumari anno 1535. in die Marci, hacce herba coronatum, penitus adhucce incorruptum.

CONCL. XXI.

Xanthium.

Nota. Lappas minores in Septembri apertas intra ſe habere duo grana frumenti, ſi ſunt hordeacea, ſignificant annum fertilem. Sin vero auenæ, ſignificant annonæ caritatem.

CONCL. XXII.

De plantis à Diuis ſanctiſue nomen habentib. extat libellus Ioan. Bauhini Med. Baſileæ impreſſ.

XVIII. CONSIDERATIO.

Illuſtrat Flores Terræ.

CVm longum foret de ſingulis laudes referre, ideò de paucis hic abſoluemus. De cæteris meminit Plin. lib. 21. & Iſidor. lib. 17. Etymol. c. 9.

CONCLVS. I.

Lilium.

Sui natura teſte *Plin lib. 21. cap. 5.* eſt nobiliſsimum, quo nulla florum celſitas maior, flos cuius fragrat odore acutiſsimo, & eſt candidiſsimus, nobilitate proximus Roſæ, & quadam cognatione vnguenti olei, quod ab eo Lilium appellatur. Eſt & Lilium rubens & etiam purpureum. Lilium laudatiſsimum eſt in Antiochia & Laodicæa Syriæ, tum in Phaleſide & in Italia. Suſa vrbs Perſarum à Mennone condita nomen ſumſit à multitudine Liliorum. Nam Perſæ Suſam vocant Lilium.

Lilium multiplicem habet virtutem, ita quod eius radices virtute ſua multis modis florem ſuum nobilitauere.

litauere, secundum eund, *Plin. lib. 20. cap. 19.* Auicen. & Phyt nam valent contra duritiem splenis & neruorũ, maximæ sub prunis coctæ, & cum oleo roseo tritę vituras sanant & vulnera cicatrizant & conferunt adustioni aquæ calidæ cum sint exsiccatiuæ, mollitiuæ, abstersiuæ & consolidant: valetq; lilium incisionib. neruorum & splenis apostemata maturat &c. quod facit ad laudem armorum Franciæ in quib. sunt tria lilia cælitus demissa. De laude quorum scribit Ioan. Ludou. Vinaldus in suo tract. de Triumpho trium Lilior. Franciæ & G. Bened. in sua repet. C. Raynut. in verb. duas habens filias n. 87. vsque ad 109. Extr. de Testam.

CONCL. II.

Rosa.

De Rosa quæ ex floribus odoriferis est primaria, scribit *Plin lib. 21 c. 4.* Nascitur à spina siue rubo, & est iucundi odoris vsus eius in coronis propè minus est oleo, maceratur & in vnguenta transit, per se medices artes præbet Plinius celebrat Prænestinam, Campanam, Milesiam (cuius color ardentissimus sit) Trachiniam minus rubentem, quibusdam annis minus odorata prouenit rosa. Præterea magis omnibus locis siccis quam humidis odoratior, teste *Plin libr. 21. c. 7* Idcircò odoratiora in Oriente consurgunt: quia teste Cælio *lib. 12. lect. antiq. c. 21.* post philos. Terra cum feruet atque inuritur, quod ediderit principio benè olet. Etenim quæ parcè humido quędam in modum recaluerint odorata redduntur, Humor enim calore concoqui potest.

CONCL. III.

Viola.

Violis honos est proximus teste Plinio *libr. 21. c. 6.* earum tria sunt genera, purpurea, alba & lutea. Viola propter violentiam odoris sic est nominata, vt dicit

Isid. Herba quidem modica est viola in substantia, Cuius flos maximi est odoris, vnde odor eius cerebri calorem mitigat, & Spiritus animales recreat & confortat, flores vernales prius oriuntur, sic se citius manifestant, paruitatem eius in substantia, magnitudo odoris pariter & virtutis notabiliter recompensat.

CONCL. IV.
Flos Solis.

Est Rosa peregrina ex nouis Insulis Americæ ad nos delata, ita dicta à pulcritudine & magnitudine floris qui permagnus, & pulcer est instar solis, surgit in altum vt Rembertus *Dodoneus* scribit se vidisse Madrili in Hispania, ad 40. pedes.

CONCL. V.
Amaranthus purpureus.

Vel Flos amoris nomen habet ab excellenti illo colore.

CONCL. VI.
Buphthalmum.

Siue flos S. Iohannis, ita dictus quia circa tempus S. Iohannis in æstate maturat. Tradunt qui hunc florem secum portarit, liberum esse ab amore hereos.

CONCL. VII.
Flos S. Iacobi.

Ita dictus qui circa illud tempus vbiq; floret.

CONCL. VIII.
Rosa Hierichuntina.

De Rosa Hierichuntina vid. libell. in quo de eius natura proprietatib. motib. & causis pulcre disseritur, auctore Io. Sturmio Mechliniano in Academ. Louaniensi *Philos.* Profess. qui est expressus Louanii ideò huc non transporto.

XIX. CON-

XIX. CONSIDERATIO.

Tractat Fructus Terræ.

NObiliores fructus terræ sunt Aromata illa speciosa, quib. humanum genus à tot & tantis affectionib. & morbis præseruatur corpusq; suum ad tempus tuetur & defendit, qui fructus aromatici cum satis ab Herbariis descripti sint, hic solummodo recensebo beniuolum lectorem ad illos relegendo.

CONCL. I.

Crocus.

Olim solum ap. Orientales notus fuit, sed & in nostris prouinciis iam crescit, præsertim prope Viennam in Austria qui & Orientalem præcellere dicitur.

CONCL. II.

Caryophilli.

Dioscoridi fuere ignoti. Crescunt in India, vnde ad nos deferuntur.

CONCL. III.

Piper.

Eius tria genera sunt, Piper nigrum, piper album, & piper longum est & Siliquastrum. Latinis piper Indicum.

CONCL. IV.

Nux moschata.

Crescit in Insula Badan versus Indiam multitudine magna.

CONCL. V.

Cinnamomum.

Tempore Galeni fuit in magno precio, solum inuentum ap. Imp. qui ex Arabia adferri curabāt & pro thesauro habuerunt, vt testatur Gal. lib. 1. de Antidot. vnde adhuc dubitatur an verum Cinnamomum ad nos perueniat, cum Plinius scribat, syluas Cinnamomi à Barbaris ex inuidia, aduersus Arabes incensas conflagrasse.

CONCLVS. VI.

Caßia.

Crescit in Arabia, & est nostrum Cinnamomum vulgare.

CONCL. VII.

Tune.

Vulgo Ficus Indica. Plinius vocat Opuntia, qui prope fluuium in Opunte crescit

CONCL. VIII.

Saccharum.

Aliud est natiuum, aliud factitium, vt est Saccharum Thomæ, Saccharum melis, est Saccharum Canariæ: Saccharum Fini. Saccharum Candidum. Saccharum Penidium.

CONCL. IX.

Cardamomum.

Seu grana paradysi, sunt triplic. generis.

XX. CONSIDERATIO.

CONCL. I.

Connectit Radices.

CElebres sunt. Acorus Dioscoridis quæ vocatur & Aphrodisea & Venerea ap. nostros Apothecarios maxime vsitata.

CONCLVS. II.

Calamus Aromaticus.

Vt describit eum Dioscorides crescit in India.

CONCL. III.

Galanga.

Ap. quosdam Cyperus Babylonicus.

CONCL. IV.

Zedoaria.

Dicitur ab Arabibus Zadura vel Zaduarà.

CONCL. V.

Costus.

Radix hodie solo nomine nota.

CONCL.

CONCLVSIO VI.

Curcuma.

Ab aliquibus habetur esse Cyperus Indicus.

CONCL. VII.

Doronicum.

Radix nota, figurata instar Scorpionis. Theoph. vocat Thelyphonum.

CONCL. VIII. & IX.

Rheubarbarum, Rheuponticum.

Inter omnes radices quæ laudem magis merentur & quæ sunt excellẽtiores sunt Reubarbarum & Reuponticum. Et dicitur Reu, id est, radix, & barbarum, id est, barbarica, inde radix barbarica tantum est latine, quãtum Reubarbarũ Græcè, quod in solo barbarico trans Danubiũ inuenitur. Sed secundũ alios, Rha fluuius à quo nomẽ medicamento notabili (vt Ammianus inquit,) quod Reu seu Rheubarbarũ atq; Ponticum vocatur, sed prima deriuatio est communior. Et hæc quidem radix est excellẽtissima propter eius mirabiles & excellentes effectus, quam medici inter alias extollunt, ita quod vix nunquam aut raro dant medicinam infirmis, quin aliquid de Rheubarbaro apponatur, & dicit Mesue, quod non est alicuius nocumenti, & datur omni tempore, & omni ætate, pueris, senibus & prægnantibus, & est de elegantiorib. & meliorib. medicinis. Et quoddam est, quod in barbariæ regione inuenitur, vt in India & in transmarinis regionibus, & est laudabilius, & est calidum & siccum in secundo gradu. Aliud est Ponticum sic dictũ, quia in Ponto Insula reperitur, vel quia habet Ponticum saporem. Licet Mesue ponat tres species, laudatur tamen magis ex eis, quod est subnigrum, declinans ad rubedinem, & quod graue est cum raritate sua non perforatum, & in quo in confracturis interitus habet quasi quasdam venulas distinctas, vbi inuenitur dispergatio ex rufo & glauco, & quod est croceæ tin-

 cturæ.

ęturæ. Quod autem nimis leue eſt, & perforatum, & interius minus ſolidum & quaſi lignum; & huiuſmodi venas non habet, & interius eſt quaſi nigrum & ſubalbidum, quod eſt maſticatum, non pungit, (quia bonum maſticatum pungit ſicut crocus) non eſt eligendum, ſed abiiciendum. Et quod eſt recens cognoſcitur, quia non eſt adulteratum, quoniam eſt rarum & minoris ſtipticitatis & croceæ tincturæ. Adulteratum verò his contrariatur, & varietatem quam habere debet, in fractura amiſit: ſeruatur per tres annos. Et huius effectus & virtutes circa medicinas ſcribit Platearius, & in libr. ſanitatis. tract. de herbis. c. 389. & per ſcribentes in medicina.

CONCL. II.
Mechoaca.

Peregrina radix paucis ab hinc annis ad nos peruenit ex Mechoaca prouincia Americæ, vnde & nomen retinet.

CONCL. XI.
Squamatia.

Ita dicta à ſquamis. Valerius Cordus nominat Aphyllon, Matthiolus in libr. 4. Dioſcor. c. 9. nominat Dentariam.

XXI. CONSIDERATIO.
Producat Segetes Terræ.

SEgetes Terræ quas ipſa in nutrimentum hominis, induſtria & labore eius producit, hic ſolum recenſentur, effectus & virtutes earum ap. herbarios habentur. Sunt autem: Piſum, Cicer, Phaſelus, Cicercula, Lupinus, Faba, Vicia, Orobus, Lens, Triticum, Hordeum, Zea ſiligo, Frumentum Indicum ſeu Turcicum, Milium, Sorgi, Panicum, Oryza, Frumentum Vaccinum.

XXII. CONSIDERATIO.
Degustat Vinum.

VIni primus plantator Noë esse perhibetur. Cum enim vt aiunt, hircum caprarum in Coricum Ciliciæ montem emisisset, ibidem lambruscas comedens inebriatus est, & reliqua animantia cornibus petere cepit. Hoc Noe Comperto Lambruscæ virtutem agnouit, confestimq; ipsam sanguine leonis porci agnique & Simiæ addito inseruit, & lambrusca in bonam vineam inserta fructum fecit perfectum, & vindemiauit eum.

CONCL. I.

De laude vini scripsit Plato librum vnum. Cælius vero *lib. antiq. lection. 17. c. 4.* multum laudat vinum ex dictis Æsculapii & Platonis & de eius vtilitate scribit, *lib. 7. cap. 32. & libr. 35. cap. 22. & 24.* Plinius vero *lib. nat hister. 14.* etiam multis laudauit vinum, & de eius fortitudine habetur, *3. Reg. c. 3.* multi multa vina diuersarum patriarum laudauerunt, sed inter alia Schola Salernit. probat illa habentia seqq.

Vina probantur odore, sapore, nitore, colore.

Et subdit: *Si bona vina cupis, hæc quinq; probantur illis:*

Fortia, formosa, fragrantia, frigida, frisca.

CONCLVS. II.

Sunt autẽ laudata vina & celebrata à Poëtis. Tmolium ab Ouidio. Falernum à Varrone. Massicum ab Horatio. Aulonicum à Martiale. Lesbium à Propertio, Pamphilo & Horatio. Surrhentinum à Proculo Iurisconf. in L. fin. D. de tritic. vin. Albanum à Martiale. Fundanum ab eodem, Maroneum à Tibullo.

Vina apud Græcos celebrata fuere. Prannium. Chium, Thasium, Lesbium, Creticum, & ap. Syracusanos Polium, Coum, deniq; & Rhodium.

Præstant

Præſtant & Vina Germaniæ, Rhenana, & Neccarina. Præcipue nata ad Aram Bacchi, Æneæ Syluio p. m. perquam amata.

Præſtant & Vina Italica, quorum vltra 30. numero Romæ bibuntur. Cæterum de diuerſorum vini generum natura Italici Medici quoque ſcripſere. Iacobus præfectus Netinus, Venetiis 1559. Io. Bap. Confalonerius Veronenſis. Baſil. 1535. Andreas Baccius. Romæ 1597.

XIII. CONSIDERATIO

Laudat Ornamenta Terræ.

MAxima & præcipua ſunt inuenta hominum, vrbes nimirum & oppida caſtra munitionesque quib. ſe aduerſus hoſtiũ incurſus muniunt, tuetur & defenditur, alter cum altero familiaritatem init, & ſic vna & ſimul viuere gaudet, laudes vero & dignitates omnium vrbium exponere, laborioſum multo & forte tædioſum eſſet, cum in tractatu, De locis ac mirabilibus mundi, qui eſt impreſſus cum Geographia Ptolomæi c. 14. de laudo plurimarum, & de earundẽ origine videri poteſt, & per Philipp. Bergomatem in ſuo ſupplemento Chronic. in ſuis locis opportunis, qui complures vrbeis notas. copioſe & eleganter laudauit. Item Auſonius Poëta Gallicus ſuis verſib. illuſtrauit Romam, Conſtantinopolim, Carthaginẽ, Antiochiam, Alexandriam, Treuerim, Mediolanum, Capuam, Aquilegiam, Viennam, Emeritam, Athenienſem, Catinam, Syracuſam, Toloſam, Narbonam & Burdegalem ex qua natus fuit. Pyrrhus in ſuis orationibus laudauit Aureliam, de ciuitate Pariſienſi, vide de laude illius per Textorẽ Niuern. in ſuo officina in Cornucopia in lit. p. in fin. & etiam Iacob Capellus habuit orationem in vniuerſitate Pictauienſi in laudem ciuitatis Pariſianæ. Leonhardus Aretinus librum vnum de laude Florentiæ compoſuit, & Sabellicus Panegyricum rerũ Venetarum, & ita plures

de multis aliis ciuitatibus vltra modum extollit Heduam patriam suam Barthol. Chassaneus in Catal. gloriæ mundi part. 12. consid. 60. Magni facit laudibus Chamberium Allobrogum Iacob. Delexius I C. Extat Basilea P. Rami laudauit summopere Rhotomagum Natalis Taillepied. in Antiquit. Rothomag.

CONCL. I.
Vrbes Terræ.

Primam ciuitatem in mundo extruxit Cain, & vocauit nomen illius ciuitatis iuxta nomen filii sui Henoch. Gen. c. 4.

CONCL. II.
Hierosolyma.

Arphaxat qui & fertur fuisse Melchisedech, primus post diluuium condidit Salem vrbem, ipsa est Hierusalem postea est appellata. Ioan. Ludou. Vinaldus de Monte regali, in suo opere regali in tract. de magnificentia Salomonis ample laudauit Hierosolymitanam ciuitatem, quæ dicta fuit Hierusalem & ibi de eius constructione. Hæc nobilissima & vetustissima ciuitas per varia tempora pluries vastata fuit. Primo à Babyloniorum rege. Dum Nabuchodonosor Chaldæorum rex tempore Zedechiæ cum ingenti exercitu in Iudæam venit: ibique magnis cladibus eius ciuitates affecit. Ac etiam ipsam Hierosolymam obsedit. Deinde profectus contra Pharaonem regem Ægypti, quo fugato Nabuchodonosor sui exercitus principem ad obsidendam Hierosolymam rursus mittit: ibique decem & octo mensibus statione firmata Iudæi se & vrbem Chaldæis ignominiose tradiderunt. Qui rege interfecto muros & turres euerterunt, templa incenderunt, eiusque vasa sustulerunt, & per septuaginta annos templi solitudo permansit. A Cyro rege laxata est captiuitas. Extructum est templum sub Dario rege Persarum & Medorum.

Secun-

Secundo ab Asobe Ægyptiorum rege.

Tertiò ab Antiocho Epiphane crudelissimo omnium Tyranno facta est euersio. Hic Hierosolymam ciuitatem sanctam Menelao prodente vi cepit & sanctum locum spoliauit, misitque homines impios qui compellerent Iudæos carnes porcinas comedere, & à patriis legibus se transferri, & non templum Domini sed Iouis Olympii cognominare & idolum venerari.

Quarto à Pompeio, is Iudæam vicit omnem cum Hierosolyma & tributarios fecit, & vt Strabo habet, Pompeius eam cepit, obseruato ieiunii die, dum ab omni opere Iudæi abstinerent, impleta fossa & admotis scalis, iussitque mœnia omnia conuelli.

Post hoc Quinto Gabinius Scaucus Varus vrbib. Iudææ & præcipuè Hierosolymæ insultauere, & Herodes Magnus & Sosius captam oppidum seruare.

Sexto ad extremum funditus euertit anno secundo Imperii Vespasiani die octaua mensis Septembr. Titus eius filius, vrbs capta, & templum subuersum. Quam cum cepisset complanatis mœnib. fossas etiam impleri iussit. Vrbem autem illam vicisse, victores gentium Romani tam clarum opus dixerunt, vt Titus tunc exercitus, post imperii gubernator in ipso ingressu mœnia vrbis admirans tantam victoriam non humanæ virtutis, sed diuinæ gratiæ fateretur. In ea vastatione quanta fuerit hominum strages, quanta fames, miserorum quanta funestá necessitas, si vlterius nosse desideras Lege Iosephum, non audita sed visa, & communia cum cæteris referentem. Hæc destructio crudelissimum exemplum iræ & vindictæ diuinæ est, & sic completum est Vaticinium Christi. *Luc. 19. vid. Schedel. p. 17.*

CONCL.

CONCL. III.

Troia.

Siue Ilium, ſecundum Homerum omnium quæ ſub ſole ac ſtellifero cœlo ſunt vrbium, quidem inſignisſima eſt Troia. Nunc autem ingens Troia totius Aſiæ columen ita extincta eſt, vt vix veſtigium aliquod appareat, quod Ouidius inquit: Iam ſeges eſt vbi Troia fuit, & Virgil. En Campus vbi Troia fuit, condita eſt à Troade Erichtonii regis filio, Tempore Ehudis iudicis in Iſraël Ilium nominatũ à quarto rege Ilio. Expugnata eſt 10. annis & ſex menſib. & vaſtata ob raptum Helenæ Menelai Græcorum regis filiæ à Paride perpetratum. Cuius cauſam dicunt: Cum Alexander qui Paris dictus eſt, in Ida ſylua venatu abiiſſet, Mercurium in ſomnis adduxiſſe Iunonem, Venerem & Mineruam, vt inter eas de ſpecie iudicaret. Et tunc ſibi Venerem pollicitam eſſe, ſi ſuam ſpeciem meliorem harum ſpecie iudicaſſet, daturam ſe ei vxorem, quæ in Græcia ſpecioſior forma videretur. Vnde cum ita audiſſet, optima facie Venerem dicitur indicaſſe. Poſtea Helenam regis Menelai vxorem rapuit, id extremum excidium Troianis fuit. Hoc bellum decennale diſertiſsimè perſcribunt Dares Phrygius, & Dictes Cretenſis, qui in clade Troianorum præſentes, locorum nomina & geſtorum, lucidiſsimè omnia norunt Et ad rerum Troianorum cognitionem nihil breuius, nihil clarius & terſius reperiri poterit Fuit capta tertio anno Labdam iudicis Iſraël ante vrbem conditam. Anno 430. vid. Gl. m. p. 105.

CONCL. IV.

Roma.

Vrbs toto orbe celebranda rerum domina in Latio ad amnem Tyberim sita à Romulo eius conditore nominata: vndecimo Ezechiæ regis Iudæ anno, secundoque octauæ Olympiadis anno ab ipso conditam fuisse affirmant, ambitum eius vrbis, Plinius ex traditionibus Augusti scribit millia passus viginti. Flauius Vopiscus scribit Aurelium Imp. ambitum vrbis ad triginta millia passuum ampliasse. Septem complectitur colles, portas vrbis triginta apertas & septem clausas fuisse scribit Plinius. Ipsa intitulatur Caput orbis terrarum, vt est text. in L. nemini. §. Quoniam. C. de consul. & non spargend &c *lib. 12. & L. 1.* §. sed & si quæ. *C. de vet. iur. enucl.* Et caput omnium ciuitatum, vt in *§. fin iunct. gloss. inst. de satisd. tut.* Et omnium nationum, vt est text. in c. beati 2. q. 7. & quomodo aliis pluribus nominibus nuncupatur, glos. est ad hoc expressa & notanda in verb. Anterior, in Auth. vt Ecclesia Romana centū annorum &c. *in princ. coll.* 2, Vocatur & Sacratissima in L. 2. C. Quæ res export. Item Communis nostra patria in L. 33. D. Ad Municip. & de Incol. vbi ego quam plurima in laudem eius retuli & congessi, quæ quia sunt impressa, huc non transporto. De antiquitatibus eius, de templis, de foris, de porticib. de arcub. de columnis, de obeliscis. Circis, theatris, amphitheatris, aquæductibus, portis, mœnib. infra suo quæque loco numerabuntur. ideò iuxta Schedelium cum his Romæ descriptionem relinquimus.

Oblectat me Roma tuas spectare ruinas,
Ex cuius lapsu gloria prisca patet.
Sed tuus hic populus muris defossa vetustis
Calcis in obsequium marmora dura coquit.
Impia trecentum si sic gens egerit annos
Nullum hic indicium nobilitatis erit.

CONCL.

CONCLVSIO V.

Karthago.

Vrbs fuit celeberrima in Africa à Kartho oppido dicta, teste Seruio, nomen sumsit constructa primum à Didone Beli regis Tyriorum filia, annis septuaginta trib. antequam Roma ipsa construeretur, & ædificaretur, vt dicit Iustinus libr. 18. Quæ prius à Bouis corio Byrsa dicta fuit, quia pro illa ædificanda tantum loci Dido emerat à rege Hiarba, quantum corio tauri cingere posset, dicente Virgil. Æneid. 1. Mercatiq; solum facti de nomine Byrsam, Taurino quantum posset circumdare tergo. Corium enim illud in tenuissimos filos secari fecit, quo loci multum circumdedit vocantes illum locum lingua Phænicia Byrsam, id est Corium. Quæ postea mutato vocabulo Karthago dicta est. Cicero quoque de natura Deor. libr. 2. Postquam tres Hercules declarauit: Quartus inquit filius Iouis, & Asteries sororis Latone, quæ Karthaginem filiam genuit, à qua Byrsa, quam Dido condidit, Carthago vocata est. Hæc eadem teste Plinio lib. 15 nat. histor. centum viginti annis Romanis æmula fuit. Pluries enim destructa, Pluries instaurata. Fuit autem hæc inclyta ciuitas vetustate originis magnitudine & claritate ante omnes Affricæ & Hispaniæ prouinciarum vrbes memoranda. Primo autem excidio Scipio iunior, magni Scipionis nepos in tertio bello Punico consul factus sex continuis dieb. ac noctib. illam oppugnauit, & vltra desperationem tandem ciues in deditionem traxit. Petens vt quos belli clades reliquos fecerat seruire saltem liceret. Eo in bello mulierum viginti quinque millia, virorum vero triginta trucidata fuisse referuntur. Hasdrubal autem eorum rex vltra transfugiens eius vxorem, se suosq; filios in medium iecit incendium, quod sexdecim continuis diebus arsit. Et miserum, vt Liuius ait, etiam victoribus præbuit spectaculum, & tunc Karthago sexcentesimo octauo ab

eius conditione anno omni murali lapide deleta fuit. Verum postquam euersa fuit vigesimo secundo anno Lelio Cecilio Merello, & T. Q. Flamminco Coss. reparari iussa est, quia reperta Romani ciues eo multi adducti sunt. Sed vt idem Liuius inquit, intra breue tempus Aethna vltra solitum flammeos ignes euomens calidis cineribus exussit eslet tecta destruxit. Cuius subleuandæ calamitatis causa Senatus R. decẽ annis ei vectigalia remisit. Multas etiam per tempora Gethorum calamitates pertulit. Tandem in Maurorum manus deueniens regum sedes, & regia nunc vsque habita est. Quæ & Vernacula lingua Tunitium appellata est anno 1536. à Carolo V. Imp. Barbarossæ erepta.

CONCL. VI.

Athenæ.

Ciuitas fuit præclarissima in Attica regione, cuius pauca vestigia quædam manent. Hanc primo ab Alabando conditam dixit Cic. *libr 3. de nat. deor.* Plato vero in Timeo dixit Amasim regem Ægypti eius vrbis conditorem fuisse, eamque vocabulo Ægyptio cognominasse, quod lingua Græca Athenam sonat. Alii Cecropem illam condidisse dicunt, & eam subita apparitione arboris Pineæ Mineruam cognominasse, quam ea arbor designat, & lingua Græca Thena dicitur. Verum alii ab eo non conditam sed instauratam dicunt, quo tempore Athena apud illos pro Dea colebatur. De eius nomine Diuus Augustinus de ciuit. Dei libr. 18. varia scribit auctoritate Varronis. Cecrope Athenarum vrbem instaurante subito aqua vno in loco erupit, & alio reperta olea arbor, super quibus prodigiis sciscitatus Apollo Delphicus, quid intelligendum quidué faciendum foret, respondisse fertur, quod olea Mineruam, aqua vero

verò Neptunum significaret, ambo consobrini, ambo Dii & contemporanei, essetque in eorum ciuium arbitrio, vt ex alterius Deorum duorum nomine ciuitas vocaretur. Congregatis omnibus vtriusque sexus viri adhæserunt Neptuno. Mulieres vero Mineruæ. Quæ & obtinuerunt vt ex nomine Mineruæ ciuitas appellaretur, & sic Athenam Græce vrbem cognominarunt, quod Latinè Mineruam dicimus. Eo quod mulierum voces vna virorum numerum superarint. Quamobrem iratus Neptunus marinis æstuantibus vndis Atheniensium terras populatus est. Quem ciues placere volentes triplici supplicio mulieres affecere. Primò vt de cætero nullis publicis interessent consultationibus. Secundò vt nullus nascentium cognomen maternum acciperet. Tertio ne quis filias suas Thenas vocaret. Poëtæ verò dicunt Neptunum & Mineruam Athenas condidisse, sed dum de nominis impositione inter eos fieret dissensio, Diis reliquis præsentibus fit inter eos conuentio, vt qui percussa terra laudabiliorem produceret effectum, vrbi nomen imponeret. Neptunus autem tridente suo percussa terra, equum produxit belli omen. At Minerua hasta proiecta, Oliuam produxit pacis Arborem. Quæ, quoniam vtilior eorum iudicio visa fuit, ex suo nomine Athenas dixit. Hæc vrbs nullius indigna preconii, tanta eius superfuit claritas Doctorum Philosophorum ac omnis doctrinæ liberalis fuerat, Eadem nostro tempore parui oppidi speciem gerit.

CONCL. VII.

Thebæ.

Vrbs Ægypti ab Osyride rege Ægypti & Argiuorum, & eius coniuge Iside regis Argiuorum Inachi filia condita, centum habuit portas, continuit 140. stadia, alias Diospolis dicta.

CONCL. VIII.

Babylonia.

Vrbs præclara in Chaldæa fuit. Hanc omnes Græci & Latini historici pariter & Poetæ ab ipsa Semiramide regina conditam referunt aut ampliatam. Iosephus historiarum scriptor diligentissimus libro ad Appianum Alexandrinum Grammaticum hos redarguens. Inducens Berosi Chaldæi auctoritatem antiquissimi & verissimi scriptoris, qui manifestissimè ostendit vrbem ampliatam & ornatam ac muro cinctam fuisse à Nabuchodonosor rege longè ante Semiramidem Hæc tamen vt Valerius refert, dum die quadam circa cultum corporis sui occupata esset, & nunciaretur illi Babylonem defecisse, soluta adhuc altera parte crinium protinus ac eam expugnandam cucurrit, nec prius decorem capillorum redegit in ordinem, quam tantam vrbem in potestatem suam restituit. Hæc vrbs adeò nobilis fuit vt Chaldæam totam ac Mesopotamiam à se Babyloniam dixerit, de qua Lucanus: Cumque superba foret Babylon spolianda trophæis. Huius muri, teste Philostrato, in vita Apollonii Thyanei, trecentorum & octuaginta stadiorum circuitu detinebant. Plinius verò historiæ nat. lib. 6. murorum dixit amplitudinem fuisse sexaginta quatuor millia passuum, crassitudinem quinquaginta cubitorum, altitudinem vero quater tantum. Itaque fuit menib. ac hortis pensilib. temploq; & arce maximè admirabilis. Euersio tandem huius Babyloniæ facta est á Cyro rege Persarum.

CONCL.

CONCL. IX.
Niniue.

Niniuen siue Nisibin trium dierum itinere ciuitatem grandem condidit Ninus rex Assyriorum patre eius Belo morte sublato, & regni caput constituit, in qua diademate suscepto duxit totam vitam inquietã. Ad hanc magnam ciuitatem missus fuit Ionas Propheta, quem Hebræi virum sanctum nominant. Is cum videret peccatores ciuitatis Niniue Dei misericordiam sua prophetia consecuturos ne videretur falso prędicare, ad denunciandum eiusdem ciuitatis interitum ire omnino recusabat. Ideò à conspectu Dei se fugere posse putauit, propter quod in mare demersus à ceto deglutitus est.

CONCL. X.
Damascus.

Assyriæ vrbs primaria, & vt dicunt metropolis omnium fermè Asiæ vrbium vetustissima esse videtur: Quam Abrahæ seruos fundasse sacræ tradant litteræ. Estq; Campestris agrum habens, natura soli sterilem ac aridum, nisi quatenus aquæ irrigant supernè fistulis cuniculisq; subductæ, quarum humor terram reddit omnium fertilem, & consitionib. præstantissimam paruusq; amnis in regione vnicus proximus menib. dilabens parua ab illis dirimitur terræ lingula consitionib. omnium in orbe pretiosissimis contecta. Hæc insignis ciuitas Damascenorum itinere sex dierum ab Hierusalem distat in qua S Paulus baptismum suscepit, & prope eam locus extat, vbi eum circumfulsit lux de cœlo, cum vocem de cœlo audiuit: Saule quid me persequeris. Qui post baptismum in synagogis prædicabat Christum, ob insidias Iudæorum Damasco noctu in sporta per murum demissus fuit, vbi & domus Ananiæ, à quo baptismum accepit, hodie visitur.

CONCL. XI.

Memphis.

Nunc Cayrum dicta regia Ægyptiorum quam teste Diodoro Siculo lib. histor. 2. Ogelous rex Ægypti condidit, & à filia eius Memphis denominata. Ambitus stadiorum centum & quinquaginta, vrbs omnium Ægypti præclarissima opportuniori totius eius oræ loco, vbi Nilus scissus in plures partes efficit formam Deltæ Δ. quo fit vt tanquam in Nili claustro posita aditum præbeat, prohibeatq; ad superiora loca nauigantib. Et ad cohibendam aquarum inundationem versus notum aggeres ingentes opposuit, & à partib. cæteris vndiq; fossus est locus ingens ac profundus qui vrbem efficit munitissimam. Vnde & posteri reges ferè omnes relictis Thebis, regiam habitationem in ea ædificarunt, & Babyloniam Ægypti atq; Cairum vocarunt. Memphis nunc vrbs Saracenorum præstantissima, & populosissima & bonis pluribus refertissima. Diuisa est autem in duas partes. Quarum vna Babylonia noua. Alia Cayrum dicitur. In qua olim Pharao rex Ægypti habitabat, & ad eam gloriosa virgo Maria cum puero Iesu & Ioseph peruenit, præcipuè ad hortum balsami, qui in his finibus celebris habetur. Ad eam etiam docti viri accesserunt Pythagoras & Plato, &c. vt Memphiticos audirent vates. Pyramides quoq; ingentes hæc regio habet, & varia memorabilia quæ diffuse ap. plerosq; scribuntur.

CONCL. XII.

Byzantium.

Vrbs Thraciæ maritimi à Græcis sic denominata. Lacedæmonii eam condidere primo, quibus Apollinem consulentib. vbi nam sedes quærerent, mandasse oraculum memoriæ proditum est, vt contra cæcos habitationem locarent. Cæcos a Megarenses appellauit Calcedonis conditores. Qui cum prius in Thraciam

etiam nauigassent, situmq; vbi postea Byzantium ædificatum est conspexissent, omissa tam locuplete ripa tenuiorem regionem in Asia elegerunt vt Strabo refert. Vt a. Iustinus & Eusebius ponunt, hæc ciuitas anno ante aduentum Christi 663. In Græcia ex opposito Calcedonensis agri loco quidem optimo, & munitissimo à Pausania Spartanorũ rege prius conditionis suæ initium habuit. Et cum parua admodum esset, postea à Constantino M. Imp qui eam adauxit & exornauit Constantinopolis dicta est Hodie Turcici Imperii sedes, anno 1453 4. Kal. Iun. a Mahumete Turcarum principe per 50. dies obsessa vi & armis expugnata, direpta & fœdata & notand. mirabile fatum huius inclutæ vrbis Constantinopolis per Cõstantinum M. amplificata, cuius mater Helena dicta fuit. Primus Episcopus siue Patriarcha fuit Gregorius, eadem perdita & Turcicę Tyrannidis facta sedes sub Constantino vltimo, cuius mater etiam dicta fuit Helena, & Patriarcha tum temporis erat Gregorius, vt Fortalitium Fidei libr. 4. bello 16. probat Extat Tit. Libr. 11. C. De priuileg. vrbis Constantinopol. L. vnic. in quam lecturam confeci per septem capita.

CONCL. XIII.

Venetiæ.

Vrbs æuo nostro cantatissima emporium nobile Italiæ terra mariq; potentissima Quam quidam ab Eneto seu Veneto Troiano initium habuisse dicunt. Troia enim euersa Anthenor, cum in intimum sinum Adriatici maris classe vectus aduenit. Erat cum eo multitudo Enetum, qui seditione, vt T. Liuius memorat, ex paphlagonia pulsi, quã inhabitarent quęrebant sedẽ qui Veneti appellati, prouincia hinc Venetia appellata. In intimo maris Hadriatici sinu sita est,

ad annum salutis 56. supra quadringentesimum condita fuit, quo anno Attila rex Hunnorum Aquilegiã diruit Situm vrbis potius mirari, quam digne laudare possumus. Vrbem è mediis vndis surgentem, adeò humanarum rerum exundantem mari contiguam, vt omnes omnium generum merces excipiat Cum interea illuc opportuna flumina accedant, quibus fruges & alia vitæ necessaria mediterraneis locis asportantur. Hinc illud fieri dictum mirabile, vt in qua vrbe ferme nihil gignitur, in ea omnium copia exuberet. Taceo domorum amplitudinem, Turres præcelsas sacratissimarum ædium ornamenta, & mediis vndis tecta surgentia vix ipsis qui non viderunt credenda.

CONCL. XIV.

Parisius.

Regia & inclyta Galliarum vrbs in Senonensi prouincia post Troianum excidium habuit initium: Nam Paris cum Ænea è Troia secedens vnaque cum Francone Hectoris filio in Galliam proficiscens iuxta Sequanæ fluuium consedit, & ibi populum constituens à se Parisios nominauit. Vniuersitas ibi constituta est à Carolo M. anno 791. in qua docuere & vixere, Ioannes Gerson, Guilhelmus Budæus, Carolus Molineus, Andr. Tiraquellus, Iac. Siluius, Guilielmus Postellus, Adr. Turnebus, P. Ramus, Robertus & Henricus Stephani. Antiquitates eius peculiari libro, Stylo Gallico conscripsit Petrus Bonfons cui Tit.

Scaliger de ea:

Francigenæ princeps populosa Lutetia gentis
Exerit immensum clara sub astra caput.
Hic ciuis numerum, ars premium, sapientia finem
Exuperant. superant thura precesq; Deos.
Audiit obstupuitq; hospes: factusq; viator
Vidit: & haud oculis credidit ipse suis.

CONCL.

CONCL. XV.

Madritium.

Vrbs regia Hiſpaniæ & totius Toletanæ diœcæſis feliciſsima, ſita eſt editiori in Cliuo & Septentrioni maiori ex parte expoſita cuius radices alluit modicus amnis vulgo Guadarramma dictus. Situs amænitate, aeris inſigni ſalubritate, & ſoli egregia fecunditate inter primas totius Hiſpaniæ ciuitates non iniuria poteſt adnumerari. Frequens hic receſſus & habitatio regum præſertim Philippi 2. qui variis illam operibus exornauit, vt nunc in ſplendidiſsimum oppidum euaſerit, ſi quidem toto regno huc excita nobilitas, ſumtuoſa ſibi ædificia exſtruxit, vt latius enumerat eius laudes Ludouicus Nonius in ſua Hiſpania cap. 71.

CONCL. XVI.

Lugdunum.

Primaria & regia vrbs Angliæ ad Tameſim fluuiũ ſita, eius conditor perhibetur eſſe ſecund. hiſtoricos Brutus, vt teſtatur Ponticus Vitruuius qui ſex libros de Anglia ſcripſit. Ioannes Zelandus &c. Paulus Iouius. Gemma Friſius. Georgius Lylius Anglus.

CONCL. XVII.

Cracouia.

Vrbs regia Sarmatiæ, à Craco primo duce Sarmatiæ condita dicitur, hæc altis primum menibus cingitur, propugnaculis & celſis turrib. poſt paruo muro & ob vetuſtatem maturo ſimili. Tandem & foſſæ vt imminentib. hoſtib. facilior aditus prohibeatur &c. Latius de ea Æneas Syluius.

CONCL. XVIII.

Praga.

Caput regni Bohemiæ ciuitas permaxima, poſt tempora Ahrahæ initium habuit regum pontificũq;

honesta sedes. Tres in partes diuisa, quibus nomina indiderunt paruam Pragam, Veterem & Nouam, parua sinistrum latus multa vi fluminis occupat colliq; coniungitur in quo sita est regia & S. Viti Pontificale augustumq; templum. Vetus Praga in plano iacet, vniuersa magnificis operio adornata, inter quæ prætorium & forum & lætam curiam & Collegium Imp. Caroli mirificis efferunt laudibus Iungitur autem minori Pragæ lapideo ponte 24 arcuum Nouam ciuitatem à veteri fossa distinguit profunda, & vtrimq; muro munita, hæc quoque ciuitas ampla est ad colles vsq; protenditur, quorum alterum S. Caroli, alterum S. Katherinæ appellant, tertium Vicegradum in arcis modum exædificatum, vbi & Collegium est. Est autem hæc Ciuitas insignis in prouincia Bohemiæ, de nomine ciuitatis cum disceptaretur. Iussit Lybussa ex artificibus qui primo occurreret, rogari quid ageret, ac ex primo eius verbo vocari oppidum. Interrogatus faber lignarius quispiam, Limen se agere dixit, quod Bohemice Proba dicitur, indeque vrbi nomen datum sed corrupto vocabulo postea Pragam dixere.

CONCL. XIX.

Sunt quam plurimæ aliæ ciuitates celebriores in mundo, & præsertim in Europa & maxime in Germania quæ dignæ essent vt elogiis & laudibus suis extollerentur, verum cum nimis longum foret eas omnes recensere, ad scriptores earum beniuolum lectorem relego.

CONCL. XX.
Vrbes Rheni.

Quamplurimæ vrbes celebres adiacent celebri fluuio Germaniæ Rheno vt Basilea celebris à Concilio quondam ibi habito.

CONCL.

CONCL. XXI.

Argentina.

Celeberrima vrbs Germaniæ nobilis à ponte sublicio supra Rhenum & artificiosa Turri, horologioq; cui vix similem Europa ostendit.

CONCL. XXII.

Spira.

Vrbs Imperii: de qua Gregorius Cracouius.

Vrbs iacet ad ripas Rheni, quæ Spira vocatur,
Iustitiæ sedes iudiciiq; locus.
Imperii regale decus, præclara virorum,
Fixit in hac ædes vrbe corona suas.
Condidit hanc fortis Cæsar Constantius olim
Cuius mater ibi contumulata iacet.

CONCL. XXIII.

VVormatia.

Vrbs Vangionum celebris adhuc ab antiquis heroibus Theodoro Bernensi, Hildebrando, Sigfrido Cornuto, &c. cuius adhuc fortitudinis vestigia ibi apparent.

CONCL. XXIV.

Moguntia.

Celebris Tumulo Drusi, de quo Celtes in libr. Amorum.

Inter quæ Drusi, stant ardua busta Neronis
Clara à Germanis nomina primus habes.

Idem lib. 2. Odar.

Rhenus antiquam rigat altus vrbem
Quæ micat multis opibus vetustis
Cui Mænus Rheni sociatus vndis
Nomina præstat.

Celebris & est hæc vrbs ab inuentione nobilissimæ artis Typographicæ, quæ anno 1440 primo ibi inuenta fuit.

CONCL.

CONCLVS XXV.

Colonia Vbiorum.

Vrbs imperii celebris à tribus Magis quorum ibi corpora ſeruantur: item celebris ab vndecim millib. Virginum S. Vrſulæ eiuſq; cohortis.

CONCL. XXVI.

Sunt & aliæ vrbes Imperii quæ vocantur non minus celebres, vt Auguſta Vindelicorum. Vlma Sueuia. Norinberga Franconiæ. Francofurdum ad Mœnum. Brunſuigium. Luneburgum. Erffordia. Ratisbona. Lipſia, Mons Regalis. Mons Albanus. Magdeburgum.

CONCL. XXVII.

Sunt & vrbes celebres Anſeaticæ ſiue Maritimæ, vt Hamburgum, Lubecka, Fabiranum, Stadium, VViſmaria, Roſtochium, Amſtelrodanum, Gedanum.

CONCL. XXVIII.

Sunt & vrbes perquam celebres Belgii, vt Antuerpia, Bruxellæ, Gandauum, Mechliniæ, Louanium, Buſcum ducis, Middelburgum.

XXIV. CONSIDERATIO.

Recenſet Caſtra.

PErmulta eſſe in Gallia, in Italia, in Hiſpania, & Alemannia, & in tota Europa certum eſt, & multi principes ſe ipſos delectauerunt in conſtruendis pluribus caſtris.

CONCL. I.

Et inter alia vnum ædificii ſumtuoſitate, & conſtructionis forma & mirabili impenſa laudat Philippus Bergomas libr. 14. ſui ſupplement. Chron. quod Ioannes Galeatius in Papienſi ſua vrbe inter cætera

Caſtel-

Castellum siue regiam domum incredibili pulcritudine & impensa extruxit, in quo & Bibliothecam cōdidit, in qua tantam librorum copiam contraxit, quantam alibi se vnquam vidisse meminerit, & qui viderunt, testimoniū perhibeant de excellentia illius in medio quippe illius est curia in quadro disposita, cuius longitudo & latitudo æqualis est ab vtraq; parte pro cursu, vt dicit vnius lanceæ militaris, & quatuor partes quadratæ æquali ædificio sunt constructæ, patent vndique deambulacra, hoc est gallarię latitudinis 30. pedum singulæ cameræ & aulæ, & tota domus est depicta intus excellenti & singulari pictura ex auro purissimo & azureo eminenti. In qualibet parte est aula ampla, & superba, & hinc inde cameræ decenter distinctæ.

CONCL. II.

Stat & castrum pro media parte meridionali in ciuitate, à septentrionali parte extra ciuitatem, est porta singularis & eminens qua ingreditur in Leporarium, viuarium seu conseptum principis vulgo Parcum, vbi sunt tres domus excellētes pro solario principum, & in eo includuntur omnis generis animalia fera, & est longitudinis 5. milliariorum & latitudinis duorum & vltra, & ad vnum angulum, illius septi cōditum est excellentissimum Cœnobium Carthusiensium.

CONCL. III.

Castellum S. Angeli.

Seu Moles Hadriani Imp. quam sibi & Antoninis sepulcrum extruxerat, opus amplum solidum & latericium, sed nunc gradib. pertusum vt commode habitetur machinisque resistere queat præsidiumque sit summorum Pontificum, qui eo se per porticus ac meatus vulgo Curritoria nominant (vt obsessi ab hoste tuti sint) secreto conferre possunt: olim Cres-

centius

centius quidam per vim tenuit & vrbem; nunc Pontificum est & Castellum S. Angeli hodie appellatur, ab angelo vt fama est, vrbem gladio propugnante, spectaturq; in apice Angeli statua: Auxit firmauitque egregie Alexander VI. Borgia vt inscriptio ad Pontem testatur.

CONCL. IV.

Castrum Mediolani.

Inter fortissima Castra est Castrum Mediolani in porta Iouis, ideo Arx Iouis dicitur, quo in Europa nullum est fama celebrius ob eius magnitudinem operum ac munimentorum amplitudinem. Iustæ etenim vrbis capacitate vicos, plateas, fora, palatia, fabrum, omnisque generis artificum mechanicorum tabernas operarias in se complectitur, nullius opis indigens externæ, sed commeatu annona, omniumque rerum copia bello paceque necessariarum abundans. Effundit oppidorum instar vndequaque vasta propugnacula, circum ambiunt fossæ latissimæ profundis triplices & viuis amnibus perfluæ & vtrinque parietibus lateritiis euectæ, Muri crassitudine stupendi fulciunt aggeres latissimos & meatibus concameratis peruios. E quorum pinnis & fenestellis per castri totius & propugnaculum circuitum exerunt, amplita capita tubi ænei ingentes tormentorum bellicorum prægrauia pondera, rotis ferratis imposita qui sulphureo puluere inflammati globos ferreos pondo 800. vel amplius euomere in hostem vel aduersam molem possunt atq; obstacula quæque maximo cum fragore prosternere.

CONCL. V.

Castellum Antuerpianum.

Fortissimum & munitissimum est Castellum anno 1567. à Ferdinando de Toledo Duce Aluæ ædificari cæptum ex totis quadratis lapidib. constructum, tam firmum vt simile haud inueniatur Architectus, dictus fuit Patrioto Sabauda, hic quinq; propugnacula

cula in eo fecit quib nomina imposuit iuxta Albani nomen: Duc. Ferrando Toledo, Alua, & quinto suum nomen: Patrioto.

Antuerpiæ in cuius area legitur:

Ferdinando Aluarez a Toledo, Albæ Duci Philippi II. Hisp ap Belgas præfect. quod extincta seditione, rebellib pulsis religione procurata, iustitia culta, prouinciæ pacem firmarit regis optimi minist. fideliss. positum.

XXV. CONSIDERATIO.

Perlustrat Templa.

ÆDium sacrarum varia exstant nomina, quæ recenset & declarat Ioannes Stephanus Durantus de ritib. Eccl lib 1. c. 1. per tot. Templũ verò à contemplatione dictum, quasi tectum amplum. Isidor. auctor est lib. 15. c. 14. quo Etymo credid. Archidiac. in can. Et hoc dicimus 16. q. 7. Tẽpla vocari maiores Ecclesias, vbi sub vnius amplitudine tecti pop. adunatur. At verius est Templa, quod & Varro lib. 6. de lingua latin. prodidit, à tuendo, id est, conspiciendo dicta, Archidiac in can. vniuersas 10 q. 4.

Templa etsi planè soli Deo verè & propriè erigantur & dedicentur S. Augustin. *epist. 49 q. 3. & libr. 8. de ciuit. Dei cap. 27.* basilicas enim exstruere ad cultum pertinet, qui soli Deo debetur. S. Augustin. in libr. 3. contra 3. serm. Arrianor. *& libr. 1. cap. 11* contra Maximum. Nihilominus Sanctorum nomina templis tribuuntur & nominibus sanctorum Basilicæ ornantur. Vel quia Deus illis in locis ministerio sanctorũ illustria quædam præpotentiæ suæ opera præstitit. Vel quia illi suo sanguine sparso & fuso loca illa Deo sacrarunt. Vel denique quia diuinas sanctorum virtutes ibidem ad Dei gloriam, & honorem desiderant celebrare. Honoramus ait Hieronymus epist. 53. ad Riparium, reliquias martyrum vt eum, cuius sunt martyres

adoremu

adoremus, honoramus seruos, vt seruorũ honor redundet ad dominum, qui ait, Qui vos suscipit, me suscipit. Marc. 9. &c.

Templa proinde varia in diuersis orbis partib. magnificè exstructa esse, enumerat prædictus Durantus *lib. 1. c. 2. num. 4.* idem de templorum forma oblonga, & in modum nauis, de templorum ad orientem exstructione & c. *cap. 3. n. 1. & 3.*

CONCL. I.

Templum Salomonis.

Magnificum illud templum Hierosolymitanum Deo omnipotenti Salomon anno regni sui quarto ædificari cæpit, & septem annorum spacio perfecit, annis vero ab ortu Adæ primi hominis, trib. millib. centum & duob. cuius magnificentia & dignitas ab omnib. in hodiernum vsq; diem approbatur. Fuit a. sexaginta cubitorũ in longitudine, & viginti cubitorum in latitudine, & triginta cubitorum in altitudine. Et porticus erat ante templum viginti cubitorum longitudinis iuxta mensuram latitudinis templi, & habebat decem cubitos latitudinis ante faciem templi, fecitq; in templo fenestras obliquas. Plura etiam alia mirabilia fuerunt in illo templo, vt scribitur. *3. Reg. 6. & 7. c.* Nihilque erat in templo, quod auro non tegeretur, vt ibi dicit, & in c. gloria Episcopi, ibi, neq; vero *12. q. 2.* & ample de excellentia, & magnificentia illius ponit vltra alios Fr. Ioan. Ludou. Vinaldus, de monte regali in suo opere regali tract. de magnificentia Salomonis, & ibi probat septem rationibus, quod illud templum fuit nobilissimum, & quomodo fuerit formatum in modum pulcerrimæ ac fortissimæ turris, & de illius pompa & incredibili pulcritudine, & in officin. Textor. in c. Alia opera & ædificia sumtuosa in fin. vbi vltra alia laudat illud dicẽs, quod in primis à Salomone triginta hominum millia cędẽdis arboribus Cædris & Cupressis sunt destinata ad illud

ædifican-

ædificandum, lapicidarum verò octuaginta millia. Inferioris structuræ materia erat ex candenti saxo. Trabes erant Cedrinæ, & Cedrina concameratio auro illita vt parietes omnes. Duo Cherubin ex puro auro pauimentum petalis aureis instructum. Ianuæ vicenum cubitorum altitudine auro coruscantes. Ante vestibulum erant duæ columnæ æneæ 18. cubitorum altitudine ambituq; duodenum. Altare fuit æreum, denum pedum altitudine, longitudine duplo maiore. Item mensa vna aurea, phialæ & pateræ aureæ decem millia argenteæ quadruplo maiores numero. Candelabra 10. millia ex auro & argento fabrefacta. Et istud est de templo artificiali seu materiali non spirituali, de quo habetur Ioan. 2. & 1. ad Corin. 3. quod est Christus. Fuit & dictum templum sub Dario reædificatum in omni gloria & patet Esdr. 3. ca. 7. Et per istud Salomonis & Ezechielis tem plũ arduum & sublime, quod vidit Ezech. in spiritu construendum, & admirabili exornandum decore, de quo Ezech. 42. & per illud tabernaculum, quod Moses construxit iubente Domino, de quo Exod 25. imaginata & figurata fuit Ecclesia Christiana.

CONCL. II.

Templum Dianæ Ephesinum.

Celeberrimum omnium Temporum & augustissimum Ephesii fuit Templum Dianæ dicatum totius Asiæ studio ducẽtis & viginti annis architecto Chersiphrone ædificatum. Cuius erat longitudo pedum quadringentorum, & quinq; ac viginti, latitudo ducentorum & viginti, in quo fuerunt centum & viginti septem columnæ à totidem regibus erectæ admirabilis longitudinis & pulcritudinis. Nam ad sexaginta pedum mensuram accedebant, quarum triginta sex fuerant incredibili artificio & magnifice celatæ, cum aptis tanto artificio columnarum epistoliis. Aderant & picturæ mirificæ & pulcerrimæ statuæ,

magnificentiæ eius templi conuenientes. Nam Calypnon Samius in hoc templo pugnam pinxit Troianorum ad Græcorũ naues,& inprimis Discordiã horrendo vultu, Quæ omnia ab Herostrato viro Ephesio incensa fuerunt, vt hac ratione cum ingenii præstantia non posset, sibi perpetuitatem nominis compararet. Ne potiretur autem Herostratus re per tantum scelus optata, sanxerunt Ephesii propositis grauissimis suppliciis, ne quis in posterum Herostratum nominaret. Scriptum autem reliquit Strabo in libro 14. quod cum illud templum, quod affabre & multo artificio a Cherisphrone extructum fuerat, conflagrasset aliud Ephesii non minus magnificum construxerunt relectis prioribus columnis, detractis mulierib. aureis ornamentis, multisq; opib. & publicè & priuatim vndiq; in vnum collatis.

CONCL. III.

Templum Iouis Ammonij.

Fuit templum Iouis Ammonis insigne & sumtuosum ab Iarba Getulorum rege factum, in quo erant centum aræ. Vnde Virgil.

Iarbas rex Getulorum
Templa Ioui centum latis immania regnis
Centum aras posuit, vigilemq; sacrauerat ignem
Excubias diuum æternas.

De quo etiam meminit Martial. in suo primo epigram.

CONCL. IV.

Templum Augusti Lugduni.

Templum fuit Lugduni ab vniuersis Gallis teste Strab in 4. communi impensa designatum & extructum,& Augusto Cæsari dicatum : ante tamen hanc vrbem constructum, vbi fluuiorum scilicet Araris & Rhodani est coitio, vbi nunc est Abbatia Attanacensis, quod vna cum tota regione, teste Strabone ad Lu-

cillum, fatali igne quod & colonia vrbis, videlicet, tempore Senecæ exustum est. Et de excellentia huius Ecclesiæ Lugdunensis vid. Campegium in suo tract. de antiquitate vrb. Lugdun. c. 2.

CONCL. V.

Templum Iouis Capitolini.

Capitolium Tarquinius Priscus bello Sabino ædificaturum se vouerat, fundamentaq; iecerat, cum decessit. Verum Tarquinio defuncto Superbus, capta Pometia, ex spoliis hostium consumauit quo pulso Horatius Puluillus Cos. consecrationem obiit Auth. Plut. & Cic. Interiecto deinde quadringentorum & quindecim annorum spacio, Scipione & Narbono Coss. per Mariana bella igni consumtum est, quo autem modo incertum. Capitolium deorum domicilium ea nempe de causa appellauit Cic. quod in eo omnium Deorum simulacra, templaq; multa, & celeberrima fuisse commemorant. Quorum templorum primum omnium Romæ sacratum Iouis Feretrii in bello Cenninensium à Romulo votum esse, & post victoriam in vertice ipsius Capitolini collis extructum ferunt. Dion. Fuit a. celeberrimum & maximũ, de quo ap. eund. Dion. in hunc scriptum est modum. Extructum est autem super crepidine firmatum alta, octo iugerum in circuitu, ducentorum fermè pedum vnum quodque latus habens, eminentiam altitudine quindecim pedibus integris, à parte quidem qua frons meridiem spectat, comprehensum triplici columnarum ordine, ab obliquis verò partib. simplici, &c. Capitolium est dictum, quod hic dum foderentur fundamenta ædis Iouis caput hominis inuentũ dicitur, quod eam arcem imperii rerumq; caput fore interpretatum est. Arnobius caput illud Toli Vulcentoni fuisse scribit. libr. 6. qui à Germani seruulo occisus ibi sepultus fuit.

CONCLVSIO VI.

Pantheum.

Romæ erat omnibus Diis sacrum templum. Fecit hoc M. Agrippa, quod etiam nunc exstat in beatæ Virginis & omnium Sanctorum memoriam Deo dicatum, de quo ita Plinius. Agrippa Pantheum decorauit Diogenes Atheniensis & Curyatides, in columnis templi eius probantur inter pauca operum, sicut in fastigio posita signa, sed propter altitudinem loci minus celebrata. In honore est & in templo illo Hercules, ad quem pœni omnibus annis humana sacrificauerunt victima, humi stans ante aditum porticus agnationis sitæ. Item Plinius loquens de Pantheo ait Syracusana sunt in Pantheo capita columnarum à M. Agrippa posita, sed idem alibi scribit lib. 36. c. 15. Pantheon Ioui vltori ab Agrippa factum. Dion verò lib. 53. Pantheon dictum scribit secundum aliquos, quia Agrippa plurium Deorum imagines, sub simulacris Martis & Veneris ibi posuit. Ipse vero existimat, quia factum fuit cœli instar rotundam, ac velut Deorum omnium habitatio. Voluit quidem M. Agrippa, ait Dion, ibi Augusti simulacrum erigere & templum ab eo denominare, sed neutrum admittente Augusto, prioris Cæs. Augusti, & suam statuam in vestibulo erexit, Hæc ille. Id templum culmen laminis argẽteis tectum habuisse Pomponius Lætus scribit, quis inquit Constans nepos Heraclii veniens ad vrbẽ sustulit. Altitudo eius brachia cõtinet LXXVII. & totidem latitudo, huius templi concamerata testudo, mira arte laqueata, habet in summo vertice circulare foramen, quo solo liberum lumen cœli admittitur, & ad huius imbres excipiendos recto diametro in ipso lithostrato impluuium, verum ne testudo immenso pondere grauaretur, vacui circumquaq; specus ab imo ad summum relicti sunt. Intus tota ædes aut marmorata aut marmoreis crustis exornata est, exterius

exterius tectorio illita, à fronte verò æreis laminis argento auroq; illitis tecta. Portæ verò templi æreæ miræ magnitudinis veteris structuræ, cum æreis supra voluas cancellis. In hoc tot gradibus nunc descẽditur, quod olim ascendebatur, vt columnarum basis in porticu ipsius existentium ostendit, simul & area ex quadrato lapide superioribus annis detecta, ex quo deprehendi potest, quantum ruinis creuerit vrbis solum. In frontispicio porticus literæ cubitales operis autorem ostendentes sunt hæ.

M.Agrippa.L.F.Cos.Tertium fecit.

De instauratione verò eiusdem templi infra minores litteræ leguntur hæ.

Imp.Cæs L.Septimius Seuerus Pius pertinax Arabitus Adiabenicus Parthicus Maximus Pontif. Max. Trib.pot.XI.Cos.III.pp.procos. &

Imp.Cæs.M.Aurelius Antoninus pius felix Aug. Trib Potest.V.Cos. procos. Pantheon vetustate corruptum cum omni cultu restituerunt.

In area autem Pantheonis visuntur pari forma duo Leonum simulacra ex marmari dum lapide subnigro, sub suis hastibus collocata cum hieroglyphicis litteris inter duo porphyretica labra.

CONCL. VII.
Templum pacis.

Romæ Vespasianus mira celeritate templum Pacis, à Claudio prius inchoatum, post bella ciuilia ædificauit, cuius templi pars prope D. Mariæ ædem adhuc exstare videtur. Fecit, inquit, Sueton. noua opera, Templum Pacis foro proximum. Et Iosephus, post triumphum & Romani imperii firmissimum statum paci templum ædificauit. Fuit autem hoc templum maximum longitudine & latitudine, quadrata forma maximis pulcerrimisque exornatum columnis, quarum vna adhuc ibi est erecta tantæ crassitudinis, vt trib. vlnis vix amplectatur. In eodẽ templo

vasa & ornamenta templi & Hierosolymitani, triumpho Titi aducta reposuit Vespasianus, & vniuersa donaria in eo consecrauit. Auth. D. Hieronym. Veneremq; dedicauit. Incendio autē exhaustum esse tempore Commodi Imp. scribit Herodianus in hæc verba: Nam cum neque imbres, neque nubes, tantumque exiguus terræ motus antecesisit, seu nocturni casu fulminis, seu igni aliquo in ipso terrarum motu veluti extrito totum de improuiso pacis templum consumtum incendio est, quod vnum scilicet opus cunctorum tota vrbe maximum fuit atque pulcerrimum. Idem templorum omnium opulentissimum egregieque munitum, multoque ornatum auro & argento. Quippe vniuersi fermè illuc diuitias quasi in thesaurum congerebant. Hoc Templum ab ægrotis frequentatum fuisse Galenus in libr. de pulsibus scribit.

CONCL. VIII.
Templum Floræ.

Romæ erat in regione 6. Flora cum magnas opes ex arte meretricia quæsiuisset, pop. Romanum scripsit heredem certamq; pecuniam reliquit, cuius ex annuo fœnore suus naturalis dies celebraretur editione ludorum quos appellant Floralia, quod quia Senatui flagitiosum videbatur, ab ipso nomine argumentum sumi placuit, vt pudendæ rei quædam dignitas adderetur. Deam finxerunt esse quæ floribus præesset, eamque oportere placari, vt fruges cum arboribus aut viribus benè prospereque florescerent. Floræ templum Lucius & Marcius Publicii ædiles constituerunt, quod vetustate consumtum Augustus instaurauit Tiberiusque dedicauit. Tac. libr. 2.

CONCL.

CONCL. IX.

Templum S. Sophiæ.

Constantinopoli Ecclesia Magna ita Templum S. Sophiæ, id est, Dei sapientia à Constantino, vel vt alii à Constantio ædificatum erat, excellentius post templum Salomonis regis filii Dauidis. Nam dicitur maior Ecclesia sanctissima & mater Ecclesiarum, Imperii vt est text. in Auth. vt determin. sit numer. cler. §. 1. c. 1. Et lib. 1. Chron. Reginonis dicitur. Extruxit quoque Iustinianus Constantinopoli templum, cuius opus in tantum cuncta ædificia excellit, vt in totis terrarum spaciis huic simile non possit inueniri: de cuius nobili architectura Periandri liber & alii extant. Euagrius scribit Templi longitudinem fuisse peditũ 190. Latitudinem pedum 115. altitudinem à pauimento ad centrum hemispherii pedum 180.

CONCL. X.

Basilicæ vrbis Romæ præcipuæ.

Præter alia quamplurima templa Romæ septem habentur præcipua sanctioraque tum ob insignem ædificiorum magnitudinem, tum ob eorum reliquias stationes & indulgentias, hæc sunt:

CONCL. XI.

Basilica S. Saluatoris.

Quæ & Constantiniana ab auctore & Lateranensis à Loco & Aurea ab ornamentis dicta est. Nunc S. Iohannis dicitur. Pontificum olim Rom. sedes.

CONCL. XII.

Basilica S. Petri.

In Vaticano fabrica sumtu magnificentia marmorib. & opere superat omnia orbis terræ templa præ-

sertim noua structura cui tholum nuper Xystus V. P. M imposuit magnificentissimum & sacellum inauratum, Gregorius XIII. B. Gregorio Nazianzeno consecrauit. Vincit haud dubie Ephesinum illud vnum in septem illis miraculis ab Erostrato incensum, vt hoc flagitio nomen ad posteros obscurum alioqui transmitteret.

CONCL. XIII.

Bas. S. Pauli Apostoli.

Extra vrbis mœnia in via Ostiensi, amplum & pulcrum templum à Constantino M. ædificatū longum pass. 120. latū 85. fulcitur columnis striatis marmoreis 40. aliisq; totidem rotundis & paulò minoribus, vt sint in vniuersum 114. pauimentum marmoreum &c.

CONCL. XIV.

Bas. Liberiana.

Alias Xysti papæ in Exquiliis, quæ S. Mariæ Maiores vel ad præsepe vocata est templum augustum inter cætera operis muscui longitudine pedum 312. latitudine 112.

CONCL. XV.

Bas. SS. Stephani & Laurentij.

Extra vrbis muros via Tiburtina. Ædes pulcra marmoreis nixa columnis 36.

Hæ quinq; Patriarchales Ecclesię dictæ sunt: quod etiam refert Ioannes Monachus, Picardus Cardinalis. S. R. E. in c. fundamenta de elect. in his versic.

Paulus, Virgo, Petrus, Laurentius atq; Iohannes
Hi Patriarchatus nomen in vrbe tenent.

CONCL. XVI.

Bas. Sebastiani.

Ob venerandum diui Callisti cęmeterium tot sanctorum corporib. nobilitatum, & ob sacras catacambas

bas, perfugia quondam eorum quib. pro Christo ab conspectu fugiendum erat. Templum oblongum in via Appia simplicis structuræ pauimento marmoreo.

CONCL. XVII.
Bas. S. Crucis in Hierusalem.

Templum mundum, & elegans ab Helena Constātini M Imp. matre ædificatum columnis 20. Summi altaris tectum 4 marmoreis columnis sustinetur. Solum loci illius è terra sancta Hierosolymis aduectum fuisse inscriptio testatur, & asylum ibi olim fuisse sub Romulo, auctamq; inde à Tullo Hostilio vrbē pomerioq; additum olim fuisse referunt, vt vbi olim sceleris impunitas, ibi sub Christo criminum venia tribuatur. Atq; ita septenarius numerus completus est, ne tam religioso instituto mysterium deesse videretur, quod is sanctissimus habetur omnium numerorum quos in sacris litteris legimus. De his septem præcipuis vrbis Romæ sanctioribusq; basilicis scripsere. Onuphrius Panuinius Veronensis, & M. Attilius Serranus, qui sunt impressi: hic Romæ ap. hæredes Antonii Bladii impressores Camerales anno Iubilæi M D LXXV. ille Coloniæ ap. Matern. Cholinum anno M D LXXXIV.

CONCL. XVIII.
Templum D. Mariæ De Laureto.

Celeberrimum totius orbis terrarum hoc seculo est templum D. Marię de Laureto tum ob admirabilem eius situm, tum pręcipuè ob varia & maxima miracula, quæ peregrinantibus eo patent. Est enim nutricula Domini nostri I. C. & primo in Galilæa ingēti honore culta, postea amisso cultu in Galilæa diuinitur asportata fuit in Dalmatiam. Demigrauit ex illyrico ingenti cum luctu Dalmatarum. in Picenum aduecta Recinetensem insedit syluam, è sylua trans-

lata in collem duorum fratrum, ex fratrum colle ob eorum auaritiam discordiamq; demigrauit in oppidum Lauretum vbi adhuc frequens & quotidiana est peregrinatio ab vniuersis Christiani orbis regionib. eò confluentium, ostenduntur ibi singulatim preciosa & rara principum atque magnatum donaria quæ religionis ac voti causa Diuæ virgini matri, in sacrosancto illo delubro dedicata fuere. Item in sacrario vestes ac vasa sacra ex auro & argento, gemmis & vnionib. onusta. Item Votiuæ tabulæ, quibus laudes Deiparæ Virginis Lauretanę à præclarissimis ingeniis decantatæ continẽtur, scripsit singulariter Lauretanam historiam libris quinq; Horatius Tursellinus Romanus ad Petrum Aldobrandinũ S.R.E. Card. Extat & Baptistæ Mantuani testimonium initio suæ historiæ, de æde Lauretana. Item testimonium Leandri Alberti de eadem æde. Franc. Scottus & Fr. Hieronymus ex Capugnano in itinerario Italiæ, part.1.

CONCL. XIX.

Templum S. Marci Venetijs.

Augustum Diui Marci templum sumtu & artificio mirabile, quod quidem amplissimum ac ex marmore nobili constructum est, pauimentum ex Porphyreticis, Laconicis Thasiis, Ophiticis aliorumque preciosorum marmorum lapillis tessellatum, ac varietate colorum resplendens, picturas egregias & insignia emblemata repræsentat vbique spectantium oculis, quæ curiosa ingenia diuersis coniecturis exercent, parietes templi seu basilicæ marmoreis tabulis varietate colorum pulcerrimis sunt incrustati. Ad læuam duæ albæ coniunctæ sunt ex vno trabe marmoris sectæ, in quarum commissura lineis nigricantibus natura ludibanda tanto artificio viri effigiem expressit, vt omnibus industriose depicta videatur, & eius

tanquam

tanquam miraculi mentionem fecerit Albertus Magnus in suis Meteoris. Testudinem templi sculpturis atque picturis ornatam sustinent triginta sex solidæ columnæ ex vario marmore, & plures ex Phrygio pulcerrimæ crassæ per diametrum pedes duos. Tectũ quinque Hæmispheriis plumbo vestitis cõstat. Frons autem qua parte ex foro quinis æreis portis, patet aditus in templum, à solo ad fastigium vsq; Græcanico opere cum emblematis inaurata est crebræq; per ordines eminent diuorum statuæ ex marmore per insignes. In huius frontis supercilio, supra mediam portam maiorem miræ venustatis quatuor equi ex ære Corinthio inaurati vnius quadrigæ antiquæ iusta statura ac magnitudine viuorum equorum exornant ingressum, eos Romani fuderunt quo tempore Hiero de Parrhis triumphauit, & in eius arcu posuerunt. Constantinusque postea Byzantium transtulit, Veneti Byzantio potiti Venetias ad ornatum frontispicii ipsius templi D. Marci deportarunt. In sacrario D. Marci thesaurus custoditur ingens stupendæque prorsus opes diuitiarum atq; ostenduntur ibi inprimis diuorum imagines, coronę ex auro plurimę atq; capita cum pectoribus humanæ magnitudinis ex auro item puro fabrefacta, gemmis margaritis pretiosissimis exornata, visuntur Carbunculi, Adamantes, Smaragdi, Topazii, Chrysolithi, hyacinthi ac vniones miræ magnitudinis ac precii incredibilis. Longum esset enumerare singula. Anno 829. huic templo initium fuit. Athenis ex totaque Græcia columnis petrisque comportatis, structura ipsa à Græcis sumpta, forma à cruce Saluatoris nostri, totius ædificii columnæ plusquam D. numerantur, &c. vid. de eo Fr. Scottus & Fr. Hieronymus ex Capugnano in Itinerario Italia c. Venetiæ.

CONCL.

CONCL. XX.
Templum Sanctæ Mariæ à Flore.

Florentiæ in Italia ingens & magnificum Templum eſt, marmorei in eo videntur duodecim apoſtoli, quos varii ea in facultate præſtantes viri effinxerunt, & illa ædis teſtudo admodum fama celebris, cuius altitudo eſt graduum 5 3 2. tale ædificium eſt, vt vix in vrbe ſimile patiatur totum ex marmore albo, nigro, rubroq; ita diſpoſitum, vt veram & iucundam oculis admirationem adferat.

CONCL. XXI.
Templum S. Mariæ.

Senis in Hetruria magnifica eſt primaria ædes pretioſiſsimis marmoreis lapidibus erecta ſingulari artificio conſpicuo apparet. Eius pauimentum à Duccio Pictore celeberrimo inceptum, a Becca fumo tandem perfectum eſt.

CONCL. XXII.
Templum S. Laurenti Eſcuriale.

Hieronymianorum monaſterium in Hiſpania ſexto lapide à Madritio: viſitur ibi mirandi operis egregia moles, & plane regia quam maximus Hiſpaniæ regum Philippus 2. regio ſumtu dedicauit. Celeberrimo enim illo prælio ad oppidum S. Quintini Veromanduorum caput D. Laurentio ædem vouit, cuius die anniuerſario & tutelari patrono florem Gallicæ nobilitatis fudit & firmiſsimam vrbem expugnauit anno Chriſti Seruatoris M D LVII. Eſt templum & monaſterium rariſsimæ ſtructuræ, de quo Ludou. Nonius in ſua Hiſpania c. 71.

XXV. CON-

XXVI. CONSIDERATIO.

Exaltat Turres.

CONCL. I.

Turris Babylonica.

NEmbroth gigas manu fortiſsimus, vt cunctos cæteros homines à Dei timore reuocaret, perſuaſit eis vt lateres facerent, & igni coquerent & turrim ædificarent excelſam, cuius cacumen vſque ad cœlum pertingeret, tanquam aſcenſuri per eam in cœlum. Quam cum ædificarent magna eorum ſuperbia ſe contra Deum erigentes. Ædificandum temeritatem hac ſola animaduerſione percuſsit Dominus, vt gentes duo & ſeptuaginta, quæ ibi conuenerant & deſcenderant ex tribus filiis Nohę, quibus vna erat lingua, totidem linguarum confuſione ſuper inducta vt alter alterius vocem non intelligeret, illa conſpiratio ſic diſſoluta eſt, vt ſuper omnem terræ faciem ſpargerentur. In quo autem loco hæc turris Babel ſtetit paucis notum eſt Ferunt in Oriente eſſe ciuitatem emporium nobile Chaldæorum prope Eufratem Baldach vocitatem. Ibi incolæ aiunt non longe ab vrbe videri magnam congeriem lapidum & deuaſtationẽ. Et propter rupes & animalia venenoſa non patere acceſſum, eam ibi fuiſſe opinantur, & ab hac ſingula ad eorum ciuitatem è Babylonia traducta. Turris autem altitudo, mille centum ſeptuaginta quatuor paſſuum à Beda fertur habuiſſe, paulatim altiorib. in anguſtiis coarctata deſcribitur, & vocatum eſt nomen Babyl. id eſt confuſio, cum ibi fuit labium vniuerſæ terræ & Dominus ſuper faciem cunctarum regionum eos diſperſit.

CONCL. II.

Turris Cremona.

Turris omnium totius orbis altiſsima, vt in Prouerb. abierit. Vnus Petrus in Roma, vnus portus in Ancona

Ancona. Vna turris in Cremona. In cuius summitate steterunt simul Iohannes 22. Pont. Max. & Sigismundus Imp. vna cum Gabrino Fundulio vrbis regulo, qui postea de se ipso conquerebatur crudeli animo inflatus, quod præclari facinoris occasionem prætermisisset, & Papam & Imp. ea die à summo turris ad ima non præcipitarit Herostrati exemplo, qui Dianæ Ephesiæ templo ignem apposuit, vt perpetuitatem suo nomini daret.

CONCL. III.

Turris Asellorum & Garisenda.

Bononiæ in Italia, quæ vrbs instar nauis Onerariæ est formata, hoc est longior quam ampla proræ figuram ex vno manifeste latere indicans, & ex altero puppis. Stat in medio Asellorum Turris quasi malus scalas habent pro vt ego mensus fui, 470. Et Garisenda scalis ostendit.

CONCL. IV.

Turres vrbis Romæ.

Turres ipsorum murorum Romæ tercentum & sexaginta numerantur, quarum multæ sunt collapsæ, multæ ita vetustate corrosæ, vt indies ruinam minentur.

CONCLVS. V.

Turris Mœcenatis.

Romæ loco Exquiliarum edidltissimo fuit celeberrima illa Mecœnatis Turris ex qua crudelissimus Nero, scænico habitu aliosim Troiæ canens, vrbis incendium spectauit, cuius incendii initium ab ea parte Circi Maximi originem habuit, quæ Palatino Cælioque montib. contigua est, finis autem ad imas Exquilias auth. Sueton. quanquam Corn. Tacitus vult Neronem Antii tunc fuisse, vt visum est, de hac turri sic meminit Horat: Molem propinquam nubibus arduis,

duis, omitte mirari, vbi interp. in Mecænatis hortis statuit, qui amenissimi erant in Campo Exquilina.

CONCL. VI.

Turris militiarum.

Romæ in primo Cliuo supra forum Traiani, statim occurrit Turris militiarum, cui milites Traiani ibi stationem olim habentes nomen fecere.

CONCL. VII.

Turris Venetorum.

Venetiis iuxta basilicam S. Marci ex quadrato lapide extructa est turris æquilatera quaqua versum lata pedes amplius quadraginta. Eius fundamenta subterranea pluris quam turris ipsam à solo constitisse Sabellicus auctor est. Sublime fastigium tegulis æneis inauratis tectum est, quod sole splendente quam longissimè ab Istria Liburniaque nauigantib. conspicitur. Ascenditur per scalas lapideas concameratas, quæ per interiores turris parietes cochleatim circum ambiendo exurgunt sensim ad cacumen vsque. Huius Turris fundamenta iacta fuerunt anno 888. quę cum tota ferè incendio conflagrasset, restituta fuit, & ad fastigiam vsq; inaurata vbi anno 1517. positus fuit ligneus angelus, deaurato ære incrustatus ego gestu, vt pop. manu benedicere videatur, qui in ferreo cardine spirantibus ventis circumuoluitur. Hæc turris vndique 1 & 2. pedes dilatatur altitudine vsque ad prima tabulata est pedum 1 6,4. hinc ad angelum, pedum 152. à Campanis verò ad ipsum angelum columnis & leonibus marmoreis & æreis & pulcerrimis mœnianis exornata est, & scalas habet ascensu facilimas.

CONCL,

CONCL. VIII.

Turris Argentinensis.

Celeberrima Germaniæ turris, altitudinis pedum 574. Icone edidit Bernhardus Iobinus.

CONCL. IX.

Turris Murium.

Prope Bingam medio in fluuio Rheno stat Turris murium, sic dicta. Sigfridus Presbyter libr. Epitom. 1 anno Domini 923. memorat Attonem Moguntinũ Archiepiscopum à muribus in ea fuisse deuoratum, nec in continenti, nec in Insulis vlla ratione potuisse sese ab eis eximere, quanquam auctor Chronolog. compilat. sub an. Dom. 914. non muribus id tribuat, sed dæmonibus in se stantib. auditam addit vocem in aëre.

Sic peccata lues sicq; ruendo rues.

Vid. Munst lib. 3. Cosmogr & Buntinus. lib. 1.

XXVII. CONSIDERATIO.

Pulsat Campanas.

SOnorum Campanarum sonitum amæniori multiplicare sono admonet cottidianus illarum ad precationes & sacrificia summo offerenda pulsus: Sonitus igitur subseqq. benè in auribus audientium sonabunt.

CONCL. I.

Vnde dicatur Campana.

Sortita est Campana nomen suum à regione Italię Campania, quæ vocatur in cuius vrbe Nola primum fuit inuenta, vnde & Nola dicitur, hinc Bapt. Mantuanus.

Sortitas igitur Campana nomine Nola
Quod Nola inuentrix operis fuit, orgia & horas.
Voce notant plebemq; mouent à turribus altis.

CONCL.

CONCL. II.

An sonitus earum contra Tonitrua faciat.

Vsitatum hocce fuit, & adhuc est in plærisq; locis, vt ad Tonantis Iouis sonitum, Campanas pulsarent, putantes malignos spiritus qui sæpissimè tonitrub. sese immiscent, earum audito sonitu propelli & fugari, sicut & ex sagarum depositionib. patet, spiritus illos ad campanæ sonitum euanuisse. Addiderunt hãc rationem quod campanæ sint benedictæ & consecratæ in illius vel istius sancti nomine, alia itidem causa est quot id fiat, vt pop. ad precationes, orationes admoneatur; Tertiam inuenerunt nouelli ideò fieri quod earum sonitus nubes dispellat, sicq; etiam tonitrua perturbet, vel in alium locum cogat. Verum qui poterit tam tenuis sonitus, qui vix ad milliare vnum percipitur ad tantam distantiam qui sunt nubes, & altitudinem peruenire, & adhuc suas exercere vires. Vacillat ergo hæc ratio.

CONCL. III.

An Campanæ in veteri testamento fuerint.

Tubarum earumq; vsus describitur Num. 10. circa pr. ibi fac tibi duas tubas argenteas ductiles quib. conuocare possis multitudinem, quando mouenda sunt castra &c. fit mentio festi tubarum Leuit. 23. ibi Mense septimo prima die mensis erit vob. sabbathũ memoriale clangentib. tubis & vocabitur sanctum &c. Tintinabulorum in Tunica Aaronis fit mentio Exod. 28. ibi. Deorsum verò ac pedes eiusdem tunicæ per circuitum, quasi mala punica facies ex hyacintho & purpura & cocco bis tincto mistis in medio Tintinabulis &c. Campanas verò maiores non inuenio.

CONCL. IV.

Sequuntur Campanæ celebres. Campana Erfordiana.

A magnitudine perquam celebris est Campana Erfordiæ in Thuringia in templo S. Mariæ, quæ omnes alias quas ego vidi superat.

CONCL. V.

Campana Coloniensis.

Post eam à magnitudine celebratur illa Coloniensis in Dominica.

CONCL. VI.

Campanæ Heduenses.

Heduæ in Ecclesia Sancti Lazari in insigni illo companili sunt viginti Campanæ, & vltra quarum duæ sunt magnæ molis, vna ponderis est 18. millium, altera vero 16. Sonus autem dum pulsantur, est consonantiæ & concordiæ tantæ, vt musicam ipsam retollere videatur.

CONCL. VII.

Campana Halberstadensis.

Celebris est etiam illa Campana in primario templo, Cantabona quæ dicitur, de qua Henricus Meibomius in Chronico Riddagshuseno p. 68.

CONCL. VIII.

Campana Hildesiana.

A pretio commendatur illa Campana Argentea Hildesiii in summo Templo.

CONCL. IX.

Campana Herolsfeldiana.

A signi impressione famata est illa Hersfeldiana Campana Dæmonis figuram insculpta, id quod ex maledicentia fusoris accidisse commemoratur.

CONCL. X.

Campana Cœnobij Hainæ.

A signi eiusdemque paulo lepidioris impressione famata quoque est illa Cœnobii Hainensis in Hassia in qua tres Lepores cum tribus auribus, & quilibet tamen duas aures habet, insculpti visuntur.

CONCL.

CONCLVS. XI.

Campana Aaronis Syluæ.

In Noua Marchia ſunt tres ingentis molis Campanæ in Dominica, & in ſemitonio per LA SOL FA cõſonant, reddunt locum illum per quam celebrem, Marchia Andreæ Angeli.

CONCL. XII.

Campana Rothomagenſis.

Rothomagi eſt Campana maxima totius Franciæ quæ pondere tenet libras triginta ſex mille quam fudit Ioannes Machon, qui pre nimio timore quem habuit, dum deerraret in tanto opere & nimio gaudio, quem perfeciſſet feliciter, ſolutus viceſimo ſexto die poſt obiit, nec ſonitum eius tonantem veneratus. Sepultus eſt in Pronao templi B. Virginis vulgo Noſtre Dame & Campana inſculpta lapidi ſepulcrali anno 1501. vt refert Natalis Taillepied in Antiq. Rothom. c. 52. & ego vidi.

CONCL. XIII.

Campana Miraculorum.

Vt refert Leonhardus Vairus de faſcino lib. 2. c. 14. in regnis Hiſpaniæ in oppido Vililla nuncupato Cæſar Auguſtanæ diœceſis Campana quædam eſt, quam Miraculorum appellant. Hæc per aliquot menſes antequam aliquid aduerſi in rep. Chriſtiana contingat, ex ſe ipſa nomine impellente pulſatur, cuius rei teſtimonium per publicos tabelliones teſtibus pluribus adhibitis hiſce oculis egomet legi, præter fidem, quam de eadem re illius regni proreges ſuis litteris faciebant. Natalis Taillepied de apparit. ſpirit. cap. 14.

XXVIII. CONSIDERATIO.

Laudat & extollit Pallatia.

ET propriè ſunt domus principum, Et dicuntur Ædes conſecratæ quæ ab omni priuatorum vſu & communi habitatione excipiuntur. L. vnic. C. De Palatiis & domib. Dominic. lib 11. Et eſt regale habere Palatia in ciuitatib. vt in tit. Quæ ſunt Regalia, in vſibus feudor. & l. fin. C. de offic. rector. prouinc. & l. quicunque C. de operib. public. Et in magnis ciuitatibus debent & ſolent eſſe palatia principum, vt in ciuitate Romana ſunt multa palatia tam ſummorum Pontificum quam Cardinalium.

CONCL. I.

Palatium S. Petri in Vaticano.

Romæ ſitu longe auguſtiſsimum Rom. Pont. qui relicta Lateranea ſede ob amenitatem loci & ſalubritatem huc commigrarunt, oppidum potius dixeris adeò amplum eſt quam domum. Symmachus Papa primò illud fecit, vt ſcribit Blondus, de Roma inſtaurata lib. 1. n. 50. Nicolaus V. in Vaticano Pontificale Palatium ſumtuoſiſsimè extruxit & murorum ingentem molem ibid. inchoauit quib. coërceri hoſtes poſſent, ne Pontificis ædes diripere poſſent. Sacellum hic Xyſti quod ampliſsimum æquat templum quo ſede vacante conueniunt Cardinales creando Pontif M. & Conclaue vulgo nominant. In ſacello Dei iudicium ſupra altare depictum viſitur cum ſtupore mortalium etiam ſummorum pictorum. Opus eſt magni illius Michaëlis Angeli toto orbe vel illo opere celeberrimi qui & vicinum paulinum ſacellum, ſed longe minus illo depinxit.

CONCL. II.

Palatium Lateranenſe.

Romæ inſtaurauit Eugenius Quartus teſte eodem Blondo eod. lib. n. 305. Antequam Xyſtus V. noſtra memo-

memoria nouum Lateranense Palatium à fundamẽto instruxit cœnaculum hic erat Rotæ amplissimum in quo Pontifices ac Cardinales & Archiepiscopi sedebant, cum de rebus magnis esset agendum tresq; portæ altissimæ marmoreæ ex Hierosolymitano prętorio erant aduecta consilia hic Lateranensia habita totius cleri consessu.

CONCL. III.
Palatium S. Laurentij in Lucina.

Quod ob magnos fornices & amplissima fundamenta super quibus ædificatum est partem operum Domitiani arbitrantur, & id ad annum salutis 300. supra 1000. à Cardinale Anglico in prædictis Domitiani operum ruinis ædificatum Ioannes Cardinal. Rothomag. multa impẽsa adauxit, quod nuper Ioannes ex Gallis Picardus Card. Morin. cum in eo habitaret tanto ampliauit ornauitq; impendio, & nullam, præter Pontificale Palatium sancti Petri domum vrbs Roma nunc habebat pulcriorem, vt refert idẽ Blond. libr. 2. n. 15.

CONCL. IV.
Pallatium Mediolanense.

Inexpugnabilis Mediolani arx & loci natura & ámplitudine & elegantia, & munitione & oppugnationis difficultate cunctas Europæ arces facilè antecellit, hanc viua cingit aqua fossa triplex, patentes & arcanæ subsidiariæ sunt viæ superius, inferius vbique & ampli, & angusti sunt auxiliarii aditus. Maius arcis quadrum intra fossam seclusis turribus, quæ parua ferè castella possunt appellari, ducentos ambitus cubitos habet. At verò extra anteridem posthabitis forcipibus mille ferè, ac sexcentos ambit cubitos.

CONCL. V.

Pallatium Ducis Venetorum.

Hocce Palatium opibus & Asiatico luxu refertum, nedum ducali & senatorio, sed regio & imperiali resplendet sumtu, admirationem ferè excedit, fundamento Angelo participato Duce anno 809. iacta fuerunt. & cum quinquies aut totum aut pars incendio perierit, semper elegantius instauratum est. Palatii fastigium antea plumbeis tegulis, postea propter incendium anni 1574. æreis tectum fuit &c. longum feret describere amplissimum & nobilissimum hocce Palatium, laudauit illud Bartholomæus de Saligniaco in suo Itinerario Terræ sanctæ 2. cap. 1. Tom. Laudarunt illud, Franc. Schottus & Hieronym. ex Capugnano in Itinerario Italiæ c. Venetiæ. p. mihi 25. quo beniuolum selego lectorem.

CONCL. VI.

Palatium Parisiense.

Inter alia Palatia Galliæ Parisiense est excellentius tam longitudine & latitudine seu magno spacio terræ, quam in ædificiis sumtuosissimis & amplis. Eius tamen excellentia consistit potius cum in eo exerceantur variæ iurisdictiones pro administranda iustitia, quas recenset Barthol. Chassanæus in Catalog Gloriæ mundi part. 12. considerat. 67.

CONCL. VII.

Prætorium Patauinum.

Quo nullum in orbe pulcrius esse tenetur, cum esset casu crematum, speciosius Veneti construxerunt anno 1420. quod annis 200. & amplius diratum perdurauit. Id est plumbo tectũ, nullis columnis tignisq; suffultum latum habens pedes 86. Longum 256. In eo digna sunt quæ spectentur, Loculus T. Liuij ossium parieti qui Occidentem spectat inclusus sua ad viuum imagine, & his verbis conspicuus.

V. F.

T. Liuius
Liuiæ. T. F.
Quarta el.
Halys
Concordialis
Pataui.
Sibi & ſuis
Omnib.

Portis inſident viri quatuor Titus Liuius. Iul. Paulus, Albertus ex Auguſtiniana familia Eremitarum, & Petrus Apponus.

XXIX. CONSIDERATIO.

Admiratur Amphitheatra.

THeatrum à Græca trahitur Etymologia, dicitur enim ἀπὸ τοῦ θέομαι, quod eſt ſpecto, & habet hemicycli formam. Amphitheatrum autem Oualem, appellatum ἀπὸ τοῦ ἀμφὶ καὶ θέωμαι, quod eſt circumſpecto, quaſi in vnũ iuncta duo viſoria. Caſsiod. Titum omnium primum amphitheatrum inueniſſe putauit: Eius ſunt hæc verba: Hoc Titi potentia principis diuitiarum profuſo flumine excogitauit ædificium fieri, & cum Theatrum hemiſphærium Græcè dicatur amphitheatrum, quaſi in vnum iuncta duo viſoria, recte conſtat eſſe nominatum, quod ſpeciem eius arena concludat, & vt currentibus aptum daretur ſpacium, & ſpectantes omnia facilius viderent, dum quædam prolixa rotunditas vniuerſa collegerat. In amphitheatro autem multi ſpe premii quod publicè dabatur cum beſtiis pugnabant. Capite etiam damnati & bello capti hoc miſerrimo certamine capitis diſcrimen ſubire cogebantur. Claudius n. Imp. pacatis Ægyptiis quum militũ non parua manus rebellaſſet, partem illorum occidit, partem Romam miſit cum beſtiis pugnaturos.

CONCL. I.
Amphitheatrum Statilij Tauri.

Qui inter primarios ciues Romanos Augusti tempore floruit, videtur adhuc dirutum in Cœnobio Basilicæ S.Crucis in Hierusalem in agro Sessoriano, & in ipsis mœnib. vrbis quod lateritium vt plurimũ est. De hoc Marlian. lib. 4. c 9. loquens de palatio Sessoriani & ceteris ibi proximis, in hec habet herba. In proximo loco exstãt Statilii Tauri Amphiheatri reliquiæ quod Statilius posuit. Augusto ciues Romanos hortante, vt pro viribus quisque conaretur vrbem exornare auct. Suet. qui etiam commemorat Caligulam munera gladiatoria partim in Statilii amphitheatro, partim in septis aliquot egisse &c. Blondus Flauius Romæ instauratæ libr. 1. n. 87. de hoc amphitheatro sic ait: Visitur quoque in Cœlio monte portam inter nunc dictam maiorem, quam olim diximus fuisse Neruiam & Amphitheatrum semidirutum quod Statilii Tauri, maiores appellauerunt. Sanctæ Crucis in Hierusalem Ecclesia Helenę Constantini Flaui genitricis opus &c.

CONCLVS. II.
Amphitheatrum Vespasiani.

Inter Cœlium montem & Exquilias Amphitheatrum vulgo Colosseum appellatum, quod media vrbe, vt destinasse compererat Augustum, Vespasianus excitauit. Titum deinde eius filium dedicauisse ostẽdit Suet. his verbis: Et tamen nemine ante se munificentia minor amphitheatro dedicato, thermisque iuxta celeriter exstructis munus apparatissimum largissimumq; dedit. Vtrique tamen id est Patri Vespasiano, & Tito eius filio Amphitheatri opus attribuere videtur. Eusebius verò exstructionis & dedicationis Titum authorem facit. Et Cassiodorus asserit ipsum Titum, falso tamen, primum omnium huiuscemodi

excogitauisse molem. Titum autem vel inchoasse & perfecisse, vel eum genitor cepisset, absoluisse nemini dubium videri potest, si quis reliquæ ædificia ab eodem prope exstructa cognorit Mar. verò hāc ipsam Molem Domitiano attribuit, sed id factum est per adulationem. Colosseo enim fuit nomen à Neronis Colosso qui erat in portica domus, vt in æreis eius numismatibus sæpe videtur. Verum vtrum Titus intra amphitheatrum concluserit, aut postea eò transtulerit, aut ædificando prope stare permiserit parum liquet, & tamen à Colosso nomen obtinuit, quo in loco ipsius Neronis stagna prius fuisse, idem Martialis sic testatur:

Hic vbi conspicui venerabilis Amphitheatri
Erigitur moles stagna Neronis erant.

Ipsum autem Amphitheatrum Arenam appellatum legimus, quod solum arena sparsum esset, ea nempè de causa vt gladiatores certatoresq; reliqui sine periculo caderent, simulq; sanguis illicò tegeretur, ne illius aspectu pugnantes aduersarios timerent, minusque alacriter in certamen descenderēt, & nudati perunctiq; pugiles eo puluere perfusi solidiores vicissim præberent amplexus &c. Caueam quæ ludorum diebus linteis operiebatur loca septē & octuaginta millia cæpisse refert. P. Victor. Cuius cum vetustate tum barbarorum inuidia & immanitate magna pars euersa est, quæ enim penitus dolere non poterant, impia lancinarunt manu.

CONCL. III.

Amphitheatrum Castrense.

Id fortè fuit quod à Caligula inchoatum iuxta septa Tranquillus scribit septa Castra intelligens, Vnde Castrense dici potuit. Septa tamen proprie tabulata vocabantur quibus septus erat Campus Martius.

CONCL. IV.
Amphitheatrum Veronense.

Vetustissimum & è quadrato saxo peramplissimũ cuius exterior paries quatuor Zonis pulcerrimis, cinctus totidem columnarum arcuum ac fenestrarum ordinibus quadruplici ordine Dorico videlicet, Ionico, Corinthio, & composito in admirandum extollebatur altitudinem, quemadmodum ex dicti parietis quatuor arcuum parte colligi potest, quæ sola reliqua manet adhuc erecta, totum enim exteriorẽ Amphitheatri circulum barbari posterioris seculi sublatis ad alia ædificia marmoribus, vtque ad fundamenta sunt demoliti. Tantæ fuit capacitatis, vt supra viginti tria millia hominum per circuitum in eo sedere potuerint.

XXX. CONSIDERATIO.
Perambulat Circos.

TRes Romæ Circi fuere Flaminius à quo IX. regio nomen habuit, Maximus & Neronis. Circus Maximus, primò à Romulo in raptu Sabinarum designatus, vt ait Plutarch. in Romulo, mox à Tarquinio Prisco rege conditus fuit inter Palatinum & Auentinum montes, vbi inquit Dionys. libr. 3. circumquaq; operta tecto fecit sedilia, nam antea stantes spectare solebant, furcis tabulata sustinentib. Locos spectaculorum in XXX. Curias distribuit, vt curialiũ quisq; suo loco spectaturus sederet, quod opus & ipsum procedente tempore annumerãdum erat inter totius orbis pulcerrima. Longitudo enim eius est trium stadiorũ cum dimidio, latitudo quatuor iugerum. A duob. maiorib. laterib. & vno minore cingitur Euripo, qui aquas recipiat decempedali profunditate simul & latitudine. Post Euripum extructæ sunt triporticus, imæ habent lapidea paulum scandentia, sicut

ſicut in theatris ſedilia, ſuper duplici contignatione ſunt lignea. Duas maiores porticus tertia minor coniungit tranſuerſum lunata ſpecie oppoſita, vt ex tribus vna conficiatur amphitheatralis octo ſtadiorum amplitudine capax 40. milliũ hominum. Reliquum è minoribus latus quod ſubdiuale eſt, habet fornicatos carceres vnde equi emittantur, omnes vno clauſos repagulo. Externè ambit circum ſimplex porticus habens officinas, & ſupernè collas, per quas ſpectatores intrant & aſcendunt per officinas ſingulas, vt nulla confuſio exoriatur inter tot millia, tum venientia tum diſcedentia. Ita Circum Dionyſ. deſcribit. Plinius verò à C. Iulio Cæſ. Circum maximum factum fuiſſe ſcribit, quod intelligendum eſt inſtauratum. Circum maximum inquit à Cæſare Dictatore extructum longitudine ſtadiorum trium, latitudine vnius, ſed cum ædificiis iugerum quaternorum ad ſedem CCLX. millium inter magna opera dicimus.

Tertius fuit Circus in VI. regione ad templum Floræ Cai, & Neronis dictus, in quo tertius erat Obeliſcus, de quo Plinius libr. 36. cap. 11. Circus maximus, qui capit loca quadringenta octoginta quinque millia. Plinius CCLX. millia. Victor CCC XXCV. Dionyſ. dicit CL. millium hominum, ſed poſtea ampliatum fuit. Continet XII. portas. Victor XII. Carceres, Caſsiodorus verò ait XII. portas fuiſſe inſtar XII. Signorum Cœleſtium, & XII. menſium. Biſſena inquit Oſtia ad XII. ſigna poſuerunt, vt quaſi per XII. ſigna digrediens annus integer ſignaretur. Biga quaſi Lunæ, quadriga quaſi ſolis imitatione reperta eſt, & infra VII. metis omne certamen peragitur in ſimilitudinem hebdomadis reciprocæ, Obeliſcorum quoque prolixitates ad cœli altitudinem ſubleuantur, ſed potior ſoli inferior Lunæ dicatus eſt.

Hæc

Hæc Casiodorus lib.3.var.ad Faust.epist. 51. qui plura ad circum pertinentia recitat, multa à Tertulliano de spectac. c.6. De arte Circi mutuatus.

XXXI. CONSIDERATIO.

Deducit Aquæductus.

ERant illi ex firmis lateribus constructi Canales. Tribus enim modis aqua in vrbem ducebatur fistulis plumbeis, aut tabulis fictilibus vel structilibus canalibus quę formę appellantur, vt tradit Vitruuius lib.8.c.7. Addit Palladius lib.9.cap.1. canales ligneos. Forma igitur erat meatus structilis, seu ex latericio opere fabricatus, per quem aqua ducebatur. L.1. C.de aquæduct. Hæc olim præaltis fornicibus formam sustinentib. vtrinque muro inclusa per colles Romanos discurrebat, cuius etiamnunc veteres extant reliquiæ. Viginti verò quatuor aquæ Romam deductæ à P. Victore nominantur, sed ob hostium incursiones & bella, aliquarum meatibus interclusis XIX. tantum in descriptione Vrbis ante Notitiam reperiuntur. Itaque magna aquarum copia Romam per aquæductus deriuata, deinde in lacus thermas & priuatorum ædes diuisa magistratum creari oportuit, qui sartas integrasque formas esse curaret, ne aqua exiret, sed pura salubrisque curreret & adnatas formis arbores ædificia corrumpentes exscindi iuberet, & hic magistratus vocabatur Comes Formarum, vt videre est ap. Guid. Pancirol. in Notiti. Imper. Occident.c.7. Vehebantur autem quotannis tria millia vehum calcis Romam quorum 1500. erant pro formis aquæductuum restituendis, aliæ pro sartis tectis habendis. Valentinianus A. ad Volusianum vrbis Vicarium in L. 3. C.de calc. coctor. De calce locutus, non amplius inquit, quam terna millia calcis minoris vehæ annuæ postulentur. Huius autem vehationis ratio ita sit partita, vt mille quingēta onera formis,

formis aliã sartis tecti annua deputentur. Hæc ille, qui onus minorem veham appellat, eratq; certam librarum pondus, veluti quod plurib. in locis ap. Italos XXV. libris constat.

CONCL. I.

Fuere autem Romam deductæ aquæ hæ numero XXIIII. quas P. Victor recenset: Appia, Martia, Virgo, Claudia. Herculea alias Herculeana, Tepula, Damnata, Traiana, Amnia alias Anna. Alsia seu Halsietina, aut Halsientina, quæ & Augusta dicitur. Cærulea, Iulia, Algentiana, Cimina, Sabatina, Aurelia, Septimiana, Seuerina, Antoniana, Alexandrina, Anien noua, Anien vetus, Albudina, Crabra. Quæ ferè omnes ab earum auctoribus & ductoribus nomen habent. Iustiniano Imperante XIV. Aquæductus vrbem ingrediebantur. Procopius in princ. de bello Gothic. Romæ inquit aquæductus decem & quatuor numero sunt, octo ex latere per priscos homines illos ædificati & latitudine ac simul profunditate, vt equester vir aliquis ipso cum equo per eos supernè euadere liberius queat. Hactenus Procop. Inter has currit aqua virgo sub delectatione purissima, quæ ideò sic appellata creditur, quot nullis sordibus polluatur. Nam cum aliæ pluuiarum nimietate terrena commixtione violentur, hæc aërem perpetuo serenum purissimè labens vnda metitur.

XXXII. CONSIDERATIO.
Illustrat Fora.

ROmæ quatuordecim erant fora in iis, præcipuã & celebria magis.

CONCL. I.
Forum Traiani.

Fuit inter Neruæ, Capitolium & collem Quirinalem cuius Architectum Apollodorũ fuisse his verbis ostendit

ostendit Dionys. Hadrianus architectum Apollodorum qui Traiani forum Meiodeum & Gymnasium illo iubente fabricauerat, primum vrbe expulit, postea interfecit. Huius autem fori tectum æneum fuisse scribit Paus. Gellius in foro inquit, Traiani simulacra sunt sita circumundique inaurata equorum atque signorum militarium, subscriptumque est ex manubiis.

CONCL. II.

Forum Neruæ.

Fuit post ædem nunc S. Adriani in tribus foris in medio cuius columna ænea ingentis magnitudinis tectum ex laminis Aurichalci extructum sustinebat, intrinsecus verò lumen erat ambiguum Auth. Paus. Hoc forum iam antea inchoauerat Domitianus, fuisse autem variis columnis & statuis exornatum testatur Spartianus de Alexandro Seuero, loquens his verbis. Statuas iocosas, vel pedestres nudas, vel equestres diuis Impp. in foro Neruæ, quod nunc Transitorium dicitur locabat, omnibus cum titulis & columnis æreis, quæ gestorum ordinem continerent.

CONCL. III.

Forum Romanum.

Quod & Latium appellauit Statius à radicib. Capitolii, producebatur secundum longitudinem, vsq; ad Ecclesiam S Mariæ Nouæ, vt testatur Dionys. memorans Valerium in colle imminenti foro demum habuisse.

CONCL. IV.

Forum Cæsaris.

Fuit in eo loco qui post Faustinæ templum valdè depressus cernitur, de quo sic loquitur Appianus, post victoriam contra Pompeium Cæsar atrium templo Veneris circumduxit, quod Rom. forum esse voluit, non rerum quidem venalium, sed eorum quæ

ad iura

ad iura conuenirent, in hoc statuas pulcerrimas collocauit inter quas Loricatam sibi dicari passus est, breui quidem inquit Plin. spacio forum, sed inter vrbis ornamenta perspicuum.

CONCL. V.

Forum Augusti.

Breue quidem sicut etiam Cæsaris fuit, quia ipse princeps non est ausus proximas domos possessorib. extorquere, erat tamen multis statuis ornatissimum. Inerat enim cum Castoris & Pollucis cum victoria Alexandri M. Coruini & in eius cassside pugnacis corui simulacrum Apollinis eburnea, de qua Horat. Sic me seruauit Apollo, & Iuuenal Iurisq; peritus Apollo, fori autem extruendi causa fuit hominum, & iudiciorum multitudo.

XXXIII. CONSIDERATIO.

Habet Pontes.

SEptem præcipui numerantur Pontes vrbis Romæ,

CONCL. I.

Pons Ælius.

Ab Ælio Adriano iuxta eius sepulcrum nunc castellum S. Angeli dictum, ædificatus fuit. Spartianus in Hadriano: Fecit inquit & sui nominis pontem, & sepulcrum iuxta Tyberim, idem & Dion, Sepultus est ait, iuxta flumen ad Pontem Ælium, vbi monumentum fecerat, propterea quod Mausoleum plenum erat, in quo nemo amplius sepultus est.

CONCL. II.

Pons Aurelius.

Factus à M. Aurelio Antonino Philosopho. De quo Capitolinus scribit. Tiberim sub M. Aurelio grauiter inundasse, & multa vexasse ædificia, quæ mala Marcus inquit, temperauit & hac occasione fortè hunc Pontem exstruxit. Addit Victor, alius Vaticanus.

CONCL.

CONCL. III.

Pons Moluius:

Postea Miluius est dictus. Hunc Molem appellant Ammianus auctor est à M. Scauro. L. Syllæ priuigno in cẽsura factum fuisse, in via Flaminia situs est, plus minus duobus millibus passuum ab vrbe distans. Fortè à miluis eo conuolantibus nomen habuit.

CONCL. IV.

Pons Sublicius.

Hunc Pontem ad ianiculum montem in aduersam Tiberis ripam tendentem Ancus Marnus rex fecit. Dionysius Sublicium inquit Pontem mere ligneum cui compingẽdo nefas est quicquam ferri ærisué addere, ille imposuisse Tiberi dicitur, quicque superest & sacer habetur ab omnib. quod si qua pars eius sarcienda est, id Pontifices curant non siue solenni sacrificio. Hæc ille. Ab eo Horatius Cocles hostes repulit, donec cæsus, & quia clauis confixus ægrè solui potuit, postea nullo ferro eum transfigi placuit Plin. Romæ inquit sine ferreo clauo Pontem sublicium fieri postquam Horatio Coclite defendente est ægrè reuulsus est. Dictus est autem Sublicius Pons quod ex Ilice esset compactus vel à Sublicibus, quæ lignea Volsca sunt longe trabes, hic Pons postea ab Æmilio Prætore, ait Pomponius Lætus, factus est lapideus & appellatus Æmilius.

CONCL. V.

Pons Fabricius.

Hunc Pontem L. Fabricius fieri curauit, vt eius arcubus insculpta adhuc extans indicat inscriptio: L. Fabricius C.F Cur. Faciundum curauit, & ab alio latore. L Fabr. & sub fornice fenestræ. Idem procurauit, ab alia parte arcuum legitur. Q. Lepidus M. F M. Tollius. M.E. Coss. S.C. probauerunt. Hic Pons coniungebat

iungebat insulam Tyberis continenti, de quo ita Horat. Atque à Fabricio non tristem Ponte reuerti. Hodie Pons Quatuor capitum dicitur, à quatuor Iani vel Termini quadrifrontib. simulacris in aditu Pontis à sinistra collocatis. Marlian.

CONCLVSIO VI.

Pons Cestius.

A C. Cestio Gallo eius conditore sic dictus, quem cum M. Seruilio Ruso Honiano Cos. fuisse Plinius libr. 10. c. 43. & Tacitus libr. 5. annal. scribunt, id fuit sub Tiberio anno humanæ salut. XXXVI. Nunc S. Bartholomei Pontem vocari Marlianus scribit, quem sub nomine Gratiani instauratum inscriptio ibi in tabula marmorea indicat.

CONCL. VII.

Pons probi.

Imp. scilicet quem multos Pontes extruxisse Vopiscus memorat.

Et hi sunt pontes vrbis Romæ, de quib. Fr. Albertinus in suo opere de mirabilibus Romæ chart. 7. & 56.

CONCL. VIII.

Pons Nitocris.

Legitur apud Herodotum & Curtium, quod Nitocris Assyriorum regina, quæ post Semiramidē floruit, Eufratem fluuium, qui Mediam, quique Babyloniam rectus præterfluebat, fecit tortuosum, supraque Pontem erexit trium stadiorum difficillimum factu propter paludes quæ vrbem ambiunt.

CONCL. IX.

Pons Traiani.

Traianus lapideum Pontem fecit in Danubio in quo viginti ex quadrato lapide erant pilæ quarum altitudo centum quinquaginta pedum præter fundamenta extabat, latitudo 60. pedes continebat,

distabant inter se 170. pedibus fornicib. vero coniungebantur, quum tamen fluuius ille sit concitatus ripa longius submoueat, & vbi angustior est ibid. sit ferox & verticosus. Hunc tamen postea seu liuore maligno seu alia de causa dirupit Adrian. vt dicit Dion Cassius.

CONCL. X.

Pontes Rheni.

Quamplures fuere Pontes Rheni, vt supra de Rheno dictum est, Cæsar vnum mira celeritate decem diebus absoluit, vt ipsemet refert in suis commentar. de bello Gallic. lib. 4.

Carolus M. Pontem opus egregium quingentorum latitudinis ap. Moguntiam extruxit.

CONCL. XI.

Pons Argentinæ.

Ligneus, hoc seculo celebris est, & mirabilis.

CONCL. XII.

Pons de Riuo alto.

Venetiis ad riuum altum Pons est omnium pulcerrimus, in quem 80. & plura scutatorum millia impensa fuere, ad eius fastigium trib. scalis elegantissimis ascenditur, & harum media gradib 66. quælibet vero aliarum 145. teritur.

CONCL. XIII.

Pons Caligulæ.

Caligula per forum Rom. à colle Palatino ad Capitolinum Pontem marmoreū duxit, quo nihil ambitiosius tota vrbe. Sustentabatur n. octuaginta ingētib. columnis candidissimi marmoris quarum tres ad huius totidemq; ad illius montis radices adhuc stantes cernuntur.

XXXIV. CONSIDERATIO.

De Porticibus.

PORticus perquàm plures fuere Romæ quas hinc inde in Topographia Romæ recēset Bartol. Marlianus, ideò huc non transporto. Fuere autem

1 Portē

1 Porticus Cliui Capitolini.	10 Augusti	18 Liuiæ
2 Porticus Metelli	11 For. Augusti	19 Circi Max.
3 Pallatina	12 Antonii Pii	20 Amphitheatri
4 Concordiæ	13 Traiani	21 Neptuni
5 Constantini	14 Antonini & Faustinæ	22 Quirini
6 Libertatis	15 Claudiæ	23 Octauiæ
7 Q. Catuli	16 Seueri	24 Corinthia
8 Mercurii	17 Veneris Erycinæ.	25 Pompeia.
9 Panthei		

Porticus Antonini & Faustinæ pulcherrimæ variisq; marmorib. exstant ap. Diui Laurentii in Miranda Columnæ ingentes cum huiusmodi indice: DIVO ANTONINO & DIVAE FAVSTINAE EX SC. Fuit autem in via sacra, in qua via publica domo sita vbi templum pacis, Cæsarem habitauisse scribit Suet. quã domum Augustus à Liuia nepte nimis sumtuose ornatam solo æquari iussit; in cuius area excitata est, deinde Porticus Liuiæ, de domo & porticu Ouid. in Fast. sic meminit,

Disce tamen veniens ætas, vbi Liuia nunc est,
Porticus immensæ tecta fuere domus.

At de Porticu etiam 1. de Arte ita,

Nec tibi vitetur quæ priscis sparsa tabellis
Porticus Authoris Liuia nomen habet.

Dion refert Neruam in Augusti foro, nunc in Porticu Liuiæ pro tribunali litigantes audiuisse. Claudiã etiam Porticum appellatam accepimus. Mart.

Claudia diffusas vbi porticus explicat vmbras
Vltima pars aulæ deficientis erat.

A Nerone autem euersam sub nomine prisco Domitianus restituit, cuius pars vmbraculis vnius vitis erat operta. Plin. Vna inquit vitis Romæ in Liuiæ porticibus subdiales ambulationes vmbrosis operculis opacat eademque duodenis musti amphoris fœcunda.

Porticus Panthei.

Hæc Porticus pulcetrima & fermè integra adhuc ſtat, cuius tectum æreis ac inauratis trabib. canalium modo compactis ſuſtentatur, rotundis ingentibusq; attollitur columnis: de qua Baptiſta Leo hæc habet verba: Exſtant in hanc vſque diem ad porticum Agrippæ: Contignationes æneis trabibus pedum XL. opus in quo neſcias impenſam ne magis an artificis ingenium mirere, præter columnas rotundas habet quaſdam alias quadratas quæ dicuntur Anthæ.

XXXV. CONSIDERATIO.

Admiratur Pyramides.

TAm altæ in Ægypto traduntur fuiſſe vt magna omnium admiratio fuerit, qua ratione in tãtam altitudinem ſubuecta ſint cementa. Vnam ex eis quæ ex Arabicis lapidinis conſtabat 360. hominum millibus annorum 20. ſpacio conſtructam prodiderunt, & in raphanes allium & cepas quibus operarii veſcerentur mille octingenta talenta erogata. Neq; aliam ædificandarum pyramidum rationem fuiſſe quam Regum Ægypti in erogãdis pecuniis ſtultam oſtentationem, ſiue ne pecuniam ſucceſſoribus relinquendo inſidiandi ibi cauſam præberent. Seu ne plebs eſſet ocioſa. Aut ad vſum ſepulcri.

CONCL. I.

Earum tres eximiæ magnitudinis, ſed duæ præcipuè inter orbis ſpectacula numerabantur, ſingulę altitudine ſtadii figura quadrata & latitudine paulo minore. In ſummo erat inſignis & turbinatus lapis, vnde per cochleares ſcalas ad regis ſepulcrum ibatur, quemadmodum Strabo Diodorus & alii tradunt.

CONCL. II.

Omnium minimã fecit Rhodope meretricula Æſopi conſerua, diuitiis illis quas meretrici quęſtu ſibi comparauerat. Scribit Herodotus in Euterpe Cleopẽ

Ægypti

Ægypti regem fecisse pyramidem ex Arabicis lapidibus cuius longitudo erat quinque stadiorum, latitudo decem passuum, altitudo octo passuum, in qua decem annos fuisse consumtos memorat.

CONCL. III.

Fecit & aliam 20. annis absolutam in qua tantum protudit pecuniæ vt nimio sumtu attritus filiã, quam habebat formosissimam, coactus sit prostituere. Ea est in qua 180. talenta in Cepis & raphanis erogata fuere.

CONCL. IV.

Pyramis Cestij.

Romæ exstat adhuc ex omnibus vna apud portam Ostiensem mœnibus vrbis inclusa, quæ fuit sepulcrũ C. Cestii septem viri Epulonum quemadmodum huiuscemodi probat index.

C. CESTIVS. L. F. POB. EPVLO PR. TR. PL. VII. VIR EPVLONVM.

Inferius verò litteræ minores leguntur hæ,

OPVS ABSOLVTVM EX TESTAMENTO DIEB. CCCXXX. Arbitratu. Ponti P.F. Clamelæ HAEREDIS ET PONTHI. L.

XXXVI. CONSIDERATIO.

Extruit Obeliscos.

VOcantur structuræ minores Pyramidibus deorsum versum specie quadrata in angustum verticem desinentes & paulatim gracilescentes.

CONCL. I.

Obelisci Ægypti.

Ægypti reges quatuor fecerunt Obeliscis 480. cubitorum longitudine. Ramises Rex Ægypti cuius ætate captum est Ilium Obeliscum fecit 40. cubitorum & alium longitudine vndecenis pedib. per latera cubitis quatuor, quem fecisse dicuntur viginti hominum millia, cuius operis admiratione factum est,

vt cum Syenem oppidum expugnaret Cambyses rex ventumq; esset incendio ad crepidines obelisci, extingui ignem iuberet molis reuerentia. Obeliscum posuit plius 48 cubitorum, Ptolomeus vnum Alexandriæ 80. cubitorum.

CONCL. II.

Obeliscus Vaticani.

Romæ Obeliscus secus Ecclesiam Apostolorum in via olim Triumphali solus ex maiorib. omnibus nunc est erectus his titulis inscriptus,

Diuo Cæsari, Diui Iulii F. Augusto. Ti. Cæsari
Diui AVGVSTI F. AVGVSTO sacrum.

Ab altero verò latere,

Diuo Cæsari. D. Iulii F. Augusto. Ti. Cæsari
Diui AVGVSTI F. AVGVSTO sacrum.

In cuius vertice pila aurata posita est. De hoc autem Obelisco Plinius ita tradit: Tertius est in Vaticano Caii & Neronis principum circo, ex omnib. vnus omninò fractus in molitudine eius, quem fecerat Sostridis filius Nuncoreus, & post cæcitatem visu reddito Soli sacrauit, altitudine cubitorum centum, Sixtus V.P.M. anno 1586. è priori illa sua sede ingenti sumtu transtulit ingenio & opera Dominici Fontanii Architecti è pago mili Agri Nouocomensis, imposita cruce magna populi frequentia & deuotione.

CONCL. III.

Obeliscus S. Mariæ Maioris.

Obeliscus qui ætate nostra anno 1587. erectus est à Sixto V. Pont. Max. ante basilicam S. Mariæ Maioris in Exquiliis, diu iacuit ante fores Ecclesiæ S. Rocchi. Vnus enim est è duobus, qui erecti erant in Mausoleo Augusti propè eandem Ecclesiam multasque erat fractus in partes, cui super impositum est sacros. Crucis signum vna cum stigmatib. seu insigniis ipsius Pontifi-

Pontificis tribus nempe montib. & stella. Latera eius talib. ad memoriam inscriptionibus sunt obsignata:
In latere Orientali,

Christus per inuictam crucem populo pacem præbeat. Qui Augusti pace in præsepe nasci voluit.
In Latere Meridionali,

Sixtus V. Pont. Max. Obeliscū Ægypto aduectū Augusto in eius Mausoleo dicatū, euersum deinde ac in plures confractū partes in via ad S. Rochum iacētem in pristinam faciem restitutum salutiferę Cruci felicius hic erigi iussit, Anno D. M. D. LXXXVII. Pont. III.
In Latere Occidentali.

CHRISTVM Dominum, Quem Augustus De Virgine nasciturum viuens adorauit seq; deinceps Dominum dici vetuit, ADORO.
In Latere Septentrionali.

CHRISTI Dei in Æternum viuentis Cunabula Lætissime colo, Qui mortui sepulcro Augusti Tristis seruiebam.

CONCL. IV.

Obeliscus S. Ioan. Lateranensis.

Hunc etiam Sixtus V. anno M D LXXXVII. è Circi Maxima cauea erutum pedum 112 longitudinis in Lateranense forum ingenti sumtu transtulit & erexit.

CONCL. V.

Obeliscus S. Crucis in Hierusalem.

Et hic ex prædicto loco Circi Maximi eiusdem Pont. M. Sixti V iussu & sumtu erutus, longitudinis pedum LXXXII soli ab Augusto olim dicatus ante basilicam S. Crucis in Hierusalem quæ dicitur, in agro sessoriano eodem architecto Dominico Fontanio erectus est, eius inscriptio est:

Imp. Cæsar Diui F. Augustus.
Pontifex Maximus.
Imp. XII. Cos. XI. Trib. pot. XIV. Ægypto in potestatem populi Romani Redacta Soli Donum dedit.

XXXVII. CONSIDERATIO.
Enumerat Arcus Triumphales.

ET in honorem illorum erigebantur, qui prouinciis aut exteris nationibus debellatis. Rebus pop. Rom feliciter gestis triumphum meriti essent, à quo triumphales denominantur, in quibus simulacra oppidorum, fluuiorum, nauium illorum quos deuicerat, in rei perpetuam memoriam, incidebant, quemadmodum in his qui adhuc Romæ stant cernere licet. Sed arcus triumphales ante Impp. tempora excitauit nemo vt quorundam est opinio, neque antiquiorem quàm Titi arcum in vrbe videmus. Plinius hũc morẽ suo tempore cepisse narrat, prius enim triumphales statuas vel trophæa ponere solebant.

CONCL. I.

Romæ arcus triumphales plures fuere. Ex his verò Constantini ad angulum montis Palatini iuxta Amphitheatrum triumphalibus ornamentis conspicuus est, superato Mezentio ap. Miluium Pontem a Constantino ipso positus cum hoc indice.

Imp Cæs. Fl. Constantino Maximo P. F. Augusto. S. P. Q. R. Quod instinctu Diuinitatis, mentis magnitudine, cum exercitu suo, tam de Tyranno, quam de omni eius factione vno Tempore iustis Remp. altus est armis Arcum Triumphis insignem Dicauit.

In maiori autem fornice parteque interiori à dextris & sinistris legitur hinc: LIBERATORI VRBIS. Illinc Fundatori Quietis. Superius extra sic. VOTIS X. Votis XX.

CONCL.

CONCL. II.

Arcus Titi Vespasiani.

Romæ in via sacra stat adhuc arcus marmoreus Vespasiani Imp omnium antiquissimus nunc existentium, sed mutilatus in quo legitur Titulus talis.

Senatus populusque Romanus, Diuo Tito, Diui Vespasiani F. Vespasiano Augusto.

Extructus autem fuit deuictis Hierosolymis in quo sculptæ sunt victoriæ cum arca fœderis præcedentibus XII. fascibus consularibus ab altero fronte spectantur triumphi spolia, aureum candelabrum septem habens ramos, in quibus erant septem lucernę erraticas significantes stellas duæque tabellæ legis Mosaicæ. Vasa templi mensa aurea ponderis talenti magni, de quibus plura Iosephus.

CONCL. III.

Arcus Triumphalis Septimij.

Ad radices rupis Tarpeiæ stat adhuc arcus L. Septimii omnium pulcerrimus & parum mutilatus, in vtroque frontispicio cuius incisæ sunt alatæ victoriæ cum trophæis & terrestris | nauālisq; belli simulacra cum hac inscriptione:

Imp. Cæs. L. Septimio. M. Fil. Seuero. Pio pertinaci Aug. Patri patriæ, Parthico Arabico & Parthico Adiabenico Pontif. Maximo Tribunic. potest. XI. Imp. XI. Cos. III. Procos. Et Imp. Cæs. M. Aurelio L. Fil. Antonino Aug. Pio felici Tribunic. potest. VI. Cos. Procos. P. P. Optimis, Fortissimisq; principib. ob Remp. restitutum imperiumq; Pop. Romani propagatum insignibus virtutibus eorum Domi Forisq;.

S. P. Q. R.

CONCL. IV.

Arcus Galieni.

Apud ædem S. Viti est arcus Triumphalis Galieni Imp. ex Tiburtino lapide in quo legitur tantum hic titulus.

Galieno Clementiſsimo Principi, Cuius inuicta virtus ſola pietate. Superata eſt M. Aurelius victor dedicatiſsimus numini maieſtatiq; eius.

CONCL. V.

Arcus Theodoſii, Valentiniani & Gratiani,

Quidam aiunt in via Triumphali arcum Theod. Valent. & Gratian. Imp. fuiſſe, verum nihil certi habetur, niſi quod fragmenta quædam ſuperioribus annis apud ædem S. Celſi inuenta dicuntur horum principum, de arcu indicium facientia. Aliqui dicunt in eo arcu titulum inſculptum eſſe huiuſmodi:

Impp. Cæſſ. D. D. D. N. N. N. Gratianus. Valentinianus & Theodoſius Pii felices. & ſemp. Auggg. Arcum ad concludendum opus omne porticum maximarum æterni nominis ſui pecunia propria fieri ornariq; iuſſerunt.

CONCL. VI.

Arcus Camilli.

Verſus Pantheona conſpicitur rudis nulliſq; ornamentis inſignis arcus, vt videtur antiquiſsimus quem Camillianum tanquam Camillo erectum nūc vocitant.

CONCL. VII.

Arcus Gordiani.

In ea via quæ ad portam inter aggeres ducebat, in ipſis Tarquinii aggeribus Gordiani, arcus ſteterat marmoreis ornamentis triumphis inſculptis conſpicuus, cuius marmora ad Palatii S. Laurentii in Damaſo ſubſtructionem fuere translata.

CONCL. VIII.

Arcus Coclitis.

Arcus Horatii Coclitis ad primas Auentini radices inter ipſum ſcilicet montem & Tyberim fuere, vbi paucos ante annos eruta ſaxa huiuſmodi inſcriptionem habebant.

P. Lentu-

P. Lentulus C. N. F. T. Quintius Crispinus, Valerianus Coss. ex S.C. faciundum curauere, iidemque comprobauere.

CONCL. IX.

Arcus Fabianus.

In via sacrâ stetit iuxta regiam à Fabio Censore qui deuicit Allobroges excitatus, vt scribit Asc. in quo sculpta fuerunt eius scuta & signa victoriæ.

CONCL. X.

Arcus Traiani.

Forum Traiani exornauit etiam Arcus Triumphalis eiusdem principis, de quo Dionys. sic loquitur: Triumphalis tunc Arcus, præter alia multa quæ in honorem eius, & decreta & facta fuerant in illius foro substructus est.

CONCLVS. XI.

Arcus Domitiani.

Triumphalis arcus mutilatus suisq; spoliatis ornamentis & titulis inter S. Syluestri & Laurentii in Lucina sacras ædes viam amplexus Flaminiam Domitiano Imp. adiudicatur, argumento quod in ipso cernitur talis, qualis à Suet. describitur, videlicet somniâs se à Minerua destitutum, & illam excedere sacrario, negantemq; se vltra eum tueri posse, quod exarmata esset à Ioue.

XXXVIII. CONSIDERATIO.

Erigit Columnas.

CONCL. I.

AVgustus victor totius Ægypti, quam Cæsar pro parte superauit, multa de nauali certamine sustulit rostra ærea, quib. cõflatis quatuor effecit colũnas, quæ postea à Domitiano in Capitolio sunt positæ, quas hodieq; inquit Ser. conspicimus, nunc verò in Lateranensi Ecclesia sunt sitæ, de his intellexit Virg. cum dixit:

Surgentes ære columnæ.

CONCLVS. II.

Columna Traiani.

In medio foro Traiani Romę stat adhuc Cochlidis eius columna, in qua circumquaque rerum gestarum simulacra ipsius mira arte cælata visuntur, & inprimis Dacicum bellum. Intus verò gradus centum octuaginta quinque in eius fastigium præbent ascensum, habet autem fenestellas quadraginta quinque. Altitudinem verò pedum centum viginti octo, vel vt scribit Eutropius, centum quadraginta. In summo Traiani ossa aurea pila condita fuere, quanquã Dion. ait, Hadrianum in columna ossa Traiani condidisse, cuius hæc sunt verba, ingentem columnam in foro statuit, siue vt ea pro sepulcro esset, siue in ostentationem eius operis, quod ille circa forum egit. Cliuus surgebat quem effosa quoquo versus terra ita complanauit, vt vndique columna conspiceretur, forumque deinde in areæ modum æquatum mansit. Hanc autem columnam Troiano bellum gerenti apud Parthos Senatum dedicauisse ipsumque principem eam non vidisse ferunt, nam è Persis rediens ap. Seleuciam Syriæ vrbem fluxu sanguinis decessit.

CONCL. III.

Columna Cæsaris.

Pop. Rom. in Cęsaris gratiam columnam marmoream lapidis Numidiæ XX pedum cum Titulo hoc: Patri Patriæ in foro statuit, de qua Lactantius meminit, & Cic. in hæc verba. Talis animaduersio fuit Dolabellæ, cum in audaces sceleratosq; seruos, tum in impuros & nefarios liberos talisq; euersio illius execratæ columnæ, vt mirum mihi videatur, tam valdè reliquum tempus ab illo vno die dissensisse.

CONCL. IV.

Columna Antonini.

Quam instar Traiani ipse sibi erexit altitudinis pedum CLXXVI. cũ interiore cochlea & gradib. CVI. ac fene-

ac fenestellis L V I. incendio parum deformata, circumquaq; res à se gestæ incisæ nunc spectantur. In vertice verò eius olim simulacrum nudum, quale in ipsius numismatibus cernere licet.

CONCL. V.
Columna Bellica.

Ante Bellonæ existentis Auth. Sext. Pomp. ante portam carmentalem fuerat columna Marmorea index belli inferendi. Bellica denominata, à qua Romani in bellum profecturi hastam in eam partem versus mittebant, in quam ituri erant, quia laboriosum admodum videbatur propagato imperio ad hostium fines ex instituto peruenire, in eorumq; agros iacere. Hanc columnam Blondus iuxta circum maximum perperam statuit, deceptus illis Ouidii carminib.

Prospicit à tergo summum breuis area circum
Est ibi non parua parua columna nota
Hinc solet hasta manu belli prænuntia mitti
In regem & gentem cum placet arma capi.

CONCL. VI.
Columna Lactaria.

Romæ in foro holitorio vt asserit Sex. Pomp. stetit columna Lactaria, ad quam infantes lacte alendi deferebantur.

CONCL. VII.
Columna Milliaria.

Romæ erat in foro posita ab Augusto, à qua omnes viæ Italiæ initium capiebant & finem. Dion. 54. hodie conspicitur ad scalas Capitolii cum hac inscript.

Imp. Cæsar Vespasianus, Aug. Pont. Max. Trib. potestat. V I I. Imp. X V I I Designa. V I I I.

Imp. Nerua Cæsar Aug. Pontifex Maximus Tribunitia potestate Cos. III. Pater patriæ refecit,

Imp.

Imp. Cæs. Diui Traiani F. Diui Neruæ Nepoti Traiano Adriano Aug. Pont. maxim. Trib. potest. II. cons. II. Viatori, qui ipsi etiam Cos. & Pu. cæterisq; magistratib. apparent. E.T.H.V.

S. P. Q. R.

Columnam milliariam primi ab vrbe lapidis iudicem ab Imp. Vespasiano & Nerua restitutam de ruinis suburbanis viæ Appiæ in Capitolium transtulit auctoribus Vincentio Capocio Coss. Horatio Mutio prior.

CONCL. VIII.

Columna Rostrata.

Romæ in Palatio Conseruatorum præter alia multa spectatu digna, ad gradus monumentum longe antiquissimum Columna Rostrata est, cum sua inscriptione prisci illius seculi C. Duilii cui de Karthaginensibus bello punico victori posita est mutilaq; est: cuius meminit & Fabius Quintilianus & Seruius, explanauitq; Doctiss. Lipsius in antiquis lection. & singulari libello Petrus Ciacconius Toletanus homo doctiss. qui Romæ in Vaticano Typographeio excusus legitur.

CONCL. IX.

Columna Florentina.

Prope S. Trinitatis ædem ingens & sublimis columna erecta, cuius in fastigio extat iustitia. Eam erexit Cosmus Magnus Dux, cui per vrbem deambulanti illic de victoria renunciatum fuit quam Malignani Marchio in Senarum finibus anno 1555 contra Petrum Strozium obtinuit.

CONCL.

CONCL. X.

Columna Venetæ.

In capite Fori Venetiis, quod litttus maris ſpectat monſtrauit ex ſolido marmore phrygio binæ columnæ per ingentes ex Conſtantinopoli aduectæ è mari venientibus nautis à longe conſpicuæ in quarum vna D. Marci Venetorum, alati nempè Leonis, inſignia inaurata viſuntur. In altera D. Theodori ſtatua inaurata poſita eſt. In ipſo intercolumnio de noxiis condemnatis ſupplicia ſumuntur. Allatas ſimul tres eiuſdem magnitudinis ferunt onerariis nauibus è Græcia Sebaſtiano Ganio Duce ante annos quadringentos, earumq; vnam vi ponderis, dum è nauibus extraherentur in terram, ruptis architectorum inſtrumentis in aquas decidiſſe & in fundo adhuc cerni poſſe tradunt, alias duas ad caput fori Marciani vbi nunc conſpiciuntur, modico interuallo erectas fuiſſe ingenio Nicolai Beratterii, Longobardi Architecti, validis rudentibus nouis è ſublimi demiſsis & aqua madefactis. Qui dum ſeſe contraherent, & pondus vi ſua ſenſim ſubleuarent alios ſiccos breuiore ſemper ſpacio ſubiectos & aquis item irrigatos fuiſſe: eoque modo paucis diebus opus continuando moles illas ipſum erexiſſe dicunt. Addunt non aliud architectum induſtriæ premium poſtulaſſe à Republica quam vt aleatoribus in eo intercolumnio ludendi impune libertas ſemper eſſet.

XXXIX. CONSIDERATIO.

De Statuis.

Ninus ſecundus rex Aſſyriorum primus fuit inuentor idolatriæ.

CONCL.

CONCL. I.

Ex eo quod Patri suo Belo mortuo imaginem in lenimentum doloris sui fecit concedens omnib. reis qui ad eam confugerant, securitatem & sic adorari cepit, cuius exemplo, & alii huiusmodi homines imagines fecerunt mortuis, quas dæmones intrantes dabant responsa. Diuinos obtinuerunt honores. Huius tandem idolum Daniel Propheta cum in Babyloniam captiuus adductus fuisset cum eius templo subuertit.

CONCL. II.

Statua Nabuchodonosor.

Nabuchodonosor statuum auream LX. cubitorum altitudine in campo statuit & cõuocauit omnes principes regionum ad dedicationem statuæ & preco clamabat. Adorate statuam, qui non adorauerit eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentem, & adorauerunt omnes præter socios Danielis & accusati sunt ap. regem & succensa est fornax septuplum, & missi sunt vincti cum vestibus in medium fornacis. Viros autem illos qui miserant eos interfecit flamma ignis. Angelus autem induxit quasi ventum roris flantem refrigerantem eos. Tunc illi tres vno ore benedicebant Deum.

CONCL. III.

Statua Augusti.

In Mausolei Augusti, quod ipse in Valle Martia non suum modo, sed omnium Impp. & cognatorum sepulcrum extruxit, summo positum erat Cæs. Augusti simulacrum ex ære fabricatum, nunc lapidea statua, immensa moles, C. Augusti ibi cõspicitur, vt ego vidi & notaui, forte an illa, quæ olim in Pronęo Pantheonis stetit.

CONCL.

CONCL. IV.
Colossus Solis.

Rhodi quem fecerat Lindus Lysippi discipulus. Qui LXX. cubitorum altitudinis fuit, qui post quinquagesimum sextum annum terræmotu prostratus fuit, atque de septem mirabilibus mundi vnum fuit.

CONCL. V.
Colossus Apollinis.

Romę in Capitolio fuit Colossus Apollinis XXX. cubitorum, centum & quadraginta talentis factus ex Apollonia Ponti à Lucullo in vrbem translatus.

CONCL. VI.
Colossus Neronis.

Extat adhuc ingens æneum caput, quod vt testatur Lampridius, demptum Colosso Neronis siue imposuit statuæ, Commodus Imp. cuius Colossus ex marmore fractus cernitur in ædib. conseruatorum.

CONCL. VII.
Simulacrum Marforij.

A modo in Capitolio iacet marmoreum ingens Simulacrum Marforium vocitatum, quem Pistorium Deum siue Panarium Iouem, quod tumores instar panum circumquaque promineant, multi esse affirmant. Nam vt auctor est Lactantius, eo tempore quo Romani obsessi in Capitolio erant Iup piter per quietem admonuit, vt ex omni frumento, quod haberēt, panem facerent, in hostiumque castra iactarent, eoq; facto soluta est obsidio, desperantibus Gallis inopia subigi posse Romanos, quare Ioui Pistori non solum Aram, verum etiam statua in perpetuam rei memoriam posuerunt. At cum in scopulo simulacrum hoc sit collocatum Rheni Germanię fluminis quidam esse tenent, vt vult Fuluius est Nar fluuius, verius fuisse

ſimulacrum Rheni, quod procubuit ad pedes equi æ-nei Domitiani, de quo Papinius,

Ænea captiui crinem tegit vngula Rheni.

CONCL. VIII.

Statua Herculis Ænea.

Infantis Herculis ſerpentes occidentis duos quam mira antiqua ſimulacra Romæ viſuntur, alterum æneum, alterum marmoreum, de quib. Marlianus in Topographia Romæ libr. 7. in Beluedere hortis Pontificis in Vaticano eſt Hercules licet truncus, vſq; eo tamen à Michaele Angelo prædicatus, vt omnium ſignorum, quæ Romæ ſunt abſolutiſsimum eſſe dixerit Artificis Apollonii nomẽ hic inſcriptum, ΑΠΟΛ-ΛΟΝΙΟϹ ΝΕϹ ΤΟΡΟϹ ΑΘΗΝΑΙΟϹ ΕΠΟΙΕΙ.

CONCL. IX.

Statua Laocoontis.

Anno M D. VI. Felix ciuis Romanus in vinea ſua Laocoontis ſtatuam reperit ea ſpecie, qualis à Poeta deſcribitur, de qua Plin. ſic meminit. Laocoon in Titi Imp. domo opus omnib & picturæ & ſtatuariæ artis præponendũ, ex vno lapide eũ & liberos draconumque mirabiles nexus de conſilii ſententia fecere ſummi artifices Ageſander & Polydorus & Anthenodorus Rhodii. Nunc autem viſitur in Vaticano.

CONCL. X.

Statua Cleopatra.

Ibidem viſitur & Cleopatræ morientis, & exangui ſimilis ſtatua, ea arte perfecta, vt per veſtes tenuiſsimas è marmore factas corporis forma numeris omnibus abſoluta appareat.

CONCL. XI.

Simulacrum Pasquini.

In extremo Parionis vico est statua Pasquini in vrbe decantata, famosis olim onusta libellis & toto orbe nota, vide quæ Antonius Tibaldeus Ferrariensis, de hac narrat ap. Fr. Scott. & Hieron. ex Capugnano in vrbis Rom. admirandum itin. die 2. plures in hoc conueniunt gladiatoris esse simulacrum, nisi malueris Martis aut militis cuiuspiam, eo enim gestu corporis manet quasi ferire volentis, ac subter se marmoreum aliud mutilatum truncum seu fragmentum habet alterius simulacri: Ferunt nonnulli hoc esse simulacrum, vnius ex ducibus præcipuis Alexandri Macedonum regis, qui etiam Pasquini nomine vocitatus sit, quod innuit auctor quidam qui vetusta vrbis marmorea & ænea simulacra typis excusit.

CONCL. XII.

Statua Satyri.

In palatio conseruatorum est Satyrus marmoreus caprinis pedib. alligatus arboris trunco.

CONCL. XIII.

Statuæ Tyberis & Nili.

Romæ in hortis Pontificis visitur, hodie Nili simulacrum & circumquaq; animalium genera, in eo flu. nascentium, ac Tyberis cum pueris vrbis conditorib. Lupæ mammam tractantibus.

CONCL. XIV.

Sunt & alia Romæ in Capitolio, in Palatio conseruatorum in Pallatio Farnesiorum, & per totā vrbem multa sane spectatu digna, vt orbis compendium videatur, quæ omnia nimis longum foret recensere, & quia sunt impressa huc non transporto.

CONCL. XV.

Statua Rolandi.

Hic Rolandus Palatinus Comes Caroli M. ex sorore nepos vir præstans fortitudine incomparabilis virtutis ac magnitudinis fuit, cuius fortia facta per vniuersum orbem celebrantur. Hic cum in prælio contra Vascones siti periisset. Karolus ipsi Epitaphiũ fecit.

Tu patriam repetis, tristi nos orbe relinquis
Te tenet aula nitens nos lacrimosa dies,
Sed qui lustra geris octo & binos super annos
Ereptus terris iustus ad astra redis.

Et in quibusdam ciuitatib. Statuam ipsius in memoriam erexit, vt Brandeburgi in Marchia in foro, & vidi ego Bremæ in Saxonia Delitiis, Magdeburgi ibid.

Rolandum vix Vetustate Agnitum Coss. D. Ioannes Schyringus Artium & V.I.D. &c. & D. Haine Altman S.P.Q.M expensis renouari ac restaurari curauerunt anno Domini 1539.

Stabat & Halæ apud Saxones Rolandi simulacrum Imp. Libertatis signum in foro, sed tecto nũc ac cancellis apparet inclusum, causa amissæ huius libertatis erat discordia ciuium Halensium. Gregor. Gritschius in descript. Salæ de Hala & Magdeb.

XL. CONSIDERATIO.

Enumerat Equos.

CONCL. I.

Romæ in foro Traiani erat Equus Imp. Traiani inauratus, quod forum cum Constans Constantini filius cerneret, omni spe talia conficiendi amote Traiani equum solum locatum in atrii medio imitavi se velle dicebat, cui regalis Ormisda respondit: Stabulum prius tale condas. Huius autem equi imago in numismate eius videtur, cum hoc indice:

S.P.Q.R. Optimo Principi.

CONCL.

CONCLVS. II.

Equi Cæsaris, Constantini, Domitiani.

Decorauit forum Romanum Equus Cæsaris & Constantini, sicut Domitiani, atrium mineruæ, de quo quidem equo Papinius sic mentionem facit.

Quæ super imposito moles gemmata Colosso,
Stat Latium complexa forum.

CONCL. III.

Equus L. Veri.

In Platea Lateranensi stabat ærea equestris statua quam M. Aurelii Antonini esse multi putant, aliqui tamen L. Veri non desunt etiam qui Septimii Seueri. Herodianus enim litteris tradidit post adeptum imperium ex somnio quod viderat, statuam sibi posuisse. Hodie collocata est in area Capitolina.

CONCL. IV.

Equus Æneus in Pall. Rucelai.

Equi ænei simulacrum ingens, quod ad præsens in ædib. Oricellariorum visitur, prope arcum Domitiani, Decem enim cubitorum seu viginti Palmorum altitudinis totidemq; longitudinis exstat, de anno 1563. & 1564. pro Henrici II. Galliarum regis memoria & monumento in summitate montis Quirinalis in ipsis Thermis Constantinianis conflatus est à Daniele Ricciarello Volaterrano, Lutetias Parisiorũ asportandus erat, ac in principali illius ciuitatis foro locandus ob ipsius regis Henrici monumentum, vna cum eius itidem æneo simulacro asidente. Verum interea mortuo Henrico Galliarum rege ac bellis intestinis & tumultib. vexata Gallia mansit idem equus Romæ. Feruntin hoc simulacro ad sex millium & quingentorum numerum aureorum summam impensum, & quinq; ac viginti millium pondo constare.

CONCLVS. V.

Equus Phidiæ & Praxitelis.

Romæ in monte Quirinali vulgo monte Caballo, extant duo equi marmorei egregia opera Phidiæ & Praxitelis, inſcriptiones adiicere libuit propter inſignem artificum præſtantiam.

Phidias nobilis ſculptor ad artificii præſtantiam declarandam Alexandri Bucephalum Domantis effigiem è marmore expreſsit.

Praxiteles ſculptor ad Phidię æmulationem, ſui monimenta ingenii poſteris relinquere cupiens eiuſdē Alexandri Bucephaliq; ſigna felici contentione fecit.

CONCL. VI.

Equus Coſmi Medicis.

Florentiæ in Italia in foro conſpicitur Coſmus Medices æneus æneo inſidens Caballo ingentis magnitudinis, opus egregium.

CONCL. VII.

Equi Veneti.

Venetiis in Templi D. Marci frontis ſupercilio ſupra mediam portam maiorem miræ venuſtatis quatuor ſunt equi ex ære Corinthio inaurati vnius quadrigæ antiquæ iuſta ſtatura ac magnitudine viuorum equorum, eos fuderunt Romani quo tempore Hiero de Parthis triumphauit, & in eius arcu poſuerunt. Conſtantinusq; poſtea Byzantium tranſtulit. Veneti Byzantio potiti Venetias ad ornatum frontiſpicii ipſius Templi D. Marci deportarunt.

CONCL. VIII.

Equus Bartholomei Coleonij.

Venetiis pro æde DD. Ioannis & Pauli erecta eſt celebris Coloſſea equeſtris inaurata Bartholomei Coleonii militari gloria pernobilis ac Imp. ſui temporis primi, quam Veneti publica impenſa meritorū virtutis ac fidei ergo p p.

CONCL. IX.

Equus Nicolai Borsi.

Ferrariæ ante Palatium Nicolaus Borsius, primus Dux Ferrariæ equo æneo insidet, vt notaui ego ibi.

CONCL. X.

Equestris statua Gattamelatæ.

Patauii Antenoris in Cæmiterio Templi D. Antonii erecta conspicitur Equestris ex ære statua Erasmi de domo Narnia, cognomento Gattamelatæ, Veneti exercitus Imp. à Sen. Ven. excitata Donati Flor. opus.

CONCL. XI.

Equus Troianus.

Quo nimirum astute Ilium captum est, satis notus est ap. scriptores ideoque ad eos remitto, hoc solum attingam quod viderim Patauii Ligneum equum ad instar illius equi Troiani confectum in via S. Danielis in arca cuiusdam nob.

XLI. CONSIDERATIO.

Artem Picturæ.

HVius artis initia sunt incerta. Græci alii Sicyone alii ap. Corinthios primum inuẽtum fuisse prædicant, huius inuentionẽ alii adscribunt Philocli Ægyptio, alii Cleanthi Corinthio Sed primi teste Plinio exercuere Aridices Corinthius & Telephanes Sicyonius sine vllo colore, iam tamen spargẽtes lineas intus, quæ magis admonerent quam ostenderent, ideò & quos pingerent adscribebant. Cleophanes Corinthius primus inuenit eos colorem addere testa trita & iam tum pictura in duo genera discreta est, in linearem videlicet & coloratam, de qua Ludouicus Demontiosius in sua pictura.

Solum hic referam insignes pictores & picturas quasdam.

CONCL. I.

Zeuxis.

Heracleotes maximus pictor fuit, & inclitus sua ætate, qui Plinio teste libr. 35. nat histor. Penicillum ad magnum gloriam perduxit, opesq; tantas acquisiuit, vt instituerit donare opera sua eo quod nullo pretio satis digno permutari posse diceret. Pinxit autem, vt idem Plinius ait puerum vuas ferentem ad quas aduolarent aues, processit iratus operi, & dixit Vuas melius pinxi quam puerum, nam & si hunc consummasset aues ipsæ timuissent, idem etiam secundum Quintil. vmbrarum inuentor perhibetur.

CONCL. II.

Parrhasius.

Ephesi natus fuit etiam summus Pictor, & cum prędicto Zeuxi in certamen descendit Et cum Zeuxis detulisset vuas tanto decore pictas, vt aues aduolarēt ipse linteum auibus pictum detulisse traditur, ita veritatem repræsentans, vt Zeuxis alirum iudicium efflagitaret, sed tandem remoto lintheo & ostensa pictura atque errore intellecto palmam ingenuo pudore concesserit Parrhasio, quoniam ipse aues fefellisset. Hic primus Symmetriam picturæ dedit, inter alia eius opera quam plurima pinxit Archigallum, quam picturam amauit Tyberius princeps atq; L X. sestertiis æstimatam cubiculo suo inclusit.

CONCL. III.

Apelles.

Et omnes prius genitos futurosque postea superauit Apelles, floruit tempore Alexandri cui maximè gratus fuit, vnde etiam edicto vetuit ne ab alio pingeretur, pinxit & ipsum Alexandrum M fulminigerū in templo Dianæ Ephesiæ talentis 20. Venerem Cois inceptam moriens reliquit imperfectam nec inuentus est, qui tam egregio operi ad pręscripta lineamēta

succedere

succedere vellet Huc addo nobile illud certamen inter Apellem & Protogenem valde celebratum. Tametsi pauci admodum intelligunt, de quo inter nobiles illos artifices certatum fuerit. Quod certamen sic à Plinio describitur, vt illis temporib. vulgatissimũ. Scitum est inquit inter Protogenem & Apellem quod accidit Ille Rhodi viuebat, quo cum Apelles adnauigasset, auidus cognoscendi opera eius fama tantum sibi cogniti, continuo officinam petiit. Aberat ipse sed tabulam magnæ amplitudinis in machina aptatam picturæ anus vna custodiebat. Hæc Protogenem foris esse respondit interrogauitque à quo quæsitum diceret. Ab hoc inquit Apelles, abreptoq; penicillo lineam ex colore duxit summæ tenuitatis per tabulam. Reuerso Protogeni quæ gesta erant anus indicauit. Ferunt artificem protinus contemplatum subtilitatem dixisse Apellem venisse, non enim cadere in alium tam absolutum opus, ipsum tunc alio colore tenuiorem lineam in ipsa illa duxisse, præcipitseque abeuntem, si rediisset ille ostenderet, adiiceretq; hunc esse quem quæreret, atq; ita euenit. Reuertitur enim Apelles, sed vinci erubescens tertio colore lineas secuit nullum relinquens subtilitati locum. At Protogenes victum se confessus in portum deuolauit, hospitem quærens: placuitque sic eam tabulam posteris tradi, omnium quidem, sed artificum præcipuo miraculo. Addit Plin. consumtam eam constat priore incẽdio domus Cæsaris, in Palatio auidè ante à nob. spectatam spaciosiore amplitudine nihil aliud continentem quam lineas visum effugientes, inter egregia multorum opera inani similem, & eo ipso allicientẽ omniq; opere nobiliorem &c. Reprehendit Demonciosius Plinium præd. loco. Et de Apelle & Parrhasio fit mentio in §. si quis in aliena. Instit. de rer. diuis. vbi dicit text. Ridiculum est picturam Apellis vel Parrhasii in accessionem vilissimæ tabulæ cedere.

CONCL. IV.

Timanthes Cechicius.

Laudatur prudentia eius in ea tabula quam colorem vicit. Nam cum in immolanda Iphigenia tristē Calchanta fecisset, tristiorem Vlyssem & mœstum admodum Menelaum: conceptis animo affectibus obuoluendum caput Agamemnonis eius patris esse dixit, vt videlicet cogitandum relinqueret, summum illum luctum, quem Penicillo non posset imitari.

CONCL. V.

Lucas Euangelista.

Natione Syrus, & hic picturæ artis edoctus fuisse perhibetur, & propter conuersationem, quam iugiter cum B. Maria habuit, vt scribit Damascenus eius imaginem pluries depinxit. E quibus nunc Romæ duæ perhibentur vna ap S. Mariam de pop. vidi & ego vnam Pataui in templo S. Iustinæ.

CONCLVSIO VI.

Michael Angelus Bonarotus.

In Palatio Pontificis Rom in sacello Xysti Dei iudicium supra altare depictum visitur cũ stupore mortalium, etiam summorum pictorum, opus est magni illius Michaelis Angeli, toto orbe vel illo opere celeberrimi, qui & vicinum Paulinum sacellum, sed longe illo minus depinxit Certè iudicii extremi pictura sæpius in æs incisa exemplar ac typus est pictorum, hominum situ vario mirificè commendatur ac symmetria.

CONCL. VII.

Raphaël Vrbinus.

Romæ in aula Constantiniana est pictura eius Imp. pugna ad Pontem Miluium cum Maxentio partaq; victoria: opus Raphaelis Sanctii Vrbinatis, cuius tumulo inscriptum fuit, illo sospite naturam nec vinci nec mori potuisse. Est & opus eius egregiũ in summo altari S. Petri in Monte Aureo, pictura Christi transfigurati.

CONCL.

CONCL. VIII.

Albertus Durerus.

Norimbergensis Germanus insignis pictor floruit tempore superiori, opera eius summo æstimãtur precio vbi habentur.

CONCL. IX.

Raphael Sadeler, Dominicus Custodis, Crispinus Passæus.

Florent amodo hi tres & excellunt in Chalcographeia, I. ap. Cæsar. Maiestatem, alter Augustæ Vindelicorum, tertius ap. Vbios, quorum opera nunc vbi vis celebrantur.

XLII. CONSIDERATIO.

Recenset Fontes.

ET fontium & aquarum in ciuitatibus semper habitam fuisse magnam æstimationem, ob salubritatem & quotidianam necessitatem.

CONCL. I.

Fons Iuturnæ.

Iuturnæ aquæ fontem in Velabro Romæ adhuc scaturire putat Fulu. & olim fecisse lacum in foro Romano iuxta templum Vestæ aquamq; ipsam saluberrimam habitum. Sed vt Marlianus vult antiqua est cloaca vel aquæ ductus vt fornices ex saxo quadrato in Tyberim, vsq; producti clarè ostendunt.

CONCL. II.

Fons Mattheiorum Romæ.

Posteaquã aqua quę Saloma dicitur Gregorii XIII. Pont. Max. tempore in vrbem ad fontes producendos, aliosq; varios vsus cæpta est deriuari, inter alios qui sumto publico ad eiusdem vrbis ornatum & commodum fabricati sunt fontes præstantissimus, ob artificii excellentium pop. Rom. iubente, ac Mutio Mattheio viro inter Romanos ciues primario curante ille videtur, qui in foro Mattheiorum cernitur, vbi olim circum flaminium fuisse scribitur. In eo namque quatuor sunt vasa ad conchiliorum

simili-

ſimilitudinem ex Africano marmore inſculpto, quib. totidem æneì Delphini ſuperſtant ore in vaſis hiſce ſuppoſitis aquam promentis, ſuperque his quaterna iuuenum ænea ſimulacra mira artificio conflata, quę pedes alternos attollentia, Delphinorum capita premunt alternosq; extendunt, ſicut itidem manu altera caudam ipſius marinæ belluæ viciſsim attrectant, altera ad inuicem quaſi labrum ſeu concham ſuperiorem fulcientia eniti videntur: Hic inter cæteros qui noſtra ætate Romæ conſtructi ſunt fontes præſtantioris atque abſolutioris operis ſpectatur. Quæ ſimulacra ænea anno 1585. conflata ſunt ab egregio artifice Thadeio Landino Florentino, in hoc toto fontis opere ad mille ducentos nummos aureos impenſum eſſe à fide dignis refertur.

CONCL. III.

Fons Veronenſis.

In primario Mercatorum foro Veronæ fons eſt nobiliſsimus ſtatua marmorea antiqua Veronam repræſentante, ad cuius pedes regium diadema iacet, ibi: Eſt iuſti fautrix vrbs hæc & laudis amatrix.

CONCL. IV.

Fons Bononienſis.

Bononiæ in foro fons conſpicuus eminet marmoreis, primo æreisque ſimulacris plenus aquas inſpergens, in cuius elaborato opere ingenium Iohannis Stradæ Brugienſis, & Flandri dignoſcitur.

CONCL. V.

Fons Florentinus.

In foro lympidas aquas fons effundit marmoreis figuris Neptuni & Faunorum ab Amanate confectis.

CONCL. VI.

Fons Branda Senarum.

Non mediocrem ſpectantib. adfert admirationem. Hinc in ſuo inferno Dantes illum eſt admiratus.

CONCL.

CONCL. VII.

Romæ Fons in via Flaminia.

Lymphæ matri sacer est, eius inscriptio est: Si humano ingenio perpetuo viatoribus parari vina potuissent, non amœnum quem cernitis, fontem C. Lepidus magna impensa adauxisset. Pota felix.

XLI. CONSIDERATIO.

Addit Cœmiteria.

De Cæmiteriis egi in lib. de Mirac. mortuor. p. 7. quo beniuolum selego Lectorem, his solum mirabilia Cæmiteria repeto.

CONCL. I.

Campus Sanctus Romæ.

Hoc mirabile non modo, sed & prodigio simile. Est Romæ è regione S. Petri in Vaticano Cæmiteriũ Campus Sanctus qui dicitur, vbi corpora peregrinorum breuissimo tempore, spacio viginti quatuor horarum consumuntur, quamuis non in profunda sepeliantur terra, vt in aliis cæmiteriis contingit, sed leuiter tantum solo tegantur, vt etiam articuli pedum parum eminere aliquando conspiciantur. Vidi ego sæpius quũ Romæ essem sub Pontif. Clemente VIII. meminit etiam P. Binsfeld. in tract. de confess. malef. dub. 4. concl. 2. p. mihi 134. Et dicit se vidisse.

CONCL. II.

Campus Sanctus Pisis.

Pisis [est vrbs veterrima ex duodecim Hetruriæ vrbibus] est etiam Campus Sanctus tunc institutus, cum Barbarossæ Imp. Terræ sanctæ bellum inferenti triremes 50. Pisani miserunt. Verum cum vitam in vndis fluminis ille amisisset, naualia terra sancta repulerunt, quam in hoc Cæmiterium contulerunt. Fr. Schottus, & F. Hieronymus ex Capugnano in Itiner. Italiæ part. 1. c. Florentia. p. mihi 182.

CONCL. III.

Campus Sanctus Parrhisius.

Eiusdem nominis & similis Campus est Parrhisiis in via S. Dionysii à la Trinité.

CONCL. IV.

Caluaria Chamberij.

In sodalitio Benedictorum Diuæ claræ & Lemenci extra muros Chamberii in Sabaudia in Promontorio est Caluaria, in quam defunctorum corpora efferri solent, quæ triduo absumuntur, per mirum dictu, quantum ossium illuc elatum sit, testis Iacob. Delexius I C. in Chorographia Sabaudiæ p. 24.

CONCL. V.

Cæmiterium Chamberij.

Chamberii Franciscano in templo sunt sepulcra quæ infernè cancros nutriunt, à quibus iuxta vernaculam linguam Latialem in sonum nomen sumsisse videtur, testis idem Iacob. Delexius in Chorogr. Sabaudiæ p. 1. f. 2.

CONCL. VI.

Cæmiterium S. Vrsulæ ap. Vbios.

In commẽto ad Passionale S. Vrsulæ legitur, quod hodierno die in cæmiterio, vbi reliquię SS. virginum requiescunt, nullus potest sepeliri quia si aliquis sepeliretur, clauso tumulo in crastinum super terram apparet, quia hæc terra de corporibus sanctarum virginum creditur sanctificata, imò pueros recens baptizatos de nocte quasi euomens in superficiem reiicit visendos, cuius rei miracula narrant incolæ nõ rara, quæ alibi non facile in ueniantur, vt Lindanus doctiss. vir. script. ap. III. Cardinal. Baron 21. Octobr. Hermannus Fleienus in libello de S. Vrsulæ ac sodalium eius historia, extat. tomo 4. Zachariæ Lippelei de vitis sanctorum. Inter Basilicas, inquit, sacras illã

quæ

quæ ſanctarum virginum eſt in tanta veneratione ſemper Agrippinates habuerunt, vt nullius mortui corpus ibidem vnquam ſepelierint. Vt autem in dicta ſanctarum Virginum baſilica nullum corpus terræ mandetur, ſtatuto cautum eſt, quod in antiquiſs. eiuſdem Eccleſiæ libello his verbis ſcriptum inuenimus: Diuinis flammeis viſionib. frequenter admonitus & virtute magnæ maieſtatis martyrii cœleſtiũ virginum imminentium ex partib. Orientis exhibitus pro voto Clematius hic de proprio in loco ſuo hanc baſilicam voto, quod debebat, à fundamentis reſtituit. Si quis autem ſuper tantam maieſtatem huius baſilicæ, vbi ſanctæ virgines pro nomine Chriſti ſanguinem ſuum fuderunt corpus alicuius depoſuerit, exceptis virginibus, ſciat ſe ſempiterni tartari ignib. puniendum. Hæc Aubertus Miræus de SS. virginib. Colonienſibus.

XLIV. CONSIDERATIO.

Magnificat Sepulcra.

DE Sepultura, de ſepulcris, & eorum inſtitutione &c. tetigi in opere meo de mirac. Mortuor. part. 7. quæ quia ſunt impreſſa, ideò huc non tranſporto, ſolũ hic magnifica quædam & glorioſa ſepulcra ſubnectam.

CONCLVS. I.

Mauſoleum.

Arthemiſia regina Cariæ Mauſolo marito mortuo ſepulcrũ erexit inter orbis miracula annumeratũ, cuius altitudo attollebatur 25. cubitis, cingebatur columnis 36. patebat ab Auſtro ad Septentrionẽ 63. pedes toto circuitu continebat pedes 411. ipſum ab Occidẽte celauit Scopas, à Septentrione Briax, à meridiè Timotheus, ab occaſu Leocares. Regina opere nondum abſoluto cõceſsit fatis, artifices tamen nõ receſſerunt niſi & conſummato. Ab hoc ſepulcro omnia regum & Impp. monumenta quæ pretioſa ſunt vocantur Mauſolea. de hac Propert. lib. 3.

Nec

Nec Mausolei diues fortuna sepulcri
Mortis ab extrema conditione vacat.
Martial.libr.1.
Aëre nec vacuo pendentia Mausolea
Laudibus immodicis Cares ad astra ferant.

CONCL. II.
Sepulcrum Sanctum.

Vt dicit Bartholomeus de Saligniaco in suo Itinerar terræ sanctę in c. 6.septim. Tom. distat pedib. 109. à loco Crucis Christi. Descenditur enim à loco Crucis Christi ad superficiem pauimenti Ecclesiæ spacio pedum 29. quod resultat ex decem & octo gradibus, & à principio pauimenti vsque ad sepulcrū spacium est pedum 80. Et est dispositio loci Dominicæ sepulturæ talis. In media templi area stant duæ domunculæ siue criptæ. Sunt enim è rupe cauatæ interius: exterius parietibus marmore incrustatis tecto rudi iuxta naturam rupis exterius manentis. Hoc sepulcrum est septem pedibus longum, octo palmis altum, à pauimento ex marmore candido atque lucente. Huius sepulcri est templum gloriosissimum, quod sicut singulari gloria est à Deo glorificatum, ita sumtuosissime & pulcerrimè à princip. Christianis constructum ornatum atque ditatum & plurimarum nationum fidei Christianæ officiis sanctis die noctuq; frequentatur. Est enim hoc templum miræ altitudinis & amplitudinis plurima loca sancta includens, & ab vtrisque lateribus multis sacellis distinctum innititur columnis marmoreis 73. singulis supra basium triginta pedum altitudine eleuatis.

XLV. CONSIDERATIO.
Apponit Epitaphia.

Seu inscriptiones, quę adeò sunt sepulcrorum propriæ, vt vix sine iis monumenti nomen vel memoriæ tueri possint. Concipiebantur autem illæ vel

prosa

prosa oratione vel versu. Erantq; solemnia inscriptionum verba Dis.Manib. Sacr. Itemq; Memoriæ nomen defuncti, parentes, patria, monumentis inscripta Hic situs est. Hic iacet. Elogia item & res gestæ monumentis inscriptæ. Spacium Vitæ coniugii. Sine querela, offensa, & similes formulæ; Causa item mortis, & alia huius generis, quæ doctè collegit Iohan. Kirchmannus de funer. Roman. libr. 3. c. 19. & 20. & tetigi ego in opere de Mirac. Mort. parte 9. Epigraphas tum antiquas, tum recentes qui velint, hos ego ad complura in hoc genere edita selego volumina. In publico enim sunt Epitaphia Georgii Fabricii. Monumentorum Italiæ libr. 4. à Laurentio Schradero diuulgati, delitiæ itinerum Nath. Chytræi. Antiquitates Nemausenses Iacobi Grasseri. Antiquitates Parisienses, Petri Bonfons inscriptiones marmorum totius Europæ, Petri Appiani, Cyriaci Anconitani, Martini Smetii &c.

CONCL. I.

Apud GADES ad Extremum orbis.

D. M. S.

Si lubet legito.

Heliodorus insanus Chartaginẽsis, ad extremũ orbis sarcophago testamento, me hic iussi cõdiet, vt viderẽ si quisquam me vnquam insanior, ad me visendum, ad hæc vsq; loca penetrarit.

CONCL. II.

Bononiæ in Italia tale visitur monumentum.

D. M.

Ælia Lelia Crispis, nec vir nec mulier, nec androgyna, nec puella, nec iuuenis nec anus, nec casta nec meretrix nec pudica, sed omnia sublata, neque fame neque ferro, neq; veneno neque igne nec peste, sed omnib. nec cœlo, nec aquis nec terris, sed vbique iacet. Lucius Agatho priscius nec maritus, nec amator nec necessarius, neque mœrens neq; gaudens, neque flens, hanc nec molem nec pyramidem neq; sepul-

erum, ſed omnia ſcit & neſcit cui poſuerit. Hoc eſt ſepulcrum intus cadauer non habens, hoc eſt, cadauer extra ſepulcrum non habens. Sed cadauer idem eſt & ſepulcrum ſibi.

CONCL. III. Al.

Epitaphium hoc ex veteri ſepulcro & cadauere ante LX. annos propè Inculiſmam repertū eſt. Erat lamina pretioſa circa regionem cordis, vbi ſeptem vocales Græcæ ita ſuas ſedes vndiquaq; variabant.

α.	ε.	η.	ι.	ο.	υ.	ω
ω	υ	ο	ι	η	ε	α
ε	η	ι	ο	υ	ω	α
υ	ο	ι	η	ε	α	ω
η	ι	ο	υ	ω	α	ε
ο	ι	η	ε	α	ω	υ
ι	ο	υ	ω	α	ε	η.

CONCL. IV.

Al. Pontiæ Rom.

Pontia T. Pontii Filiam hic ſum, quæ duob. natis veneno abſumtis, auaritiæ opus, ipſa mihi mortem conſciui. Tu quiſquis es, qui huc tranſis, ſi pius es à me oculos auerte.

CONCL. V.

Athei.

Vixi, & vltra vitam nihil credidi. Quo vadam neſcio. Inuitus morior. Valete poſteri.

CONCLVSIO VI.

Romæ in Xenodoch. S.

Hoſpes diſce nouum mortis genus improba felis
Dum teneo, digitum mordet, & intereo.

CONCL. VII.

Alibi Cadauer.

Prius ſperma fetidum
Vixi domus ſtercorum
Donatus eſca vermium
Speculum peregrinationis humanæ.

CONCL. VIII.

Romæ ad portam maiorem.

Heus viator miraculum! Heic vir & vxor non litigāt. Quæ res qui ſumus? non dicam. At chodū ipſa duco. Hic Belbius Ebrius me Ebriā nuncupat, nō dico amplius Ohe coniux: & iam defuncta garris?

CONCL.

CONCL. IX.

Alibi in Tumulo Rom.

Vixi quemadmodũ volui: quare mortuus sim nescio?

CONCL. X.

Angeli vadi.

Ipse quod es, lector fuimus nos, tu quoq; fies
Quod sumus, hoc melior, sors mea quam tua sors!

CONCL. XI.

Al.

Romæ in hospitali S. Mariæ de consolat.

Quod hoc vides amice, corpus sine corpore, ne stupens aut damnes, quisquis es. Testamento sic ipsa caui, vt hoc, quod cernis, fierem Philosophis ac Medicis sacrum. Horum si es de numero, sacro legato vtitor. Sin prophanus, indoctus, hinc ocyus abscedito.

CONCL. XII.

Al. Neapoli ad S. Laurent.

Hospes quid sim, vides, quid fuerim nosti. Futurus ipse quid sis cogita.

CONCLVS. XIII.

Al. in Monte Faliscorum.

Propter Est Est, Dominus meus mortuus est.

CONCL. XIV.

Al. Sen. in S. Spiritus.

Potatoris.

Vina dabant vitam mortem mihi vina dedere
Sobrius auroram cernere non potui.
Ossa merum sitiunt vino consperge sepulcrum
Et calice epoto care viator abi.
Valete potatores.

CONCL. XV.

Al. Parisiense.

In templo Cordigerorum seu fratrum minorum Parrhisiis hocce Epitaphium legere est:

Hic Nicolaus filius Mini Ioannis de sancto Quirico, ciuis ciuitatis Senarum, qui obiit anno Domini 1338. die Dominica duobus Iouis die mens. Aug.

CONCL. XVI.

Al. Patauii in Curia.

V. F. T. Liuius. Liuiæ T. F. Quartæ Legionis Maly s concordalis. Pataui sibi & suis omnib.

Delph. Pet.	Matth.
Delph. fil.	M Dand. F.

Oſſa tuumq; caput ciues tibi maxime Liui
Promto animo hic omnes compoſuere tui.
Tu famam æternam Romæ patriæq; dediſti
Huic oriens, illi fortia facta canens
At tibi dat patria hæc; & ſi maiora liceret
Hoc totus ſtares aureus ipſo loco.

Titus Liuius IV. Imp Tib. Cæſaris anno vita exceſſit, ætatis verò ſuæ LXXVI.

Prætor.	EQ. Præf.
Iuſt.	Opt.

CONCL. XVII.

Al.

In monte Pauſylippo in Sepulcro Virgil.

Qui cineres? tumuli hæc veſtigia, conditur olim
Ille hoc, qui cecinit paſcua rura duces.

CONCL. XVIII.

Tumulus Ouidii Poetæ in finibus Græciæ & Walachiæ teſte Laurentio Mollero in hiſtoria Polonica & Moſcouitica.

Fatum neceſsitatis lex:

Hic ſitus eſt vates, quem, Diui Cæſaris ira
Auguſti Latia cedere iuſſit humo.
Sæpe miſer noluit patriis occumbere terris
Sed fruſtra: hunc illi fata dedere locum.

XLVI. CONSIDERATIO.

Proponit Armamentaria.

ROmani arma priuatim non tenebant, ſed perfectis bellis reponebant in Armiluſtrũ aut in Tarpeiam rupem. Hinc Spartian. dicit Veſpaſianum ex armiluſtro arma legionibus permiſiſſe & Lucan. iam rupes Tarpeia ſonat.

CONCL.

CONCL. I.

Armamentarium Venetarum.

Arsenalem nunc vocant locum, quasi Artem naualem, quod arte naues ibi struantur. Insula est vrbis angulo contigua versus Orientem & Adriatici maris portus amplitudine duorum milliarum in circuitu fossis ac muris vndiq; validis munita, & cum opportunis ad custodiam turribus. Diuisa est per regiones suas atque artificum operariorumque diuersas tabernas atque officinas opportunis quasq; locis dispositas complectitur. Quadringentorum hominum labore continuo naues machinas atque instrumenta omnis generis bellica perpetuò æstimant, ibi fabrorum tignariorum amplissima regio, vbi materia ad classem nauesq; preparatur adaptaturq; ibi adustione spondas & costas incuruant, malos antennas remos ac tonsæ leuigantur, ibi fiunt trochleæ Pontes, antliæ corbitæ machinarum bellicarum rotæ cæteraq; naualia instrumenta, ibi Vulcaniæ fabrorum ferrariorum officinæ, vbi formantur gyganteæ tormẽtorum bellicorum moles, graues æneæ fistulæ & prælongæ, tubi vasti atque immanes globi ferrei ibi cuduntur ponderosæ anchoræ, item harpagones, falces, catenæ corui belliciq; nauales apparatus varii. In tana quæ est restionum aut calostrophorum magna regio ibi immensæ rudentum & camelorum Spiræ ibi protoni pesmata, & hyperæ intorquẽtur, aliaq; velorum antennarumq; retinacula.

CONCL. II.

Armamentarium Mediolanense.

Est capacissimum amplitudine & armorum telorumque omnis generis ornatissimorum infinita copia refertum.

XLVII. CONSIDERATIO.

Colligit Bibliothecas.

CONCL. I.

GOrdianus Imp. cum eruditus vir esset bibliothecam maximam extruxit in qua sexaginta duo millia voluminum collocauit.

CONCL. II.

Bibliotheca Tyramnionis.

Tyramnion Grammaticus qui floruit ætate M. Pompeii super tria librorum millia possedit.

CONCL. III.

Bibliotheca Antonini.

Plutarchus in Antonino scribit pergamenas bibliothecas habuisse ducenta librorum millia.

CONCLVS. IV.

Bibliotheca Vaticana.

Sunt tres bibliothecæ Pontificis in Vaticano palatio, vna clausa quæ est selectorum librorum, cui adiuncta etiam alia, tertia quæ vulgo omnib. dieb. non festiuis per duas horas patet, Græcis Latinisque libris calamo, si quæ in orbe terrarum, in membranis exaratis instructissima, beneficio Nicolai V. Pont. Max. item noua Xysti V. pp. quarum inscriptiones pictura & carmina singulari libro ab Angelo Rocho Episc. edita sunt.

CONCLVS. V.

Bibliotheca Cælij Calcagnini.

Ferrariæ in fratrum cœnobio est ingens bibliotheca Cælii Calcagnini, quam ego vidi & exscripsi ibi intus. Quom Cælius Calcagninus nihil magis optauerit viuens quam de omnibus pro fortunæ captu quam optimè mereri decedens bibliothecam, in qua multo maximam ætatis partem egit in suorum ciuium gratiam publicari, & in ea se condi mandauit. Tu quisquis es rogo, vt hominis B. M. manibus

Deum Opt.Max.propitium preceris ex diuturno studio inprimis hæc didicit mortalia contemnere & ignorantiam suam non ignorare H.M.H.N.S.Io.Hieron.Ferrato gratiss. eius alumno procur.

CONCL. VI.

Bibliotheca Palatina.

Myrtilleti in palatinatu est egregia & ingens Bibliotheca in Templo ad SS. quam beniuole mihi mõstrauit doctiss.& venerab.Paulus Melissus, Fr.p.

CONCL. VII.

Bibliotheca Fuldensis.

Laudatur & hodie maximoperè Bibliotheca Fuldensis in Buchonia.

CONCL. VIII.

Bibliotheca Florentina.

Celebris est illa.Epigramma eius est.

Deo præsidibus familiæ Diuus Clemẽs VII.Medices P.M. libris opt. studio maior.& suo. vndiq; conquisitis bibliothecam ad ornamentum Patriæ ciuiumque suorum vtilitatem DD. Hanc Bibliothecam Cos Med.Tuscorum Magnus Dux perficiundam curauit.Anno Dn.M D LXXI.III. Id.Iulii.

Item

Cosmus in has ædes meliora volumina χόρμυς
Transtulit & primas quas habet orbis opes
Sic genuit tandem sterili de nomine Cosmus
Rem sibi tum mundo cælitibusq; parem.

CONCL. IX.

In calce Pandectarum Florentinarum legitur.

Ego Marsilius Ficinus interfui dum hoc reperiretur opus: idque manu propria scripsi die 9.April. anno Dn.1496.Petro Bernhardo de Bernhardis sedente vexillifero iustitiæ.

XLVIII. CONSIDERATIO.

Collaudat Mœnia.

EA ſunt ſancta. Hinc Pomponius IC. in L. ſi quis violauerit, quæ eſt L. fin. D. de rer diuiſ. ſic inquit. Et frater Romuli Remus occiſus traditur, ob id quod muros tranſcendere voluerit, id eſt, voluntariè tranſcenderit ſecund. Gloſſ. ibi. Vnde Liuius lib. 1. vulgatior fama eſt ludibrio fratris Remum nouos tranſiliiſſe muros. Hinc & de iure iuxta portas & mœnia ciuitatum non eſt habitand. propter fortuita, vt quia inhabitantium culpa fortè combureretur turris aut ad euitandum ſuſpicionẽ proditionis, vt inquit Paul. in L. neque muri neque portæ habitari ſine permiſſu principis propter fortuita incendia poſſunt D. Ne quid in loco ſacr. fiat.

CONCL. I.

Murus Babylonicus.

Quem ſemiramis condidit aut ſaltem ruinoſos reſtaurauit. Nam primus poſt diluuium Nembroth Gigas eum fundauerat coctili latere atque bitumine interfuſo, latitudine, vt ait Herodotus quinquagenum cubitorum, altitudine ducenum, ambitus eius 480. ſtadiis circumuenitur, quem tam latum fuiſſe ſcribũt vt quadrigas inter ſe occurrentes facile reciperet, vnde inter ſeptem ſpectacula ſeu miracula orbis annumeratur. Huic autem operi portentoſo adhibita ſunt trecenta hominum millia.

CONCL. II.

Murus Thebarum.

Thebæ Ægyptia vrbs inſignes habuit muros à Buſyride Ægypti rege conditos ambitu 140. ſtadiorum, vt refert Herodotus.

CONCL. III.

Pergama Troiæ.

Feruntur habuiſſe in ambitu 40. millia paſſuum, Creditur Laomedon pater Priami, quod cinxerit

Troiam mœnib. Ser. Apollini & Neptuno id negociũ adſcribitur, nec ob aliam cauſam quam propter magnificentiam & altitudinem ingentem. Vnde de his Lucan. lib. 6.

Nunc vetus iliacos attollat fabula muros
Adſcribatq; Deis.

CONCL. IV.
Murus Byzantij.

Vrbis Thraciæ olim fuit Meleſio quadrato lapide adeò indiſcreta laterum ſtructura, vt vna prope muri compagis ſpectantib. videri poſſet.

CONCL. V.
Murus Romanus.

A Romulo primo Romanorum rege conſtructus, eius verò ambitum varium fuiſſe credendum eſt cum Plinius dicat ſuo tempore 20. millia paſſuũ continuiſſe, & Fl. Vopiſcus ſcribit Aurelium Imp. ſeu Aurelianum ambitum vrbis ad 30. paſſuum millia ampliaſſe.

CONCL. VI.
Murus Thracius.

Inter Europam & Thraciam ſeu regionem ſupra Ahrum flu. & citra erat murus, quem ad excludendũ Cherſoneſum à Gordia ad Pactiam Miltiadas duxit, vt auctor eſt Herodotus, ibique erat vrbs Longus murus dicta Plin. lib. 4. c 11. Oppida inquit Cipſella Byzante Macròthycos dictum, quod à Propontide ad Meltam ſinum inter duo maria porrectis muris procurrentem excludit Cherſoneſum. Hæc ille. De hoc ita Euagrius lib. 3. cap. 38. Anaſtaſius opus plane ampliſsimũ & cum primis memorabile ædificauit, quod Longus murus vocatur, in Thracia loco cõmodo ſitũ abeſt Conſtantinopoli ſummum C C LXXX. ſtadiis, mare vtrumq; complectitur ad CCCXX. ſtadia inſtar freti cuiuſdam & vrbem fermè inſulam pro Peninſula

 efficit,

efficit, transportatq́; eos, quibus libitum est nauigare à Ponto ad Propontidem & mare thracium cum summa securitate. Barbaros deniq; qui ex Ponto Euxino & Cholchida & Meotide palude excursiones faciunt, quique ex locis vltra Caucasum, & qui ex Europa erumpunt arcet repellitq́; idem tradunt Suidas, Zonaras & Nicephorus lib. 16. c. 39 erat longitudinis millium passuum quingentorum & latitudinis pedum viginti opus memorabile ex silicib. torrentium extructum, inquit Cyrus Manuel in Encomio vtriusque Romæ, vt potius mons quam murus videretur, quod barbaros excludebat, à quib. captum & ruptum postmodum Iustinianus restituit turribusq́; muniuit, inquit Procopius in 4. de ædif. Iustin.

CONCL. VII.

Murus Britannicus.

Hadrianus insulæ Britanniæ partem, quæ nunc Scotia dicitur muro exclusit, auctor post Dion. & Eusebium Spartianus Murum inquit per 80000. passuū primus duxit, qui Romanos barbarosque diuideret, neque cum Caledonia seu Scotia Romanis parebat. Hunc murum vetustate collapsum Seuerus restituit. Idem Spartianus, Britanniam inquit maximum eius imperii decus muro per transuersam insulam deducto ad finem Oceani muniuit, vnde & Britannici nomen accepit. Hæc ille, Hoc fuit vallum ex cespitibus extructum non murus, Beda lib. Eccl hist. gent. Angl. I. C. Seuerus, ait, genere Afer Tripolitanus receptam partem insulæ à cæteris indomitis gentib. non muro, vt quidam existimat, sed vallo distinguendum putauit: Murus enim de lapidibus. Vallum verò quo ad repellendum vim hostium castra muniuntur, fit de cespitibus quibus circumcisis è terra velut murus extruitur altus super terram, ita vt ante fiat fossa de qua leuati sunt cespites, super quam sudes de lignis fortissimis præfiguntur, Itaque Seuerus magnam fossam

firmissi-

firmissimumque vallum crebris insuper turrib. communitam è mari ad mare duxit. Hæc ille.

XLIX. CONSIDERATIO.

Aperit Portas.

QVæ quoq; sanctæ habentur de iure suprad. L. neque muri neq; portæ D. Ne quid in loco publico. Ideò non debet quis egredi ciuitatem aliunde quã per portam consuetam d. l. fin. d. de rer. diuis.

CONCL. I.

Portæ Babylonis.

Erant centum ex ære.

CONCL. II.

Portæ Constantinopolis.

Erant vndecim dignitatem ipsius atq; murorum præ se ferentes.

CONCL. III.

Portæ Thebarum.

Erant centum, in quarum singulis memoratur 200. custodes excelluisse equis & currib. Vnde Iuuen. Satyr. vlt.

Atq; vetus Theba centum iacet obruta portis.

Et Plinius:

Vnde Diospolis magna eadem Thebæ portarum centum nobilis.

Pontanus: *Hinc ad centiforem Nilus subit ostia Thebem.*

CONCL. IV.

Portæ Romanæ.

Roma triginta habuit portas. Blondus vero de Roma illustrata lib. 1. ponit nomina portarum, quæ erant tempore quo triumphabat & sunt ista: Flumentana, Collatina, Collina, Quirinalis, Exquilina, Viminalis, Neuia, Querculana siue Querqueculana, Gabiusa, Lauernalis, Rudusculana, Rutumena, Saginalis, Latina, Appia, Cepena, Trigemina, Aurelia, Fontinalis, Carmentalis q̃ scelerata, Pãdana vel Libera, Mugonia

quæ &

quæ & Trigillia, Catularia & Triumphalis, & ibi ponit vnde sic denominatæ fuerint insequendo Festum Pompeium, & ibi plures ex iis laudat, reducendo ad eas quæ repertæ fuerunt suo tempore. Inter illas dicit Portam triumphalem esse omniũ celeberrimam. Et dicit Liuius à suo tẽpore 37. portas fuisse in vrbe. Plinius verò dicit, quamuis septem clausas fuisse cõfirmet. De his & quibus nominibus vocentur Franc. Albertin. in suo opusc. de mirabilibus vrbis Romæ Chart. 5.

CONCLVS. V.
Porta Acus.

Erat Hiorosolymis, de qua Christus Matth. 19. facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem in regnum cœlorum ingredi, de qua dixi supra consid. De animal. Terræ Artic. de Camelo,

CONCL. VI.
Porta Nigra apud Treuiros.

Treuiris olim erat porta magna & sumtuosa cognomento Nigra, & etiam Martia, Martem namque Deum belli colebant, & quando exirent ad bellum ea porta exibant, & quando in felici Marte pugnatum esset, ceu tristes & mœsti per eam portam ingrediebantur, & ideò nominabant Nigram portam propter tristitiam, hodiè vocatur Porta Simeonis testatur Ioannes Enenius in medulla gestorum Treuerens. c. 2.

CONCL. VII.
Porta sacra in Luco Fanensi.

Est porta quædam sacra in mea patria quę Brussella vocatur vulgo, per eam ante hac ex proximo vico, qui ab inferiori sylua nomen habet, defuncti ad sepulturam inferebantur, ideoque funesta quasi & sacra habita, & habetur adhucce ominosa, & nullus spõsus neq; sponsa ad festum nuptiale celebrandum per

eam

eam ingreditur aut vehitur, de qua & superiori egi in opere meo, de miraculis mortuorum part. 7.

L. CONSIDERATIO, *Concludit Cloacas.*

CLoaca est locus concauus per quem colluuies quædam fluit L. 1. §. Cloaca D de ripa muniend. Cloacæ appellatione & tubus & fistula continentur, d. l. 1 §. Cloacæ. Eas Tarquinius Priscus primus Romæ inuenit, vt aquas ex collib. in conualles & plana descendentes eueheret quod plebis manibus fecit, Cloacis è festigio in Tiberim ductis Liuius in 1. Illárum ámplitudinem, inquit Plinius lib. 36. ca. 15. eam fecisse proditur, vt vehem fæni large onustam transmitteret, vnde eas opus omnium dictu maximũ appellat, per quas postea cæptum est nauigari, suffossis inquit montibus atque vrbe pensili subterque nauigata. Id M. Agrippa fecit, in ædilitate per meatus corriuanis septem amnib. cursu pręcipiti torrentiũ modo rapere atq; auferre omnia coactis. Hæc Plinius. Dion. libr. 49. & ipse scribit M. Agrippam Cloacas purgasse, & per ipsas in Tiberim nauigasse. Cassiodorus quoq; lib. 5. epist 30. ad Argolicum P. V. Cloacæ ait Romæ tantum visentibus conferunt stuporem, vt aliarum ciuitatum possint miracula superare. Videas illic fluuios quasi montibus concauis clauos per ingentia stagna decurrere, videas structis nauibus per aquas rapidas, non minima sollicitudine nauigari ne præcipitato torrenti marina possint naufragia sustineri. Auctor est Dionys. Halicarnáss. libr. 3. Cloacas cum aquas non transmitterent à censoribus mille talentis purgandas locatas fuisse: efficit hæc summa sexcenta millia. Has Cloacas præter Tiberis alueum & ripas Curator, qui Comes riparum & aluei Tiberis & Cloacarum dicebatur, purgari curauit. Hanc curam & procurationem Vrbicam Vlpianus appellat

in L.

in L. Verum §. ex facto D de minor. Saluianus inquit, beneficio principis procurationem vrbicam erat adeptus, curam riparum Tiberis vel similem intelligens. Cloacas quoq; mundare ad salubritatem & tutelam ciuitatis pertinet, nam cœlum pestilens & ruinas, inquit Vlpianus in L. 1. §. 1. D. de Cloac. minuantur immunditiæ Cloacarum nisi mundentur. Inter alias inscriptiones antiqui curatoris, vna est T. Iulii Ferocis Traiano Imp. huiusmodi.

TI. IVLIVS FEROX curator aluei & riparum
Tiberis & Cloacarum vrbis Terminauit Ripam
P. R. Proximo Cippo. p. CCC LXXX.
C. S.

FINIS.

